

**ÇEVRESEL HİZMETLERİN DÖNÜŞÜMÜNDE
6360 SAYILI YASANIN ETKİSİ:
AYDIN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Kadir ASLAN

Kütahya- 2020

TC
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ÇEVRESEL HİZMETLERİN DÖNÜŞÜMÜNDE
6360 SAYILI YASANIN ETKİSİ:
AYDIN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

Danışman:
Doç. Dr. Yavuz BOZKURT

Hazırlayan:
Kadir ASLAN

Kütahya- 2020

Kabul ve Onay

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından; Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMA RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Yavuz BOZKURT

Üye: Doç. Dr. Feyzullah ÜNAL

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Altan Fahri GÜLERCİ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Şahmurat ARIK
Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çevresel Hizmetlerin Dönüşümünde 6360 Sayılı Yasa’nın Etkisi: Aydın Büyükşehir Belediyesi Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2020

Kadir ASLAN

Özgeçmiş

1993 yılında Aydın ili Nazilli ilçesinde doğdu. İlköğretim ve ortaöğretimi Demirciler İlköğretim Okulu'nda, lise eğitimini Nazilli 50. Yıl Anadolu Ticaret Meslek Lisesi'nde tamamladı. 2012 yılında Dumlupınar Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde eğitim almaya hak kazandı. 2016 yılında mezun oldu. Aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı.

Bu çalışmayı hazırlarken geçirdiğim süreçte akademik ve kişisel gelişimimde tecrübesi, bilgi ve birikimiyle her zaman yol gösterici olan tez danışmanım Doç. Dr. Yavuz BOZKURT'a bana ve bu teze kattıkları için teşekkürü borç bilirim. Bu tez çalışmamda benden yardımlarını esirgemeyen Aydın Büyükşehir Belediyesi, Aydın Valiliği, Nazilli Belediyesi, Kütahya Belediyesi, Kütahya İl Özel İdaresi ve Eskişehir Büyükşehir Belediyesi çalışanlarına ve yönetimine teşekkür ederim.

Son olarak benden hiçbir zaman maddi ve manevi desteğini esirgemeyen her şeyden çok daha kıymetli olan anneme, babama, kardeşlerime her zaman ve her koşulda yanımda oldukları için yürekten teşekkür ediyorum ve bu tez çalışmasını onlara ithaf ediyorum.

ÖZET

ÇEVRESEL HİZMETLERİN DÖNÜŞÜMÜNDE 6360 SAYILI YASANIN ETKİSİ: AYDIN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

ASLAN, Kadir

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yavuz BOZKURT

Ocak, 2020, 164 sayfa

Çevre sorunlarının en temel nedeni nüfus artışı ve sanayileşmedir. Sanayi devrimi ve nüfus artışıyla birlikte artan çevre sorunları endişe verici küresel boyutlara ulaşınca 1970’lerden itibaren bir taraftan devletler yasal ve kurumsal düzenlemeler ile diğer taraftan ise sivil toplum kuruluşları organize eylemler yaparak farkındalık oluşturacak adımlar atmaya başlamışlardır. Ülkemizde de aynı adımlar 1970’li yıllarda başlayarak çeşitli düzenlemelerle hayata geçmiştir. Özellikle son yıllarda kamu yönetiminin dönüşümü ve toplumun bilinçlenmesiyle devlet ve vatandaş, çevrenin ve sağlığın korunması ve geliştirilmesi için daha aktif rol oynamaktadır. Çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik hizmetler insana en yakın kurumlar olan yerel yönetimler kanalıyla gerçekleştirilmektedir.

Bu bağlamda en son 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Yasa ile 14 il büyükşehir belediyesi yapılarak büyükşehir sayısı 30’a çıkarılmıştır. Kurulan büyükşehirlerden biri de Aydın’dır. Bu çalışmada Aydın ilinde 6360 sayılı Yasa ile yerel yönetimler kapsamındaki çevresel hizmetlerin sunumundaki değişim ve dönüşüm, ortaya çıkan olumlu ve olumsuz etkileriyle incelenmiştir. Aydın Büyükşehir Belediyesi stratejik planı, faaliyet raporları incelenmiş ve Aydın Büyükşehir Belediyesi’nde farklı birimlerde bulunan on bir birim yetkilisiyle yapılan görüşmeler analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular idari, mali ve hizmetsel boyutlarıyla değerlendirilerek öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Hizmetler, 6360 Sayılı Yasa, Çevre Sağlığı, Büyükşehir Belediyesi.

ABSTRACT**THE EFFECT OF LAW 6360 ON THE TRANSFORMATION OF
ENVIRONMENTAL SERVICES: THE CASE OF AYDIN METROPOLITAN
MUNICIPALITY****ASLAN, Kadir****M. Sc. Thesis, Department of Public Administration****Supervisor: Assoc. Dr. Yavuz BOZKURT****January, 2020, 164 pages**

Population growth and industrialization are the main causes of environmental problems. When the environmental problems increased with the industrial revolution and population growth reached to worrisome global dimensions, states started to take steps to create awareness by making legal and institutional arrangements on the one hand and non-governmental organizations on the other. The same steps in our country started in the 1970s and were implemented with various regulations. Especially in recent years, with the transformation of public administration and public awareness, the state and citizen play a more active role for the protection and development of the environment and health. Services for the protection and development of the environment are carried out through local administrations, which are closest to human beings.

In this context, with the Law No. 6360, which was lastly enacted in 2014, the number of metropolitan cities was increased to 30 by making 14 provincial metropolitan municipalities. One of the metropolitan cities was Aydın. In this study, the changes and transformations in the provision of environmental services within the scope of local governments with the Law No. 6360 in Aydın province are examined with their positive and negative effects. The strategic plan and activity reports of the Aydın Metropolitan Municipality were analyzed and interviews with eleven unit officials in different departments of the Aydın Metropolitan Municipality were analyzed. The findings were evaluated with administrative, financial and service dimensions and suggestions were made.

Keywords: Environmental Services, Law No. 6360, Environmental Health, Metropolitan Municipality.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER

1.1. YEREL YÖNETİMLERE GENEL BAKIŞ.....	5
1.1.1. Yerel Yönetim Kavramı	5
1.1.2. Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi	7
1.1.3. Yerel Yönetimlerin Türleri.....	10
1.1.3.1. Siyasi Yerinden Yönetim	11
1.1.3.2. İdari Yerinden Yönetim	12
1.1.3.2.1. Yer Yönünden Yerinden Yönetim.....	12
1.1.3.2.2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim.....	12
1.1.4. Türkiye’de Yerel Yönetim Biçimleri ve Yapısı.....	14
1.1.4.1. İl Özel İdareleri.....	14
1.1.4.2. Belediyeler.....	17
1.1.4.3. Köyler.....	21
1.1.4.4. Büyükşehir Belediyeleri	25
1.1.4.5. Mahalli İdare Birlikleri.....	28
1.2. TÜRKİYE’DE ÇEVRESEL HİZMETLERİN SUNUMUNDAKİ YAPILANMA	34
1.2.1. Çevresel Hizmetler	34
1.2.2. Çevre Mevzuatı.....	36
1.2.2.1. 1982 Anayasası’na Kadar Olan Dönem	37
1.2.2.2. 1982 Anayasası ve Sonrası Dönem	41
1.2.3. Çevresel Hizmetlerin İdari Yapılanması	50
1.2.3.1. Merkezi Yönetimin Sunduğu Çevresel Hizmetler.....	50
1.2.3.1.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.....	51
1.2.3.1.2. Tarım ve Orman Bakanlığı	53
1.2.3.1.3. Sağlık Bakanlığı	54
1.2.3.1.4. Kültür ve Turizm Bakanlığı.....	55
1.2.3.1.5. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	55
1.2.3.1.6. İçişleri Bakanlığı	56
1.2.3.1.7. Dışişleri Bakanlığı.....	56
1.2.3.1.8. Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları	57
1.2.3.2. Yerel Yönetimlerin Sunduğu Çevresel Hizmetler	57
1.2.3.2.1. İl Özel İdarelerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler	58

1.2.3.2.2. Belediyelerin Sunduğu Çevresel Hizmetler	59
1.2.3.2.3. Köylerin Sunduğu Çevresel Hizmetler.....	60
1.2.3.2.4. Büyükşehir Belediyelerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler	61
1.2.3.2.5. Mahalli İdare Birliklerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler	63

İKİNCİ BÖLÜM

6360 SAYILI KANUN ÖNCESİ VE SONRASI ÇEVRESEL HİZMETLERİN SUNUMU

2.1. 6360 SAYILI KANUN ÖNCESİ YEREL YÖNETİMLERİN SUNDUĞU ÇEVRESEL HİZMETLER..... 65

2.1.1. İl Özel İdarelerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler	65
2.1.1.1. Stratejik Plan Hazırlama Görevi.....	65
2.1.1.2. Çevre Düzeni Planı Hazırlama Görevi	66
2.1.1.3. İmar Planı Hazırlama Görevi.....	67
2.1.1.4. Çevre Kültür ve Sağlık Hizmeti	67
2.1.1.5. Park Bahçe Tesisi ve Bakımı ile Ağaçlandırma Hizmeti.....	68
2.1.1.6. İçme ve Kullanma Suyu Temini ile Kanalizasyon ve Yol Hizmeti ..	69
2.1.1.7. Köylerin Alt Yapısını Destekleme Projesi (KÖYDES)	70
2.1.1.8. Katı Atık Hizmeti	70
2.1.1.9. Umuma Açık Alanların Ruhsatlandırılması Hizmeti.....	71
2.1.1.10. İl Özel İdarelerinin Mali Kaynakları ve Diğer Hizmetleri	72
2.1.2. Belediyelerin Sunduğu Çevresel Hizmetler.....	72
2.1.2.1. Stratejik Plan Hazırlama Görevi.....	73
2.1.2.2. Çevre Düzeni Planı Hazırlama Görevi	74
2.1.2.3. İmar Planı Hazırlama Görevi ve İller Bankası	74
2.1.2.4. Temizlik Sağlık ve Çevre Koruma Hizmeti	75
2.1.2.5. Park Bahçe Yeşil Alan Tesisi ve Bakımı ile Ağaçlandırma Hizmeti	78
2.1.2.6. Kentsel Altyapı Hizmeti ve Belediyelerin Altyapısını Destekleme Projesi (BELDES)	79
2.1.2.7. Ulaşım ve Kent İçi Trafik Hizmetleri.....	80
2.1.2.8. Kentsel Güvenlik ve Esenlik Hizmeti	82
2.1.2.9. Coğrafi Kent Bilgi Sistemleri Hizmeti	85
2.1.2.10. Defin ve Mezarlık Hizmeti.....	87
2.1.2.11. Belediyelerin Mali Kaynakları	87
2.1.3. Köylerin Sunduğu Çevresel Hizmetler	88
2.1.3.1. Köye Ait Mecburi ve İsteğe Bağlı İşler Kapsamındaki Çevresel Hizmetler	89
2.1.3.2. Köylerin Sosyal Kültürel Sağlık ve Çevresel Nitelikteki Hizmetleri	89
2.1.3.3. Köylerin Ekonomik Nitelikteki Hizmetleri	90
2.1.3.4. Köylerin Mali Kaynakları.....	90
2.1.4. Büyükşehir Belediyelerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler	91

2.1.4.1. Stratejik Plan Hazırlama Görevi.....	94
2.1.4.2. Çevre Düzeni Planı Hazırlama Görevi	94
2.1.4.3. İmar Planı Hazırlama Görevi.....	95
2.1.4.4. Temizlik Sağlık ve Çevre Koruma Hizmeti	96
2.1.4.5. Park Bahçe Yeşil Alan Tesisi ve Bakımı Hizmeti.....	97
2.1.4.6. Kentsel Altyapı Hizmeti ve Altyapı Koordinasyon Merkezi (AYKOME)	97
2.1.4.7. Ulaşım Hizmetleri ve Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME)...	99
2.1.4.8. Kentsel Güvenlik ve Esenlik Hizmeti	100
2.1.4.9. Coğrafi ve Kent Bilgi Sistemleri Kurma Hizmeti	102
2.1.4.10. Defin ve Mezarlık Hizmeti	104
2.1.4.11. Büyükşehir Belediyelerinin Mali Kaynakları ve Bütçe Yetkileri .	104

2.2. 6360 SAYILI KANUN SONRASI YEREL YÖNETİMLERİN SUNDUĞU ÇEVRESEL HİZMETLER.....105

2.2.1. 6360 Sayılı Kanun Sonrasında İl Özel İdareleri ve Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB).....	106
2.2.2. 6360 Sayılı Kanun Sonrasında Köylerin ve Belde Belediyelerinin Durumu.....	111
2.2.3. 6360 Sayılı Kanun Sonrasında Büyükşehir Belediyelerinin Durumu	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6360 SAYILI KANUNUN ÇEVRESEL HİZMET SUNUMUNDA AYDIN İLİNE ETKİSİ

3.1. AYDIN İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE 6360 SAYILI KANUNUN AYDIN İLİNE OLAN ETKİSİNİN İNCELENMESİ 116

3.1.1. Aydın İlının Tarihçesi.....	116
3.1.2. Aydın İlının Nüfusu.....	118
3.1.3. Aydın İlının Ekonomisi	119
3.1.4. Aydın İlının Coğrafi Yapısı	122

3.2. AYDIN İLİNİN İDARİ YAPISI123

3.2.1. 6360 Öncesi Aydın İlının İdari Yapısı.....	124
3.2.2. 6360 Sonrası Aydın İlının İdari Yapısı.....	128

3.3. 6360 SAYILI YASA ÖNCESİNDE VE SONRASINDA BELEDİYE HİZMETLERİNDE AYDIN131

3.3.1. Stratejik Planın Hazırlanması	133
3.3.2. Çevre Düzeni Planının Hazırlanması.....	135
3.3.3. İmar Planının Hazırlanması	136
3.3.4. Temizlik Sağlık ve Çevre Koruma Hizmeti.....	137
3.3.5. Park Bahçe Yeşil Alan Tesisi ve Bakımı İle Ağaçlandırma Hizmeti	139

3.3.6. Kentsel Altyapı Hizmeti	140
3.3.7. Ulaştırma ve Kent İçi Trafik Hizmeti	141
3.3.8. Kentsel Güvenlik ve Esenlik Hizmeti.....	143
3.3.9. Coğrafi Kent Bilgi Sistemleri Hizmeti	144
3.3.10. Defin ve Mezarlık Hizmeti	146
3.3.11. Mali Kaynakları ve Bütçe Hizmetleri	146
SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA.....	153
DİZİN	164

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1: Yerel Yönetimin Türleri	11
Tablo 1.2: İl Özel İdaresinin Mevzuat Geçmişi	15
Tablo 2.1: Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Uygulama Alanları.....	86
Tablo 2.2: 6360 Kanun Öncesi ve Sonrasında Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sayısal Durumu.....	106
Tablo 3.1: Ürünlerin Türkiye Sırlaması	120
Tablo 3.2: Sektörlerin İhracat ve İthalat Durumları	121
Tablo 3.3: Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Veriler.....	121
Tablo 3.4: İl İlçe ve Belediye Kuruluş Tarihleri.....	124
Tablo 3.5: Aydın İlinin Büyükşehir Belediyesi Olmadan Önceki Temel Göstergeleri	127
Tablo 3.6: 6360 Sayılı Yasa Sonrasında Aydın’da Kapatılarak Mahalleye Çevrilen Köy ve Belde Belediyeleri Sayısı	129
Tablo 3.7: Aydın İlinin Büyükşehir Belediyesi Olduktan Sonra Son Temel Göstergeleri	131

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1: Yerel Yönetim Düzeni	13
Şekil 2.1: Konumsal Bilgi Sistemleri	102
Şekil 2.2: İl Özel İdarelerinin Yerine Kurulan Bu Başkanlıkların Teşkilatlandırılması	110
Şekil 2.3: Mevcut Büyükşehirleri Gösterir Harita	112
Şekil 3.1: Aydın İli ve İlçeleri ile Komşu İllerini Gösterir Harita	123
Şekil 3.2: Aydın Belediyesi Kurumsal Yapısı	126
Şekil 3.3: 6360 Sonrası Aydın İl Haritası	128
Şekil 3.4: Aydın Büyükşehir Belediyesi Kurumsal Yapısı	130

KISALTMALAR

BŞB	Büyükşehir Belediyesi
İÖİK	İl Özel İdaresi Kanunu
MD	Madde
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MİB	Mahalli İdare Birlikleri
KHGB	Köylere Hizmet Götürme Birlikleri
TBB	Türkiye Belediyeler Birliği
TAHB	Turizm ve Altyapı Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
TCK	Türk Ceza Kanunu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
CBK	Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
HİS	Hayvan İçme Suyu Göleti
KÖYDES	Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi
BELDES	Belediyelerin Altyapısını Destekleme Projesi
ÇTV	Çevre Temizlik Vergisi
UKOME	Ulaşım Koordinasyon Merkezi
AYKOME	Altyapı Koordinasyon Merkezi
YİKOB	Yatırım İzleme ve Koordinasyon Merkezi
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
CMDP	Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı
SUKAP	Belediyelerin Su ve Kanalizasyon Altyapı Projesi
ASKİ	Aydın Su ve Kanalizasyon İdaresi

TEZ METNİ

GİRİŞ

Canlı ve cansız herşey her an değişim ve dönüşüm içindedir. Bu süreç kendi içinde çeşitli ihtiyaç ve sorunları da getirmektedir. İnsan hayatı da bir devinim içinde ilerlemektedir. Canlı çevre içindeki insanlığın, hayatını idame ettirebilmesi için hem canlı çevre hem de cansız çevreyle olan mücadelesi ve etkileşimi hep süregelmiştir.

Bu mücadele ve etkileşim, ortamdaki popülasyonları birbirinin lehine ve aleyhine şekillendirmiştir. Bu etkileşim sorunlara neden olmuştur. İnsanoğlu da kendi yaşamsal ihtiyaçlarını doğadan karşılamıştır. İnsanlığın buluşları, nüfusun artışı ve buna bağlı olarak yaşam alanlarının büyümesi ve sanayileşmenin etkisiyle insanoğlunu doğayla daha çok etkileşime ve mücadeleye girmesine yol açmıştır. 18. yüzyıldan itibaren bunun örnekleri net bir şekilde görülmektedir.

18. yüzyıldan bugüne yaşanan nüfus artışı, sanayileşme ve büyüyen kentler insan ihtiyaçlarını artırmış ve bu ihtiyaçların temini için doğaya egemen olma isteği ve yapılan mücadelenin artmasıyla doğanın kendi kendini yenileme ve absorbe etme sınırı aşılmıştır. Dolayısıyla doğanın kendisini yenileyememesinden dolayı buna bağlı olarak doğal felaketler daha sık görülür olmuştur. Meydana gelen bu afetler evrensel, siyasal, kültürel, ekonomik, teknik, hukuki ve sosyal açılardan çok boyutlu sınır tanımayan, telafi maliyeti yüksek ve gelecek nesilleri de tehdit eden çevre sorunlarına neden olmuştur.

Yaşanan çevre sorunları ciddi ve tehlikeli boyutlara ulaştıkça insanlar için hem sivil hem de kurumsal ve resmi olarak ulusal veya uluslararası ölçekte örgütlenme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu sorunlara çözüm bulmak ve sürdürülebilir çevrede nasıl yaşanabileceğine dönük çareler üretmek elzem hale gelmiştir. Tüm bu çabalar özellikle 1970'lerden itibaren hem ulusal hem de uluslararası alanda somut adım olarak hayata geçmeye başlamıştır. Ulusal anlamda ülkemizde de 1970'lerden önce, çevreye yönelik dolaylı, önleyici ve koruyucu politika uygulamalarına rastlamak mümkündür. Fakat ciddi anlamda koruyucu, önleyici ve bağlayıcı politikalara 1970'lerden sonra geçilmiştir. Çünkü 1982 Anayasası temiz, dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşamayı teminat altına alarak kamu yönetimleri ile vatandaşlara görev ve sorumluluklar yüklemiştir.

Nitekim nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak artan çevre sorunları ülkemizin de gündemine gelmiştir. Bu soruna çözüm bulmak, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak, sağlıklı bir toplum oluşturmak ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri

doğrultusunda kamu hizmeti üretmek devletin temel görevleri arasında sayılmıştır. Bununla birlikte kamu yönetimini değişen koşullara göre güncellemek, karar alma ve uygulama aşamasında çeşitli aktörleri yönetime katmak ve sorumluluğu paylaşarak yönetişimi gerçekleştirmek günümüzde sorun çözme ve hizmet üretmede yeni yaklaşım olmuştur.

Diğer taraftan çevre sorunları öncelikle yerel nitelikli olup insan ihtiyaçlarından ve faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu ihtiyaçların karşılanması, sorunların çözümü ve çevresel hizmetlerin sunumu noktasında en etkili organlar yine vatandaşa en yakın yerel yönetim birimleridir. 1980'lerden sonra nüfusun artması ve şehirlerin büyümesi ile yerel anlamda ihtiyaçlara daha iyi cevap verecek güçlü, etkin, verimli ve katılımcı yerel idareler gerekli hale gelmiştir. Bu nedenle kamu yönetiminde meydana gelen reformlar kapsamında özellikle 2000'li yıllarda yerel idarelerde köklü değişiklikler yapılarak il özel idaresi, belediye ve büyükşehir belediye yasaları değişen şartlara göre güncellenmiştir. En son 2012'de 6360 sayılı yasayla on dört il büyükşehir belediyesine dönüştürülmüş ve var olanlarla birlikte toplamda otuz il büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşmuştur.

Bu çalışmada 6360 sayılı kanun kapsamında büyükşehir belediyesine dönüşen Aydın ilinde yerel kamu hizmetleri açısından büyükşehir olmadan önce ve büyükşehir olduktan sonra çevresel hizmetlerde yaşanan avantajlı ve dezavantajlı durumlar nitelikli görüşme yöntemiyle saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde yerel yönetimlerin kavramsal açıklamaları, tarihsel gelişimleri, türleri ile kamu hizmeti olarak değerlendirilen çevresel hizmetlerin kavramsal açıklaması yapılmış, çevre mevzuatındaki esaslar incelenmiş ve merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin sunduğu çevresel hizmetler açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde 6360 sayılı yasa öncesinde yerel yönetimlerin yani köyler, il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyeleri ile mahalli idare birliklerinin sunduğu çevre düzeni planı yapımı, erozyonun önüne geçme, toprağın korunması, imar, yol, su, katı atık, kanalizasyon, ağaçlandırma, park, bahçe ile yeşil alan tesisi, çevre sağlığı, ulaşım, coğrafi kent bilgi sistemleri, zabıta, defin hizmetleri, mabetler ile sağlık eğitim tesislerinin yapım ve bakımı, kırsalda bataklıkların kurutulması, kapalı yoldan köye su getirilmesi, sokakların temiz tutulması, ağaç dikilmesi ve çevre kirliliği

oluşmaması için gereken tedbirlerin alınması gibi çevresel hizmetler ile 6360 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra yerel yönetimlerin yapısında meydana gelen değişiklikler ve sunduğu çevresel hizmetler incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Aydın ilinin tarihçesi, nüfusu, coğrafi, ekonomik ve idari yapısı hakkında genel bilgiler verilerek 6360 sayılı kanun öncesinde ve sonrasında belediye hizmetlerinin sunumunda Aydın ilindeki dönüşüm ile ortaya çıkan avantajlı ve dezavantajlı durumlar nitelikli görüşme yöntemiyle ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ise 6360 sayılı kanun Aydın ili özelinde yapılan görüşme sonucu elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar ile değerlendirilmiş ve ilgili kanunun Aydın iline has sorunların çözümünde yetersiz kaldığı düşünülen yönlerine öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
YEREL YÖNETİMLER

Yerel yönetimler, sınırlı bir mekanda yaşayan topluluğun mahalli ortak gereksinimlerini karşılayan ve hizmette halka yakınlık ilkesine göre sorumlu olduğu sınırlar içinde birden fazla konuda hizmetler sunan ve önemi her geçen gün artan kuruluşlardır.

1.1. YEREL YÖNETİMLERE GENEL BAKIŞ

1.1.1. Yerel Yönetim Kavramı

Yönetim, kelime anlamı olarak sevk ve idare etme, çekip çevirme, belli bir gruba tabi kişilerin tutum ve davranışlarını etkileyerek onların çalışmalarını tek bir hedef doğrultusunda istenilen sonuca ulaşmak için yönlendirilmesi sürecidir. Kurumsal anlamda ise yönetim, planlama, örgütleme, yöneltme, eşgüdüm ve denetim süreci olarak ifade edilir (Bozkurt vd., 1998: 266). Başka bir ifadeyle yönetim ilk olarak devletin çeşitli faaliyetlerini ikinci olarak kuruluş ve organlarını ifade eder. Buradan yola çıkarak yerel yönetimlerde yönetim; belediye idaresi, il özel idaresi ve köy idaresi anlamına gelecek şekilde düşünülürse sınırları belli bir coğrafi mekanda yaşayan yerel grupların bireylerine yönelik konularda hizmet sunmak amacıyla faaliyet gösteren, karar organları mahalli halk tarafından seçilerek oluşan, ilgili kanunlarca belirlenmiş yetki ile görevlere, personele, özel gelirlere ve bütçeye sahip; sunacağı hizmetler ile görev sahası için organize olmuş ve merkezi yönetim ile ilişkilerinde idari mali ve personel yönünden özerklikten faydalanan kamu tüzel kişileri (Özer, 2014: 564) olarak tanımlanmaktadır.

Yerel yönetimler, ülkenin tamamında değil sadece belli bir alanında yasayla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren hizmet kuruluşlarıdır. Yerel yönetimler, yerellik ilkesi (subsidiarity) doğrultusunda sosyal ve siyasal hayatın her alanında bireye yakın alt düzeyler olarak daha etkili hizmet sunumu kolaylığı sağlar (Canatan, 2001: 38). Yerellik bu vasıflar ile beraber aynı zamanda merkezi yönetimin altında bir yer teşkil etmektedir (Jennings, 1948: 1-2). Yönetim bilimi açısından yerel yönetim, adem-i merkeziyet adıyla da bilinen ve merkezi yönetimden ayrı olarak teşkilatlanmış; idari, mali ve personel yönünden özerklik tanınmış; belli bir mekanda yaşayan grubun, ortak ve mahalli nitelikteki gereksinimlerini kendi organları vasıtasıyla gerçekleştiren ve genel idare içinde yürütme organı bünyesinde yer alan idari hizmet kurumlarıdır. Bu tür

idarelerin merkezi yönetimden ayrı tüzel kişilikleri, idari özerklikleri vardır (Keleş, 1992: 17).

Başka bir ifadeyle yerel yönetimler, milli bir kamu hizmeti söz konusu olduğunda merkezi idareye bağlı; yerel bir kamu hizmeti söz konusu olduğunda ise özerk varlıklar olarak kalmaktadırlar. Dolayısıyla yerel yönetimlerin özerkliğe sahip olması onların hiçbir otoritenin muhalefetine maruz kalmadan alışveriş yapabilmesine, mahkemelerde davacı ve davalı olabilmesine, kendi mal varlığına sahip olmasına, yönetmelik çıkarabilmesine ve bütçesini istediği gibi düzenleyebilmesi anlamına gelmektedir (Tocqueville, 1962: 27).

Bu özerkliklerin yanında yerel idarelerin yetkileri sınırsız ve belirsiz değildir. Yasalarla bu alan yer, şekil ve konu bakımından sınırlandırılmıştır. Yer bakımından sınırlanma, sadece kuruldukları coğrafi sınırlar içinde hizmet sunabilmeleridir. Konu olarak sınırlanma, özel kanunlarda belirtilen görevlerin hangi kuruluşlar tarafından yerine getirileceğidir. Şekil olarak sınırlanma ise merkezi yönetimin çıkardığı yasalardaki esasa göre yetkilerini kullanırken ve görevlerini yaparken yasalarada belirtilen yazılı usullere, prosedüre ve şekil şartlarına uymakla yükümlü olmalarıdır. Çalışmalarında yazılı usul ve prosedürlerin dışına çıkamazlar (Tortop, 1999: 12). Diğer taraftan ise yerel yönetimler gerek kamu hizmetlerinin halka götürülmesinde gerek demokrasinin tabana yayılmasında oynadıkları roller açısından yönetilenlerin yönetime katılmasının ilk evresini oluşturmaktadır (Toprak, 2006: 12).

Günümüzde yerel idareler çoğu ülkenin anayasasında düzenlenmiş olmakla birlikte demokratik ve özerk hizmet kuruluşları olarak ülkelerin yönetim yapıları içindeki yerlerini korumakta, hatta giderek yerlerini sağlamlaştırmakta ve faaliyetlerini artırmaktadırlar. Yerel yönetimlerin öneminin artması, sonuç olarak demokrasiye olan inanç ve özlemin etkisi olarak değerlendirilmektedir (Aykaç vd., 2006: 18). Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin, aday ülkelerle bütünleşme sürecinde ilişkilerini belirlerken bu ülkelerden daha aktif yerel yönetimler istemesi ve aday ülkelerin bu isteği iç hukuklarında yaptığı düzenlemelerle yerine getirmesi, yerel yönetimlerin konumunun güçlenmesinde etkili olmuştur (Goldsmith ve Klausen, 1997: 238).

Bütün bunların sonucunda öncelikle 1982 Anayasa'nın 123. maddesinde idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu ve yasayla düzenlendiği, kuruluş ve

görevlerinin merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasına dayandığı belirtilmiştir. Yani idarenin iki esasa dayandığını ve idareler arasında bölünmenin olmayacağı vurgulanmıştır. Anayasa'nın 127. maddesinde ise mahalli idarelerin il, belediye veya köy halkının yerel ortak ihtiyaçlarını gidermek için kuruluş esasları yasada belirtilen ve karar organları, yine yasada gösterilen, seçmenlerce seçilen kamu tüzel kişiler olduğu ve kuruluş ve görevleri ile yetkilerinin, yerinden yönetim prensibine göre yasayla düzenleneceği şeklinde tanımlanmıştır. (Kaymak, 2017: 134-137) Böylece genel idare içinde idari bütünlüğe aykırı olmayacak şekilde tüzel kişilik kazanmışlardır.

Sonuç olarak yerel yönetimler, merkezi yönetimin yerel nitelikli ihtiyaçları verimli ve etkin bir şekilde karşılayamaması nedeniyle hizmette halka yakınlık ilkesi gereği aktif rol oynayan ve merkezi idareye idarenin bütünlüğü ilkesi gereği idari vesayet bağıyla bağlıdırlar. Dolayısıyla belli ölçüye kadar yetki, konu, şekil ve amaç yönünden faaliyetlerinde özerk birimler olup halkın yönetime katılması açısından karar organları yerelde yaşayan seçmenler tarafından oluşturulmuş kamu kurumlarıdır.

1.1.2. Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi

Mahalli idareler, tarihsel gelişim olarak Avrupa tarihine özgü olarak görülmektedir. Bugünkü niteliklere sahip olmasalar da merkezi otoritenin, yetkilerinden bazılarını yerel otoritelere devretmesiyle ve yerel toplulukların bazı haklardan faydalanma imkanı bulmasıyla ortaya çıkmışlardır. Yerel yönetimler, tarihsel olarak Avrupa'da 10-16. yüzyıllarda güçlü bir merkezi otorite olmadığı için muhalif bölgelerde kurulan komün idarelerine dayanmaktadır. Bu komünler idari, siyasi, askeri, hukuki özerkliğe ve aynı zamanda yerel hizmetlerin üstesinden gelebilecek imkana da sahiptirler (Dursun ve Al, 1998: 93). 18. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da komün yapıları tasfiye edilmeye başlanarak belediye benzeri yapılar oluşturulmuştur. (Coşkun ve Uzun, 1999: 7-12). Günümüz anlamında yerel yönetimler 1789 devrimiyle Fransa'da, sonraki yıllarda ise İngiltere'de 1835'ten sonra ortaya çıkmıştır (Nadaroğlu, 1998: 17).

Ülkemiz ise Avrupa'daki gibi zengin bir yerel yönetim geçmişine ve birikimine sahip değildir. Günümüz anlamında yerel idarelerin ortaya çıkışı Tanzimat Dönemi'ne rastlamaktadır. O dönemde yerel idarelerin sistemimize girişi, tabandan halkın talepleriyle olmayıp daha çok azınlıklar ve Avrupa devletlerinin istekleri ile Osmanlı yönetiminin de tek taraflı iradesi ve Batılılaşmanın bir unsuru olarak Fransa'dan örnek

alınarak gerçekleşmiştir (Eryılmaz, 1997: 32). Avrupa’da yerel yönetim yapılarının bize göre erken gelişmesi aslında Avrupa’nın o dönemlerdeki idari ve siyasi yapısıyla ilgilidir. Çünkü o dönemlerde Avrupa’da birlik kültürü oluşmadığı için parçalı otoriteler, yönetimler ve bölgesel muhalefet yaygındır. Fakat Osmanlı idari ve siyasi kültürü, devlet yönetiminde bölgesel yapılara ve güç odaklarına izin vermemiştir. Onun yerine sosyal yapıda Arap-İslam geleneği hakim olduğu için kent yönetimleri kadılar tarafından yerine getirilmiştir (Erten, 1999: 101). Dolayısıyla Tanzimat Dönemi’ne gelinceye kadar Avrupa’daki gibi yerel yönetim yapılarına gerek duyulmamış, belediyeçilik hizmetlerinin bir kısmı lonca teşkilatlarınca, bayındırlık, sağlık ve eğitim gibi hizmetler de merkezi idareden bağımsız vakıf müesseseleriyle giderilmiştir (Yazıcıoğlu, 2000: 48).

3 Kasım 1839 tarihinde Tanzimat Fermanı’nın ilanıyla Osmanlı idaresi, merkezi yönetimi yeniden düzenlerken yerel yönetimlerin de modern anlamda temellerini atmıştır. İlk olarak 1855 yılında, Kırım Savaşı’nın etkisiyle Batılı devletlerle artan temas sonucu, Fransız Komünleri örnek alınarak başkent İstanbul’da ‘Şehremaneti’ adıyla yeni bir idari birim kurulmuştur. Bu yeni kuruluşa, şehrin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak, fiyat tespiti ve kontrolü yapmak, temizlik, çarşı ve pazarın denetimi, vergilerin toplanması gibi görevler verilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010: 3). Şehremanetinin bu hizmetleri karşılamada yetersiz kalması sonucu 1857 yılında, İstanbul’un Galata ve Beyoğlu bölgelerine bu hizmetleri götürmek amacıyla Paris modeli izlenerek Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştur. Yeni belediye sisteminin başarılı olması üzerine bu kurum 1868 yılında tüm İstanbul’a yayılmış ve on dört belediyeye bölünmüştür. Bununla birlikte Osmanlı meclisinde başkent ve taşra belediyeleri için 1868’de “Dersaadet Belediye Kanunu” ve 1877’de “Vilayetler Belediye Kanunu” ile belediye yönetimleri düzenlenmiş ve ilk kez 1876 Anayasası ile tüzel kişilik kazanmışlardır (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 113). 1868 Dersaadet Belediye Kanunu ile İstanbul’un yönetimi daha merkezi yapıya çevrilerek tek belediye dairesi meydana getirilmiştir. Bu kanun 1930’da çıkarılan 1580 sayılı Belediye Yasası’na kadar merkeziyetçi anlayışla uygulanmıştır. 1580 sayılı Belediye Yasası, önceki kanunu muvakkatları mülga ederek bütün belediye statülerini tek düzende toplamış ve Şehremaneti’yi “Belediye”, Şehremini’yi “Belediye Reisi” olarak değiştirmiştir (Kazıcı, 2006: 40).

1930’da çıkarılan 1580 sayılı Belediye Yasası da 2004 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Günümüzde ise belediyeler iki farklı yasayla yönetilmektedir. Bunlardan ilki 3

Temmuz 2005 yılında çıkarılmış olan 5393 sayılı Belediye Yasası olup Türkiye’deki bütün belediyelere uygulanan genel bir kanundur. İkincisi ise 1982 Anayasası’nın 127. maddesinde belirtilen “Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir.” hükmüne dayanarak, 1984’de Büyükşehir Belediyesi sistemi faaliyete geçirilmiş ve son olarak 10 Temmuz 2004’te çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ile yeniden düzenlenmiştir (Gözler, 2012: 192).

İl özel idareleri, 1864’te çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ile il genel idaresi ile birlikte valinin başkanlığında sancaklardan seçilen dörder üyeyle temsil edilecek yönetimler olarak oluşturulmuştur. 1870’te yürürlüğe giren İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ile il özel yönetimlerinin mevcut yapısı korunurken görev alanı genişletilmiştir. Daha sonra 1913’te çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayat Geçici Kanunu ile il özel yönetimi ve il genel yönetimi beraber düzenlenmiştir (Tortop vd., 2006: 39). Bu kanun, ilin özel ve genel idaresi olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. İl genel yönetimi, 1864 nizamnamesindeki haliyle aynen korunmuştur. İl özel yönetimine ise gelir kaynakları tahsis edilmiş, tüzel kişilik verilmiş, genel meclislerinin yetkileri artırılmış, idari ve mali özerklik verilerek bu yönetimler mahalli idare statüsüne kavuşturulmuştur. Daha sonra 1913 tarihli bu yasanın il genel yönetimini düzenleyen birinci bölümü, 1920 yılında çıkarılan 1426 sayılı “Vilayet İdareleri Kanunu” ile mülga edilmiştir. İl özel yönetimini düzenleyen ikinci bölümü ise 1987’de 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu çıkarılıncaya kadar yürürlükte kalmıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 14). Son olarak il özel yönetimleriyle ilgili köklü değişiklikler, 22 Şubat 2005 tarihinde 5302 sayılı yeni İl Özel İdaresi kanunu çıkarılarak yapılmıştır (Gözler, 2006: 169).

Köyler ise Osmanlı’nın geleneksel yapısında mevcut olup yukarıda sayılan gelişmelerin dışında kalmıştır. Fakat köy yönetimleri, kadı, naip, imam veya papaz gibi dini kişilerce yerine getirilmiştir. II. Mahmut döneminde, kadıların işlevinin azalmasıyla muhtarlık sistemine geçilmeye başlanmıştır. Muhtarlık teşkilatı ilk olarak 1829’da İstanbul’da daha sonra 1833’te Kastamonu Sancağı’nda kurulmuştur (Eryılmaz, 1992: 215-217). Köylerin yerel idare birimi olarak düzenlenmesi Tanzimat’tan sonra, 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ile gerçekleşmiştir. 1870 yılında İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi’nde bazı değişiklikler yapılsa dahi köylere tüzel kişilik verilmemiştir. 1913’te bu iki nizamname İdare-i Umumiye-i Vilayet adlı geçici yasasıyla yürürlükten kaldırılmıştır. Köyler daha sonra 1924 yılında çıkarılan 442 sayılı Köy

Kanunu ile tekrar düzenleninceye kadar yasal dayanaktan yoksun kalmıştır (Keleş ve Yavuz, 1989: 40). Daha sonra köylerin 1924 Anayasası'nda genel idare içinde tüzel kişilikleri tanınırken, 1961 Anayasasında ise özel idareler ve belediyelerle birlikte yerel yönetimler kapsamına alınmıştır. 1982 Anayasası'nda köylerin mevcut konumunu aynen korumuştur (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 191).

1.1.3. Yerel Yönetimlerin Türleri

Kamu hizmetlerini yerine getirme bakımından yerel yönetimler, amaç ve işlevlerine göre ve niteliklerine göre olarak temelde ikiye ayrılmaktadır. Amaç ve işlevlerine göre yerel idareler kendi içinde genel amaçlı yerel idareler ve özel amaçlı yerel idareler olarak tekrar ikiye gruba ayrılmaktadır. Niteliklerine göre mahalli idareler ise temsil niteliğine dayalı mahalli idareler ve temsil niteliğine dayalı olmayan mahalli idareler olarak ikiye ayrılmaktadır Bunlar (Tortop vd., 2006: 19):

Genel amaçlı yerel idareler; yerel bir grubun mahalli ihtiyaçlarını karşılamakla görevlidirler. Türk, Fransız, İngiliz, İspanyol ve Rus belediyeleri bunlara örnek olarak verilebilir.

Özel amaçlı yerel yönetimler; eğitim, sağlık veya posta hizmetleri gibi sadece belirli kamu hizmetlerinin yerinden karşılanmasıyla görevlidirler. ABD'deki okul kurulları bunlara örnek verilebilir.

Temsili ilkesine dayalı yerel yönetimler; karar organlarının seçimle oluşturulması en temel özelliğidir. En yaygın örneği belediyelerdir. Genelde iki ya da üç şekilde kurulurlar. Bu basamaklarının sayısı, ülkenin büyüklüğü, nüfusu, yerel yönetimlerinin sayısı ve tarihsel gelişim sürecine göre belirlenir.

Temsili ilkesine dayanmayan yerel yönetimler, az sayıda olmanın yanında karar organları atamayla oluşmaktadır. Genellikle iç güvenlik ve posta hizmetlerinin görülmesi için oluşturulmuşlardır.

Tablo 1.1: Yerel Yönetimin Türleri

Yerel Yönetim Türleri	Amaç ve İşlevlerine Göre		Niteliklerine Göre	
	Genel Amaçlı Yerel İdareler	Özel Amaçlı Yerel İdareler	Temsil Niteliğine Dayalı Yerel İdareler	Temsil Niteliğine Dayalı Olmayan Yerel İdareler
Özellik	Yerel topluluğun mahalli ihtiyaçlarını karşılamak	Eğitim, sağlık gibi bazı hizmetlerin yerine getirilmesi	Karar organlarının seçimle oluşması	Yetki genişliği ilkesine dayanır ve seçimle iş başına gelmezler
Örnek	Fransa'da komünler, Almanya'da belediyeler	İsviçre'de elektrik ve su hizmetleri, Japonya'da orman alanlarının işletilmesi	Belediyeler	Nijer, Malawi, Eritre

Kaynak: Ulusoy ve Akdemir, 2010: 27-28.

Son olarak yerel yönetimler, bazı ülkelerde tekdüze görünümdeyken, bazı ülkelerde ayrılmış birimlerden oluşur. Ayrılmış birimlerin aralarında yetki, görev, gelir vs. bakımdan kanunlarla konulmuş ayrımları vardır. Kimileri az kimileri geniş yetkilere sahiptir. Mesela kent birimleri, kırsal birimlerinden daha geniş yetki ve imkana sahiptir. Tek tip yerel yönetimlerde ise birimlerden her biri aynı yasal statüye sahiptirler. Orta ve Güney Amerika ülkeleri ile Türkiye örnek olarak verilebilir (Keleş, 1992: 22).

1.1.3.1. Siyasi Yerinden Yönetim

Siyasi yerinden yönetim, yönetim sisteminden öte devlet şekliyle ilgili bir kavram olup federal yapılı devletlere has bir yapılanma şeklindedir. Somut örneği federasyondur (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 25). Bu yönetim şeklinde görev, sorumluluk ve iktidar bölüşümü federal devlet ile federe devlet (eyalet, kanton, lander) arasında anayasa ile yapılır. Federal devlet genel yetkiye sahip olup yetkilerinin tümünü ülke coğrafyası üzerinde kullanır. Bu yönetim sisteminde yasama, yürütme ve yargı erkleri hem federe hem de federal devlet tarafından farklı farklı kullanılır (Şengül, 2010: 7).

Genel olarak federalizmde birden çok devletin tabi olduğu ortak bir yazılı anayasa, federal ve eyalet (kanton, state vb.) gibi iki ayrı yönetim yapısı, çift meclis, hem federal hem de federe devletlerde ayrı ayrı yasama, yürütme ve yargı sistemi ile yetki uyuşmazlıklarını çözecek yüksek mahkeme bulunması zorunludur. Tipik örneği Amerika Birleşik Devletleri'dir (Nohutçu, 2015a: 10).

1.1.3.2. İdari Yerinden Yönetim

İdari yerinden yönetimde siyasi yerinden yönetimdeki gibi iktidar paylaşımı yoktur ve belirli bir yerde yaşayan halkın egemenlik hakkını temsil etmez. Yani yasama ve yargılamaya ilişkin yetkiler merkezde toplanmıştır. Sadece görev bölüşümü söz konusudur. Görev bölüşümünden anlaşılması gereken de yerel kamu hizmetleri ile bazı teknik, ticari ve kültürel mahiyetteki hizmetlerin merkezi idarenin hiyerarşisi dışında teşkilatlanmış kamu tüzel kişiliğine sahip kuruluşlar tarafından sunulmasıdır (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 26). Dolayısıyla bu görev paylaşımının sınırlarını ve içeriğini belirleyen merkezi yönetimdir. Yasama erki çıkaracağı yasalarla mahalli idarelerin yetki ve sorumluluklarını genişletip daraltabilir. Kanunlarla yerel yönetimlere hareket serbestliği tanınır fakat merkezi yönetim, idarenin bütünlüğünü sağlamak ve uygulamalarla yasal sınırlar arasındaki dengeyi ve uyumu korumak için anayasa ve kanunlardan kaynaklanan vesayet yetkisini kullanır (Şengül, 2010: 8). İdari yerinden yönetim, kendi içinde yer yönünden ve hizmet yönünden yerinden yönetim olarak ikiye ayrılır. Böylece merkezden yönetimin ortaya çıkardığı sorunlar ve sakıncalar çözülmeye çalışılır

1.1.3.2.1. Yer Yönünden Yerinden Yönetim

Yer (coğrafi) yönünden yerinden yönetimler, belli bir coğrafyada yaşayan halkın ortak ve yerel gereksinimlerini etkin ve zamanında kanunda belirtilen organlar eliyle karşılamak için merkezi yönetim hiyerarşisi dışında oluşturulan idari ve mali özerkliği bulunan kuruluşlardır (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 98).

1982 Anayasası'na göre yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları; il özel idareleri, belediye idareleri ve köylerden oluşan karar organları seçimle iş başına gelen, kuruluş ve görevleri ile yetkileri yerinden yönetim prensibine göre kanunla düzenlenen ve merkezi yönetimin vesayeti altında bulunan kamu tüzel kişileridir (Kaymak, 2017: 138).

1.1.3.2.2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim

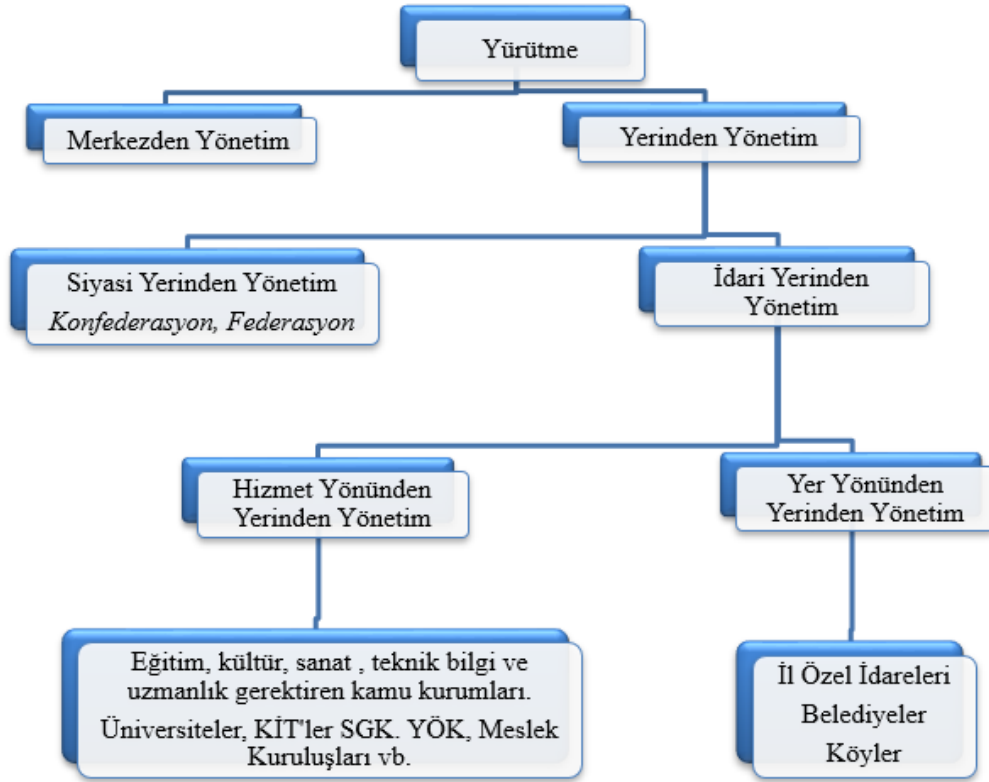
Hizmet yönünden yerinden yönetimler, eğitim, kültür, ekonomi gibi teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren kamu hizmetlerinin daha etkin, verimli, katılımcı ve ihtiyacın

gereklerine göre sunulması için merkezi idarenin dışında farklı bir tüzel kişiliği olan kuruluşlardır (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 99).

Yer yönünden yerel yönetimler 1982 Anayasası'nda düzenlenmişken, hizmet yönünden yerel yönetimler kategorik olarak düzenlenmemiştir. Üniversiteler, YÖK, TRT, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları 1982 Anayasası'nda düzenlenen hizmet yerinden yönetim kurumlarıdır (Nohutçu, 2015b: 256).

Yer yönünden ve hizmet yönünden yerel yönetim türleri arasındaki fark; yer yönünden yerinden yönetimlerin belli bir yerde çok çeşitli, konusu geniş, kamu hizmetlerini yerine getirirken kişi topluluğu niteliğinde olup karar organlarının seçimle işbaşına gelmesidir. Hizmet yönünden yerinden yönetimler ise bütün ülkede, konusu sınırlı, tek bir kamu hizmeti görür, özerklikleri şahıslara değil hizmete tanındığı için mal topluluğu niteliğindedir ve karar organları atamayla iş başına gelmektedir (Nohutçu, 2015b: 182).

Şekil 1.1: Yerel Yönetim Düzeni

Kaynak: Nohutçu, (2016: 4).

1.1.4. Türkiye’de Yerel Yönetim Biçimleri ve Yapısı

Türkiye üniter yapılı bir devlet olduğu için yerel yönetimlerin, siyasal özerlik anlamına gelecek, devletten ayrı kendilerine has anayasaları, yasama gücü ve mahkemeleri yoktur (Şengül, 2010: 12). Dolayısıyla yerel yönetimlere sadece idari özerklik verilmiştir. Ülkenin genel idari yapısı temelde merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasına göre idarenin bütünlüğü, idari vesayet ve yerel özerklik dengesi üzerine kurulmuştur (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 85).

Ülkelerin çoğu günümüzde yerel yönetimleri anayasalarında düzenlemiştir. Buna paralel olarak Türkiye’de de yerel yönetimler, 1982 Anayasası’nın 123. ve 127. maddelerinde düzenlenmiştir. 123. maddenin ilk fıkrasında idarenin kuruluş ve görevleri ile bir bütün olduğu ve yasayla düzenleneceği hüküm altına alınmışken ikinci fıkrasında ise idarenin kuruluş ve görevlerinin merkezden idare ve yerinden idare esasına göre oluştuğu belirtilmiştir. Anayasa’nın 127. maddesinde ise yerel yönetimlerin il özel idaresi, belediye ve köy halkının yerel ortak gereksinimlerini karşılamak amacıyla kuruluş esasları ve karar organları yasada belirtilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri olduğu belirtilmiştir (Tortop vd., 2006: 42).

Her ne kadar mahalli idareler Anayasada ismen il özel idaresi, belediye ve köy olarak üç çeşit olarak sayılsa da büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimlerinin getirebileceği vurgusu yapılarak büyükşehir belediyelerinin kurulabileceğine işaret edilmektedir. Yine yerel yerel yönetimlerin Cumhurbaşkanının izniyle birlik kurabilecekleri ifade edilerek dolaylı olarak toplamda beş çeşit yerel yönetimden söz edebiliriz (Kaymak, 2017: 139).

1.1.4.1. İl Özel İdareleri

İl özel idaresi, il sınırları içinde olup belediye ve mücavir alan sınırları dışında kalan alanlarda yaşayan halkın, orada yaşamaktan kaynaklanan mahalli müşterek ihtiyaçlarını gidermek için kurulmuş ve kamu tüzel kişiliği olan yer yönünden yerinden yönetim kuruluşudur. İl özel idareleri, Fransız il sistemi örnek alınarak ilk kez 1864 yılında oluşturularak Türk idare sistemine girmiş ve 1870’de yürürlüğe giren İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesiyle görev alanı genişletilmiştir. Daha sonra 1913

yılında çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayet Geçici Kanunu da 1987’de 3360 sayılı yasayla İl Özel İdaresi Kanunu olarak değiştirilmiştir (Gözler, 2012: 183).

Tablo 1.2: İl Özel İdaresinin Mevzuat Geçmişi

İl Özel İdaresi Kanununun Tarihsel Gelişimi
1864, Vilayet Nizamnamesi
1870, İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi
1913, İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati
1929, 1426 Sayılı Vilayet İdaresi Kanunu
1949, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu
1987, 3360 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
2005, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

Kaynak: Tortop vd., 2006: 130.

Genel olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında daha özerk ve güçlü konumda olan il özel idareleri, çok partili siyasal hayata geçilmesi ve kentleşmenin artmasıyla birlikte eski önemini kaybederek belediyelerin gölgesinde kalmıştır. Son olarak 2004’te yapılan kamu yönetimi reformu kapsamında gerçekleştirilen yerel yönetimlerde yeniden yapılanma girişimleriyle il özel idareleri 5302 sayılı kanunla son haline kavuşmuştur (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 205).

İl özel idareleri, ili kuran kanunla kurulup ilin kaldırılmasıyla tüzel kişilikleri sona erer. İl Özel İdaresi, il halkının yerel ortak gereksinimlerini gidermek için kurulan ve karar organı seçmenlerce seçilerek oluşturulan tüzel kişiliği ifade eder.

İl Özel İdaresi’nin görev ve sorumlulukları; ilin tamamında yerel ve ortak olmak koşuluyla gençlik ve spor, sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; büyükşehir belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini ve binalarının yapımı, bakımı ile onarımına yönelik hizmetleri sunmak.

Yine ilin tamamında olup bu defa sadece belediye sınırları dışında kalan yerlerde imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine yönelik hizmetleri sunar (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.6).

İl özel idareleri sayılan bu hizmetlerini sunarken malî durumunu, hizmetin ivediliğini ve verildiği yerin gelişmişlik düzeyini gözetmek zorundadır. Aynı zamanda subsidiarite ilkesi gereğince kendisine yüklenen bu hizmetleri vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemler ile engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirliilerin durumunu gözeterek sunmalıdır.

İl özel idaresinin organları; il genel meclisi, encümen ve validen oluşur. İl genel meclisi karar, vali yürütme ve encümen danışma organıdır.

İl Genel Meclisi: kanunda belirtilen usullere göre seçilen karar organıdır. Yerel seçimlerin sonuçlarını müteakip beşinci gün kendiliğinden en yaşlı üye başkanlığında toplanır. Bu toplantıda meclis başkanı, başkan vekilleri ve katip üyeler seçilir. Meclis toplantıları alenidir. İstenildiğinde kapalı oturum yapılabilir. Başkan meclisin gündemini belir, olağanüstü toplantı yapabilir. Meclis kararlarını, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanan ve oylamaya katılanların salt çoğunluğunun vereceği kararla alır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.14).

Alınan bu kararların tam metni valiye en geç beş gün içinde gönderilir. Vali bu kararlardan hukuka aykırı gördüklerini yedi gün içinde gerekçesini belirterek tekrar görüşülmesi için meclise geri gönderebilir. Kesinleşen meclis kararları kamuoyuna duyurulur (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.15).

İl Genel Meclisinin görev ve yetkileri: (5302 Sayılı Kanun, 2005: md.10); stratejik planı, bütçeyi ve kesin hesabı hazırlar; çıkarılacak yönetmelikleri kabul eder; borçlanmaya, imtiyaz verilmesine, yap işlet devret yöntemiyle yatırımların yapılmasına, diğer mahalli idarelerle ve birliklerle işbirliği yapılmasına karar verir; ihtisas komisyonları ve encümenin üyelerini seçer. (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.16). Ayrıca bir yıl önceki mali işlemlerinin denetimi için denetim komisyonu kurar (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.17).

Meclis bilgi edinme ve denetim mekanizmalarını soru, genel görüşme ve faaliyet raporunu değerlendirme yollarıyla işletir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.18).

İl Encümeni: genel sekreter, birim amirleri ile meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından seçeceği üyeler ile birlikte valinin başkanlığında oluşur. Valinin katılamadığı toplantılara genel sekreter başkanlık eder (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.25).

Encümenin görev ve yetkileri: (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.26); stratejik plan ve bütçe tasarılarını inceler, kamulaştırmaya karar verir; kanunda belirtilen cezaları verir; belediye sınırları dışında kalan umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirler.

Her hafta en az bir kez toplanır. Gündem vali tarafından belirlenir ve acil durumlarda valinin çağrısıyla toplanabilir. Alınan encümen kararları mevzuata ve meclis kararlarına aykırı olursa vali konun tekrar görüşülmesini isteyebilir, bunun üzerine encümen kararında ısrar etmesi durumunda karar kesinleşir. Bunun üzerine vali kararın uygulamasını durdurarak on gün içinde yürütmenin durdurulması için idari yargıya başvurur. Danıştay en geç altmış gün içinde itirazı sonuçlandırır (İl Özel İdaresi Kanunu; 2005: md.27).

Vali ve valinin görev ve yetkileri: (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.30); il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi olarak özel idare teşkilatının taşınır ve taşınmaz mallarını yönetir; encümenine başkanlık eder; meclisi ve encümen kararları uygular; personel atar; il özel idaresini mahkemelerde, devlet dairelerinde ve törenlerde temsil eder; yerel seçimlerden itibaren altı ay içinde stratejik planı hazırlar; her yıl mart ayına kadar da faaliyet raporunu hazırlayıp meclisine sunar; eylül ayı başında bütçe tasarısını hazırlayıp encümene sunar.

1.1.4.2. Belediyeler

Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin yerel ve ortak ihtiyaçlarını gidermek için kurulan ve karar organları seçimle oluşturulmuş idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmaktadır (Tortop vd., 2006: 150).

19. yüzyılın ilk yarısına kadar mahalleler kadılar tarafından yönetilmiştir. Tanzimat'tan sonra giderek ağırlık kazanan belediye idaresi Kırım Savaşı'nın etkisiyle 1854'te Fransız komün idaresi örnek alınarak ilk defa İstanbul Şehremaneti adıyla kurulmuştur. Bu kurum başarılı olamayınca 1858 yılında doğrudan Bab-ı Aliye bağlı Galata ve Beyoğlu semtlerinde Altıncı Daire oluşturulmuştur. 1868'de ise Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi ile tüm İstanbul'da belediye teşkilatı yaygınlaştırılmıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 148). Daha sonra İstanbul'daki belediyecilik teşkilatını düzenleyen "Dersaadet Belediye Nizamnamesi" yerini 1912 yılında ülkedeki bütün

belediye teşkilatlarını düzenleyen “Dersaadet Teşkilatı Belediyesi Hakkındaki Kanun-u Muvakkat” geçici kanununa bırakmış ve bu düzenleme 1930’da çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu’na kadar uygulanmıştır.

Cumhuriyetin ilan edilişinden itibaren 1948’e kadar Ankara’da, 1954’e kadar İstanbul’da valiler belediye başkanlığı görevini de yürütmüştür. 1961 Anayasası’nda yerel yönetimlerin karar organlarının seçimle oluşturulacağı düzenlenmiştir. Bunun üzerine mahalli idare seçimleri ilk kez 1963 yılında yapılmıştır. Son olarak 2004’te yapılan kamu yönetimi reformu kapsamında gerçekleştirilen yerel yönetimlerde yeniden yapılanma girişimleriyle belediyeler de dönüştürülmüş ve 2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu ile son haline kavuşmuştur (Tortop vd., 2006:148)

Belediye hizmetlerinin belirlenmesinde dünya üzerinde üç ilke uygulanmaktadır (Keleş, 1994: 192-193):

Genellik İlkesi: Buna göre belediye idareleri, kanunların serbest bıraktığı veya başka idarelere bırakılmamış bütün hizmetleri sunmaya yetkilidirler. 1870 tarihli Prusya Yasası’nda böyle bir hüküm bulunduğu için bugün Hollanda ve Almanya’ da durum böyledir.

Yetki İlkesi: Buna göre belediyeler, merkezi idarenin verdiği yetki kadar hizmet sunabilirler. Bunun istisnası yoktur. İngiltere’de uygulanmaktadır.

Liste İlkesi: Buna göre belediyelerin sunacağı hizmetler yasalarda sıralamıştır. Buna 1580 sayılı Belediye Kanunu örnek gösterilebilir. Fakat 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda ise genellik ilkesiyle liste ilkesinin ortak benimsendiği görünmektedir.

Belediyeler, en az beş bin nüfus, yerleşik sahası kurulu bir belediye sınırına en çok beş bin metre mesafe, birleşerek belediye olacak köyler için merkez kabul edilecek köye en çok beş bin metre mesafe şartı sağlandıktan sonra gerekli prosedür işletilerek en son Cumhurbaşkanı kararı ile kurulabilir (Belediye Kanunu, 2005: md.4). Bu şartları sağlamadan belediye kurulamaz.

Belediyelerin görev ve sorumlulukları; kentsel altyapı yani su ve kanalizasyon, imar, ulaşım, şehir içi trafik, toplu taşıma yapmak, çevre ve çevre sağlığı, katı atık, temizlik, coğrafi ve kent bilgi sistemleri, defin ve mezarlıklar, park ve yeşil alanlar, kültür ve sanat, zabıta, nüfusu yüz binin üzerindeki belediyelerde kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açmak, yönetmelik çıkarmak ve uygulamak, yasak koymak, kanunlarda

öngörülen cezaları vermek, içme ve kullanma suyu sağlamak, katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı ve imhası hizmetlerini yapmak veya yaptırmak, borç almak, bağış kabul etmek, reklam panoları ve tanıtıcı amblemlerin kriterlerini belirlemek şeklindedir (Belediye Kanunu, 2005: md.14).

Belediyeler sayılan bu hizmetleri sunarken mali durumunu ve hizmetin ivediliğini gözetmek zorundadır. Aynı zamanda subsidiarite ilkesi gereğince kendisine yüklenen bu hizmetleri vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle engelli, yaşlı, düşük ve dar gelirlilerin durumunu gözetenek sunmalıdır (Belediye Kanunu, 2005: md.14). Belediyenin organları belediye meclisi, encümen ve başkan oluşur.

Belediye meclisi: beldenin nüfusuna göre en az dokuz en çok elli beş asil ve yedek seçilmiş üyeden oluşan karar organıdır (Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, 1984: md.5/b). Yerel seçim sonuçlarını müteakip beşinci gün kendiliğinden belediye başkanı başkanlığında toplanır. Bu toplantıda ilk iki yıl için meclis birinci ve ikinci başkan vekili ile iki katip üye seçilir. Bu süre bitiminde tekrar seçilecek üyeler bir sonraki yerel seçimlere kadar görev yapar (Belediye Kanunu, 2005: md.19). Meclis toplantıları aleni olup her ayın ilk haftası yapılır. Meclisin gündemini belediye başkanı hazırlar, üyeler de teklif verebilir. Belediye başkanı tarafından yılda en fazla üç kere olağanüstü toplantı istenebilir (Belediye Kanunu, 2005: md.19). Belediye başkanı mecliste alınan kararlardan hukuka aykırı gördüklerini tekrar görüşülmesi için beş gün içinde meclise geri gönderebilir. Tekrar görüşülmesi istenmeyen kararlar ile tekrar görüşülmesi istenip meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla ısrar edilen kararlar kesinleşir. Belediye Başkanı, meclisin ısrarı ile kesinleşen kararlar aleyhine on gün içinde idari yargıya başvurabilir. Kesinleşen kararlar yürürlüğe girebilmesi için mülkî idare amirine en geç yedi gün içinde gönderilir. Kesinleşen meclis kararları yedi gün içinde kamuoyuna ilan edilir (Belediye Kanunu, 2005: md.23).

Belediye Meclisinin görev ve yetkileri: (Belediye Kanunu, 2005: md.18); stratejik planı, bütçe ve kesin hesabı, çıkarılacak yönetmelikleri kabul eder; borçlanmaya, imtiyaz verilmesine, yap işlet veya yap işlet devret modeli ile yatırımların yapılmasına karar verir; meclis başkanlık divanı, encümen ve ihtisas komisyonları üyelerini seçer; meydan, bulvar, cadde, sokak ve benzerine ad verir; mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, adlarıyla sınırlarını tespitine karar verir; belediyeyi tanıtıcı amblem, flama

ve benzerlerini kabul eder; diğer mahalli idarelerle işbirliği yapılmasına karar verir; fahri hemşerilik payesi ve beratı verir; belediye başkanı ile encümen arasındaki uyuşmazlıkları çözer.

Meclis bilgi edinme ve denetim mekanizmalarını soru, genel görüşme, faaliyet raporunu değerlendirme ve denetim komisyonu yollarıyla işletir (Belediye Kanunu, 2005: md.26). Belediye meclisi verilen bu görevleri ihmal eder ve işleri aksatırsa veya göreviyle ilgisi olmayan siyasi konularda karar alırsa, İçişleri Bakanlığı'nın bildirimi üzerine Danıştay kararıyla feshedilir (Belediye Kanunu, 2005: md.30).

Belediye Encümeni; il belediyelerinde ve nüfusu yüz binin geçen belediyelerde; belediye başkanın birim amirleri arasından bir yıl için seçeceği iki üye, mali hizmetler birim amiri ve belediye meclisinin her yıl gizli oyla kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye olmak üzere belediye başkanı başkanlığında yedi kişiden oluşur. Diğer belediyelerde; belediye başkanının birim amirleri arasından bir yıl için seçeceği bir üye, mali hizmetler birim amiri ve belediye meclisinin her yıl gizli oyla kendi üyeleri arasından seçeceği iki üye olmak üzere belediye başkanı başkanlığında beş kişiden oluşur. Belediye başkanının katılamadığı toplantılara başkanının görevlendireceği başkan yardımcısı veya encümen üyesi başkanlık eder (Belediye Kanunu, 2005: md.33).

Encümen haftada en az bir kez toplanır ve gündemi başkan hazırlar üyeler de gündem maddesi teklif edebilir. Başkan encümeni acil durumlarda toplantıya çağırabilir. Encümen kararlarını üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanıp katılanların salt çoğunluğunun oyuyla alır. Encümene kendisine gönderilen konuları bir hafta içinde karara bağlar (Belediye Kanunu, 2005: md.35).

Belediye Encümeninin görev ve yetkileri: (Belediye Kanunu, 2005: md.34); stratejik plan ile bütçe ve kesin hesap tasarılarını inceleyerek meclisine görüş bildirir; kamulaştırmaya karar verir, kanunlarda belirtilen cezaları verir; vergi, resim ve harçlar dışındaki dava konusu belediye uyuşmazlıklarını çözer; umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirler.

Belediye başkanı ve görev ve yetkileri: (5393 Sayılı Kanun, 2005: md.38); belediye idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi olarak belediye teşkilatını, taşınır ve taşınmaz mallarını sevk ve idare eder; belediyenin hak ve menfaatlerini korur; meclise ve encümene başkanlık eder; belediyenin gelir ve alacaklarının takip ve tahsil eder; meclis

ve encümen kararlarını uygular; personel ataması yapar; belediyenin ve bağlı kuruluşları ile işletmelerini denetler.

1.1.4.3. Köyler

Köyler ile ilgili ilk düzenlemeye Osmanlı döneminde 1858’de çıkarılan “Vülat-ı İzam ve Mutasarrıfını Kiram” ile “Kaymakamlıkların ve Müdürlüklerin Vezâifini Şamil Talimat”ta yer verilmiştir. Bu yönetmelikle köylerden bahsedilmiş ama nasıl kurulacağı ve hangi hizmetleri göreceği açıklanmamıştır (Toprak, 2006: 312). Köylere ait ilk hükümler 1864 Teşkil-i Vilayet Nizamnamesi’nde yer almış ve ilk yönetmeliğin eksiklikleri tamamlanmıştır. Bu nizamnamede vilayetler livalara, livalar kazalara, kazalar da köylere ayrılarak köyün organlarına yer verilmiş ve bunların kuruluş esasları ile görevleri belirlenmiştir. Buna göre köyde seçilmiş bir muhtar ile ihtiyar meclisi varlığı öngörülmüştür (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 190). 1870 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesinde bazı değişiklikler yapılarak köye temizlik, tarım, ticaret ve hayır işlerinin düzenlenmesi, köy yollarının, köprülerin, çeşme ve su yollarının onarılması gibi görevler verilmiş; ancak köylere tüzel kişilik tanınmamıştır (Toprak, 2006: 321).

İkinci meşrutiyet döneminde köyü yerel yönetim birimi olarak düzenleyen “İdare-i Kura” (Köyler İdaresi) adlı yasa tasarısı hazırlanmış ve Osmanlı Mebuslar Meclisi’ne sunulmuştur. Ancak Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla tasarı kanunlaşamamıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 191). 1913’te 1864 ve 1870 nizamnameleri İdare-i Umumiye-i Vilayet adlı geçici yasasıyla yürürlükten kaldırılınca köy idareleri, 1924’te 442 sayılı Köy Kanunu ile tekrar düzenleme yapılmaya kadar yasal dayanaktan mahrum kalmıştır (Keleş ve Yavuz, 1989: 40). Aynı zamanda 1924 tarihli bu yeni yasayla köy muhtarlıklarına tüzel kişilik verilmiştir (Keleş, 1994: 153). Köyler, 1924 Anayasası’nda tüzel kişiliğe sahip idare birimleri olarak nitelendirilmiş, 1961 Anayasası’nda yerel yönetim birimi olarak kabul edilmiş ve 1982 Anayasası ile de köylerin mevcut konumları korunmuştur (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 191). Köyler halen 18 Mart 1924’te çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu ile yönetilmektedir.

Köy, genellikle nüfusu az ve kırsal alanda yaşayan, ekonomik yapısı tarım ve hayvancılığa dayalı, kendine has sosyal ilişkileri bulunan yer yönünden yerinden yönetim birimleridir. Köy, Anayasa’da il özel idaresi ve belediyeden sonra gelen üçüncü bir yerel yönetim kuruluşudur (Özer, 2014: 278). Yasal olarak köy, nüfusu iki binin altında

bulunan yerleşim yerlerinde cami, okul, otlak, yaylak ve baltalık gibi orta malları ile taşınır ve taşınmaz malları bulunan ve toplu veya dağınık meskenlerde oturan halkın yerel ve ortak gereksinimlerini gidermek üzere kuruluş şartları yasada belirtilen ve karar organları yine yasada gösterilen usullere göre oluşturulan kamu tüzel kişileridir (Şengül, 2010: 128).

Köy kurulması dört farklı şekilde olabilir. Belli bir yerde; hükümet köy kurmak isteyebilir, yerel halkın isteğiyle köy kurulabilir, birkaç köy birleşerek yeni bir köy olmak isteyebilir ya da mevcut bir köyden bir kısmının ayrılması ile yeni bir köy kurulabilir (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 193).

Köy kurulabilmesi için mevcut yerleşim yerindeki nüfusun yüz elli ile iki bin arasında olması gerekir. Daha sonra mülki idare amiri tarafından hazırlanan dosya il idare kurulu ve il genel meclisi tarafından incelenir, sonra vali dosyayı İçişleri Bakanlığı'na gönderir. İçişleri Bakanlığı son kararı vermeden önce o yerde bulunan il idare kurulu ve il genel meclisi ile Bayındırlık ve Sağlık Bakanlıklarının görüşlerini alarak nihai kararını valiliğe bildirir. Böylece köy tüzel kişilik kazanarak kurulmuş olur (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 193). Köy isimlerinin değiştirilmesi ve bağlı oldukları yerleşim merkezinin değiştirilmesi de aynı usulle olur. Nüfusu yüz ellinin altında olan birden fazla yerleşim yerinin birleştirilerek köy olabilmesi için o yerlerdeki seçmenlerinin yarısının kararı gereklidir (Tortop vd., 2006: 110).

Köye ait işler, zorunlu ve isteğe bağlı işler olarak iki çeşittir. Köylü yapılması zorunlu işleri yapmazsa ceza alırken, köylünün isteğine bağlı işlerini yapmazsa ceza yoktur. Ancak, köy derneği salt çoğunluğunun alacağı kararla il merkezine bağlı olan köylerde valinin, ilçeye bağlı olan köylerde kaymakamın onayını alınarak köylünün isteğine bağlı işleri bütün köylü için zorunlu hale getirilir bu durumda yapılmayan bu işler için ceza yaptırımını uygulanır (Köy Kanunu, 1924: md. 12).

Köylünün zorunlu işleri; sıtma ve sivrisineklerin barındığı, ürettiği su birikintilerini kurutmak; kapalı yoldan köye içme suyu getirmek; köye gelen içme suyunun yollarına zarar vermemek; mezarlıktan, süprütülük ve gübrelikten geçen su yollarını değiştirmek; evlerdeki odalarla ahırları duvarla birbirinden ayırmak; köyde her hane üstü kapalı ve kuyulu veya lağımlı bir hela yaptırmak; köyde evlerin önünü, çevresini ve sokaklarını temiz tutmak; her köyde bir baştan bir başa ve ortasında meydan

olacak şekilde çaprazlama iki yol yapmak; bu mümkün olmazsa köyün kenarına meydan açmak; köyde mescit yapmak; Köy işlerini görüşmek için köy odası yapmak; köyün havadar bir yerine okul yapmak (Köy Kanunu, 1924: md.13).

Köylünün isteğine bağlı işler; köyde evlerle ahırları birbirinden ayrı yapmak ve evin ahırların helanın iç ve dış duvarlarını badanalamak; köyde bir çamaşırlık, hamam ve Pazar yerleri yapmak; köyün sınırı içindeki uygun yerlerde orman yetiştirmek; köylüden berber, ayakkabıcı, nalbant, demirci, arabacı ve kalaycı yetiştirmek; köylünün bilgisini artırmak amacıyla kitap getirtmek (Köy Kanunu, 1924: md.14).

Köyün organları; karar organı ihtiyar meclisi, danışma organı köy derneği ve yürütme organı muhtardan oluşur.

Köy İhtiyar Meclisi; köyün karar organıdır. İhtiyar meclisine üye seçilebilmek için on sekiz yaşını doldurmak, Türk vatandaşı olmak, en az altı aydan beri o mahalle veya köyde oturuyor olmak, okur yazar olmak ve bu kanunda ve bu kanunun atıf yaptığı diğer kanunlarda öngörülen hükümlere göre seçilmeye engel durumu olmaması gerekir (Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, 1984: md.31). Köy ihtiyar meclisi muhtar başkanlığında doğal üyeler olan imam ve muallim veya başmuallim ile köy derneği tarafından seçilen kişilerden oluşur (Köy Kanunu, 1924: md.23). Köy derneği tarafından seçilecek ihtiyar meclisi üye sayısı, en son yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre; nüfusu 1000'e kadar olan köylerde 8, nüfusu 1001'den 2000'e kadar olan köylerde 10, nüfusu 2000'den fazla olan köylerde 12 üyeden oluşur. Ancak, bu üyelerin yarısı asıl yarısı yedektir (Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, 1984: md.30). İhtiyar meclisi muhtarın başkanlığında haftada en az bir defa toplanır. Toplanma günü olmasa da kendi isteğiyle muhtara haber vererek toplanabilir (Köy Kanunu, 1924: md.42).

Köy İhtiyar meclisinin görev ve yetkileri; köy işlerine sıraya koyarak ve köylünün kaçar gün çalışacağını belirler; köy işi için çalışan köylülere ne kadar para salınacağını belirler; köy sınırı içinde kamulaştırma yapar; köyün orta mallarını belirlemek; muhtarla beraber köy bütçesini hazırlar (Köy Kanunu, 1924: md.44).

Köy Derneği; doğrudan demokrasi modelinin uygulandığı tek yerinden yönetim kuruluş olarak köyde ikamet eden seçmenlerden oluşur (Nohutçu, 2015b: 248).

Köy Derneğinin görev ve yetkileri: (Köy Kanunu, 1924: md.-); köyün isteğe bağlı işlerini zorunlu hale getirir (md.12); beş yılda bir muhtar ve ihtiyar heyeti üyelerini seçer (md.20); muhtar veya ihtiyar meclisi üyeleri köy tüzel kişiliği ile davacı ve davalı olması halinde köy tüzel kişiliğini temsil edemezler, bu durumda yetkili temsilciyi seçer (md.33/b); köy imamını seçer (md.83); köy imamının atanmamışsa bu durumda köy imamını seçer ve onun için bir ödenek oluşturur (md.85); nüfusu yüz elliden az olan köyler, bir saat veya daha az mesafedeki başka bir köye bağlanma kararını verir (md.89-90) şeklinde köy kanununun ilgili maddelerinde belirtilmiştir.

Muhtar; köyün yürütme organı olup ihtiyar meclisinin başıdır. Köy idaresinin en üst hiyerarşik amiri, devletin ve köy tüzel kişiliğinin temsilcisidir (Köy Kanunu, 1924: md.20). Köylerde muhtar, tüzel kişiliği temsil etme yönünden tıpkı iller de valiler gibi ikili bir fonksiyona sahiptir. Muhtar olma şartları, ihtiyar meclisi üyesi olma şartlarıyla aynıdır.

Muhtarın görev ve yetkileri, devlet işleri ve köy işleri olarak iki çeşittir.

Muhtarın göreceği devlet işleri; merkezi hükümet tarafından bildirilen yasaları köyde ilan eder; köyde asayiş korur; salgın ve bulaşık hastalıkları anında merkezi hükümete bildirir; köylünün bulaşıcı hastalıklardan korunup gerekli aşlarının yapılması için çalışır; her ay içinde köyde doğan, ölen, evlenen ve boşananların kayıtlarını yapıp ertesi ayın onuncu gününden önce nüfus memuruna bildirir; vergi toplamak için gelen memurlara yardım eder ve bu görevlileri yolsuzluğunu görürse merkezi hükümete bildirir; asker toplar ve bakaya ile kaçakları hükümete haber verir (Köy Kanunu, 1924: md.36).

Muhtarın göreceği köy işleri: (Köy Kanunu, 1924: md.37); kanunda sayılan işleri ihtiyar meclisi ile görüşerek yapar veya yaptırır; ihtiyar meclisi ile görüştüktan sonra köylüyü işe çağırır; ihtiyar meclisi kararıyla köy işlerinde harcanacak parayı toplar ve bu parayı topladıktan sonra harcama yerlerini belirler; her ay nereye ne kadar para harcamışsa gelecek ay başında hesabını ihtiyar meclisine verir; köy işlerinde hem davacı, hem de hasım olarak mahkemede bulunur veya isterse başka birini (vekil) gönderebilir.

1.1.4.4. Büyükşehir Belediyeleri

Büyükşehir belediyesi, ilin mülki sınırlarına kadar sorumlu olup bünyesindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organları seçmenlerce seçilerek oluşturulan 750.000 ve üzeri nüfus şartıyla kanunla kurulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir.

Büyükşehir belediyelerinin kurulmasına esas teşkil eden hüküm, 1982 Anayasası'nın 127. maddesinde belirtilen büyük yerleşim yerleri için öngörülen "özel yönetim biçimi" ifadesidir. Büyükşehir belediyelerine ihtiyaç duyulmasında en önemli neden, şehirleşmenin hızla gelişmesi ve büyükşehirlerin problemlerinin mevcut kanunlarla çözülememesidir. Nitekim, belediyelerin son zamanlarda ulaşım ve kanalizasyon gibi sorunlarda, çevre belediyelerden yardım istemesi yani sorunları tek başına çözmemesi bunun kanıtıdır (Bilgiç, 1998: 297).

Büyükşehir belediyelerinin kurulması çok eskilere dayanmamaktadır. Türkiye'de büyükşehir kurulmasına zemin hazırlayan ilk adım, 1980 askeri yönetimi döneminde çıkarılan 34 sayılı Milli Güvenlik Konseyi kararıdır. Bu karar ile merkez belediyelerinin etrafında kurulan küçük belediyelerin, kentsel hizmet sunumunda yetersiz kalması ve koordinasyon sorunlarına yol açması nedeni ile birleştirilmesi hedeflenmiştir. Daha sonra 1984'te 195 sayılı kanun hükmünde kararname ile büyükşehir belediyeleri oluşturulmuştur. Bu kararnamenin yerini almak üzere 1984 yılında 3030 sayılı kanun çıkarılmıştır (Şengül, 2010: 107).

1984 yılından bugüne büyükşehir belediye uygulaması hızla yaygınlaşmıştır. İlk olarak 25 Mart 1984'te İstanbul, Ankara ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri kurulmuş daha sonra 19 Haziran 1986'da 3306 sayılı kanunla Adana, 18 Haziran 1987'de 3391 sayılı yasayla Bursa, 20 Haziran 1987'de 3392 sayılı kanunla Gaziantep, 3399 sayılı kanunla Konya, 14 Aralık 1988'de 3508 sayılı yasayla Kayseri, 1993'te 504 sayılı kanun hükmünde kararnameyle ile Antalya, Mersin, Eskişehir, Samsun İzmit, Erzurum ve Diyarbakır, 6 Mart 2000'de 593 sayılı kanun hükmünde kararnameyle Sakarya'da Büyükşehir belediyesi kurulmuştur (Tortop vd., 2006: 216).

2004 yılında da 1984 tarih ve 3030 sayılı büyükşehir belediye yönetimi hakkındaki yasa 2004'te çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası ile

değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir. 22. 03. 2008 tarih 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçinde İlçe Belediyesi Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile ilk kademe belediyesi kaldırılmış ve ilçe belediye sayısı artırılmıştır (Nohutçu, 2015b: 228).

Son olarak 12. 11. 2012 tarih ve 6360 sayılı “*On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile on dört ilde büyükşehir belediyesi oluşturulmuştur. Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Manisa, Mardin, Muğla, Ordu, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon ve Van illeri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Dolayısıyla bu illerdeki il özel idarelerinin, köylerin ve belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak köyler ve belde belediyeleri mevcut isimleriyle mahalleye dönüştürülerek bağlı bulundukları ilçe belediyelerinin bünyesine alınmışlardır. Bu illerdeki bucak teşkilatlarına son verilmiştir. (Nohutçu, 2015b: 229). Sonuç olarak mevcut büyükşehir belediye sayısı otuza ulaşmıştır.

Büyükşehir belediyelerinin görev ve sorumlulukları; büyükşehir belediyeleri ilçe belediyelerinin görüşünü alarak stratejik planı, yıllık hedefleri, yatırım programlarını ve bütçeyi hazırlar; kendi sorumluluğunda bulunan alanlarda işletilecek yerleri ve gayri sıhhi müesseseleri ruhsatlandırıp denetler; kendi yetki alanındaki meydan, bulvar, cadde ve ana yollar ile toptancı hallerini ve mezbahaları yapar veya yaptırır; coğrafi ve kent bilgi sistemlerini kurar; yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak için laboratuvarlar kurar ve işletir; su ve kanalizasyon hizmetlerini sunmak için gerekli baraj ve tesisleri kurar; mezarlık alanlarını tespit eder ve oluşturur (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7).

Büyükşehir ilçe belediyelerinin görevleri; Büyükşehir belediyesinin katı atık yönetim planına göre katı atıkları toplar ve aktarma istasyonlarına taşır; İkinci ve üçüncü sınıf gayri sıhhi müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırarak denetler; Otopark, spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parklar yapar; defin ile ilgili hizmetleri yürütür; Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye eder ve yıktırır (5216 Sayılı Kanun, 2004: md.7).

Büyükşehir belediyesinin organları; büyükşehir belediye meclisi (karar organı), büyükşehir belediye encümeni (danışma organı) ve büyükşehir belediye başkanıdır (yürütme organı).

Büyükşehir Belediye Meclisi; büyükşehir belediyesi olan illerde büyükşehir belediyesi ve büyükşehir ilçe belediyesi olarak iki çeşit belediye olduğu için ayrı ayrı belediye meclisleri vardır. Dolayısıyla büyükşehir ilçe belediyesinin organları normal belediyelerde olduğu gibi belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanından oluşur. Bu organların oluşumu, görev ve yetkileri konusunda Belediye Kanunu hükümleri aynen uygulanır (Gözler, 2012: 209).

Büyükşehir belediye meclisi ise büyükşehir belediye başkanının başkanlığında, 2972 sayılı yasaya göre seçilen üyelerden oluşur. Bu üyeler ilçe belediye başkanları olan doğal üyeler ile ilçe belediye meclislerinin beşte biridir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.12). Meclis bir aylık tatil hariç her ayın ikinci haftası toplanır. Bütçe görüşmelerine rastlayan toplantılar ise en çok yirmi gün sürer. Kararlar üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır ve gündem büyükşehir belediye başkanınca belirlenir. Başkan bu kararlardan hukuka aykırı gördüklerini yedi gün içinde gerekçesini belirterek tekrar görüşülmesi için meclise geri gönderebilir. Yeniden görüşülmesi istenmeyen kararlar ile iade edilip meclisin üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ısrar edilen kararlar kesinleşir. Başkan, ısrarla kesinleşen bu kararlara karşı idari yargıya başvurabilir. Büyükşehir ve ilçe belediye meclislerinin aldığı kararlar kesinleştiği tarihten itibaren yürürlüğe girebilmesi için en geç yedi gün içinde mülkî idare amirine gönderilir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.14). Büyükşehir belediye meclisi, üyeleri arasından beş ila dokuz kişiden oluşan ihtisas komisyonları oluşturabilir. Bu komisyonlardan İmar Komisyonu en çok on iş günü, diğer komisyonlar ise beş iş günü içinde kendilerine gönderilen konuları sonuçlandırır. Bu komisyonlardan İmar ve Bayındırlık; Çevre ve Sağlık, Plan ve Bütçe; Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor ve Ulaşım Komisyonlarının kurulması zorunludur (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.15).

Büyükşehir Belediye Encümeni; belediye başkanınca her yıl birim amirleri arasından seçilecek beş üye, mali hizmetler birim amiri, genel sekreter ve meclisinin kendi üyeleri arasından her yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile birlikte belediye başkanının başkanlığında oluşur. Başkanın katılamadığı toplantılara genel sekreter

başkanlık eder. Toplantılar haftada en az bir kez yapılır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.16). Encümene ilişkin konularda Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde Belediye Kanunu hükümleri uygulanır (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004: md.28).

Büyükşehir Belediye Başkanı; büyükşehir belediye idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi olarak 2972 sayılı kanunun hükümlerine göre beş yıl için seçilir. Büyükşehir belediye başkanı ve başkan vekili belediye kanunundaki hükümlere göre belirlenir. Fakat, büyükşehir ilçe belediye başkanları başkan vekili olamaz. Büyükşehir ve ilçe belediye başkanları görev süreleri boyunca siyasi partilerde görev alamaz, profesyonel spor kulüplerinin başkanlığını yapamaz ve yönetiminde bulunamazlar (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.17). Belediye kanunundaki hükümler saklı kalmak üzere büyükşehir ve ilçe belediye başkanları meclisinin feshine neden olan eylem ve işlemlere katılmaları halinde Danıştay kararıyla görevlerine son verilir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.17).

Büyükşehir Belediye Başkanının görev ve yetkileri: (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.18); büyükşehir belediye idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi olarak belediye idaresini stratejik plana uygun olarak sevk ve idare eder; bütçeyi hazırlar ve uygular; meclise ve encümene başkanlık ederek, bu organların kararlarını uygular; mahkemelerde ve resmi dairelerde büyükşehir belediyesini temsil eder; personelinin atamasını yapar; belediye ve bağlı kuruluşlarını denetler; gerekirse bizzat nikah kıyar; yoksul ve muhtaçlar için bütçeden ayrılmış ödeneği kullanır.

1.1.4.5. Mahalli İdare Birlikleri

İl özel idaresi, belediye ve köylerin yerel nitelikteki bazı ortak kamu hizmetlerini yapmak için aralarında işbirliği yaparak oluşturduğu kamu tüzel kişileridir (Gönül, 1977: 69). Kanun ise mahalli idare birliklerini, birden çok mahallî idarenin bazı hizmetleri birlikte yürütmek için kendi aralarında kurdukları kamu tüzel kişilikleri olarak tanımlamıştır (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.3). Günümüzde mahalli idare birliklerinin ortaya çıkış nedeni, halka sunulan hizmetlerdeki değişim ve artış sonucu, bu ihtiyaçları mahalli idarelerin tek başlarına karşılayamaması ve aralarında işbirliği yapma ihtiyacından doğmuştur. Özellikle bütüncül ve çok boyutlu olması nedeniyle karşılıklı dayanışma ve işbirliği gerektiren itfaiye, su, katı atık toplama ve imhası, asfalt şantiyesi,

arıtma, çevre sorunlarına çözüm bulma, sosyal tesis inşası ve işletilmesi gibi konularda yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve beraber hareket etmeleri gereklidir (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 224). Dolayısıyla bu ihtiyaçların şekillenip bir örgütlü bir yapıya dönüşmesi bazen yerel halkın isteği ve gayretiyle bazen de merkezi yönetimin veya taşradaki yetkililerinin (mülki amirler) yönlendirici ve özendirici tutum ve davranışlarıyla ortaya çıkmıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 210).

Mahalli idare birliklerinin geçmişi çok eskilere dayanmamaktadır. Zira 442 sayılı Köy Kanunu'nun 47. ve 48. maddeleri ile 1580 sayılı Belediye Kanunun 133. ve 148. maddelerinde yerel ihtiyaçların ortak karşılanması için belli bir süre işbirliği öngörülmüştür, fakat örgütlü bir yapı kurulmamıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 210). 1960'lı yıllardan itibaren kırsalda yol, su ve elektrik gibi hizmetlerle kurulmaya başlanan birlikler 1990'lardan itibaren kentsel altyapı, turizm ve çevre konularında yerel birliklerin kurularak çeşitlenmiş ve çoğalmıştır.

Türkiye'deki mahalli idare birliklerinin dayandığı ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemeler vardır. Uluslararası düzenlemelerden ilki 1985 tarihli Yerel Yönetimler Evrensel Bildirgesidir. Bu bildirgenin dokuzuncu maddesine göre yerel yönetimler yetkilerini kullanırken ortak çıkarlarını savunması ve geliştirmesi, kendi aralarında birlik kurma yetkisine sahip olması ve yerel yönetimlerle ilgili yasal düzenlemeler yapılırken bu birliklere danışılması imkanı tanınmıştır. Diğer uluslararası sözleşme ise 1985 tarihli Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'dır. 1988'de Türkiye'nin bazı hükümlerine çekince koyarak imzaladığı bu şartın onuncu maddesinde yerel yönetimlerin birlik kurma ve birliklere katılma hakkı düzenlenmektedir. Buna göre yerel yönetimler ortak konulardaki görevlerini yerine getirirken diğer yerel yönetimlerle işbirliği yapabilecek ve birlik kurabileceklerdir (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 232).

Türkiye'deki mahalli idare birliklerinin dayandığı ilk ulusal düzenleme 1961 Anayasası'nda "mahalli idarelerin kendi aralarında birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir" şeklindedir. 1982 Anayasası'ndaki hüküm ise "mahalli idareler belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır"

şeklindedir (1982 Anayasası, md.127). Genel olarak 1982 Anayasası birlik kurulmasını, Cumhurbaşkanı'nın iznine bağlamış ve genel amaçlı birlik kurulmasını engellemiştir.

Belediyelerin yurtiçindeki ve yurtdışındaki mahalli idare birlikleri ve belediyelerle karşılıklı iş birliği yapabileceğini (Belediye Kanunu, 2005: md.18/p); il özel idarelerinin yurtiçindeki ve yurtdışındaki mahalli idare birlikleri ve mahalli idarelerle karşılıklı işbirliği yapabileceğini veya birlik kurulmasına ve kurulmuş birliklerle katılabileceğini (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.10/m); köylerle belediyelerin kendi aralarında içme ve sulama suyu, telefon ve yol şebekeleri ile tarım alet ve makinelerini temin, yerel nitelikteki tesis ve işletmeleri için valinin onayıyla birlik kurabileceğini (İl İdaresi Kanunu, 1949: md.56) ilgili kanun hükümleri düzenleyerek yerel yönetimlerin aralarında yapacağı işbirliğine yasal dayanak oluşturmuştur. Mahalli İdare Birlikleri'ne yönelik kapsamlı yasal düzenleme, 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile yapılmıştır. Birlikler için asıl bağlayıcı kanun olmakla birlikte bağlayıcı olmasa da İçişleri Bakanlığı tarafından 1989 yılında mevcut birliklerin, birlik tüzüklerinin kanuna uygun hale getirilmesi, tüzük hazırlarken birliklere kolaylık sağlamak ve yol göstermek için "Tip Tüzük" hazırlanmıştır (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 235).

Mahalli idare birlikleriyle ilgili yasal düzenlemelerin yanında kurumsal yapılanma da oluşturulmuştur. Bunlar, kurumsal olarak merkezi yönetim ile mahalli idareler arasında olduğu gibi mahalli idarelerin kendi aralarında da yapılmaktadır. Belediyeler için Belediye Birlikleri, il özel idareleri için Vilayetler Birliği ve köyler için Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, mahalli idareler arasında kurulan kurumsal işbirliğine örnektir (Şengül, 2010: 210).

5355 sayılı Kanuna göre Birlikler, birlik tüzüğü kesinleştikten sonra Cumhurbaşkanı'nın izniyle kurularak tüzel kişilik kazanır. Daha önceden kurulmuş bir birliğe üye olmak için ilgili yerel yönetim meclisinin kararı ve birlik meclisinin kabulüyle olur ve bu durumda Cumhurbaşkanı izni aranmaz. Ancak, su, atık su, katı atık ve benzeri altyapı hizmetleri ile çevre ve ekolojik dengenin korunmasına gibi amaçlarla kurulmuş birliklere Cumhurbaşkanı katılımı zorunlu tutabilir. Bu şekilde katılım sağlanmış birlikten ayrılmak için de Cumhurbaşkanı'nın izni gereklidir. Mahalli idareler genel amaçlı ve amacı net olmayan hususlarda birlik kurulamazlar (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.4).

5355 sayılı Kanuna göre birlik tüzüğü, birliği oluşturacak mahalli idare meclislerinin üye tam sayısının üçte ikisin kabulünden sonra valinin; birden çok mahalli idarenin katılması durumunda İçişleri Bakanının onayıyla kesinleşir. Birlik tüzüğünde, birliğin adı ve amacı; birliğe üye mahalli idarelerin adları; birliğin merkezi; birliğin görev süresi, sona ermesi ve dağıtılması; birliğe bırakılan görev ve hizmetler; birlik meclisi ve encümeninin üye sayısı ve üyelerin görev süreleri; birliğin gelir ve giderleri; tüzük değişikliğinin nasıl yapılacağı gibi hususların belirtilmesi zorunludur (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.5). Birliğin organları meclisi, encümen ve başkandan oluşur.

Birlik Meclisi; karar organı olup üyeleri birlik tüzüğünde belirtilen sayıda ve gizli oyla mahalli idarelerin kendi üyeleri arasından seçilir. Ancak, dışarıdan seçilecek üyeler mahalli idare meclislerinden seçilecek üyelerin üçte birini geçemez. Mahalli idare meclislerinde görevi sona eren üyelerin birlik meclisi üyeliği de sona erer. Birlik meclisi üyeliğinden düşürülenler ise tekrar üye olamazlar. Birlik meclisindeki doğal üyeler il özel idaresi için vali, belediye için belediye başkanı, köy için muhtardır (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.8).

Birlik meclisi, birliğin kurulmasından ve yerel seçimlerin sonuçlanmasından itibaren sonra otuz gün içinde merkezinin bulunduğu yerdeki mülki amirin çağrısıyla en yaşlı üye başkanlığında toplanır. Bu toplantıda ilk iki yıl için görev yapmak üzere üyeleri arasından birinci ve ikinci başkan vekili ile katip üyeleri üç gün içinde seçer. İki yıldan sonra seçilecek kişiler kalan süreyi tamamlar. Ülke düzeyindeki il özel idarelerinin tamamından oluşan ülke düzeyindeki birliklerin başkanı İçişleri Bakanlığı Müsteşarı'dır (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.10).

Meclis toplantıları yılda en az iki kez ve tüzükte belirtilen zamanlarda yapılır. Yılın ilk toplantısı dönem başı toplantısıdır. Mecliste plan ve bütçe komisyonu yanında diğer konularda ihtisas komisyonları kurabilir ve komisyonların üye sayısı beşi geçemez. Birden çok ili içine alan birliklerde alınan kararlar, o birliğin merkezinin bulunduğu yerdeki mülki idare amirine gönderilir. Bu hususta Mahalli İdare Birlikleri Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde Belediye Kanunu'nun belediye meclisine yönelik hükümleri uygulanır (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.11).

Birlik meclisinin görev ve yetkileri: yatırım planı ve çalışma programını karara bağlar; bütçe ve kesin hesabı kabul eder; fonksiyonel sınıflandırmanın birinci düzeyleri

arasında aktarma yapar; borçlanmaya ve taşınmaz mal alım ve satımına, kiralanmasına karar verir; şartlı bağışları kabul eder; dava konusu olup iki bin Türk Lirasından on bin Türk Lirasına kadar olan uyuşmazlıkları anlaşma yoluyla çözer; yap işlet veya yap işlet devret modeli ile birlik yatırımların yapılmasına karar verir; birlik başkanlık divanını, encümen ve ihtisas komisyonu üyelerini seçer; birlik teşkilatına ait birimlerin kurulmasına karar verir; birlik tüzüğü değişikliklerini kabul eder; yönetmelikleri kabul eder; birlik başkanı ile encümen arasındaki uyuşmazlıkları karara bağlar (5355 Sayılı Kanun, 2005: md.9).

Birlik Encümeni; birlik tüzüğünde gösterilen sayıda ve en fazla yedi üyeden oluşur. Ülke çapındaki birlikler için bu sayı bir kat (on dört)'tır. Birlik başkanı, encümenin de başkanıdır. Encümen bir ay aşmamak üzere tüzükte belirtilen sürelerde toplanır. Birlik meclisinin feshedilmesi durumunda yeni meclis seçilinceye kadar encümenin görevleri, birlik ülke düzeyindeyse İçişleri Bakanlığı'nca, değilse merkezinin bulunduğu yerdeki mülki amirin kamu görevlileri arasından görevlendireceği bir başkan olmak üzere beş kişilik bir heyet tarafından yürütülür (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.12).

Birlik encümeninin görev ve yetkileri: yatırım planı ve çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyip meclise görüş bildirir; kamulaştırma için kamu yararı kararını alır; öngörülme-yen giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirler; kanunlarda öngörülen cezaları verir; iki bin Türk Lirasına kadar olan dava konusu uyuşmazlıkları anlaşmayla çözer; taşınmaz mal alımına, satımına, kiralanmasına ve takasına ilişkin meclis kararlarını uygular (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.13).

Birlik Başkanı; Birliğin başı olarak tüzel kişiliğinin temsil eder.

Birlik Başkanının görev ve yetkileri: birliğı yönetim ve temsilinden sorumludur; meclise ve encümene başkanlık eder; meclis ve encümen tarafından alınan kararları uygular; birliğin taşınır ve taşınmaz mallarını idare ederek hak ve menfaatlerini korur; bütçe ve kesin hesabı hazırlar; birliğin gelir ve alacaklarının takip ve tahsil eder; birlik personelinin atamasını yapar (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.14).

Birlikler üye mahalli idarelerin türlerine, faaliyet konularına, faaliyet alanlarına, üstlendiğı görevlere ve işlemlerine göre sınıflandırılmaktadırlar. Bunlardan en bilinenleri

Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, Vilayetler Birliği, Belediye Birlikleri ile Çevre, Turizm ve Altyapı Birlikleri sayılabilir (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 240).

Köylere Hizmet Götürme Birlikleri: bulundukları ilçenin adıyla kurulan ve o ilçede bulunan köylerin bazı altyapı hizmetlerini beraber sunmak, kaynakları etkili ve verimli olarak kullanmak, ilçe yönetiminin yapacağı işler için kaynak sağlamak gibi amaçlarla, mülki idare amirlerinin teşvik ve yönlendirmeleriyle kurulmuşlardır. Kurulmalarında kırsal kalkınma ve toplum kalkınması fikirlerinin önemli katkısı olmuştur. 1960'lı yıllarda kalkınmanın köylerden başlaması düşüncesiyle yapılan kalkınma planlarında köylere yönelik faaliyetler görülmektedir. 1964'te Köy İşleri Bakanlığı'nın kurulmasıyla bu birliklerde artış olmuştur (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 243). Bu birliklerin başlıca faaliyetleri yol, içme ve sulama suyu, elektrik ve telefon gibi temel hizmetlerdir.

Son olarak 5355 sayılı Kanun'un 18. maddesine göre ilçelerde o ilçenin adıyla tarım ürünlerinin pazarlanması dışında yol, su, kanalizasyon gibi altyapı tesisleri ile köylere yönelik diğer hizmetlerinin yürütülmesinde yardımcı olmak veya bizzat yapmak ve tüm köylerin katılımıyla kırsal kalkınmayı sağlamak için köylere hizmet götürme birliği kurulabilir.

Bu birliklerin organları; merkez ilçelerdeki birlik başkanı vali veya görevlendireceği vali yardımcısı, diğer ilçelerde ise kaymakamlar birlik başkanıdır. Birlik meclisi, birlik başkanının başkanlığında o birliğe üye köylerin muhtarları ile o ilçeden seçilen il genel meclisi üyelerinden oluşur. Encümen de birlik başkanının başkanlığında birlik meclisinin üyeleri arasından gizli oyla seçeceği iki il genel meclisi üyesi ve muhtarla beraber beş kişiden oluşur (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.18). Bakanlıklar, diğer merkezi kurumlar ve il özel idareleri, köylere sunacağı hizmetler için ayrılan ödenekleri köylere hizmet götürme birliklerine aktararak gerçekleştirebilirler.

Vilayetler Birliği: Tüm il özel idarelerinin üye olduğu ülke düzeyinde kurulmuş olup merkezi Ankara'dadır. Bu birlik, 1580 sayılı Belediye Kanunun 133. ve 148.'nci maddelerine istinaden 31.12.1985 tarihli İçişleri Bakanlığı kararı ile kurulmuştur. Daha sonra 11.06.2005 tarihinde çıkarılan 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile bütün il özel idarelerini temsil eden ülke düzeyinde birlik olmuştur. Halen varlığını devam

ettiren birliğe elli bir il özel idaresi üyedir. Birliğin organları, meclis, encümen ve başkandan oluşur.

Birlik Meclisi: büyükşehir belediyesi olmayan elli bir ilin valileri ile bu illerdeki il genel meclislerinin üyeleri arasından seçeceği birer üyenin katılımıyla toplam yüz üç kişiden oluşmaktadır.

Birlik Encümeni: Birlik başkanı başkanlığında hey yıl için meclisin üyeleri arasından seçeceği altı üyeden oluşur.

Birlik Başkanı: İçişleri Bakanlığı Müsteşarı olup Birlik İdaresi'nin tüzel kişiliğini temsil eder (www.vilayetler.gov.tr, 2018).

Türkiye Belediyeler Birliği (TBB): 1945 yılında belediyeçilik alanında faaliyet göstermek için kamu yararına bir dernek olarak kurulmuştur. Ülke genelinde dernek çatısı altında belediyelerin hak ve menfaatlerini korumak için belediyeçilikle ilgili faaliyetleri elli yedi yıl dernek statüsünde devam ettirmiştir. Daha sonra Bakanlar Kurulunun 21 Ağustos 2002 tarih ve 2002/4559 sayılı kararıyla bütün belediyeleri bünyesinde toplamış ve mahalli idare birliği statüsüne kavuşmuştur. Organları, birlik tüzüğünde belirlenen esasa ve usullere göre, başkan, meclisi ve encümenden oluşmaktadır (www.tbb.gov.tr, 2018).

Turizm Altyapı Hizmet Birliği: Kültür ve turizmi korumak ve geliştirmek için bu bölgelerin tanıtımı, sosyal ve teknik altyapılarının güçlendirilmesini sağlamak amacıyla bölgedeki bütün yerel yönetimlerin katılımı ile kurulur (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: ek madde 1).

1.2. TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL HİZMETLERİN SUNUMUNDAKİ YAPILANMA

Bu kısımda kamu idarelerinin çevreye yönelik hizmetlerin sunumunda bugüne kadar yerel yönetimler ve merkezi yönetim olarak üstlendiği görev, yetkiler ve sorumluluklar ile mevzuat açısından ne boyutta olunduğu ele alınmaktadır.

1.2.1. Çevresel Hizmetler

Kavramsal olarak çevre, bir organizmanın ya da organizmalar bütününe yaşamına etki eden etmenlerin tümünü ifade eder. Başka bir ifade ile canlı hayatın

yaşaması ve gelişmesi için gerekli olan fiziksel, kimyasal ve biyolojik etmenlerin bütünüdür (Çepel, 1996: 41).

Dar anlamda çevrebilim açısından çevre, ekosferdeki bütün canlı unsurları kuşatan döngüler ve ilişkiler bütünü olarak ifade edilmektedir. Geniş anlamda ise çevre, insan ve diğer tüm canlılarla birlikte doğal ve yapay faktörlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1998: 45). Başka bir tanımlamaya göre çevre, insanın diğer insanlarla ve tüm canlı varlıklarla olan karşılıklı etkileşimi ile canlılar dünyası dışında kalan; fakat canlıların yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan tüm cansız varlıklarla yani hava, su, toprak ve iklim gibi faktörlerle etkileşim ve ilişki içinde olması olarak tanımlanmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1993: 22).

2872 sayılı Çevre Kanunu ise çevreyi, canlıların hayatını devam ettirebilmeleri için karşılıklı ilişki ve etkileşim içinde bulundukları fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam olarak tanımlanmaktadır (Çevre Kanunu, 1983: md.2).

Çevre kavramıyla yakından ilişkili olan ekoloji ise canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan etkileşimini tek tek ya da beraber inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Bilimsel bir terim olarak ilk kez 1867 yılında Ernest Haeckel tarafından kullanılmaya başlanan ekoloji, yakın bir zamana kadar biyolojinin alt dalı olarak flora ve faunanın çevreleriyle olan ilişki ve etkileşimini inceleyen bir disiplin olarak bilinmiştir (Çoban vd., 2010: 562).

Son yüzyılda yaşanan çevre felaketleri, çevrenin günümüzde bu kadar önem kazanmasına ve çevre hassasiyetinin artmasına neden olmuştur. İnsanın doğaya egemen olma arzusu ile bilim ve tekniğin ilerlemesi sonucu insanoğlunun doğaya müdahalesinin artması ve buna bağlı olarak artan çevre felaketleri, bu hassasiyeti oluşturmuştur. Dolayısıyla tabiatın insanoğlundan intikamı olarak ifade edilen çevre felaketleri, insanları çözüm arayışına yöneltmiştir.

İnsanlığı tehdit eden bu sorunlar, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ağırlık kazanmasına rağmen, asıl Sanayi Devrimi ile başlamış ve o zamandan beri birikerek günümüze kadar büyük boyutlara ulaşmıştır. Önceleri sadece kirlenme olarak algılanan bu sorunlar gün geçtikçe sosyal hayatın bütün alanlarını sararak, çevre sorunu üzerine tartışma, araştırma ve çözüm arayışları yoğunlaştırılmıştır (Görmez, 2015: 1).

1970’li yıllarda ciddi çevre sorunlarla karşılaşan ülkeler bu sorunları tek başlarına aşamayacaklarını anlamış ve ilk somut adım olarak 5 Haziran 1972’de Birleşmiş Milletler tarafından Stockholm’de Dünya Çevre Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans çevre konusundaki ilk büyük toplantı olması münasebetiyle beş haziran Dünya Çevre Günü olarak kabul edilmiştir (Çoban vd., 2010: 582). Bu tarihten sonra ülkeler beraber hareket etmek adına hem uluslararası alanda çeşitli konferanslar yapıp anlaşmalar imzalamışlar hem de kendi iç düzenlemeleriyle tedbirler almaya başlamışlardır.

Üzerinde durduğumuz çevresel hizmetler kamu idareleri tarafından sunulduğundan, öncelikle kamu hizmetinden bahsetmek gerekir. Kamu hizmetleri, teşkilatlı bir yapıyla vatandaşlara yönelik olarak kamu yararı amacıyla yerine getirilir. Kamu hizmetleri devlet tarafından ve kamu tüzel kişiliğine sahip idarelerce sunulur. Kamu hizmetleri sunum konusuna göre yönetsel, ekonomik, sosyal, bilimsel ve yerel kamu hizmetleri olarak ayrılmıştır. Bu kamu hizmetlerinden çevresel hizmet yönünden değerlendirilecek olanlar, idari ve mahalli kamu hizmeti türleridir. Yönetsel kamu hizmetleri kendi içinde; sağlık, eğitim, bayındırlık, nüfus ve kadastro hizmetleri olarak çeşitlenir (Gözübüyük, 1994: 224). Özellikle Anayasanın 56. maddesindeki sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması başlığında belirtilen “*Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*” ifadesiyle bu görev öncelikle devlete ve sonra vatandaşlara yüklenmiştir. Yerel kamu hizmeti kategorisi içinde değerlendirebileceğimiz çevresel hizmetler ise Anayasa’nın 127. maddesinde belirtilen “*il, belediye ve köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak*” ifadesiyle yerel yönetimlere yüklenen görevlerdir (Gözler, 2012: 547). Bu görevler yasama organı tarafından il özel idarelerine 5302 sayılı kanunun 6. maddesiyle, belediyelere 5393 sayılı kanunun 14. ve 15. maddeleriyle, köylere de 442 sayılı kanunun 13. ve 14. maddeleriyle verilmiştir (Çoban vd., 2010: 596). Bu hükümlere göre çevresel hizmetlerin tam ve kesintisiz olarak merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sunulacağı anlaşılmaktadır.

1.2.2. Çevre Mevzuatı

Türkiye’de çevreye asıl ilgi 1972 Stockholm toplantısından sonra başlamıştır. Çevreye ilişkin doğrudan düzenleme 1982 Anayasası’na çevre hakkının konulmasıyla

başlamıştır. Bu hakkın doğrudan düzenleme olarak Anayasaya girmesi çevre mevzuatını iki temel döneme ayırmıştır (Ertürk, 1998: 298). Bu husus ayrı ayrı incelenecektir.

İlk olarak 1982'ye kadar olan dönemde çevreyle ilgili dolaylı ve çevreyi korumaya yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar; Cumhuriyet Dönemi öncesinde yayınlanan Ebniye Nizamnamesi, Orman Nizamnamesi, Asar-ı Atika Nizamnamesi (Görmez, 2015: 137); Cumhuriyet Döneminde, Sular Hakkında Kanun, Limanlar Kanunu, , Belediye Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Orman Kanunu, Yeraltı Suları Kanunu gibi çevreye ilişkin bazı hükümler içeren önemli yasalardır (TOBB Çevre Kurulu Raporu, 1993: 99).

1982 Anayasası sonrasında ise dolaylı yoldan değil de doğrudan çevre korumasına ve geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar; Milli Parklar Kanunu, Çevre Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Boğaziçi Kanunu, İmar Kanunu, Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu, Ceza Kanunu ve Özel Çevre Koruma Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname (Ertürk, 1998: 299) ile çevreyle ilgili yönetmeliklerden oluşmaktadır.

1.2.2.1. 1982 Anayasası'na Kadar Olan Dönem

Ebniye Nizamnamesi (Yapılar Tüzüğü): İmar faaliyetleri ile ilgili ilk düzenleme olup İstanbul içindeki yapılaşmalara bazı esaslar getirilmiştir. Bunlar, kamulaştırma, binaların yapımı ve denetimi, ruhsat işlemleri, yol, cadde ve sokakların genişliği ve çevrelerine yapılacak binaların yüksekliği ile ilgili kuralları içermektedir. 1864'te bu nizamname kaldırılarak Turuk ve Ebniye Nizamnamesi çıkarılmış ancak, İstanbul ve bazı büyük şehirlerde uygulanabilmiştir. Daha sonra bu Nizamname de uygulamadan kaldırılarak, 1882 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk İmar Kanunu olan Ebniye Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla belediyelerin açacakları sokakların ve yolların haritasının halka ilanı zorunlu hale getirilmiştir. Fakat yine bu düzenleme de sadece İstanbul'da uygulanabilmiştir (Görmez, 2015: 137). Osmanlı döneminde çevreye ilişkin ilk düzenleme sayılabilir fakat sadece İstanbul ile sınırlı kalmıştır.

Orman Nizamnamesi: 1896 yılında çıkarılan bu nizamname ile devlet eliyle ormanları korumanın ilk adımı atılmıştır. Böylece ormanlardan geliş güzel yararlanmanın önüne geçilmeye çalışılmış ve standart ceza sistemi getirilmiştir (Görmez,

2015: 137). Böylece ormanların korunması için nizamnameye aykırı davrananlara yaptırım getirilmesi çevre açısından önemli bir gelişmedir.

Asar-ı Atika Nizamnamesi: Bugünkü adı Eski Eserler Tüzüğü olan nizamname, 1884 yılında çıkarılmış, Osmanlı ülkesindeki tarihi eserlerin ülke dışına çıkarılması yasaklanmış ve antik dönemlere kadar dayanan bilim, kültür ve güzel sanatlarla ilgili yeraltı ve yerüstü bütün taşınır taşınmaz zenginlikler bu nizamname kapsamına alınarak devlet malı sayılmıştır (Şimşek ve Dinç, 2009: 102).

Limanlar Kanunu: 1925 yılında yürürlüğe giren Limanlar Kanunu'nun 1. maddesinde limanların yönetimi, temizliği, korunması, iyi durumda bulundurulması ve her türlü liman işlerinin yürütülmesi hususlarında hükümet sorumlu tutulmuştur (Limanlar Kanunu, 1925: md.1). Ayrıca limanlarda yükleme ve boşaltma sırasında tehlikeli yanıcı maddelerin neden olacağı çevre kirliliğinin önlenmesi için alınması gereken tedbirler sıralanmıştır

Sular Hakkında Kanun: 28.04.1926 tarihinde yürürlüğe giren kanuna göre ilgili mahalli idare birimine, su yollarının bakımı, onarımı, temizlenmesi, sağlık şartlarına uygun bir şekilde bulundurulması, içme su kaynaklarına zarar verilmemesi, sağlık şartları bozacak şekilde tarla açılmaması ve hayvan bırakılmaması, su kaynaklarının ve yollarının bakımı ve korunması, sağlık şartlarından uygun bir halde tutulması gibi görevler verilmiştir (Sular Hakkında Kanun, 1926: md.7).

Belediye Kanunu: 03.04.1930 tarihinde yürürlüğe giren Belediye Kanunu belediyelerin görevlerinin sayıldığı 15. maddesinde belediyelere pek çok görev yüklerken bu görevlerin çoğunluğunu çevre temizliği ve halk sağlığı hükümleri içermektedir. Bu görevlerden birkaçı; umuma açık yerleri temizlemek; yiyecek ve içeceklerin sağlık koşullarına uygunluğunu kontrol etmek; salgın ve bulaşıcı hastalıklara karşı önlem almak; umumi ve hususi yerlerin çöplerini toplamak, kaldırmak, suları temiz tutmak; beldenin lağım ve çukurlarını inşa ve tamir etmek (Görmez, 2015: 138) olarak düzenlenmiştir.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu: 24.04.1930 tarihinde yürürlüğe giren Umumi Hıfzısıhha Kanunu, devleti tüm sağlık sorunlarıyla mücadele etmekle ve gelecek nesillerin sağlıklı yetişmesini sağlamakla görevlendirmiştir (Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 1930: md.1). bu kanunda Belediye Kanunu ile belediyelere verilen sağlıkla ilgili görevler tekrarlanmış ve bunlara ilaveten maden suları ve kaplıcalarla ilgili düzenlemeler ile

şehirlerde kullanılacak sulara kadar hükümlere yer verilmiştir. Halkın sağlığını tehlikeye atan işletme ve atölyelerin yapımının yasaklanması konusunda yerel yönetimlere görevler verilerek Sağlık Bakanlığı'nın bu hususta rehberlik edeceği belirtilmiştir. Fakat belediyelerin kaynak yetersizliği zamanla bu görevlerin merkezi idare kuruluşları tarafından yerine getirilmesine neden olmuştur (Görmez, 2015: 140). Bu kanun bazı değişiklikler geçirerek günümüzde hala yürürlüğünü devam ettirmektedir.

Orman Kanunu: 1920'de çıkarılan Baltalık Kanunu ormanlar aleyhine sonuçlar verince 1937'de Orman Kanunu çıkarılarak ormanların devletleştirilmesi gündeme gelmiştir. Ayrıca ilk defa orman tanımı yapılarak ormanlarda avlanma ile bitki ve bitki ürünlerinin toplanması izne bağlanmıştır. 1956'da yeni Orman Kanunu çıkarılarak eskisi yürürlükten kalkmış, yeni kanunda milli park tanımı yapılmış ve bazı bölgelerde milli parklar ilan edilmiştir (Görmez, 2015: 140). Ormanlar yönetim ve mülkiyet yönünden; devlet ormanları, kamu tüzel kişiliğine sahip kurum veya kuruluşlara ait ormanlar ve özel ormanlar, vasıf ve karakter bakımından; muhafaza ormanları, milli parklar, istihsal ormanları olarak sınıflandırılmıştır (Orman Kanunu, 1956: md.4).

Yine Anayasa'da ormanların korunması için devletin gerekli kanunları koyacağı ve tedbirleri alacağı ifade edilmiştir. Bunun için yanan ormanların tekrar ağaçlandırılacağı, mülkiyetinin devrolunamayacağı, devletçe yönetileceği, orman suçu işleyenler için her ne olursa olsun genel ve özel af çıkarılamayacağı hüküm altına alınmıştır (1982 Anayasası, md.169). Böylece ormanların korunması devlet nezdinde ciddi esaslara ve yaptırımlara bağlanmıştır.

Yeraltı Suları Hakkında Kanun: 16.12.1960'ta çıkarılan kanun yeraltı sularını devletin hüküm ve tasarrufu altına alarak aranması ve işletilmesini izne bağlanmıştır. Kanun yeraltı sularının mülkiyeti, işletme sahalarının tespiti, bu sahalarda kuyu açılması, ilan edilmiş işletme sahalarının dışında yeraltı suyu aranması ve kullanılması gibi konuları düzenlerken su kaynaklarının korunmasına yönelik kurallar getirmesi çevreyle ilgili doğrudan düzenleme sayılabilir (Bozkurt, 2013: 101).

Gecekondu Kanunu: 1950'lerden sonra köyden kente göç ve hızlı kentleşme ardından İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde artan kontrolsüz büyümeyi getirmiştir. Bu hızlı kentleşmeye cevap verecek konut üretimi olmayınca gecekondu

alanları oluşmuştur (Uzun, 2006: 50). 1966 yılında çıkarılan Gecekondu Kanunu çevreyle ilgili bu dönemdeki önemli düzenlemelerden biridir.

Kanunda gecekondu, imar ve yapılaşmayı düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere aykırı olarak mülkiyeti kendisinin olmayan arsa veya araziler üzerine sahibinin izni alınmadan yapılan kaçak yapılar olarak tanımlanmıştır (Gecekondu Kanunu, 1966: md.2). Başka bir ifadeyle düşük gelirli iş sahalarında çalışan ve sosyal kültürel farklılıklardan dolayı kentle bütünleşmekte zorlanan nüfusun, mülkiyeti genellikle kamuya ait arazilerde yasa dışı yollarla yaptıkları plansız ve sağlıksız konutlardır (Bal, 2011: 121).

775 sayılı Gecekondu Kanunu'nda mevcut gecekonduların tespiti ve ıslah edilmesi, ıslah edilemeyeceklerin tasfiyesi ve tekrar yapılmasının önlenmesi kararlaştırılmıştır. Gecekondu fonu kurulup gecekondu affı getirilmiş ve ilk kez büyüyen gecekondu sorunu gerçekçi bir yaklaşımla ele alınmıştır (Görmez, 2015: 144).

Su Ürünleri Kanunu: 04.04 1971 tarihinde çıkarılan kanunla iç sularda ve denizlerde torpil, dinamit, bomba, kapsül gibi patlayıcı maddeler ile elektrik cereyanı, elektroşok, hava tazyiki, öldürücü ve uyuşturucu maddeler ve sönmemiş kireç vasıtasıyla avlanması yasaklanmıştır (Su Ürünleri Kanunu, 1971: md.19). Yine su ürünlerini kullanan veya tüketenlerin sağlığına ya da üretim araçlarına zarar veren maddelerin iç sulara ve denizlerdeki üretim alanlarına veya etrafına dökülmesi ya da dökülecek tesis yapılması yasaklanmıştır (Su Ürünleri Kanunu, 1971: md.20).

Bu kanun ile su ürünleri üretiminin bir düzene bağlanması, su ürünleri türlerinin korunması ve kontrolü, su ürünleri yetiştiriciliği yapmak isteyenlere ruhsat verilmesi, izinsiz avlanmanın yasaklanması, su kaynaklarının kirlenmesine önleyici tedbirler alınması, su ürünleri üretim tesislerinin ve balıkçı barınaklarının kiralanmasıyla ilgili esaslar ile av araç gereçlerinin asgari taşınması gereken şartlar olarak Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na görevler verilmiştir.

Daha sonra bu kanuna göre 1973'te çıkarılan Su Ürünleri Tüzüğü ile iç sulardaki ve denizlerdeki su ürünleri stokunun korunması, daha ekonomik türlerin yetiştirilmesi, teknolojinin imkanlarından faydalanmak için üretimin artırılması, beslenmedeki protein ihtiyacının giderilmesi gibi amaçlarla ve yetkili kamu kuruluşlarının yapacakları bilimsel ve teknik araştırmaların sonuçlarının dikkate alınması gibi eklemeler yapılmıştır

(Aksungur, 2004: 14). Bu düzenlemeler su ürünleri açısından bol kaynağa sahip ülkemiz için önem taşımaktadır.

1.2.2.2. 1982 Anayasası ve Sonrası Dönem

1982 Anayasası: 1982 Anayasası'ndaki çevre hakkı, uluslararası ölçekte 1972'de BM Çevre Konferansı sonunda yayımlanan Stockholm Bildirisi ile ilk defa toplumsal değer olarak ortaya çıkmıştır. Bu bildiride çevre hakkı temel hak olarak insanın onurlu bir hayat sürdürmesine olanak tanıyan kaliteli bir çevrede, özgürlük, eşitlik ve tatmin edici yaşam şartlarında hayatını sürdürme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (Kaboğlu, 1996: 18). Bu beyanla çevre hakkı, hukuki bir temele dayanmıştır.

1961 Anayasası 49. maddesindeki sağlık hakkı başlığında “Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir. Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirler alır.” (Derdiman, 2006: 281) hükmüyle dolaylı yoldan çevreye temas etmektedir. Burada çevre hakkı ve çevre sağlığı kavramlarına hukuki dayanak oluşturan hüküm herkesin ruh ve beden sağlığı içinde hayatını sürdürmesi ifadeleridir.

1982 Anayasası'nın Sosyal Ekonomik Haklar ve Ödevler Başlığı altında yer alan 56. maddesindeki sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması kenar başlığında; “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” denilerek bu defa çevre doğrudan Anayasa'ya girerek ve yeni bir boyut kazanmıştır (Akdur, 2005: 184). Böylece dayanışma hakları olarak da bilinen üçüncü kuşak insan hakları listesinden çevre hakkını açıkça tanıyan bir düzenleme gerçekleşmiştir (Keleş ve Ertan, 2002: 273). Her ne kadar bu maddede çevreyi geliştirme, koruma ve çevre kirlenmesini önleme görevini devlete verse de 65. maddede “Devlet, sosyal ekonomik alanda Anayasa ile verilen görevleri, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.” denilmesi ve çevre hakkının Anayasa'da sosyal ve ekonomik haklar bölümünde düzenlenmesine binaen devlet, mali kaynaklarının yetersizliğini gerekçe göstererek bu hakkın sağlanmasından taviz verebilir (Yaşamış, 1995: 31).

1982 Anayasasındaki (Türk Çevre Mevzuatı, 1999: 13-15); 5. maddedeki Devletin Temel Amaç ve Görevleri, 12. ve 13. maddedeki Temel Hak ve Hürriyetler, 17.

maddedeki Yaşama, Maddi ve Manevi Varlığı Koruma ve Geliştirme ile ilgili hükümler, 23. maddedeki Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti, 35. maddedeki Mülkiyet ve Miras, 43. maddedeki Kıyılardan Yararlanma, 44. – 45. ve 46. maddelerdeki Toprak, Tarım, Tarım Alanları ve Taşınmazlar, 57. maddedeki Konut Hakkı, 63. maddedeki Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması, 119. ve 121. maddelerdeki Afetler ve Olağanüstü Hal Durumları, 168. maddedeki Tabii Kaynakların Aranması ve İşletilmesine İlişkin Hükümler ile 169. ve 170. maddeler Ormanların ve Orman Köylüsünün Korunması ve Genişletilmesi, dolaylı yoldan çevreyle ilgili hükümlerdir.

1972 Stockholm Bildirisi'nden sonra ulusal mevzuatta çevre hassasiyetinin olduğu gözlenmektedir. Bundan sonraki yasalarla bu konu ciddiye alınmış, doğrudan çevre korumaya dönük yasal düzenlemeler yapılmış ve idari teşkilatlar oluşturulmuştur.

Çevre Kanunu: Çevre Kanunu 1983 yılında 1982 Anayasası'nın 56. maddesine dayanılarak çıkarılmış ve Türk çevre mevzuatının temelini oluşturmuştur. Kanunun amacı çevrenin korunması, hava, su ve toprak kirliliğinin önlenmesi, arazi ve doğal kaynakların doğru kullanımı, canlı varlığı ile tarihsel varlıkların korunması, bugünkü ve gelecek nesillerin sağlık ve hayat kalitesinin geliştirilip garanti altına alınması amacıyla alınacak tedbirlerin sürdürülebilir çevre ve kalkınma hedefleriyle uyumlu şekilde düzenlenmesini sağlamaktır (İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 1998: 65). Kanun bu amacı gerçekleştirmek için hem devlete hem de vatandaşlara ödev yüklemiştir.

Nitekim Çevre Kanunu'ndaki 9. madde özel çevre koruma bölgelerinin tespiti ve ilanı, 10. madde çevresel etki değerlendirmesi, 12. madde denetim, 13. madde zararlı kimyasallar, 14. madde gürültü, 15. ve 16. maddeler çevreye zarar veren işletmelerin faaliyetlerinin durdurulması, 20. ve 27. maddeler cezalar ile 30. madde çevrenin kirlenmesi düzenlemeleri gereğince gerçek ve tüzel kişiler, çevreye zarar verici faaliyetlerin durdurulması ve gerekli yaptırımların uygulanabilmesi için idari makamlara başvurabilir (Keleş ve Ertan, 2002: 276).

Yine Kanun, kirlletmeye karşı “kirleten öder” ilkesiyle kirlletme fiilini gerçekleştiren devlet dahil herkesi, zararı önlemek, tedavi etmek ve giderlerini ödemekle yükümlü tutmuştur (TOBB, 1993: 101). Böylece Türk çevre mevzuatında yasal olarak ilk düzenleme hayata geçmiştir. Zaman içinde değişen şartlara göre kanunun çoğu

maddesinde değişiklik yapılmıştır. Ayrıca AB ile ilişkilerin geliştiği dönemlerde Birliğin çevre standartlarına uyma çabasının da bu değişikliklerde hızlandırıcı etkisi olmuştur.

Kanunun en belirgin özelliği çerçeve kanun oluşudur. Bu nedenle kanun çeşitli alanlardaki uygulamaları, yasaklamaları, denetimi ve uyulması gereken standartları alt yönetmeliklere bırakmıştır. Bu yönetmelikler (İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 1998:67- 68);

a) *Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği*: 1986’da çıkarılan 19269 sayılı yönetmelik, havaya bırakılan tüm zararlı emisyonları yayılmasını önlemek ve hava kalitesi için alıcı ortamdaki kirlenmelerin kısa ve uzun vadeli sınır değerleri ile hedef sınır değerlerini belirlemektedir.

b) *Gürültü Kontrol Yönetmeliği*: 1986’da çıkarılan 19308 sayılı yönetmelik, tüm motorlu taşıtların azami gürültü seviyesini saptamakta, gürültüye maruz kalma süresine bağlı olarak absorbe edilebilir en fazla gürültü seviyesini belirlemekte ve sınırların açılması halinde yasaklamalar getirmektedir.

c) *Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği*: 1988’de çıkarılan 19919 sayılı yönetmelik, iç sular, bataklıklar ve yeraltı suları ile kıyı ve deniz sularının kalite standartlarını belirlemektedir. Alıcı ortamın absorbe edebileceği miktar ile alıcı ortama bırakılacak atık suların boşaltımında ve arıtılmasında uyulması gereken standartlar belirlenmektedir.

d) *Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği*: 1991’de çıkarılan 20814 sayılı yönetmelik, evsel ve zararsız katı atıkların ve bu nitelikteki sanayi ve ticarethane katı atıklarının, bitkisel atıkların, arıtım sonucu oluşan arıtma çamurlarının, hafriyat ve inşaat atıklarının toplanması, taşınması, değerlendirilmesi, bertaraf edilmesi ve etkisiz hale getirilmesine yönelik kriterleri belirlemektedir.

e) *Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği*: 1995’te çıkarılan 22387 sayılı yönetmelik, çevreye zarar veren hastalık mikrobu taşıyan tüm tehlikeli atıkların, çevreye ve insan sağlığına zarar verici şekilde alıcı ortama doğrudan ya da dolaylı olarak bırakılmasının önlenmesi, bunların üretim, taşınma ve yönetiminde yeterli bertaraf tesisinin kurulması ve çevreyle uyumlu yönetiminin sağlanması için uyulacak kriterleri belirlemektedir.

f) *Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği*: 1993’te çıkarılan 21586 sayılı yönetmelik, sağlık kuruluşlarından kaynaklanan çevre ve insan sağlığına zarar verici

kimyasal tıbbi atıkların, toplanması, taşınması, depolanması ve bertaraf edilmesi hususunda uyulması gereken kriterleri belirlemektedir.

g) *Tehlikeli Kimyasal Madde ve Ürünlerin Kontrolü Yönetmeliği*: 1993'te çıkarılan 21634 sayılı yönetmelik ile hava, su ve toprağa karışan çevreye ve insan sağlığına zararlı kimyasal madde ve ürünlerin, kontrol altına alınabilmesi, ambalaj, depolama ve taşımacılığı ile ilgili kriterler belirlenmiştir.

h) *Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği*: Çevre Kanunu hükümlerine göre 1993'ten beri uygulanmakta olan çevresel etki değerlendirmesi, 23.06.1997 tarihli 23028 sayılı yeni yönetmelikle değiştirilmiştir. Yeni yönetmelik kapsamında ÇED, gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerin, çevrede oluşturabileceği olumlu ve olumsuz durumların tespit edilerek olumsuz etkilerinin önlenmesi veya asgari şartlara indirilmesi için alınacak tedbirlerin seçilen yer ve teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yeni yönetmelik eskisine kıyasla, çevreye zarar verecek faaliyetler için Çevresel Etki Değerlendirme Raporu hazırlanmasını şart koşturmuştur. Hangi durumlarda ÇED gerekli olduğu yönetmelikte belirtilmiştir. Bunlardan özellikle, büyük altyapı projeleri, enerji tesisleri, fabrikalar, deri işleme tesisleri, maden işletmeleri gibi faaliyetlerde bulunanlar yatırım planlama aşamasında ÇED Raporu hazırlamakla yükümlüdürler.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu: Doğal ve kültürel varlıklarının korunması ilk defa 1982 Anayasası ile anayasal bir statüye kavuşturulmuştur. 1982 Anayasası'nın 63. maddesinde; “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerin korunmasını sağlar. Bu amaçla destekleyici ve teşvik edici önlemleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilen sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.” biçiminde bir düzenlemeye getirilmiştir. Aynı şekilde 56. Maddedeki gibi bu düzenleme de Anayasacılık tarihimizde ilktir (Aykul, 2012: 315). Bu maddeye istinaden 1983'te 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkarılmıştır.

Kanun, çevreyle yönelik düzenlemelerden biri olup Çevre Kanunu'nda boş bırakılan kültürel çevre alanını doldurarak kültürel ve doğal çevresel değerleri hukuki güvencelere kavuşturmuştur. Kanun, taşınır taşınmaz doğal ve kültürel varlıklarla ilgili tanımları yaparak yapılacak işlemlerin ve kurulacak teşkilatın görevlerini belirlemektedir (Keleş ve Ertan, 2002: 279). Kanunda doğal ve kültürel varlıkların korunması, gerekli

önlemlerin alınması ve her türlü denetimin yapılması görevi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilmiştir.

Milli Parklar Kanunu: 1983'te çıkarılan 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, Orman Kanunu'nun 25. maddesinde geçen “*orman ve orman rejimine giren alanları, bilimin faydasına sunmak, doğayı korumak, yurdun güzelliklerini ortaya çıkarmak, toplumun çeşitli spor ve dinlenme ihtiyacını karşılamak ve turistik hareketleri kolaylaştırmak amacıyla Orman Genel Müdürlüğü tarafından milli park olarak ayrılır, düzenlenir, yönetilir ve gerektiğinde işletilir.*” hükmüne istinaden, yürütülen milli park çalışmalarının bir bütünlüğe kavuşturulması için Milli Parklar Kanunu çıkarılmıştır (Ertürk, 1998: 305).

Bu kanunla, ülkemizdeki ulusal ve uluslararası değere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının belirlenip seçilmesine, özellik ve karakterlerinin bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine yönelik esasları düzenlenmektedir (Milli Parklar Kanunu, 1983: md.1). Milli Parklar, Orman ve Su İşleri Bakanlığının teklifi Cumhurbaşkanı kararıyla, tabiat parkları ise Orman ve Su İşleri Bakanının onayıyla belirlenir.

Tabiat parkı veya milli park olarak belirlenmiş yerlerde; doğal ve ekolojik dengenin bozulmasına, yaban hayatının tahrip edilmesine, bu alanların özelliklerinin kaybolmasına ve değiştirilmesine yol açacak müdahaleler ile hava, su ve toprak kirlenmesi gibi çevre sorunları oluşturacak faaliyetlerin yapılması, doğanın dengesini bozacak orman ürünleri üretimi, avlanma ve otlatma yapılması ile kamu yararı bakımından kesin bir zorunluluk bulunmadıkça hiçbir şekilde yapı ve tesis kurulamaz, işletilmez (Milli Parklar Kanunu, 1983: md.14).

Boğaziçi Kanunu: 1983'te çıkarılan 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, Boğaziçi bölgesinde yapılaşma koşullarını belirlemek, nüfus yoğunluğunu artıracak yapılaşmayı önlemek, kıyı ve sahil şeridi ile öngörünüm bölgesindeki yapılaşma, birleştirme ve ayırmayı yasaklamak, doğal ve tarihsel dokuyu korumak amacıyla çıkarılmıştır (Keleş ve Ertan, 2002: 281). Bu amaçla Boğaziçi'ndeki yerleşme ve yapılaşmanın planlanması ve kontrol altında tutulması için Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur (Boğaziçi Kanunu, 1983: md.6).

Kanunda ayrıca Boğaziçi alanının ve burada yer alan doğal ve kültürel değerlerin korunması, kıyıların sadece kamu yararı amacıyla kullanılabilceği, tersane kurulamayacağı ve yeşil alanların korunması gerektiği vurgulanmıştır (Görmez, 2015: 159). Boğaziçi alanına yönelik pek çok düzenleme olmasına rağmen son yıllarda hızlı bir şekilde devam eden gecekondu tarzı yapılaşmalar bozulmayı artırmaktadır.

Kıyı Kanunu: Kıyıların, 1876 Mecelle'den bu yana herkesin kullanımına açık olduğu ve özel mülkiyete konu olmayacağı hukuki düzenlemelerle belirtilmiştir (Keleş ve Ertan, 2002: 280). En önemlisi 1982 Anayasası'nın 43. maddesine göre, kıyılar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Deniz, göl ve akarsu kıyıları ile sahillerinden yararlanırken öncelikle kamu yararı gözetileceği ve buralardan yararlanma imkan ve şartlarının yasayla düzenleneceği vurgulanmıştır. Dolayısıyla Anayasa, en üst hukuk normu olarak, kara ve deniz ekosistemlerinin birleşimi olan ve kendine özel kıyı ekosistemi oluşturan bu hassas bölgelerin kullanımında öncelikle kamu yararını esas alarak kıyıların korunmasını garanti altına almıştır (Aykul, 2012: 52).

1990'da çıkarılan 3621 sayılı Kıyı Kanunu, Anayasa hükümleriyle uyumlu olup kamu yararı ilkesi gereği, kıyıları herkesin eşit ve serbestçe faydalanmasına açık tutup, buralarda yapılaşmayı, duvar, çit, parmaklık, hendek gibi engeller oluşturulmasını; kıyıyı değiştirecek şekilde kazı yapılmasını, kum, çakıl ve benzeri alınmasını; kıyılara moloz, toprak, çöp gibi kirlilik oluşturan atık dökülmesini yasaklamıştır (Kıyı Kanunu, 1990: md.6). Ancak, kanunda uygulama imar planı kapsamında iskele, liman, köprü ve kamu yararı amacıyla kıyıyı korumak için altyapı ve tesislerin yapımı ile Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın kıyıdan başka yerde yapılması mümkün olmayan faaliyetleri gereği karakol ve destek birimi binaları yapımı gibi faaliyetler istisna tutulmuştur.

Kanunun uygulama yönetmeliği kısa zamanda çıkarılarak, yönetmelikle Kıyı Kenar Çizgisi Tespit Komisyonu oluşturulmuştur. Fakat kıyı kenar çizgisinin olmadığı yerlerde bu görev valiliklere verilmiştir. Her ne kadar kıyı kanunuyla kıyılar korunmaya çalışılsa da kıyı bölgelerimizle ilgili pek çok yasa hükmü çelişmesi kıyıların korunmasını olumsuz etkileyecek niteliktedir (Görmez, 2015: 163).

İmar Kanunu: 1982 Anayasası 23. maddesinde göre devlet, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmekle görevlidir. Yine konut hakkının düzenlendiği 57. maddesine göre “Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama

kapsamında konut ihtiyacını giderecek önlemleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.” denmektedir (1982 Anayasası, md.23, 57). Şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını dikkate alan bir planlama imar kanunu hükümlerine göre yapılmaktadır.

Ülke nüfusunun artması, plansız programsız çarpık kentleşmeyi beraberinde getirerek gecekondu ve gökdelenleri hızla artırmaktadır. Buna istinaden imar kanunu, bu duruma çözüm bulan temel yasa durumundadır. Bu kanundan sorumlu merciler, mücavir alan içinde belediyeler, mücavir alan dışında ise valiliklerdir (TOBB Çevre Kurulu Raporu, 1993: 105).

3194 sayılı İmar Kanunu, Anayasa’da ifade edilen “çevre şartlarını gözetin” deyimini ile çevreyle ilgili pek çok düzenlemeyi içermektedir. Kanunun 1. maddesinde plan, fen, sağlık ve çevre koşullarına uygun olarak yerleşim yerlerindeki yapılaşmanın esasları belirlenmektedir. Kanunun 40. maddesine göre çevre sorununa neden olanlar önce uyarılır, sonuç alınamazsa kirletme ve bozulmanın maliyeti %20 fazlasıyla kendilerinden tahsil edilir (Keleş ve Ertan, 2002: 282). Kanunun 21. maddesinde yerin ve çevrenin özellikleri dikkate alınarak yapılar arasında uyum sağlamak, düzenli bir görüntü elde etmek için dış cephe boya ve kaplamaları ile çatı malzemelerini ve renklerini belediye ve valilikler belirleme yetkisine sahiptir (Görmez, 2015: 160). Yine kanunun 34. maddesinde çevreyi daha çok tehlikelerden ve çirkinleşmekten koruyacak inşaat yapılarının onarımının devamı ve bahçelerin düzenlenmesi, ağaçlandırma sonunda yolların ve yaya kaldırımlarının kamuya ait alanlarının işgal edilmemesi ve yayaların gidiş ve gelişlerinin zorlaştırılmaması esastır (Keleş ve Hamamcı, 1993: 281). İnsan sağlığı ile ilgili 39. maddesinde yıkılacak derecede tehlike oluşturan yapılar, yapı sahiplerine yapılan duyuru sonunda sahipleri on gün içinde yapıyı onarmaz veya yıktırmazsa belediyelere yıktırma yetkisi verilmektedir (Ertürk, 1998: 306). Dolayısıyla İmar Kanunu, çevre koşullarını gözeterek kent planlaması yoluyla fiziksel çevrenin korunmasına ve geliştirilmesine yardımcı olan hükümleri barındırmaktadır.

Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu: Ormanlık alanların çeşitli nedenlerle yok edilmesi ve buna bağlı olarak ülkenin büyük bir kısmında görülen erozyon nedeniyle 1995 çıkarılan 4122 sayılı kanun; devlet ormanlarında, devletin hüküm ve tasarrufundaki arazilerde, akarsu ve göl kenarlarında, tüzel kişilerin mülkiyet ve tasarrufundaki arazilerde; orman alanını ve ağaç servetini artırmak, toprak,

su ve bitki arasında bozulan dengeyi kurmak, geliştirmek ve çevre değerlerini korumak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüz el kişiler tarafından yapılacak ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmalarına ait esas ve usulleri düzenlemektir (Ertürk, 1998: 309).

Kamu kurum ve kuruluşları bu kanuna göre kendilerine tahsis edilen alanlarda gerekli izinleri aldıktan sonra rüzgar ve toprak erozyonunu giderici ağaçlandırma yapar veya yaptırır. Bu kapsamda ağaçlandırma ve erozyon kontrolü için kendilerine tahsis edilen alanlarda Milli Savunma Bakanlığı, “Ordu Ormanları” kurar. İçişleri Bakanlığı “Özel İdare Ormanları” ve polis okullarındaki polis adaylarına her yıl en az üç fidan diktirerek “Emniyet Ormanları” kurar. Milli Eğitim Bakanlığı; “Okul Ormanları” kurar. Çevre ve şehircilik Bakanlığı “Çevre Ormanları” kurar. Üniversiteler “Üniversite ve Fakülte Ormanları” kurar. Diyanet İşleri Başkanlığı il ve ilçe müftülükleri önderliğinde “Diyanet Ormanları” kurar. Belediyeler kendi sınırları içinde mücavir alanlarda “Belediye Ormanları” kurar. Köy tüz el kişilikleri köy hudutları içerisinde “Köy Ormanları” kurar. Bunların yanında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları da gerekli izinler doğrultusunda ağaçlandırma çalışmaları yaparlar (4122 Sayılı Kanun, 1995: md.4).

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından, giderleri kendilerine ait olmak üzere gerçek ve tüz el kişilerce “Hatıra Ormanı” kurulur. Özel ve önemli günlerde fidan dikilerek her il ve ilçede “Hatıra Ormanları” oluşturulabilir ve adı değiştirilemez. Bunların işletilmesi ile faydalanılma esas ve usulleri Tarım ve Orman Bakanlığı’nca düzenlenir (4122 Sayılı Kanun, 1995: md.5).

Özel Çevre Koruma Bölgelerinin Yönetimi: Özel Çevre Koruma Bölgeleri, çevresel değerlerin ve ekolojik dengenin bozulmasını, yok olmasını önlemek, çevreyi iyileştirmek ve geliştirmek ile çevre kirliliğini önlemek için sürdürülebilir çevre ve kalkınma hedefleri kapsamında koruma altına alınan alanlardır.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı 1991 yılında Çevre Bakanlığı’nın bağlı kurumu olarak 1989’da çıkarılan 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kurulmasına dair Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Özel çevre koruma bölgelerinde yapılacak her türlü eylem ve işlem Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığının izin ve denetimdedir (Görmez, 2015: 165).

Çevre Kanunu'nun 9. maddesine göre Bakanlar Kurulu kararı ile on sekiz özel çevre koruma bölgesi (Belek, Fethiye, Göcek, Köyceğiz, Gökova, Patara, Saros Körfezi, Kekova, Göksu, Gölbaşı, Pamukkale, Foça, Datça, Bozburun, Tuz Gölü, Uzun göl, İhlara) tespit ve ilan edilmiştir (Görmez, 2015: 165). Bunlara ilaveten aynı kanunun 9. maddesi d fıkrasına göre 14.03.2019 tarih ve 824 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Salda Gölü ve Karaburun Ildır Körfezi özel çevre koruma bölgesi ilan edilerek bu sayı on sekiz olmuştur (ockb.csb.gov.tr, 2019). Böylece Özel Çevre Koruma Bölgelerine yönelik düzenlemeler ile Çevre Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Milli Parklar Kanunu, İmar Kanunu ve Boğaziçi Kanunu gibi yasal düzenlemelerin bıraktığı mevzuat boşluğu doldurmuştur.

Ceza Kanunu: 1982 Anayasası'nın 56. Maddesine göre çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirliliğini önlemek için devlete ve vatandaşlara ödev yüklenmiştir. Bu ödevi yaptırımla bağlayıcı hale getirmek için 2004'te çıkarılan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kişi hak ve hürriyetleri, kamu düzen ve güvenliği, hukuk devleti, kamu sağlığı, çevre ve toplum barışını korumak için çeşitli ceza ve güvenlik tedbirleri düzenlenmiştir.

Kanuna çevrenin kasten veya taksirle kirlenmesine yönelik hükümler eklenmiştir. İlgili yönetmeliklerle belirlenen kirlenme yasağına göre her türlü atığı çevreye zarar verici şekilde belirlenen kriterlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı şekilde alıcı ortama bırakmak ve benzeri faaliyette bulunmak yasaktır. Kanun'un 2. bölümünde çevreye karşı suçlar başlığında çevrenin kasten veya taksirle kirlenmesi ile görüntü kirliliği ve imar kirliliği konularında cezalar belirlenmiştir (Görmez, 2015: 164).

Zira kanunun 181. maddesinde çevreye zarar verecek şekilde, atıklarını toprağa, suya veya havaya kasten bırakan kişinin altı aydan iki yıla kadar; artıklarını ülkeye izinsiz olarak sokan kişinin bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacağı belirtilmiştir. Kanunun 182. maddesinde kişinin bu faaliyetleri taksirle yapması halinde adli para cezasıyla cezalandırılacağı; doğada kalıcı etki bırakması durumunda iki aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacağı; insan veya hayvanlarda tedavisi zor hastalıklara, üreme yeteneğinin azalmasına, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerinin değişmesine neden olması halinde bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası alacağı belirtilmiştir. Kanunu 183. maddesinde kişinin sebep olduğu gürültü başkalarının

sağlığına zarar vermesi halinde iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Kanunun 184. maddesinde kişinin izin almadan ruhsata aykırı olarak bina yaparak veya yaptırarak imar kirliliğine neden olması halinde bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir (Türk Ceza Kanunu, 2004: md.181-184).

Görüleceği üzere 1972 Stockholm Çevre Konferansı ile başlayan süreç, ulusal mevzuatta gereken ciddiyeti görmüş, çevre korumaya yönelik çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmış ve en son bu düzenlemelerin bağlayıcılığını artırmak için Ceza Kanunu'nda çevreyi kirlletmeye yönelik caydırıcı yasaklar konularak hem maddi hem de özgürlüğü bağlayıcı müeyyideler getirilmiştir.

1.2.3. Çevresel Hizmetlerin İdari Yapılanması

1982 Anayasası'nda devletin temel amaç ve görevlerinin sayıldığı 4. maddesinde devletin, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlayacağı, kişinin temel hak ve özgürlükleri sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle koruyacağı ve insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlayacağını vurgulamaktadır. Aynı şekilde Anayasa'nın temel hak ve hürriyetler kapsamındaki 56. maddesine göre *“Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu; çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek başta devletin ve vatandaşların görevi”* olduğu belirtilmiştir.

Bu bağlamda devlet, sayılan bu yükümlülükleri yerine getirebilmek için önce yasal düzenlemelerini yaparak kendisine yüklenen bu hizmetleri gerçekleştirmek adına gerekli teşkilatını kurmuştur. Dolayısıyla devlet güçlü, etkili ve gerektiğinde halka yakınlık ilkesi gereği yerelde etkin hizmet sunumu için temel olarak Anayasa'nın 123. maddesi gereği merkezi ve yerinden yönetim esasına göre teşkilatlanmıştır.

1.2.3.1. Merkezi Yönetimin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Türkiye'de merkezi yapılanma merkeziyetçi devlet geleneğine göre merkezde bakanlıklar ile bağlı ve ilgili kuruluşlardan oluşur. 1930'lardan bugüne çevreyle ilgili doğrudan veya dolaylı birçok teşkilat kurulmuş ve bazı görev ve yetkilerle donatılmıştır. Yerelde belediyeler, il özel idareleri ve köyler gelmektedir. Merkez yapılanması içinde

ise Sağlık Bakanlığı'na çevreyle ilgili birçok görev verilmiştir. Bunun yanında tarım ve Orman Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı önemli görevleri olan bakanlıklardır. Ancak, doğrudan çevreyle ilgili kurumsallaşma 1970'lerde başlamıştır (Gözler, 2015: 101).

Dünya'da 1970'lerde başlayan uluslararası çevre toplantıları ve sözleşmelerine paralel olarak Türkiye'de de ulusal mevzuatın ortaya çıkmasıyla ulusal kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlardan ilki 1970'li yılların başında kurulan Çevre Sorunları Daimi Danışmanlık Kurulu'dur. 1978 yılında Başbakanlığa bağlı Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur (İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 1998: 69). 1984'te bu müsteşarlık Başbakanlığa bağlı olarak Çevre Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüş, 1989'da yeniden müsteşarlık düzeyine yükseltilmiştir. En son 1991'de Çevre Bakanlığı kurulmasıyla müsteşarlığa son verilmiştir (Keleş ve Hamamcı, 1993: 217). Bu bakanlık da 2003 yılında Çevre ve Orman Bakanlığıyla birleştirilmiştir. 2011 yılına kadar Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı olarak faaliyetini sürdürmüş, 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı iki farklı bakanlık olarak bölünmüştür (Görmez, 2015: 102). En son 2017 Anayasa değişiklikleriyle Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçilmesi üzerine 3046 sayılı Bakanlıkların kurulmasını düzenleyen kanun 703 sayılı KHK ile değiştirilmiş ve 10.07.2018 tarih ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle bakanlıklar yeniden düzenlenmiştir.

1.2.3.1.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

10.07.2018 tarihinde yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre Bakanlığın çevreye yönelik hizmetleri şu şekildedir (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.97): Yerleşmeye, yapılaşmaya ve çevreye yönelik mevzuatı hazırlar; çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için standart ve ölçütleri belirler; faaliyetleri sonucu alıcı ortamlara kirlilik oluşturacak madde bırakan her türlü tesis ve faaliyetin çevreye etkilerini değerlendirir, takibini yapar; alıcı ortamlarla ilgili ölçüm ve izleme yapmak; bütün kırsal, kentsel, orman ve mera alanlarında yapılacak iyileştirme, yenileme çalışmalarında uyulacak esasları belirler; küresel anlamda iklim değişikliğiyle ilgili gerekli önlemleri alıcı plan ve politikaları belirlemekle görevli ve yetkilidir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın çevresel hizmetlerle görevli merkez ana hizmet birimleri şu şekildedir (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.98):

Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü; yerel yönetimlerin eylem ve işlemlerine yönelik mevzuatla verilen görevleri yapar; yerel yönetimlerin yapacağı yatırım ve hizmetlerinin planlara, programlara uygun şekilde yapılmasını sağlar ve takibini yapar; yerel yönetimlerin geliştirilmesi için araştırmalar yapar, istatistiki veriler toplar, değerlendirir ve yayımlar (md.100).

Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü; Yerleşme, yapılaşma, arazi kullanımıyla ilgili çevre düzeni planlarını, mekânsal strateji planlarını hazırlar; kentlerde ve kırsalda arazi kullanımıyla ilgili kriterleri belirler; her tür ve ölçekteki çevre düzeni planlarının yapılmasına yönelik esas ve usulleri belirler ve bakanlık tarafından verilen sürede yapılmayan çevre düzeni planlarını yapar, yaptırır ve resen onaylar (md.102).

Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü; Çevre kirliliğinin önleyici mevzuatı hazırlar; hava ve gürültü kirliliği için azami kriterleri belirler; yenilenebilir enerji kullanımını teşvik eder; serbest bölgeler dahil ülke genelinde çevreye zarar verici etkiler bırakan kimyasal atıklar ve motorlu kara taşıtları emisyonuyla ilgili standartları belirler; atık su arıtma tesislerinin tasarım standartlarını belirler; atıkların kaynağında en aza indirilmesi veya taşınmasına ilişkin esasları belirler; ulusal çevre stratejisi ile eylem planlarının hazırlanmasına yönelik çalışmaları yaparak koordinasyonu sağlar; mahalli çevre kurullarının çalışmalarını takip eder (md.103).

Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü; Serbest bölgeler dahil çevre kirliliğine neden olan her türlü tesis, atık, kimyasal, gürültü, titreşim, radyasyon, egzoz gibi kirlilik oluşturan faaliyetlerin emisyon standartlarını belirler, çevre kirliliğiyle ilgili ölçüm ve analiz standartlarını belirler; çevre durum raporları hazırlar ve Avrupa Çevre Ajansı ile ilişkileri yürütür; uluslararası çalışmaları ve gelişmeleri takip ederek ve ulusal düzeyde uygulanmasını sağlar (md.104).

Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü; Orman sahaları içinde veya dışında bulunan milli parklar, doğal anıtlar, tabiat koruma alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri gibi alanların belirlenmesine yönelik kriterleri belirler, bu alanların her tür ve ölçekte çevre düzeni ile nazım ve uygulama imar planlarını yapar (md.109).

Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı; Çevresel değerlerini meydana çıkarmak ve tanıtmak amacıyla gerekli çalışmaları yaparak çevre eğitimi konusunda kurumlar arası ve uluslararası enformasyon hizmetlerini yürütür (md.115).

1.2.3.1.2. Tarım ve Orman Bakanlığı

10.07.2018 tarihinde yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre Tarım ve Orman Bakanlığı'nın çevreye yönelik hizmetleri şu şekildedir (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.410): Gıda üretimi, gıda güvenliği ve kırsal kalkınma, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması; ormanların ve meraların korunması, ıslahı, çölleşme ve erozyonla mücadele, ağaçlandırma konularında politikalar oluşturulması; su kaynaklarının korunarak sürdürülebilir biçimde kullanılması amacıyla politikalar geliştirir, ulusal su yönetimini koordine eder; faaliyet kapsamındaki konularda uluslararası çalışmaları izler ve bunlara katkı sağlar (md.411). Bakanlığın çevreye yönelik hizmetlerle görevli merkez ana hizmet birimleri şu şekildedir:

Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü; bitkisel ürünlerin üretimini, verimliliğini ve çeşitliliği artırıcı kriterleri belirler, ekolojik dengeyi ve insan sağlığını dikkate alarak yeni üretim şekilleri belirler; bu faaliyetler sonucu oluşabilecek kirliliğe engel olmak için ilgili kurumlarla koordinasyon sağlar; bitkisel üretim konusunda gerekli bilgi sistemlerinin kurulmasını sağlar (md.414).

Hayvancılık Genel Müdürlüğü; hayvancılığı geliştirmek ve teşvik etmek için standartları belirler; insan sağlığını ve ekolojik dengeyi dikkate alarak hayvansal üretimin kalitesini artırıcı, verimli hayvan ırklarını yaygınlaştırmaya veya ıslah edici çalışmalar yapar ve bunları denetler (md.415).

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü; iç sularda ve denizlerde sürdürülebilir balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği ile ilgili tüm tesis, işletme, barınak kurulumu, işletilmesi, kiralanması ve ticaretine yönelik standartları belirler (md.416).

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü; Tarım sektöründe çevre ve arazinin geliştirilmesi; tarımsal çeşitliliğin çoğaltılması, kırsaldaki hayat kalitesinin iyileştirilmesi ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi için programlar hazırlar, toprak ve sulama suyu analizi için kurulacak laboratuvarların standartlarını belirler; bu laboratuvarlarda yapılacak analizler sonucu toprak ve su sınıflandırması yapar; tarımsal verileri toplayıp

istatistikler oluşturur; iklim değişiklikleri, tarımsal çevre, kuraklık, çölleşme gibi diğer doğal afetlerden zarar gören çiftçilere yardım eder ve bunların tarım sigortası hizmetlerini yürütür (md.417)

Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü: Toprağın korunması ve doğal kaynakların geliştirilmesi ve doğal afetlerle mücadele için gerekli plan proje yaparak stratejileri belirler; su havzalarının geliştirilmesi için ulusal ve bölgesel düzeyde planlama yaparak politika ve stratejileri belirler (md.419).

Doğa Koruma ve Genel Müdürlüğü: Milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları ve sulak alanları tespit eder; Milli Parklar Kanunu kapsamında verilen yaban hayatı ve kara av hayvanları, orman içi su kaynakları, dere, göl gibi sulak alanları ve hassas bölgeleri korur; ilgili bakanlık kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak bu konudaki faaliyetleri kontrol eder; kanunda belirtilen koruma alanlarını tescil ve ilanını yapar (md.420).

Su Yönetimi Genel Müdürlüğü: Su kaynaklarının ekolojik ve kimyasal kalitesinin korunması, iyileştirilmesi için politikalar belirler; su kirliliği açısından hassas bölgeleri ve nitrata duyarlı bölgeleri belirleyerek izler; içme ve kullanma suyu arıtma tesislerinin kurulum standartlarını belirler (md.421).

1.2.3.1.3. Sağlık Bakanlığı

10.07.2018 tarihinde yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne göre Sağlık Bakanlığı'nın hizmetleri (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.352): Halk sağlığının korunması ve geliştirilmesi, hastalık risklerinin azaltılması için teşhis, tedavi ve önleyici sağlık hizmetlerini yürütür; sağlık hizmetlerinde kullanılan ilaçların ve ilaç üretiminde kullanılan etken maddelerin, tıbbi cihazların güvenli ve kaliteli bir biçimde piyasaya sunulması için çalışmalar yapar; kamu ve özel hukuk tüzel kişileriyle gerçek kişiler tarafından açılacak sağlık kuruluşlarının ülkeye dengeli bir şekilde dağılması için çalışmalar yapar.

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü: Halkın sağlığını korumak ve geliştirmek amacıyla risk oluşturan etmenlerle mücadele eder; toplumdaki yaşam kalitesini düşüren kötü alışkanlıkların yol açtığı sağlık riskleri ve tehditlerle mücadele eder; birey, toplum ve çevre sağlığını etkileyen ve genel sağlığı ilgilendiren bütün faktörleri inceleme, teşhis,

değerlendirmek ve kontrol için gerekli laboratuvar hizmetlerini sunar; halkın sağlığını tehdit eden konularda erken uyarı ve cevap geliştirilmesi için gereken tüm tedbirleri alır ve gerekirse yaptırım uygular (md.361).

1.2.3.1.4. Kültür ve Turizm Bakanlığı

10.07.2018 tarihinde yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hizmetleri şu şekildedir (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.277): Milli, manevi, tarihi, kültürel varlıkları ve turistik değerleri geliştirilip korunması için kültür ve turizm yatırımları yapar.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü: Yurdumuzda korunması gereken taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılarla bulunan eserlerin korunmasını, değerlendirilmesini ve tanıtılmasını sağlar, tahribini ve kaçırılmasına engel olur; ülke sınırlarının dışında kalan ve korunması gereken ata yadigarı taşınmaz kültür varlıklarının belirlenmesi ve karşılıklı kültürel anlaşmalar ile bunların bakım ve onarımını sağlar (md.281).

1.2.3.1.5. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

10.07.2018 tarihinde yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın hizmetleri şu şekildedir (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.166): Yeraltı ve yerüstü enerji ve doğal kaynak ürünlerinin üretim, iletim, dağıtım ve tüketimi ile fiyatlandırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması için politika ve stratejilerin tespitine yönelik faaliyetlerde bulunur.

Enerji İşleri Genel Müdürlüğü: Enerji kaynaklarının neden olduğu çevre kirliliğinin azaltılması için ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yapar; Ülkenin yenilenebilir enerji kaynaklarının belirlenerek değerlendirilmesine yönelik ölçümler yapar; yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak pilot sistemler geliştirir; tanıtım ve danışmanlık faaliyetlerini yürütür (md.169).

Enerji Verimliliği ve Çevre Dairesi Başkanlığı: Toplumun genelinde enerji verimliliği bilinci ve enerji kültürünün yerleştirilmesi için çalışmalar yapar; çevre-enerji ilişkisi kapsamında yeni mevzuatın uyum ve etki değerlendirmesini yapar;

sürdürülebilirlik, çevre ve iklim yönetimi çerçevesinde ulusal ve uluslararası gelişmeleri izleyerek enerji politikaları üzerindeki etkisini inceler; iklimle ilgili ulusal bildirimlerin ve raporların hazırlanmasına katkıda bulunur ve ulusal sera gazı envanter raporunun sektörle ilgili bölümünü hazırlar (md.174).

1.2.3.1.6. İçişleri Bakanlığı

10.07.2018 tarihinde yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre İçişleri Bakanlığı'nın hizmetleri şu şekildedir (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.254):

Yurdun güvenlik ve asayişi, genel ahlak ve kamu düzeni ile Anayasa'da yazılı temel hak ve özgürlükleri korur; sınır, kıyı ve karasularımızın koruma ve güvenliğini sağlar; her türlü kaçakçılığı önler, yurdun iç politikasına, il ve ilçelerin genel ve özel durumları ile ilgili değerlendirmeler yapar; Cumhurbaşkanına tekliflerde bulunarak doğrudan olmasa da dolaylı yoldan çevre koruma ve çevreye yönelik bazı hizmetleri verebilmektedir.

1.2.3.1.7. Dışişleri Bakanlığı

10.07.2018 tarihinde yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre Dışişleri Bakanlığı hizmetleri şu şekildedir:

(1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.127): İnsanlığın kültürel mirasının, çevrenin ve yerkürenin doğal yaşam alanlarının korunması; bölgesinde ve dünyada barışçıl, adil ve kalkınmaya imkan veren kalıcı bir ortamın sağlanması; ulusal hak ve menfaatlerin korunması; her türlü sosyal hayatın temelini oluşturan insan haklarının ve demokratik değerlerin savunulması gibi çevreyle ilgili dolaylı birtakım görevleri vardır.

Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü: küresel boyut taşıyan insan hakları, göç, sığınma, insan ticareti ve insani yardımlar gibi konularda politikalar geliştirir (md.134).

Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü: Dünya Ticaret Örgütü, Birleşmiş Milletler sistemi içindeki ekonomik ve sosyal kuruluşlar ile diğer uluslararası ve bölgesel nitelikteki ekonomi, ticaret, çevre gibi alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlarla ilişkileri geliştirmek ve bu gelişmeleri izleyerek ülkenin hak ve menfaatlerini korumak ve savunmak (md.135) görev ve yetkilerindendir.

1.2.3.1.8. Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları

Bu kurulların başkanı Cumhurbaşkanı olup üye sayısı en az üçtür. Kurulun üyeleri Cumhurbaşkanınca atanır ve gerektiğinde üyelerden birisini başkanvekili olarak görevlendirebilir. Bu kurullar alınacak kararlara ve politikalara öneri geliştirirler ve Cumhurbaşkanının tarafından uygun görülen öneriler hakkında gerekli çalışmaları yaparlar. Küresel rekabetin getirdiği anlık değişimlere karşı politika geliştirerek görev alanlarına giren konularda kurum ve kuruluşlara görüş bildirir, bunlardan gerektiğinde görüş alarak Cumhurbaşkanına rapor sunarlar ve çeşitli alanlarda uzman kurum, kuruluş ve sivil toplum temsilcileriyle genişletilmiş kurul toplantıları yaparlar (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: md.20).

Bu kurullar; Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu, Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu, Ekonomi Politikaları Kurulu, Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu, Hukuk Politikaları Kurulu, Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu, Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu, Sosyal Politikalar Kurulu ve Yerel Yönetim Politikaları Kurulu olarak dokuz tanedir. Bu kurullardan doğrudan veya dolaylı çevreye yönelik görev ve yetkisi olanlar şunlardır:

Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu: Sağlık sisteminin geliştirilmesi, sağlığın korunması ve gıda güvenliği konusunda araştırmalar yapar ve politika geliştirir; bitkisel ve hayvansal ürün kalitesini artırıcı politika geliştirir; su kaynaklarının verimli kullanılması ve su israfına engel olmak için araştırmalar yaparak politika geliştirir; tarım ve hayvancılıkta yerli genlerin korunması için politika geliştirir; tıbbi teknolojiler ve ilaç sanayisinin yerlileştirilmesi, toplumda artan hastalıkların önlenmesi ve biyogüvenlik konusunda politikalar ve stratejiler geliştirir (md.29).

Yerel Yönetim Politikaları Kurulu: Kentleşme ve yerel yönetim konusunda, göç ve iskan konularında, çevre, orman, su gibi alanlarda koruyucu ve geliştirici politika üretir; Türkiye'nin kültürel birikiminden faydalanarak kentleşme politikası geliştirir; aktif bir çevre yönetiminin sağlanması için politika ve strateji geliştirir (md.31).

1.2.3.2. Yerel Yönetimlerin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Türkiye'de çevre konusunda çözüm bekleyen konular arasında nüfus artışı, çarpık kentleşme, sanayileşme ve bilinçsiz teknoloji kullanımı ve bunlara bağlı olarak

meydana gelen hava, su, gürültü ve görüntü kirliliği, katı atıklar, yeşil alanlarının azlığı, tarım topraklarının sanayiye açılması, doğal ve tarihi çevrenin bozulması ve tahribi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunlar merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin çözmek zorunda oldukları konular arasındadır (Bilgiç, 2009: 340). Temel politikalar merkezi yönetim tarafından belirlenirken bu politikaların hayata geçirilmesi genel olarak yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir (Akdur, 2005: 205). 1982 Anayasası'na göre yerel yönetimler, yerel halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarını gidermek için yerinden yönetim ilkesine uygun olarak yasayla düzenlenmiş kamu tüzel kişiliğine haiz kuruluşlardır. Dolayısıyla yerel yönetimler çevre konusunda yerel düzeyde en yetkili ve sorumlu birimlerdir. Çöplerin toplanması, ortadan kaldırılması ve sağlıklı su temini gibi birçok çevresel hizmet, yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir (Keleş ve Ertan, 2002: 265). Bu nedenle il özel idareleri, belediyeler, köyler, büyükşehir belediyeleri ile mahalli idare birlikleri kendi görev alanları içinde yerel düzeydeki çevresel hizmet sunacak en etkili örgütlerdir.

1.2.3.2.1. İl Özel İdarelerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler

İl halkının yerel ortak ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ili kuran yasayla birlikte kurulur. İl özel idarelerinin il sınırları içinde doğrudan ya da dolaylı yoldan çevreye yönelik sunacağı hizmetler; sağlık ve tarım, büyükşehir belediyeleri dışında ise ilin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskan, erozyonun önlenmesi ve toprağın korunmasıdır. Belediye sınırları dışında ise; imar, yol su, kanalizasyon, katı atık, çevre, orman köylerinin desteklenmesi, park ve bahçe tesisi gibi hizmetleri yapmakla görevli ve yetkilidir. Bunun yanında bakanlıklar ve diğer merkezi idare kuruluşları, il özel idarelerine ödenek göndererek devlet ve il yolları, içme suyu, sulama suyu, kanalizasyon, enerji nakil hattı, sağlık, eğitim, kültür ve turizm, çevre, imar, bayındırlık, iskan gibi büyük ve geniş çaplı hizmetlerin sunulmasını destekleyebilirler (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.6).

İl özel idareleri bu ve benzeri hizmetleri yaparken özel ve tüzel kişilerin faaliyetleri izlemek, denetlemek ve ruhsatlandırmakla yetkilidirler. Zira belediye sınırları hariç umuma açık eğlence yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirleyerek bu yerlerle gayri sıhhi müesseselere ruhsat verip denetlemektedirler (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.7). Doğrudan bu tür hizmetlerin yerine getirmesi için Çevre ve Sağlık Komisyonu

kurulur. Yine kendi teşkilat yapısı içinde kentsel iyileştirme ve imar, ruhsat ve denetim ile su ve kanal hizmetleri gibi birimler oluşturarak hem İl Özel İdaresi Kanunu'nda sayılan görevleri hem de Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun'da sayılan toprak ve su kaynaklarının verimli kullanılması, geliştirilmesi ve korunması tarih ve tabiat değerlerinin korunması, sağlıklı, yeterli içme suyu ve kullanma suyu tesislerinin yapılması, geliştirilmesi, tarım alanlarının amacına göre kullanılmasını sağlamak ve denetlemek gibi görevlerle birlikte diğer kanunlarda verilen görevleri de yapıp yetkilerini kullanmaktadırlar (Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun, 1985: md.2).

İl özel idarelerinin görev, yetki ve sorumluluk sahasında bulunan yerlerde, bu hizmetleri sunarken gerekli şartları sağlamayan işletme ve tesislere il encümeni, vali ve kaymakam tarafından idari yaptırımlar uygulanır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.55).

1.2.3.2.2. Belediyelerin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Belediyeler, belde halkının yerel ortak ihtiyaçlarını gidermek için sağlık, huzur refahını sağlamak, beldenin ve belde halkının huzur ve düzenini bozan faaliyetleri önlemekle görevli ve yetkili kılınmıştır (TOBB, 1993: 107). Belediyeler mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak için Cumhurbaşkanı'nın kararıyla kurulur. Belediyelerin doğrudan ya da dolaylı yoldan çevreye yönelik sunduğu hizmetler imar, kanalizasyon ve su, ulaşım gibi kentsel altyapı hizmetleri; coğrafi ve kent bilgi sistemleri, temizlik ve katı atık, çevre ve çevre sağlığı, ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar ile defin ve mezarlıklar, kültür ve tabiat değerleri ile tarihi dokunun ve kent tarihi açısından önemli alanların korunmasını gibi doğrudan çevreye yönelik hizmetler; konut, kültür ve sanat, turizm ve tanıtım gibi sosyal hizmetler (Belediye Kanunu, 2005: md.14) olarak sayılmıştır.

Yine belediyelerin içme, kullanma ve endüstri suyu temini, atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılması ve gerekli tesislerin kurulması, kaynak sularının işletilmesi, gayri sıhhi müesseseler, iş yerleri ile umuma açık eğlence ve istirahat yerlerinin ruhsatlandırılması ve buraların halk sağlığına ve çevreye olumsuz etkisi olanlarının kentin belirli yerlerinde toplanması, moloz döküm alanlarının, akaryakıt, odun, kömür ve hurda depolarının ve satış yerlerinin ve bu tür faaliyetlerin çevre kirliliği oluşturmaması için gereken tedbirleri almakla görevli olduğu (Belediye Kanunu, 2005: md.14) belirtilmiştir. Diğer taraftan belediyelerin isteğine bırakılan konut alanları, teknoloji parkları, sanayi, ticaret ve rekreasyon alanları gibi her türlü sosyal donatı alanlarının oluşturulması,

eskiyenlerinin onarılması, kentin tarihinin ve kültürel dokusunun korunması, deprem riskine karşı kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilecekleri (Belediye Kanunu, 2005: md.73) belirtilmiştir.

Belediyeler doğrudan veya dolaylı bu tür hizmetleri yerine getirmek için üç ila beş kişiden oluşan çeşitli komisyonlar kurabilirler. Bunun yanında belediyeler, bünyelerinde çevre koruma tedbirlerinin alınması, çevresel altyapının oluşturulması, kentsel atıkların toplanıp bertaraf edilmesi gibi görev ve hizmetleri yürütmek için çevre ve temizlik, fen işleri, park ve bahçeler, su ve kanalizasyon ile imar ve şehircilik müdürlükleri gibi idari birimler oluştururlar (Akdur, 2005:205).

Belediyelerin çevre koruma açısından görev ve sorumluluk alanında bulunan yerlerde bu hizmetleri sunarken gerekli düzenlemelere ve tembihnamelere (emir ve yasaklara) uymayan tesis, işletme ve alıcı ortama kirletici bırakan kuruluşlara veya bireylere ceza verme yetkisi vardır. Belediyelerin sağlık açısından olumsuz sonuçlar doğurabilecek iş yerlerini ruhsata bağlama ve eski adı Kürşat Yönetmeliği olan iş yeri açma izin belgeleri yönetmeliğiyle üretime başlayacak iş yerlerinin gerekli koşullarını belirleme yetkisi bulunmaktadır (Yaşamış, 1995: 60). Dolayısıyla belediyelere hem çevreye yönelik hizmet sunma görevi verilirken hem de çevreyi koruma görevi verilmiştir.

1.2.3.2.3. Köylerin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Köyler, köy halkının yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak için İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla kurulan kamu tüzel kişileridir (İl İdaresi Kanunu, 1949: md.2). 1924 tarihli Köy Yasası köy yönetimlerine, 13. maddesinde zorunlu, 14. maddesinde ise isteğe bağlı görevler arasında çevresel hizmetler yönünden görevler yüklemiştir (Keleş ve Ertan, 2002: 266).

Köy Kanunu'nun 13. maddesinde çevresel hizmetler yönünden doğrudan ve dolaylı mecburi görevler şöyle sayılmıştır: hastalıklara neden olan sineklerin çoğaldığı bataklıkları kurutmak; kapalı yoldan köye içme suyu getirmek ve çeşme yapmak; su yollarını faal durumda bulundurmak ve mezarlıktan, gübrelikten, süprüntülükten geçirmemek; köylerde odalarla ahırları ayırmak ve evlerde üstü kapalı ve kuyulu hela yapmak; buralardan akacak pis suların pınarlar, kuyu, çeşme sularına karışmasını

önlemek; köy evlerinin etrafını, sokaklarını temiz tutmak; çeşme kuyu başlarını temiz tutmak; köy yolları ve meydanlarıyla su kenarlarını ve mezarlıkların çevresini ağaçlandırmak ve korumak; köy korusunu muhafaza etmek; köyde insanlarda veya hayvanlarda salgın ve bulaşıcı hastalık çıkarsa aynı gün sağlık kuruluşlarına haber vermek; köyde çürümüş ve kokan zararlı şeyleri köyün dışına götürüp gömmek (Köy Kanunu, 1924: md.13).

Köy Kanunu'nun 14. maddesinde çevresel hizmetler yönünden doğrudan ve dolaylı isteğe bağlı görevler şöyle sayılmıştır: Köyün evlerle ahırları ayrı bir yere yapmak; ev, ahır, hela duvarlarını yılda bir kez badanalamak; köyün içinden geçen yolları taş kaldırım yapmak; köy mezarlığını köyden uzak bir yere ve suların akıp gittiği bir yöne yapmak ve mezarlıkları korumak; köyde hijyen için çamaşırlık ve bir hamam yapmak; köy sınırları içinde uygun yerlerde orman yetiştirmek; köyü, kasaba ve komşu köylere bağlayan yolların kenarlarını ağaçlandırmak, köy tüzel kişiliği olarak köy yerleşmelerinin etrafını düzenlemek, sağlık, temizlik ve çevreyi korumak (442 sayılı Kanun, 1924: md.14).

1.2.3.2.4. Büyükşehir Belediyelerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Türk mahalli idare sistemi içinde istisnai bir belediye türüdür. Anayasa'nın ilgili maddesinde, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimlerinin getirebileceği belirtilmiştir. 2004'te çıkarılan 5216 sayılı kanunla büyükşehir belediyelerine ek yetkiler konulmuştur (Özer, 2014: 64). Nüfusu 750.000'i aşan belediyeler büyükşehir belediyesine dönüştürülmüş ve belediyenin hizmet il sınırlarına kadar genişletilmiştir. Böylece il merkezindeki hizmet standardıyla ilin en ücra yerindeki köye kadar aynı hizmet standardı hedeflenmiştir.

Yerel ortak ihtiyaçları gidermek için yasayla kurulan büyükşehir belediyelerin doğrudan ya da dolaylı yoldan sundukları çevreye yönelik hizmetleri; Çevre düzeni planına kapsamında 1/5000 ile 1/25000 arasında her ölçekteki nazım imar planlarını yapmak ve onaylamak; büyükşehir belediyesinin yetkisinde bulunan yerlerdeki meydan, cadde, bulvar ve ana yolları yapmak; coğrafi kent bilgi sistemleri kurmak; sürdürülebilir kalkınma ilkesine çerçevesinde çevrenin, tarım alanlarını ve su havzalarını korunmak; ağaçlandırma yapmak; sağlığına ve çevreye olumsuz etkisi olan gayrisihhi işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; inşaat malzemeleri, hafriyat, moloz, kum, çakıl ve

hurda depoları ile odun ve kömür satış depolama alanlarını belirlemek ve çevre kirliliğini engelleyecek şekilde önlemler almak; katı atık yönetim planını yapmak; katı atıkların yeniden değerlendirilmek, depolanmak veya bertaraf etmek ve bunun için gerekli tesisleri kurmak; birinci sınıf gayri sıhhi müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek; yiyecek ve içecek maddelerinin analizlerini yapmak için laboratuvarlar kurmak; büyükşehirlerin tamamına hizmet eden sosyal donatılar, hayvanat bahçeleri, kütüphane, dinlenme tesisleri gibi yerler yapmak; kanalizasyon hizmeti sunmak; mezarlık alanları belirlemek ve defin hizmeti vermek; toptancı halleri ve mezbahalar yapmak (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7) şeklinde sayılmıştır.

Bunun yanında büyükşehir belediye yasasıyla ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyesi arasında hizmet paylaşımı yapılmıştır. Bunlara ilaveten büyükşehir belediyesi meclis kararıyla bazı görev ve sorumluluklarını ilçe belediyelerine devredebilir. Bu devir ve paylaşım sonunda ilçe belediyelerinin sunacağı çevresel hizmetler; katı atıkları toplayarak aktarma istasyonuna taşımak; işyerlerini 2. ve 3. sınıf gayrisıhhi müesseseleri, umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek; otopark, spor, eğlence ve dinlenme yerleri ile parklar yapmak; sağlık, eğitim, kültür tesislerinin bina onarımlarını bakımlarını yapmak; doğal, kültürel ve tarihi varlıkları korumak; defin ile ilgili hizmetleri yürütmek; afet riski taşıyan veya tehlike oluşturan binaları tahliye ederek yıkmak (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7) olarak yasada belirtilmiştir.

Büyükşehir belediyeleri, doğrudan veya dolaylı çevresel hizmetleri sunmak için meclis üyeleri arasından beş ila dokuz kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilirler. Bu komisyonlardan doğrudan veya dolaylı olarak çevreyle ilgili olanlar; çevre ve sağlık komisyonu, imar ve bayındırlık komisyonu, eğitim, kültür, gençlik ve spor komisyonu ve ulaşım komisyonlarıdır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.15). Büyükşehir belediyeleri, il sınırları içinde altyapı hizmetlerinin uyum içinde sunulabilmesi için altyapı koordinasyon merkezi; kara, deniz, göl, su ve demiryolu taşımacılıklarının uyum içinde yürütülmesi için de ulaşım koordinasyon merkezi kurarlar.

Bunula birlikte büyükşehir belediyeleri bünyelerinde, çevresel hizmetleri sunmak ve çevreyi korumak konusundaki görevlerini yürütmek için çevre koruma ve kontrol, imar ve şehircilik, fen işleri daire başkanlıkları ve bunlara bağlı çeşitli isimlerle müdürlükler kurarlar. Ayrıca genel müdürlükleri aracılığıyla su ve atık su hizmetlerini,

Belediye İktisadi Teşekkülleri aracılığıyla katı atık işlerini ise yerine getirmektedirler (Akdur, 2005: 205). Böylece büyükşehir belediyelerine verilmiş sağlık, temizlik ve çevre korumayla ilgili görevler, kendilerinin oluşturdukları komisyon ve gerekli idari birimler vasıtasıyla sunulmaktadır.

1.2.3.2.5. Mahalli İdare Birliklerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Anayasa'nın, 127. maddesinde mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin sunumu için kendi aralarında Cumhurbaşkanı'nın izniyle birlik kurabilecekleri belirtilmiştir. Dolayısıyla mahalli idare birlikleri mahalli idareler kapsamında olup tüzel kişiliğe sahip, ortak hareket etme ve işbirliği ihtiyacından doğmuştur. Bu nedenle coğrafi olarak birbirine yakın mahalli idarelerin sundukları çevresel hizmetler; su, katı atık toplama ve imhası, asfalt şantiyesi, arıtma, çevre sorunlarına çözüm bulma olarak karşımıza çıkmaktadır (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 224).

Birlikler konularına göre; Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, Sulama Birlikleri, İçme Suyu Birlikleri, Belediye Birlikleri, Kalkınma Birlikleri ve Çevre, Turizm, Altyapı Birlikleri olarak ayrılmıştır (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 240). Genel olarak birlikler, yol, su, kanalizasyon ve altyapı gibi köylere ait diğer hizmetlerin sunulması ve kırsal kalkınmaya katkı sağlanması (Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, 2005: md.18) amacıyla mahalli idareler arasında ortak işbirliği gerektiren ve özellikle çevre koruma alt yapı yatırımları ve bölgesel kalkınma gibi bütüncül hizmetleri sunmaktadırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

6360 SAYILI KANUN ÖNCESİ VE SONRASI ÇEVRESEL HİZMETLERİN SUNUMU

2.1. 6360 SAYILI KANUN ÖNCESİ YEREL YÖNETİMLERİN SUNDUĞU ÇEVRESEL HİZMETLER

Çalışmanın bu bölümünde 6360 Sayılı kanun öncesinde büyükşehir olmayan on dört il ve mevcut on altı büyükşehir belediyesi ile köy, il özel idareleri ve normal belediyelerin çevreye ilişkin hizmet sunumu ve yürüttükleri projeler ile görev ve yetkileri ele alınmaktadır.

2.1.1. İl Özel İdarelerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler

İl özel idareleri kaynağını anayasadan alan ve bu doğrultuda seçim kanunlarına göre organları oluşturulmuş yerel gereksinimleri karşılayan yerel yönetim birimleridir. Ancak, il özel idaresi yöre halkının bütün ihtiyaçlarını gidermeye yetkili değildir. İl özel idarelerinin görevlerini önem derecesine göre; merkezi yönetime destek niteliğinde olanlar, köylere destek niteliğinde olanlar ve kırsal alan denilen belediye ve köy sınırları dışında kalan alanlara yönelik görevler olarak ayırmak mümkündür (Tamer, 1994: 90). Dolayısıyla il özel idareleri, görev alanına giren ve kanunda tanımlanan hizmetleri vermek için önce kalkınma plan ve programlarına varsa bölge planlarına uygun biçimde stratejik planlarını yapar daha sonra stratejik plandaki hedeflerine göre mali gücü oranında imar, yol, su, kanalizasyon, mezarlık, altyapı, katı atık, çevre, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisi gibi çeşitli hizmetleri sunmaktadırlar.

2.1.1.1. Stratejik Plan Hazırlama Görevi

Stratejik planlama; örgütün iç ve dış çevresinin analizi yapılarak, geleceğin tahmin edilmesi ve olası değişikliklere hemen uyum sağlamak, alternatifler geliştirmek için halihazırda kısa, orta ve uzun süreli amaçların belirlendiği ve örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için alınan idari kararlar ve eylemler bütünüdür (Özer, 2014: 478).

Kamu yönetimleri, kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler kapsamında geleceğe yönelik misyon ve vizyonları oluşturmak, stratejik amaçlar ve hedefleri belirlemek, performanslarını daha önceden belirlenmiş göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin takip ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlere göre

stratejik plan hazırlamakla görevlendirilmişlerdir (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2005: md.9).

Buradan hareketle bir kamu yönetimi olan il özel idareleri il genelinde çevre, kültür, sağlık, spor, turizm, eğitim ve sosyal hizmet gibi alanlarda önemli hizmetler sunmaktadırlar. Yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde hazırlanan 5018 sayılı Kanun ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile il özel idarelerine; misyon ve vizyon belirleme, stratejik amaç ve hedef belirleme ile faaliyetlerine göre performanslarını ölçme görevleri verilmiştir.

Bu doğrultuda çevresel hizmetler açısından stratejik planlar içeriğinde; altyapı, ulaşım, çevre, şehir planlama, imar, konut, kültür, turizm, doğal yapı ve sağlık gibi önemli hususları barındırmaktadır (Narinoğlu, 2007: 99). Bu nedenle vali, yerel seçimlerden itibaren altı ay içinde beş yıllık hedeflere ulaşılması için hem mevcut durumu analiz eden hem de ulaşılması gereken amaçları tespit eden, yapılması gereken yatırımları ve hizmetleri belirleyecek şekilde stratejik planı hazırlayarak meclise sunar (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.31). Bu görev kamu kaynaklarının etkin kullanımı, rasyonel paylaşım, öncelikli ihtiyaçların belirlenmesi, halka daha iyi hizmet sunabilmek ve yatırımlar açısından önem arz etmektedir.

Performans programlarıyla da stratejik planda yer alan amaçlara ulaşabilmek için yıllık yapılacak faaliyetler ve hedefler ile bunların gerçekleştirilebilmesi için ayrılacak kaynaklar belirlenmektedir. Bu programlar, stratejik planlarla uyumlu olmak zorundadır. Faaliyet raporlarıyla da yıllık olarak stratejik planda belirlenen hedeflerin ne kadarının gerçekleştiği tespit edilir.

2.1.1.2. Çevre Düzeni Planı Hazırlama Görevi

Çevre düzeni planları valilerin koordinasyonunda, büyükşehir olan illerde büyükşehir belediyeleri, diğer illerde il özel idareleri ve belediyelerle beraber yapılarak il genel meclisi ve belediye meclisince onaylanır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.6). Her iki karar organının onayından sonra il çevre düzeni planı uygulamaya konulmaktadır.

Çevre düzeni planı içeriğinde; konut, sanayi, tarım, turizm ve ulaşım gibi sektörlerle kentsel ve kırsal yapı ve gelişme ile doğal ve kültürel varlıklar arasında

dengeinin korunması ile arazilerin kullanım kararları gibi önemli konuları barındırmaktadır (İmar Kanunu, 1985: md.5).

2.1.1.3. İmar Planı Hazırlama Görevi

İl özel idareleri, belediye sınırları dışındaki imar konusuna giren arsa ve arazi düzenlemesi, parselasyon planı onaylanması ve ceza verilmesi işlerinden sorumludur. Bu görevi il genel meclisi yerine getirir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.10).

İl genel meclisinin imara dönük aldığı kararlara aykırı davranışlara il encümeni tarafından üç yüz Türk Lirası idari para cezası verileceği belirtilmiştir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.55).

İl özel idareleri bu görevi, genel sekretere bağlı olarak bünyelerinde oluşturdukları imar ve kentsel iyileştirme müdürlükleri kanalıyla yerine getirmektedirler. Bu müdürlükler; imar planı hazırlamanın yanında yine imar planına dayalı olarak il özel idaresi tarafından yapılacak binalar için arsa temini, imar durumu ve jeolojik etüt çalışması, belediye sınırları dışındaki yerlerde adres ve numaralandırma işleri, köy yerleşim alanlarının tespiti ve arsa üretimi, köyde yapılmış bina ve eklentilerine ruhsat verme, çevre düzeni planının hazırlanmasına katkı sağlama, çevre koruma, organize sanayi bölgeleri iş ve işlemleri, belediye ve mücavir alan sınırları dışında imar uygulaması, yapı ruhsatı ve kullanım izni düzenleme, kaçak yapılaşmayı önlemek için denetim yapma ve imara aykırı olanlara ceza kesme ve gerekirse yıkma, belediye ve mücavir alan sınırları dışında kalan yerlerde inşaatlar için tip proje hazırlama, imar planında il özel idaresinin görev alanına giren yerlerde kamu yararı için ayrılmış tüzel kişilere ait taşınmazların kamulaştırılmasını yapma (kms.kaysis.gov.tr, 2019a) gibi görevleri yürütmektedir.

2.1.1.4. Çevre Kültür ve Sağlık Hizmeti

Bireylerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşaması için yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Dolayısıyla il özel idareleri bu konuda çevreyi ve halk sağlığını korumak, ilçe merkezleri, belde ve köyler öncelikli olarak kırsalda yeterli ve sağlıklı içme suyu sağlanması, çevre yönetimi ve atıkların imhası ile ilgili yatırım yapılması ve ihtiyaçlarının giderilmesi gibi hizmetleri sunmaktadır (Bilgiç, 2009: 237).

İl özel idareleri yörenin kültürel zenginliğinin korunmak, tarihi yapıların restorasyonunu ve kazı çalışmalarının desteklemek, Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'ndan kaynaklanan görevleri yapmak, kültür varlıkları envanterini çıkararak bunlara daha iyi sahip çıkması için halkı bilinçlendirmek ile bu konuda çeşitli konferans ve paneller düzenleyerek tanıtım materyalleri hazırlamak gibi görevleri yapmaktadırlar (www.sivasilozelidaresi.gov.tr, 2019). Özel idareler bu görevleri Kültür ve Sosyal İşler Müdürlükleri kanalıyla yerine getirmektedir.

Sağlık hizmeti bakımından il özel idarelerinin doğrudan hizmeti olmasa da ilin ihtiyacı olan hastane, sağlık ocağı ve dispanser binalarının yapımı, onarımı, ambulans alımı, il sağlık müdürlüğü ile eşgüdüm içinde tıbbi malzeme ve araç gereç alımının sağlanması için kaynak aktarımı ve sağlık yatırımlarının koordineli bir şekilde yürütülmesini takip eder. Kültürel hizmetler olarak eğitim, çevre, trafik, park, kütüphane ve turizm gibi sosyal hizmetlerle; yaşlılara, kadınlara, gençlere, çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlere gönüllü katılıma yönelik faaliyetler yapar (Koyak, 2018a: 58).

2.1.1.5. Park Bahçe Tesisi ve Bakımı ile Ağaçlandırma Hizmeti

İl özel idarelerinin doğrudan ağaçlandırmayla ilgili hizmeti, Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu'nun 4. maddesi C fıkrasında, özel idare imkanları kullanılarak "Özel İdare Ormanları" kurulacağı belirtilmiştir. Diğer görevler de erozyon kontrolü ve ormanların geliştirilmesi, toprak sınıflandırması, verimlilik çalışmaları, toprak ve su kaynaklarıyla ilgili istatistiki verilerin toplanması gibi hizmetleri kapsamaktadır.

İl özel idarelerinin park ve bahçeler ile ilgili görevleri, belediye ve mücavir alanlarının dışındaki yerlerde mali imkanlar doğrultusunda tüm köylerin talep ve ihtiyacına göre temiz bir çevre ve güzel bir görüntü için Gençlik ve Spor Müdürlüğü ile ortaklaşa halı saha yapımı, cami yapımı veya tadilatı, imam evi, köylerdeki sokak ve caddelerin temizlenmesi, kilit taşı, durak, köy konağı, düğün salonu, muhtar odası, pazar yeri, şadırvan ve çeşme yapımı, cami avlusu ve şadırvanlarının temizlenmesi, mezarlıkların temizliği ve bakımı, parkların temizlenmesi ve bozuk kaldırımların tamir edilmesi, çocuk parkı, kamelyalar, oturma bankları, cami önlerine, okul bahçelerine ve

park kenarlarına spor geliştirme aletlerinin kurulumu olarak saymak mümkündür (Koyak, 2018b: 50).

2.1.1.6. İçme ve Kullanma Suyu Temini ile Kanalizasyon ve Yol Hizmeti

Köylerin içme ve kullanma suyu sağlanması görevi öncelikle 7478 Sayılı Köy İçme Suları Hakkında Kanun ile Devlet Su İşleri ve il özel idaresine verilmiştir. 442 Sayılı Köy Kanunu ise bu görevi köy idarelerine vermiştir (Ergun, 1992: 174). Fakat 3202 Sayılı Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun kapsamında il özel idarelerine de birçok görev verilmiştir. Uygulamada 3202 sayılı kanun kapsamında bu görevler özel idarelerinin ekipman ve personeliyle yerine getirilmektedir.

İl özel idaresi, belediye ve mücavir alanları dışında içme suyu yetersiz olan köylere yeterli ve sağlıklı içme suyu hizmetini götürmektedir. Bu imkana sahip yerleşimlerin konut suyu dağıtım şebekesine ve devamında kanalizasyon alt yapısına kavuşturularak bu konuda hizmet veren birlikler ve örgütlenmeler desteklenmektedir. Su havzalarına ve kıyı kenarlarına yakın olan kırsal yerleşmelerde kanalizasyon ve arıtma sistemlerinin artırılması ve bu yerlerde doğal çevreyle uyumlu arıtma sistemlerinin yapılması hizmeti sunulmaktadır (Bilgiç, 2009: 237).

Bunlara ilaveten su deposu yapımı veya ekonomik ömürlerini doldurmuş içme suyu depolarının fiziki yönden yenilenip sağlık şartlarına uygun hale getirilmesi, yeni sondaj açma, tarımsal sulama hizmeti ve alt yapısının tamamının kurulması ve ihtiyaca göre hayvan içme suyu göleti (HİS) yapımı hizmetleri sunulur (Koyak, 2017: 32).

İl özel idareleri bu görevleri su ve kanal işleri müdürlükleri vasıtasıyla yerine getirmektedir. Bu müdürlük vasıtasıyla çevresel düzeyde sızdırmaz fosseptik yapımı, tarım alanlarının sulanması için sulama tesisi yapımı, köyün su temini, su kalitesinin kontrolü, suyun renk, koku, fiziksel ve mikrobiyolojik analizi yapılarak gerekli arıtım yapılmaktadır. Yer altı ve yer üstü su kaynakları için projeler hazırlamak ve mevcut arıtma tesisi, elektrik, trafo, sondaj tesislerinin bakım ve onarımını yapmak gibi hizmetler sunulmaktadır (kms.kaysis.gov.tr, 2019a). Tüm bu tesisler kurulduktan sonra o yöredeki sulama birliklerine tesis devredilerek kullanımı birlik tarafından başlatılmaktadır.

İl özel idarelerinin yol hizmeti, 3202 sayılı kanunla verilen görevlerdir. Görev sahası ise yine belediye ve mücavir alan dışında kalan yerlerdir. Özel idareler bu konudaki

görevlerini Yol ve Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü kanalıyla yürütür. Köy yollarının asfaltlanması ve kilit taşı yapımı, ilçelerde köylere hizmet götürme birlikleriyle koordinasyon halinde yapılır. Yol kenarlarındaki trafik işaretleri (kara yollarından ayrılan köy yolları için), köprü, menfez, büz yapımı, yol genişletme bakım ve onarım çalışmaları, kışın kar küreme ve tuzlama çalışmaları gibi hizmetler sunulmaktadır.

2.1.1.7. Köylerin Alt Yapısını Destekleme Projesi (KÖYDES)

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılında kapatılmasıyla susuz veya yeterli suyu olmayan köy ve bağlılıklarının sağlıklı ve yeterli miktarda içme suyunun temin edilmesi, köy yollarının kalitesinin yükseltilmesi, köylerde sulama ve atık su altyapısının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖYDES) projesi (Bilgiç, 2009: 241) hayata geçirilmiştir.

Özel idarenin bu konudaki mevcut görevlerine ilaveten KÖYDES kapsamındaki yol, su kanalizasyon gibi temel alt yapı projeleri, il özel idareleri ile Köylere Hizmet Götürme Birlikleri vasıtasıyla hizmetler sunulmaktadır. Bu programla il özel idarelerinin yetersiz kaldığı konularda, merkezi yönetimin KÖYDES hesabına gönderdiği ödenekle valiler ve kaymakamlar başkanlığında özellikle yol, içme suyu ve kanalizasyon hizmetleri, yörenin nüfusu, tarım ve turizm potansiyeli gibi kriterler baz alınarak uygulanmaktadır.

2.1.1.8. Katı Atık Hizmeti

Katı atık deyiminden anlaşılması gereken evsel, ticari veya endüstriyel etkinlikler sonucunda meydana gelen ve kullanıcısının istemediği, ancak ekonomik değeri ve toplum çıkarı sebebiyle düzenli olarak toplanması gereken maddelerdir (Palabıyık ve Altunbaş, 2004: 105). Katı atıklar, evsel, endüstriyel, tıbbi ve özel nitelikli olarak dört çeşittir.

Belediye sınırları dışındaki katı atıkların toplanması, taşınması, geri kazanımı ve bertarafı il özel idarelerinin görevidir. Dolayısıyla il özel idareleri temizlik işleri birimleri kanalıyla belediye ve mücavir alanları dışında üniversite yerleşkelerinde, organize sanayi bölgelerinde ve köylerde katı atık hizmeti sunmaktadırlar. Böylece toplanan atıklar ilçelerde katı atık bertaraf merkezlerine getirilerek bertarafı ve geri dönüşümü

sağlanmaktadır. Özel idareler bu hizmeti sunabilmek için köylerin ihtiyaçları doğrultusunda ve köylere dağıtılmak üzere temin edilen çöp konteynerlerini muhtarlıklara temin ve teslim etmektedirler. Bu araçlar merkez ilçelerde il özel idarelerinin, diğer ilçelerde ise protokolle Köylere Hizmet Götürme Birliklerine tahsis edilmek suretiyle birlikler kontrolündedir (kms.kaysis.gov.tr, 2019b). Bazı yerlerde il özel idareleri bu görevi, ücretini ödemek suretiyle anlaşarak katı atık toplama birliklerine devredebilmektedir.

2.1.1.9. Umuma Açık Alanların Ruhsatlandırılması Hizmeti

Belediye ve mücavir alan sınırları dışında bulunan umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirleme görevi il encümenine verilmiştir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.26). Dolayısıyla il özel idareleri, belediye ve mücavir alan sınırları dışındaki iş yerleri ve işletmelerin insan sağlığına ve çevreye zarar vermemek, yangın, patlama, genel güvenlik, iş ve işçi güvenliği, trafik ve karayolları, imar, kat mülkiyeti ve doğanın korunması ile ilgili düzenlemelere aykırı olmamak şartıyla ruhsat vermeye yetkilidir (İş Yeri Açma ve Ruhsatlarına Dair Kanun, 1989: md.3).

10.08.2005 tarihli İşyeri Açma ve Ruhsatlarına İlişkin Yönetmeliğin 4. maddesine göre umuma açık dinlenme ve eğlenme yerleri; konaklama yerleri gazino, pavyon, meyhane, bar, birahane, gibi içkili yerler; sinema, kahvehane ve kıraathaneler; bilgi ve yetenek artırıcı veya zeka geliştirici elektronik oyun alet ve makineler, kafeler, lunaparklar, sirklerden oluşan alanlar olarak tanımlanmıştır.

İl özel idareleri bu görevleri Ruhsat Denetim Müdürlüğü vasıtasıyla yerine getirmektedir. Bu müdürlük vasıtasıyla kurulacak tesisin mevzuata uygunluğu, çevresel etkisi, kanalizasyon tesisinin kurulması, emisyonla ilgili baca kurulumu gibi gerekli şartlar sağlandıktan sonra tesisin faaliyete başlaması için il özel idaresinden izin istenir. Faaliyete başladıktan sonra ilgili kurumlar mevzuatları açısından gerekli kontrolü ve denetimi yapmaktadırlar. İl özel idareleri de ruhsat verdikten sonra yeni yapılaşma olup olmadığını ve faaliyet konusunda değişiklik olup olmadığını kontrol etmektedir.

2.1.1.10. İl Özel İdarelerinin Mali Kaynakları ve Diğer Hizmetleri

İl özel idareleri, yürüttüğü hizmetlerin çoğunu kendi gelirleriyle finanse etmektedir. Sıcak su ve soğuk su gelirleri, bunların kiralanması, gayrimenkul gelirleri, ruhsat harçları, maden suları, faiz ve ceza gelirleri ile bağışlar olarak öz gelirleri vardır. Yine merkezi yönetim, genel bütçe vergi gelirlerinin %0,5'ini il özel idarelerine göndermektedir (İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun, 2008: md.2). Bu payın %50'si illerin nüfusuna, %10'u illerin yüzölçümüne, %10'u illerin köy sayısına, %15'i illerin kırsal alan nüfusuna ve %15'i ise illerin gelişmişlik endeksine göre İller Bankası'na il özel idarelerine dağıtılır (İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun, 2008: md.4). Bunlara ilaveten il özel idareleri KÖYDES projesi kapsamında merkezi yönetimden ödenekler almaktadır.

Diğer taraftan il özel idareleri çevresel konularda KÖYDES ödeneğiyle götürdüğü hizmetler, Sağlık, Emniyet, İl Afet, Orman, Gençlik ve Spor, Kültür ve Turizm ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüklerine sağladığı ödeneklerle dolaylı yoldan çevresel hizmetlerin sunumuna katkı sağlamaktadırlar. Bu kurumlara ödenek aktarmak suretiyle dolaylı yoldan sunulan hizmetler il özel idarelerinin doğrudan sunduğu tüm hizmetler, faaliyetler ve harcamalar stratejik plan doğrultusunda hazırlanan faaliyet raporunda belirtilerek hedeflerin yıllık olarak ne kadarının gerçekleştiği gösterilmektedir.

2.1.2. Belediyelerin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Belediye idareleri, kaynağını 1982 Anayasası'nın 127. maddesinden alan ve bu doğrultuda seçim kanunlarına göre karar organları oluşturulmuş, yerel gereksinimleri karşılayan yerel yönetim birimidir. 1982 Anayasası'nın 56. maddesine göre devlete, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı kapsamında çevreyi geliştirme, çevre sağlığını koruma ve çevre kirlenmesini önleme görevi vermiştir. Zira devletin, merkezi ve yerel yönetim biçiminde teşkilatlanması nedeniyle bu görevler çeşitli yasalarla doğrudan ve dolaylı yollardan yerel yönetimlerle paylaşmıştır. Dolayısıyla belediyeler yerel idare birimi olarak hizmet sunumunda hizmette halka yakınlık ilkesi gereği vatandaşlara en yakın birimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çevre hakkından doğan ödevler belediyeler nezdinde çevresel hizmet kapsamında irdelenmektedir. Kanun, çevre sorunlarının yaşandığı başlıca yerlerin kentsel mekanlar olması nedeniyle şehir yönetimi olan belediyeleri öncelikle sorunların çözümünden sorumlu tutmuştur. Dolayısıyla kentlerin planlı ve sağlıklı gelişmesini sağlamak, katı ve sıvı atıkları bertaraf etmek, hava, su ve gürültü kirliliğiyle mücadele etmek için belediyelerin bünyelerinde çeşitli hizmet birimleri oluşturulmuştur. Fen işleri, sağlık işleri, planlama ve imar, park ve bahçeler, zabıta, hatta itfaiye bu çerçevede değerlendirilebilir (TOBB, 1996: 53). Dolayısıyla kanuna göre bu kapsamda belediyeler, öncelikle stratejik planlarını yaparak mali imkanları doğrultusunda imar, su, kanalizasyon, kentsel alt yapı, coğrafi kent bilgi sistemleri, çevre sağlığı, temizlik, katı atık, zabıta, ağaçlandırma, defin ve mezarlıklar, park ve yeşil alanlar gibi temel çevresel hizmetleri sunmaktadırlar.

Tüm bu hizmetler belediyeler tarafından yerine getirilirken kişiye özel veya genel, ücretli veya ücretsiz, sabit veya değişken, ölçülebilen veya ölçülemeyen, tek başına veya başka hizmetlerle birlikte sunulabilen hizmetler olarak ifade edilmektedir (Torlak, 1999: 23).

2.1.2.1. Stratejik Plan Hazırlama Görevi

Stratejik planlama başlarda özel sektör için geliştirilmiş ve sonradan kamu yönetiminde uygulanmaya başlamıştır. Kamu yönetiminde etkinlik ve verimlilik konusunda yaşanan olumsuz durum bu ihtiyacı doğurmuştur. Kamu yönetiminde yeniden yapılanma süreciyle birlikte belediyelerde son yapılan yasal düzenlemelerle stratejik planlamaya yer verilmiştir. Dolayısıyla kamu yönetimleri, istenilen seviyede ve kalitede kamu hizmetlerini sunulabilmeleri için bütçelerinde ve programlarında yaptıkları kaynak paylaşımlarını; stratejik planlarına ve performans göstergelerine dayandırmak zorundadırlar (Şentürk, 2005: 13).

Buradan hareketle, 5018 sayılı kanuna göre kamu yönetimleri; kalkınma planları, Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri ölçülebilir hedefler kapsamında stratejik planlarını hazırlamaktadırlar (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2003: md.9). Bir kamu yönetimi olan belediyelerin de stratejik plan hazırlaması kanunen zorunludur. Dolayısıyla belediyeler, mücavir alan sınırları dahil imar, su ve kanalizasyon, kentsel alt yapı, coğrafi kent bilgi

sistemleri, çevre, çevre sağlığı, temizlik, katı atık, zabıta, ağaçlandırma, defin ve mezarlık, park ve yeşil alanlar gibi çevresel hizmetleri sunmaktadırlar.

Sunulan bu hizmetleri içerecek şekilde hazırlanan stratejik plan, nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerde zorunlu olarak belediye başkanı tarafından, yerel seçimlerden itibaren altı ay içinde kalkınma planı ve programına uygun şekilde ve üniversiteler, meslek odaları ve konuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının da görüşleri alınarak belediye meclisine sunulur. Aynı zamanda belediye encümeni de bu konuda görüş bildirir. Daha sonra stratejik plan belediye meclisinde görüşülerek kabul edildikten sonra yürürlüğe girer (Belediye Kanunu, 2005: md.41).

2.1.2.2. Çevre Düzeni Planı Hazırlama Görevi

Çevre düzeni planı konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, kara yolları güzergahı ile yerleşme ve arazi kullanım şeklini belirler. Bu plan hazırlanırken doğal faktörler, mevcut arazi kullanımı, çevresel değerler, koruma alanları, afet, demografik, sosyal, kültürel yapı bilgileri, tarihi gelişim, ulaşım, enerji, teknik alt yapı, ekonomik yapı, askeri alanlar, mülkiyet yapısı ve yörenin yerel özellikleri gibi verilerden faydalanılır (Çamur, 2002: 25).

Genel olarak çevre düzeni planları 1/100.000 ölçekli planlardır. 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bu planı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı hazırlamaktadır. Bakanlık on dokuz planlama bölgesinin (61 il) 1/100.000 ölçekli planlarını onaylamıştır (mpgm.csb.gov.tr, 2019). Belediyeler, özel idareler ve büyükşehir belediyeleri ise bunun 1/25.000 ölçekli daha alt düzey çevre düzeni planlarını yapmaktadır.

Bu planlar, belediye ve il özel idareleriyle birlikte valilerin koordinasyonunda hazırlanarak belediye meclisinde kabul edilir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.6).

2.1.2.3. İmar Planı Hazırlama Görevi ve İller Bankası

Yerel yönetimlerde imar planı yapılması veya yaptırılması Ebniye Kanunu'na kadar dayanmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nde 1930'da 1580 sayılı Belediye Kanunu çıkarılmış ve tüm belediyelerin imar planı yaptırmaları zorunlu hale getirilmiştir. Fakat bu dönemlerde çıkan finansman yetersizlikleri bu görevin yerine getirilmesini imkansız hale getirmiş ve bu nedenle 1933'te 2301 sayılı yasayla Belediyeler Bankası kurulmuştur.

Daha sonra bu banka 1945'te 4759 sayılı yasayla bünyesine köyleri ve il özel idarelerini de kapsayarak İller Bankası adıyla yerel yönetimler bankası kimliği kazanmıştır (Çamur, 2002: 100). Son olarak İller Bankası 26.01.2011 tarihinde çıkarılan 6107 sayılı yasayla güncellenmiştir. Bankanın temel amacı yerel yönetimlerin imar planı, kentsel projeler, alt ve üst yapı gibi işlerinin yapılmasına yardımcı olmaktır.

Genel olarak devletin, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirecek bir planlama yapma ve konut ihtiyacını karşılama görevi vardır (1982 Anayasası, md.57). Dolayısıyla belediyeler, devletin bir parçası oluşu nedeniyle bu görev yasalarla paylaşılmıştır.

Bu nedenle belediyeler, nüfusu on bini aşan yerlerde imara yönelik olarak kentleşmeyi ve kentlerdeki yapılaşmayı düzenlemek ve denetim altına almak için imar planı yapmak zorundadır. Nüfusu on bini aşmıyorsa imar planı yapılıp yapılmayacağı belediye meclisinin kararına bağlıdır (İmar Kanunu, 1985: md.7). Dolayısıyla her belediye yöresindeki sınırları içinde arazilerin kullanımını planlarken nüfus, sosyal yapı, geçim kaynakları, bölgesel faktörler, coğrafya, topoğrafya, jeolojik yapı ve iklim gibi şartları gözeterek imar planlarını hazırlamaktadır. Buna göre de nazım ve uygulama imar planlarından oluşan imar planları, çevre düzeni planına uygun olarak hazırlandıktan sonra belediye meclisinde görüşülerek kabul edilir. İmar planlarının hazırlanması, revizyonu ve değişiklikleri, gerekli etüt çalışmalarının yapılması gibi teknik işler İmar Kanunu ve ilgili mevzuata göre belediyelerin bünyesinde kurulan imar ve şehircilik müdürlükleri tarafından yapılır.

2.1.2.4. Temizlik Sağlık ve Çevre Koruma Hizmeti

Yöre halkının temiz, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşayabilmesi için yerel yönetimler olarak belediyelere önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle belediyeler sınırları içinde sundukları temizlik hizmetleriyle; ana arterler, caddeler ve sokakların el ve makineyle süpürülmesi ve yıkanması veya yüklenici firmalara yaptırılması ile boş alanlar, pazar yerleri, ev ve iş yerleri, hastaneler, okullar, askeri alanlarda çöplerinin toplanması, özel ve kamu binalarının temizliği ve dezenfekte edilmesi gibi genel anlamda görevleri belli bir programa göre yerine getirmektedirler.

Bunun yanında belli yerlere ihtiyaca göre çöp konteynırları konulması, bunların bakımı ve onarımı, çöplerin fenni araçlarla toplanması ve taşınması, kış aylarında yoğun kar yağışı hallerinde kaldırımlarda kar temizleme ve buz kırma çalışmalarının yapılması, şehir merkezindeki mabetlerin iç mekan, avlu ve çevrelerinin yıkanması faaliyetleriyle kentlerin temiz ve sağlıklı olması temin edilir (Kütahya Belediyesi Faaliyet Raporu, 2017: 170-172). Bütün bu hizmetler belediyelerin bünyelerinde oluşturulan Temizlik ve Çevre Koruma Müdürlükleri, Temizlik İşleri Müdürlükleri vasıtasıyla yerine getirilir. Bu müdürlüklerin çalışma usul ve esasları belediye meclisinin çıkaracağı yönetmelikle belirlenir.

Belediyeler mahalli müşterek olmak şartıyla sınırları içinde sundukları sağlık hizmetlerini; acil yardım, kurtarma, ambulans hizmetleriyle yerine getirmektedirler. Bu görevin yerine getirilmesi amacıyla belediyeler sağlıkla ilgili tesis açabilirler (Belediye Kanunu, 2005: md14). Belediye Kanunu'nda yine belediyelere verilen sağlıkla ilgili diğer hizmetler; umuma açık istirahat ve iş yerleri ile gayrisihhi müesseselerin ruhsatlandırılması ve denetimi, izinsiz satış yaparak faaliyetlerinden men edilmiş seyyar satıcıların iki gün içinde cezasını ödemeyip geri alınmadığı gıda maddelerini gıda bankasına, otuz gün içinde cezasını ödemeyip geri alınmadığı gıda dışı malları fakirlere dağıtmak, gayrisihhi iş ve eğlence yerleri ile halk sağlığına ve çevreye zararı olan diğer iş yerlerini şehrin belli noktalarında toplamak (Belediye Kanunu, 2005: md.15), yiyecek ve içecek satan yerleri belli aralıklarla kontrol ederek halk sağlığını korumak, halka satılan içme suları ve kaynak sularını kontrol etmek ve klorlamak şeklindedir.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile belediyelere, hayvan leşlerinin ortadan kaldırılması ve zararının yok edilmesi (Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 1930: md.247), sokakların yıkanması, süpürülmesi, temiz tutulması, süprüntülerin etrafa yayılmasını ve dökülmesini engelleyecek araçlarla taşınarak en münasip yerlerde imha edilmesi (Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 1930: md.248), oteller, hanlar ve umumi mahallerin müstemilatının denetimi (Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 1930: md.258) görevleri verilmiştir. Bu görevler belediyelerin bünyesinde kurulan zabıta ve sağlık işleri müdürlükleri kanalıyla yerine getirilir (Belediye Kanunu, 2005: md.48).

Belediyeler; bu müdürlükler vasıtasıyla gayrisihhi müesseselere (imalathane) ruhsat temini, yirmi dört saat çalışma izin belgelerinin düzenlenmesi, apartman site

ısıtmadan kaynaklı hava kirliliği denetimi, canlı müzik izin belgesi düzenlenmesi, sahipsiz başıboş sokak hayvanlarının kısırlaştırılması, işaretlenmesi, aşlarının ve kuduz aşlarının yapılması, kaza veya ateşli silah sonucu yaralanan hayvanların barınaklarda gerekli tedavilerinin yapılarak tekrar doğal yaşam alanlarına salınması, yemek artıklarının toplanarak sokak hayvanlarının beslenmesinde kullanılması; kent içinde larva, sinek, kene vs. zararlıların çoğalmasını önlemek amacıyla mahallelerin, göl, park, canlı hayvan pazarlarının, kurban kesim yerlerinin, piknik alanlarının, cenaze araçlarının ve çöp konteynırlarının ilaçlanması ve dezenfeksiyonu gibi faaliyetleri yaparlar (Kütahya Belediyesi Faaliyet Raporu, 2017: 176-178).

Belediyeler, kentin çevre kalitesini ilgilendiren hava, su, gürültü, görüntü kirliliği, katı atık, tarihi ve kültürel dokunun yok olması, ulaşım ve otopark sorunu, yeşil alanlar gibi çevre sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar (Yaşamış, 1996: 314). Dolayısıyla bu sorunları aşmak için ilgili kanunlarla görevlendirilmişlerdir.

Bu nedenle Belediye Kanunu belediyelere, sağlıklı ve sürdürülebilir çevresel ortamları oluşturmaları konusunda şu görevleri vermiştir; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırmak, katı atıkların toplanıp taşınması, geri kazanımı, bertarafı ile ilgili hizmetleri sunmak, moloz ve hafriyat toprağı döküm yerleri; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanlarını belirlemek ve bu alanların çevre kirliliği oluşturmaması için gerekli önlemleri almak (Belediye Kanunu, 2005: md.15). Bu yetkiyle belediyeler çevre standartları oluşturarak, emir ve yasaklar koyarak (tembihname) alıcı ortama kirletici bırakan kuruluşlara ceza yaptırımını uygulamak suretiyle davranışlarından vazgeçmeye zorlayabilmektedirler.

Belediyeler, mücavir alanları sınırları dahil çevre korumaya yönelik olarak katı atık toplama ve kanalizasyon hizmetleri sunduğu yerlerdeki konut, iş yeri ve binalardan 1993 yılından beri çevre temizlik vergisi (ÇTV) almaktadır (Öner, 2006: 199). Bu vergi, meskenlerde kullanılan suyun metreküpü üzerinden hesaplanarak su faturalarına yansıtılarak alınır (Belediye Gelirleri Kanunu, 1981: md.44).

Bu vergi özünde çevre politikasının aracı olarak uygulanan çevre korumanın mali amacı olarak görülmektedir (Sezer ve Dökmen, 2018: 164). Fakat çevre temizlik vergisi uygulamada “Kirleten Öder İlkesi” gereği, Çevre Kanunu’nda belirtilen çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler bu bozulmadan dolayı kusur şartı aranmadan

sorumludurlar (Çevre Kanunu, 1983: md.28) hükmüne istinaden belediyelerin; katı atıkların toplanması, taşınması, depolanması için yaptığı harcamaları, personel giderleri dahil, oluşan maliyeti hane halklarına paylaştırma amacı taşımaktadır. Ancak, maliyet yüksek çıktığı için belediyeler bu maliyetin bir kısmını çevre temizlik vergisi, diğer kısmını katı atık bedeli adı altında faturalara yansıtarak hane halkından tahsil etmektedirler.

Belediyeler, sınırları ve mücavir alanları içinde yaptıkları diğer bir çevre koruma görevi zabıta aracılığıyla Kabahatler Kanunu kapsamındaki “Çevreyi Kirletme” kabahati karşılığında uygulanan idari para cezasıdır. Buna göre; evsel artıkların toplanması, veya depolanması gereken yerler dışına bırakılması, fiilin yemek pişirme ve servis yerlerinde işlenmesi, hayvan kesimine ayrılan yerlerin dışında hayvan kesilmesi ya da atıklarının sokağa bırakılması, inşaat atık ve artıklarının toplanması ya da depolanma yerlerinin dışında başka yerlere bırakılması, kullanılamaz hale gelen ev eşyalarının toplanması gereken yerlerin dışına bırakılması hallerinde bu kabahati işleyen kişiye kabahatin niteliğine göre zabıta tarafından idari para cezası verilir (Kabahatler Kanunu, 2005: md.41).

2.1.2.5. Park Bahçe Yeşil Alan Tesisi ve Bakımı ile Ağaçlandırma Hizmeti

Belediyeler, başta Anayasa’da belirtildiği gibi sağlıklı bir çevrede yaşamak, çevreyi geliştirmek, insan hayatını ruh ve beden sağlığı içinde sürdürmek, insan verimini artırmak amacıyla sınırları içinde; rekreasyon (piknik ve eğlence) alanları kurmak, sağlıklı ve uygar bir kent görünümü sağlayacak biçimde ağaçlandırma yapmak, park ve yeşil alanlar, spor sahaları, yaya yerleri ve yeşil alanlar üreterek bunların uygun bakımını, onarımın ve işletilmesini sağlamakla görevlidirler (Güllüce, 2004: 101).

Belediyeler bu görevleri, bünyelerinde oluşturdukları Park ve Bahçeler Müdürlükleri kanalıyla yerine getirmektedirler. Bu müdürlükler halkın sosyal, kültürel, ekonomik düzeyi, hizmetten yararlanacak yaş grupları, alanın coğrafi ve fiziksel yapısı, sulama imkanları, ışık faktörü, mali imkanlar oranında, yeşil alanlar, dinlenme ve gezinti parkları tesisi ile uygun aydınlatma sistemlerinin kurulumu, çocuk oyun alanları, sportif tesisler, bisiklet güzergahları, botanik ve zoolojik parklar, yol ağaçlandırması gibi hizmetleri sunarlar (Yaşamış, 1996: 211). Bunların yanında çocuk parklarına oyuncakların kurulumu, peyzaj ve çiçeklendirme çalışmaları, çevre yolu düzenlemeleri,

ağaç budama, çim biçme, çapalama, spor sahaları, yeşil alanların sulama tesisatı kurulması, mevsimlik çiçek, ağaç dikimi ile çim ekimi yapılması ve bunların zararlılardan korunması için zirai ilaçlama yapılması, şehrin estetik görüntüsü veya simgesi olan (çiçekli havuz, heykel vs. gibi) süsleyici materyaller yapmak veya yaptırmak şeklinde görevleri vardır (kms.kaysis.gov.tr, 2019c).

Ağaçlandırma hizmeti olarak, mevcut orman alanlarının insanlar tarafından kullanılmasını sağlamak amacıyla şehir ormanları kurmak görevleri vardır. Yine 4122 sayılı kanunun 4. maddesi P fıkrasında belediyelere, sınırları ve mücavir alanları içinde kendilerine ait veya ayrılan yerlerde erozyon kontrolü ve ağaçlandırma için “Belediye Ormanları” kurma görevi verilmiştir (Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu, 1995: md.4).

2.1.2.6. Kentsel Altyapı Hizmeti ve Belediyelerin Altyapısını Destekleme Projesi (BELDES)

Belediyeler sınırları içinde içme, kullanma ve endüstri suyu temini, kanalizasyon, doğal gaz, atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılması ve bunlar için gereken tesisin kurulması ve kaynak sularının işletilmesi (Belediye Kanunu, 2005: md.15/e) konularında yetkilidirler. Bu hizmetleri götürürken öncelikle belediyenin mali durumu ve hizmetin ivediliği mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Fakat belediyeler, aynı kanunun 67. maddesine göre katı atık tesisine yönelik hizmetleri, kanal bakım ve temizleme ile altyapı onarımına yönelik işleri, süresi ilk yerel seçimlerden sonraki altıncı ayın sonuna kadar üçüncü kişilere yaptırabilir.

Belediyeler bu görevleri, bünyelerinde oluşturdukları Su ve Kanalizasyon İşleri Müdürlükleri vasıtasıyla yerine getirmektedirler. Bu müdürlüklerin mücavir alan sınırları dahil sundukları su hizmetleri; yeraltı ve yerüstü kaynaklarından içilebilir su temin etmek, su depoların çevresinin fiziki güvenliğini sağlamak ve yıllık bakım ile onarımını yapmak, abonelere ucuz ve devamlı su temin etmek, su aboneliği, atık su aboneliği, sayaç okuma, su tahakkuk ve kesim işlemleri yapmak, su kayıp ve kaçığını önlemek olarak sayılabilir. Bunların yanında ortak sulama kanallarını temizlemek, bakımını yapmak ve ilgililerden harcamalarını tahsil etmek, herkese açık yerlerdeki su birikintilerini kurutmak, genel ve özel havuzların sularını koşullarına uygun olarak değiştirmek, belediyeye ait bütün suları, çeşmeleri, sebilleri, parkları, havuzları, su dağıtım merkezlerini ve kaynakları

düzenlemek ile bakımını yaparak sürekliliğini korumak (Çoker, 1999a:25) görevleri bulunmaktadır.

Kanalizasyon hizmetleri ise; içme ve kullanma suyu ile kanalizasyon hattı için uygun sistem kurmak, şehir içi kanalizasyon şebekeleri kurmak ile yenilenmesini, onarımını ve bakımını yapmak, su ve atık su tarifeleri belirlemek, endüstriyel atık ve endüstriyel atık su üreten işletmeleri kontrol etmek ve denetlemek olarak sayılabilir (amasya.bel.tr, 2019). Bunların yanında ücretli veya ücretsiz umumi hela yapmak, genel ve özel binalarda yapılması, zorunlu tuvaletlerin sağlık koşullarına uygun olmasını sağlamak ile deniz ve iç sulara akıtılacak kanalizasyon atıklarının su ürünlerine zarar vermeyecek hale getirilmelerini sağlamaktır (Çoker, 1999a: 26).

Belediyelerin mevcut kentsel altyapı görevlerine ilaveten, KÖYDES benzeri altyapı hizmetlerinin yerinden yürütülmesi amacıyla daha az bütçeli BELDES projesi geliştirilmiştir. Hem Dokuzuncu Kalkınma Planı ile ilişkili hem de Avrupa Birliği kırsal kalkınma politikalarıyla uyumlu olarak Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) hazırlanıp 2006'da yürürlüğe sokulmuştur. Burada yerelin katılımıyla gerçekleştirilecek kırsal kalkınmanın önemli ayaklarından olan kırsal alt yapıyla ilgili politikalar yer almaktadır. Bu amaçla 2007 yılında, nüfusu 10.000'den az olan belediyelerin yol, temiz içme suyu temini, atık su arıtma, kanalizasyon, katı atık bertarafı gibi temel altyapı hizmetlerinin sunulması ve kırsal altyapının güçlendirilmesi için belediyelerin altyapısının desteklenmesi projesi (BELDES), hayata geçirilmiştir (Bilgiç, 2009: 246). Bu projelerle kırsalda en acil ihtiyaç duyulan altyapı hizmetleri karşılanmıştır.

2.1.2.7. Ulaşım ve Kent İçi Trafik Hizmetleri

Türkiye'de hızlı kentleşme sonucu birçok kentte, kent içi trafik sorun haline gelmiştir. Bir taraftan kentlerin büyümesi diğer taraftan nüfusun ve araç sayısının artmasıyla kent içi trafik büyük sorun olmaya başlamış, kent içi ulaşım ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması bir gereklilik haline gelmiştir (Erten, 1999: 170). Dolayısıyla yerel düzeyde belediyelere sınırları içinde ulaşım hizmeti sağlama ile kent içi trafik sorunlarını çözme ve düzenleme görevleri verilmiştir.

Bu görevlerin en barizi toplu taşıma yapmak, toplu taşıma araç sayılarını, ücretlerini, güzergahlarını, park yerlerini belirlemek, kanunların belediyelere verdiği

trafik düzenlemesiyle ilgili işleri yapmak (Belediye Kanunu, 2005: md.15) olarak sıralanmıştır.

Bunun dışında Karayolları Trafik Kanunu ile belediyelere, il ve ilçe trafik komisyonları ile işbirliği yapmak, İçişleri Bakanlığı'nın belirlediği standartlara göre belediye başkanlığı bünyesinde belediye trafik şube şefliği veya memurluğu kurmak, gerekli görülen kavşaklarda ve yerlerde trafik işaretleri ve işaret levhaları koymak, karayolu üzerinde yapılacak çalışmalarda gerekli tedbirleri almak, çocuklar için trafik eğitim alanları yapmak (Karayolları Trafik Kanunu, 41983: md.10) görevleri verilmiştir.

Bunlara ilaveten belediyelerin; iskele, rıhtım ve köprü yapmak veya işletmek, elektrik ve tramvay tesisleri kurup işletmek, ulaşım araçlarının azami ve asgari hızını, kullanacağı ve kullanmayacağı durağı, yavaş gideceği yerleri belirlemek, trafik tarifelerini düzenlemek, trafiği düzenlemek için yönetmelikler çıkarmak, trafik hizmetlerini geliştirici plan ve projeler hazırlamak gibi görevleri bulunmaktadır (Çoker, 1999b: 27).

Belediyeler bu hizmetleri, bünyelerinde oluşturdukları Ulaşım Hizmetleri Müdürlükleri vasıtasıyla yerine getirmektedirler. Bu müdürlüklerin somut olarak sunduğu hizmetler; açık, kapalı veya çok katlı otopark alanlarının projelerini hazırlamak, toplu taşıma araçlarının ve ticari taksilerin hat güzergah ve duraklarını ve bekleme süresini belirlemek, şehir merkezlerindeki kavşaklarda gerekli sinyalizasyon sistemi kurmak, kurdurmak ve onarımını yapmak, otogar hizmetlerini yürütmek, elektronik kart, akıllı kart ve kent kart gibi ulaşımda kolaylık sağlayıcı uygulamaları gerçekleştirmek ve bunları denetlemek gibi yörenin ihtiyacına göre değişen yerel hizmetler olarak sayılabilir (www.edirne.bel.tr, 2019).

Belediyeler, daha kaliteli hizmet sunma çabasıyla ve teknolojinin ilerlemesi sonucu hızla gelişen görüntü işleme sistemleriyle zaman ayarlı çalışan trafik ışıklarının yerine akıllı kavşak yönetim sistemine geçmektedirler. Bu sistemin trafiğin yoğun olduğu kavşaklarda kullanılması trafik ışıklarının, kavşaklardaki araç yoğunluğuna bağlı olarak değişken zamanlı çalışmasını sağlamaktadır. Bu yolla kavşaklarda bekleme süresi kısalarak daha az enerji sarfıyatı ile karbondioksit salınımı ve daha az çevre kirliliği gerçekleşmektedir (Kütahya Belediyesi Faaliyet Raporu, 2017: 174).

2.1.2.8. Kentsel Güvenlik ve Esenlik Hizmeti

İnsanlar için güvenlik ihtiyacı, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde belirttiği gibi fizyolojik yani yeme, içme, hava almak, dinlenmek, barınmak ve giyinmek ihtiyacından hemen sonra gelmektedir. Bu ihtiyaç türü gerek fizyolojik gerekse psikolojik tehditlere karşı insanın kendisini korumayı sağlayacağı ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç insanın düzen, esenlik, emniyet, hukuki güvenlik, istikrar ve korkusuzluk içinde yaşamasını gerektirir (Aktepe, 2010: 21). Dolayısıyla bu ihtiyaç kent ve kentleşme anlayışını da şekillendirmiştir. Bu nedenle devlet, kent yaşamını güvenli hale getirmek için merkezi yönetimle birlikte yerel yönetimleri de güvenlik ve esenlik konusunda görevlendirmiştir. Buna istinaden belediyeler, sınırları içinde yerel ortak nitelikli olmak koşuluyla; itfaiye, zabıta, acil yardım, kurtarma ve ambulans hizmetlerini sunmakla görevlendirilmişlerdir (Belediye Kanunu, 2005: md.14/a). Bu çerçevede belediyelere şehir yaşamının güvenlik ve esenliğini temin etmesi için kanunların verdiği yetkiye dayanarak yönetmelik çıkarma, yasaklar koyma ve uygulama, kanunlarda belirtilen cezaları uygulama yetkisi verilmiştir (Belediye Kanunu, 2005: md.15/b). Belediye Kanunu aynı zamanda belediye başkanını, belde halkının huzur, sağlık ve mutluluğu için gerekli tedbirleri almakla görevlendirmiştir (Belediye Kanunu, 2005: md.38/m).

Bu amaçla bütün belediyelerin bünyelerinde zorunlu olarak zabıta müdürlükleri kurulmuştur. Zabıta, esas olarak belediyelerin koyduğu emir ve yasakların belediye sınırları içinde belde sakinlerince uyulmasını sağlayan ve uymayanlara gerekli müeyyideleri uygulayan silahsız kolluk kuvvetidir (Güllüce, 2004: 104). Genel olarak belediye sınırları içinde kentteki günlük yaşamda üretimden çok tüketimin düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik iş yerlerinin ruhsatlandırılması ve sağlık bakımından denetimi, gıda maddelerinin hem sağlık hem de fiyat (etiket) denetimi, yapılaşmanın düzenliliği ve çevre sağlığı gibi konular doğrudan tüketim faaliyeti olarak düzenlenmektedir (Aslan vd., 2002: 71). Görüldüğü gibi zabitanın kolluk yetkisi yer olarak sınırlı olup konu yönünden belediye sınırları içinde geniştir. Çünkü zabitanın mahalli idare kolluğu olarak genel idari kolluk içinde yer alması, yerel düzeyde kolluk, ulaşım, tarım, ekonomi, sağlık ve bayındırlık gibi birçok alanda görevli ve yetkili olmasıyla sonuçlanmıştır (Gözler, 2012: 585).

Zabitanın kolluk görevleri beldede esenlik ve düzeni korumak, yasakları uygulamak, patlayıcı madde depolarını denetlemek, dilenmeyi önlemek, Kabahatler Kanunu'na göre gürültü, tütün ürünlerinin tüketilmesi, çevreyi kirlletme (evsel atık, hayvan kesimi, inşaat atıkları gibi) şikayetler hususunda kanunda öngörülen idari para cezalarını kesmek; sağlığa yönelik görevleri olarak genel temizlik ve düzeni gözetmek, içme sularını gözetmek, endüstriyel kuruluşları çevresel etkileri yönünden denetlemek, konutların asgari taşıması gereken sağlık şartlarını denetlemek, damacana sularını denetlemek, mezarlıklar dışında ölü gömdürmemek, soğuk hava depolarını denetlemek, gayrisihhi müesseseler ve umuma açık dinlenme ve eğlence yerlerinin ruhsatlarını denetlemek, cadde, sokak ve meydanlarda kanuna ve sağlığa aykırı satış yapan seyyar satıcıların faaliyetini yasaklamak, ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak fırın, ekmek fabrikalarının ve diğer gıda üretimi yapılan yerlerin sağlık şartlarını, ekmek ve pide gramajlarını kontrol etmek, açıkta bulunan kuyuları kapattırmak, kanalizasyon ve fosseptik çukurlarının sızıntı yapmalarına engel olmak, hafriyat atıklarını izin verilen yerlerin dışında dökülmesini engellemek (www.mevzuat.gov.tr, 2019) gibi görevleri genel çerçeveleriyle İçişleri Bakanlığı'nın çıkardığı Belediye Zabıta Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Bunlara ek olarak belediyeler, yörelerinin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte ayrıca çıkardıkları emir ve yasakları uygulama yönetmelikleriyle zabıtaya, beldenin ve belde halkının huzur ve esenliğini sağlamak ve mahalli müşterek ihtiyaçları belirli kurallar içinde karşılama konusunda yetkili ve görevli saymaktadırlar.

Belediye sınırları içinde belirlenmiş kurallara uymayan, kentin huzur ve esenliğini bozanlara karşı belediyelerin çıkardığı Zabıta Tembihnameleri ile suçun niteliğine göre belirlenen para cezaları, uyarı, ticaret, sanat ve meslekten men cezaları ve iş yerinin kapatılması cezası gibi yaptırımlar uygulanır (Yaşamış, 1996: 232).

Kentsel güvenliğin sağlanmasında öne çıkan diğer birim itfaiye teşkilatıdır. Kanunda kurulması zorunlu tutulmasa da bu hususta teşkilatlanmaya gidilmesi ve gerekli önlemlerin alınması belediyelerin temel görevlerinden sayılmıştır. Buna göre beldenin gelişme potansiyeli, nüfusu, fiziki ve coğrafi yapısı, ekonomik sosyal ve kültürel koşulları hesaba katılarak belediye meclisinin kararıyla itfaiye kurulması öngörülmüştür (Belediye Kanunu, 2005: md.48).

Kentsel güvenlik ve esenlik konusunda önemli bir düzenleme de acil durum planlamasıdır. Ülkemizde özellikle afet anı ve sonrası dönem üzerinde yoğunlaşıldığından afet yönetimi açısından afete hazırlıklı olma ve riski azaltıcı tedbirleri önceden alma hazırlığı yetersizdir. Dolayısıyla sık sık doğal afetlere maruz kalan ülkemiz, afetlere hazırlıksız yakalanma, panik, kargaşa, koordinasyon eksikliği ve kentleşmenin de etkisiyle yoğunlukla şehirlerde ağır hasar, can ve mal kaybına uğramaktadır. Bu acı tecrübeler sonucunda ulusal düzeyde İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. Fakat afetin türü ile büyüklüğü ne olursa olsun, meydana geldiği yerde doğrudan yerel birimlerin acil müdahalesi önem taşımaktadır. Bu nedenle afet yönetimi süreci içinde yerel yönetimler; afete ilk müdahale, kurtarma, yaralıların tedavisi, meydana gelebilecek ikinci tehlikenin önlenmesi ve ilk etapta yapılması gereken içme suyu, elektrik, barınak temini gibi hususlarda olayın merkezine en yakın olmaları ve yerel koşulları en iyi bilmelerinden dolayı, hızlı hareket edebilme kabiliyetine sahip en etkili birimlerdir (Akdemir vd., 2004: 718).

Bu nedenle Belediye Kanunu, belediyelere afet yönetimi kapsamında, afet öncesinde hazırlıklı olmak adına sorumluluk yükleyerek deprem, yangın, sanayi kazaları ve benzeri afetlerden korunmak veya minimum zararla atlatmak için beldenin özelliklerini de hesaba katarak gerekli afet ve acil durum planlaması yapmak ile ekip ve donanımını hazırlamakla görevlendirmiştir (Belediye Kanunu, 2005: md.53).

Genel olarak belediyelerden bu hizmetlerin kesintisiz olarak yerine getirilmesi beklenmektedir. Fakat kanun belediyeleri bu konuda başıboş bırakmayıp görev ve sorumluluklar konusunda karşılaşılabilecek aksaklıklara karşı önlemler getirmektedir. Bu çerçevede, belediye hizmetlerinin ciddi şekilde aksaması nedeniyle belde halkının huzur ve esenliği hayati derecede olumsuz etkilenirse İçişleri Bakanlığı'nın talebi ve yetkili sulh hukuk hakiminin belirlemesiyle İçişleri Bakanı, hizmetteki aksamanın giderilmesini, makul bir zaman vererek belediye başkanından ister. Buna rağmen aksama giderilmezse söz konusu hizmetin yerine getirilmesi o ilin valisinden istenir (Belediye Kanunu, 2005: md.57). Böylece yerel yönetimin aksattığı hizmetler merkezi yönetim kanalıyla giderilir.

2.1.2.9. Coğrafi Kent Bilgi Sistemleri Hizmeti

Nüfusun ve kentleşmenin arttığı günümüzde, karmaşıkleşan şehirlerin değişimlerini izlemek ve ona yönelik etkin ve isabetli politikalar geliştirmek, doğru kararlar vermek, etkin, verimli ve ekonomik hizmetler sunmak için bilgi teknolojilerine olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu nedenle kentlerdeki dinamik yaşamın özellikleri düşünüldüğünde, karar alıcılardan kentlerdeki karmaşık problemleri basitleştirmesi, anlaması ve uygulanabilir politikalar geliştirmesi beklenir.

Dolayısıyla yerel yönetimler mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak için yeterli ölçüde bilgi teknolojilerinden yararlanarak, kurumsal yapı ve işleyiş ile mekan bilgisine rahatlıkla ulaşabilmelidir. Bu nedenle 5393 ve 5216 sayılı kanunlarla belediyelere ve büyükşehir belediyelerine coğrafi kent bilgi sistemleri kurma görevi verilmiştir. Fakat kanunlarda bu görev ayrıntılı olarak tanımlanmamış, sadece isim olarak vurgulanmıştır (Bensghir ve Akay, 2007: 95-96). Günümüzde yerel yönetimler ihtiyaç duyduğu bilgileri elektronik ortamda işleyebilen, saklayabilen, kullanan ve sunan sistemleri yeni yeni benimsemektedirler.

Tanım olarak coğrafi bilgi sistemi, bilgisayar destekli olarak mekâna ait özelliklerin, grafiksel ve yazınsal her türlü verinin toplanarak düzenlenmesi, planlanması, analiz edilebilmesi ve yönetim faaliyetlerinde kullanılmasını sağlamak için oluşturulmuş bir bilgi sistemidir (Arıkan, 2005: 20). Kent bilgi sistemi ise coğrafi kent bilgi sisteminin kente özgü uygulaması olarak kentin fiziksel, ekonomik ve sosyal yapısına yönelik verilerin toplanıp işlenmesi, çeşitli kurumlar tarafından üretilen bilgilerin bütünleştirilmesi sağlanarak kent yönetiminde akılcı kararların alınmasına katkı sağlayan biçimi olarak ifade edilebilir. Yani coğrafi bilgi sisteminin daha özelleştirilmiş hali olarak bir alt yerleşiminde bulunan nesneler ve olayları çözümleme, işleme ve haritalama amacıyla kullanılan bir sistemdir (Bensghir ve Akay, 2007: 33).

Belediyelerin yol, su, kanalizasyon vb. gibi çoğu görevlerinin coğrafyayla ilgili olması diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmayı ve coğrafi ve toplumsal yapısıyla bir bütün olarak kenti yönetmeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla sosyal, siyasi ve ekonomik tarafı olan belediyeler şehrin gelişmesine ve genişlemesine dayalı olarak daha çok coğrafi ve kentsel veriye ihtiyaç duymaktadır (Akdemir vd., 2004: 368).

Belediyeler kent bilgi sistemlerini kurarak kent için gerekli kadastro, tapu, imar, alt yapı ve jeoloji, emlak, yapılara ait proje ve kentte yaşayanların bilgisine rahatlıkla ulaşabilecektir. Bu bilgilerin toplamında emlak mükelleflerinin, emlak vergilerinin ve çevre temizlik vergilerinin izlenmesi; kanalizasyon, içme suyu ve atık su boruları gibi altyapıya ait bilgilerin şehir içindeki güzergahı ile sağlık kuruluşlarının, güvenlik birimlerinin, eczanelerin, otellerin ve turistik yerlerin bilgisi görülebilecektir (Arıkan, 2005: 22).

Coğrafi kent bilgi sistemleri; çevre yönetimi ve çevre düzeni planları, koruma alanları, göller ve sulak alanların belirlenmesi ile çevresel izleme, hava ve gürültü kirliliği, kıyı yönetimi, meteoroloji, su kaynakları, akarsular, yabani hayat, madenler, deprem zonları, afet yönetimi, bina hasar tespitleri, bölgesel hastalık analizleri, sağlık tarama faaliyetleri, park ve bahçeler, su-kanalizasyon-doğalgaz tesisleri, alt yapı faaliyetleri, ulaşım ve iletişim ağları, yer seçimi, enerji nakil hatları vb. gibi birçok bilginin erişilmesini sağlamaktadır (Arıkan, 2005: 44). Yine ek olarak coğrafi bilgi sistemlerinin uygulama alanları aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 2.1: Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Uygulama Alanları

Faaliyet Türü	Uygulamaları
Sosyo-ekonomik ve Kamu	Sağlık, kamu kurum ve kuruluşları
	Taşıma ve ulaşım planlaması
	Şehir yönetimi
	Yerel yönetimlerin altyapı çalışmaları
Koruma kurumlarının faaliyetleri	Koruma alanlarının belirlenmesi
	Taktik destek planlamaları
	Gezici kontrollük planlamaları
	Bilgi- data temini ve üretimi
Ticaret ve iş çevresi uygulamaları	Pazar paylaşım analizleri
	Sigortacılık
	Doğrudan pazarlama
	Hedef satışlar
Diğer çalışmalar için faydalanmalar	Perakende satış alanları
	Çoklu sistem yönetimi
	Servis hizmetleri
	Haberleşme
Çevre yönetimi	Olağanüstü durum tespiti
	Kirlilik kontrolü ve izlenmesi
	Madenlerin haritalanması
	Dolgu alanlarının seçilmesi
	Doğal afet çalışmaları
	Doğal kaynaklardan faydalanma
	Çevresel etki değerlendirmeleri

Kaynak: Turoğlu, (2000: 5).

Coğrafi kent bilgi sistemleri uygulamaları özellikle büyük belediyelerde yaygınlaşmaya başlamaktadır. Fakat çoğu belediye gerekli alt yapı ve yetişmiş personel yönünden yetersiz olduğundan sistem tam anlamıyla işler vaziyette değildir.

2.1.2.10. Defin ve Mezarlık Hizmeti

Belediyeler, sınırları içinde yerel ve ortak nitelikte olmak koşuluyla defin ve mezarlık hizmetlerinin sunumuyla görevlidirler (Belediye Kanunu, 2005: md.14/a). Bu hizmetlerin sunumu ile mezarlık alanlarının tespiti ve bakımında her şehir ve kasaba belediyesinin dışında ve konutlardan belli mesafe kadar uzakta olmak üzere beldenin nüfusuna göre gereken bir veya birkaç mezarlık alanı kurmakla görevlidirler. Aynı zamanda mezarlıkların etrafının duvarla çevrilmesi ve düzenlenmesi, bakımı ve iyi halde tutulması ile de görevlidirler (Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 1930: md.212). Belediyeler bu hizmetleri mezarlıklar müdürlükleri kanalıyla yerine getirmektedirler. Bu müdürlükler; cenaze defin izni, mezarlık oluşturulması, ücretli veya kimsesiz cenaze defni, şahsi cenaze çıkarılması, şehir içi veya dışı cenaze nakli, aile mezarlığı satış işlemleri vb. gibi görevleri yapmaktadırlar. Cenaze ve defin hizmetlerinin yanında; mezarlık içi düzenleme de gerektiği kadar yol, düzenli adalara ayırma, kar, su birikmesinin önlenmesi, mezarlıkların ottan, süprüntüden temizlenmesi ve temiz tutulması, mezarlıkları çevreleyen duvar ve parmaklık gibi engellere çıkılmasının önlenmesi gibi (Mezarlıklar Nizamnamesi, 1931: md.16) görevleri de yerine getirmektedirler.

2.1.2.11. Belediyelerin Mali Kaynakları

Belediyeler mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak yasalarla kendilerine verilen mahalli ve ortak nitelikteki ihtiyaçları gidermek için çeşitli gelir kaynaklarıyla donatılmışlardır. En başta Anayasa'nın 127. maddesine göre belediyelere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanacağı belirtilmiştir. Bu nedenle belediyelere hem merkezi yönetim tarafından gelir kaynağı sağlanmakta hem de belediyelerin bazı yerel vergileri toplamasına izin verilmektedir.

Belediye Kanunu'nda sayılan gelirler vergi, resim, harç ve katılma payları, genel bütçeden gönderilen paylar, özel bütçeli idarelerden gönderilen paylar, taşınır ve taşınmaz mallardan kira, satış ve benzeri yollardan elde edilen gelirler, belediye meclisi kararıyla belirlenen tarifelere göre alınan hizmet karşılığı ücretler, ceza ve faiz gelirleri ile bağışlar

olarak belirtilmiştir (Belediye Kanunu, 2005: md.59). Bunlara ilaveten genel bütçeden gönderilecek payların %1,50'si büyükşehir dışındaki belediyelere (İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun, 2008: md.2) ayrılmıştır. Bu payın %80'i belediyelerin nüfusuna, %20'si ise gelişmişlik endeksine göre İl Bank tarafından belediyelere gönderilir. Ayrıca kesinleşmiş genel bütçe vergi gelirleri toplamının %1'i Maliye Bakanlığı bütçesine, nüfusu 10.000'e kadar olan belediyeler için kullanılmak üzere denkleştirme ödeneği olarak eklenir (İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun, 2008: md.5/6).

Belediye Gelirleri Kanunu'na göre ise ilan ve reklam vergisi, eğlence vergisi, haberleşme vergisi, elektrik ve havagazı tüketim vergisi, yangın sigortası vergisi, işgal harcı, tatil günlerinde çalışma ruhsat harcı, kaynak suları harcı, tellallık harcı, hayvan kesimi muayene ve denetim harcı, ölçü ve tartı aletleri muayene harcı, bina inşaat harcı, kayıt ve suret harcı, iş yeri açma izin harcı, sağlık belgesi harcı ve çevre temizlik vergisi olarak sayılmıştır (Güllüce, 2004: 74).

Emlak Vergisi Kanunu'nda 1986 yılında 3239 sayılı yasayla değişiklik yapılmasıyla emlak vergisi genel bütçe vergi gelirleri kapsamından çıkarılarak 1 Ocak 1986 tarihinden itibaren belediyelere devredilmiştir. Son olarak 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile merkezi yönetim ve belediye arasındaki mali ilişkileri düzenlenmiştir (Öner, 2006: 194).

Sonuç itibarıyla belediye vergi gelirleri toplamı içinde en önemli paya sahip vergi türü, yaklaşık %60 ile emlak vergisi, %20 ile elektrik ve havagazı tüketim vergisi ve %15 ile çevre temizlik vergisidir (Öner, 2006: 197).

2.1.3. Köylerin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Köyler kaynağını Anayasa'dan alan ve bu doğrultuda seçim kanunlarına göre karar organları oluşturulmuş yerel gereksinimleri karşılayan yerel yönetim birimleridir. Bu yerel yönetim birimi, ülkenin tümü üzerinde teşkilatlanmış olup devletin bir kısım idari görev ve yetkilerini paylaşmıştır.

2.1.3.1. Köye Ait Mecburi ve İsteğe Bağlı İşler Kapsamındaki Çevresel Hizmetler

Bu görevler; genel olarak sağlık ve temizlik işleri, bayındırlık, yol ve su işleri, tarım, ağaçlandırma, ilkokul yapımı, kültürel ve ekonomik faaliyet gibi işlerdir. Bu görevlerden içme suyu ve yol yapımı Köylere Hizmet Götürme Birlikleri; okul yapımı Milli Eğitim Bakanlığı; sağlıkla ilgili yatırımlar ve hizmetler Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Yol, içme suyu, ilkokul, elektrik ve telefon gibi hizmetlerin köye getirilmesinden köy halkının nakden veya bedenen katkısı gerekmektedir (Pirler vd., 1999: 30). Bu hizmetlerden zorunlu olanlarını yerine getirmeyen köylülere ihtiyar meclisi kararıyla durumuna göre bir kuruş ile yüz kuruş arasında ceza uygulanacağı belirtmiştir (Köy Kanunu, 1924: md.56).

2.1.3.2. Köylerin Sosyal Kültürel Sağlık ve Çevresel Nitelikteki Hizmetleri

Köylerin yapmak veya yaptırmak zorunda olduğu görevlerden bazıları, çevrenin korunması ve çevre şartlarının iyileştirilmesine ilişkindir. Fakat kanundaki çevre anlatımı dardır. Bu kapsamdaki görevler; köy sınırları içindeki bataklıkları kurutmak, köye kapalı yoldan su getirmek ve boruları delik deşik bırakmamak, köydeki kuyuların ağızlarını kapatmak, evlerden dökülen atık suların içme sularına karışmasını önlemek için kapalı yoldan akıntı yapmak, içme sularının korunmasına özen göstermek, mezarlık ve çöplükten geçmesini önlemek, köyün çöplük ve gübreliklerini köyden uzak sapa yerlere toplamak, köyde herkesin kendi evi ve etrafı ile köyün sokaklarını temiz tutmak, evlerle ahırları birbirinden ayırmak, köy içinde ve civarında sivrisinek üremesini önlemek, verem, frengi gibi hastalıkları olan veya şüphelenilen kişiler ile hayvan hastalıklarını zamanında ilgili sağlık kuruluşuna ve yetkili kuruluşlara haber vermek, zararlı böceklerle mücadele etmek, köy çevresini ağaçlandırmak, köy sınırları içindeki yabani ağaçları aşılama, köy mezarlığının köyden uzak bir yere yapılmasını sağlamak, köyün yol kenarları ile mezarlık kenarlarına ağaç dikmek ve hayvanların zarar vermemesi için çalı çırpı ile sararak korumak, köy sınırları içinde uygun yerlerde ve tepelerde orman yetiştirmek (Köy Kanunu, 1924: md.13-14) gibi hizmetlerdir.

Köy Kanunu, temel düşünce itibarıyla bu hizmetleri köy halkının kendi aralarında işbirliği yoluyla gerçekleştirmesini amaçlamaktadır. Ancak, köy halkı bu hizmetlerin yerine getirilmesinde köylerdeki imkanların yetersizliği nedeniyle

kendilerinden bekleneni verememişlerdir. Dolayısıyla bu hizmetlerin çoğu günümüzde il özel idareleri veya kaymakamların başkanlığındaki köylere hizmet götürme birlikleri vasıtasıyla sunulmaktadır.

2.1.3.3. Köylerin Ekonomik Nitelikteki Hizmetleri

Köy Kanunu, bu hizmetleri hem zorunlu görevler hem de isteğe bağlı görevler kapsamında belirtmiştir. Zorunlu görevler bakımından, köy adına nalbant ve bakkal yetiştirmek, arabacı dükkanları yaptırmak ve ürünleri piyasa değerinden aşağı aldırtmamak (Köy Kanunu, 1924: md.13); isteğe bağlı görevler olarak köylünün tümünün faydalanmasına yarayan üretim, pazarlama ve değerlendirme işleri olarak gruplandırılabilir.

Ekonomik görünse de dolaylı yoldan çevresel hizmet sayılabilecek görevler de vardır. Bunlar; köyde çamaşırhane ve hamam yapmak, köy yararına iyi cinsten boğa, aygır, teke, koç satın almak, köy gelirlerini artırmak amacıyla hayvancılık, su ürünleri yetiştiriciliği, ormancılık açısından ağaçlandırma, yeraltı su rezervlerinin geliştirilerek değerlendirilmesi, suni gençleştirme, meyve plantasyonları, tohumculuk, seracılık ve çiçekçilik hizmetleri sayılabilir (Toprak, 2006: 328).

Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılmış olan bu kanun vasıtasıyla devletin o günün şartlarında köy ve köylünün yardımından yararlanmak istediği anlaşılmaktadır. Fakat günümüzde köy nüfusunun azalması ve bu görevlerin önemini yitirmesiyle çoğu hizmet yine merkezi yönetim desteğiyle sunulmaktadır.

Bu hizmetler, 2005 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasından sonra 1985'te çıkarılan 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un adının Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun olarak değiştirilmesi ile köy ve köye yönelik hizmetler il özel idarelerine devredilmiştir.

2.1.3.4. Köylerin Mali Kaynakları

Köylerin gelirleri; salma, imece ve diğer gelirler olarak üç gruba ayrılabilir. Salma, köy gelirinin 1/3'ünü oluşturmaktadır. Köy gelirleri, köyün aylıklı çalışanlarının aylık ve yıllıkları ile köyün zorunlu işlerine yetmezse herkesin durumuna göre köyde

oturanlara veya köy ile maddi ilgisi olanlara yirmi lirayı geçmemek üzere salma salınır (Köy Kanunu, 1924: md.16). Aynı şekilde 21.1.1942 tarihinde yürürlüğe konan ve halen uygulanmakta olan Köy İdareleri Hesap Talimatnamesi'ne göre de köy gelirlerinin toplamı, köyde bir yıl içinde yapılacak işlerin giderlerini karşılayamayacaksa genel giderler ile köy gelirleri arasındaki fark salmayla karşılanır ve bunun dışında salma salınamaz (www.kanuntr.com, 2019).

İmece, köylünün el birliği ile köy işlerinde bedenen çalışmasıdır. Hangi işlerin imece yoluyla hangi işlerin para yoluyla görüleceğine ihtiyar meclisi karar verir. Meclis, imece kararını alırken köylünün boş zamanlarına denk getirmelidir (Köy Kanunu, 1924: md.44).

Köyün diğer gelirleri ise para cezaları, resim ve harçlar, ücretler, köy yönetiminin kendi mallarından ve arazi, ocak işletmelerinden elde edilen gelirler, bağışlar ve yardımlar olarak sayılabilir.

Genel olarak köy idareleri, ne kadar bu gelirlere sahip olsalar da kendilerini yeterince geliştirememeleri ve merkezi yönetimin yeterince mali kaynak aktaramaması sonucunda bu idareler kanunda kendilerine verilen görevleri yerine getiremez hale gelmişlerdir. Dolayısıyla bu durum, idarelerin yeterli mali kaynağa sahip olmaması nedeniyle verilen görevlerin, giderek merkezi idarenin desteğiyle yürütülmesine yol açmıştır. Günümüzde köy idareleri kendilerine verilen görevlerin çoğunu yerine getirememektedirler. Bu nedenle bu görevler il özel idareleri ve bakanlıkların taşra kuruluşlarının desteğiyle yürütülmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 195).

2.1.4. Büyükşehir Belediyelerinin Sunduğu Çevresel Hizmetler

Büyükşehir belediyeleri anayasada ismen bahsedilmese de kaynağını anayasada belirtilen büyük yerleşim merkezlerinin özel yönetim biçimi ifadesinden almaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak 1984 yılında 3030 sayılı kanunla birden çok ilçeyi içine alarak büyükşehir belediyesi kurulmuştur. Fakat yasaya uygun olarak büyükşehir belediyesi yapılan kentlerde sorun yaşanmıştır. Bu sorun da belediye sınırları içinde yeni ilçeler kurularak aşılmıştır. Ancak, uygulamada bu yöntem de maliyetli olunca alt kademe denilen bir belediye yapılanması oluşturulmuştur (Çınar vd., 2009: 52).

1993 yılında çıkarılan 504 Sayılı Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile “alt kademe belediyesi (ilçe kurulmadan kurulan ve büyükşehir ilçe belediyeleriyle aynı yetki, sorumluluk ve imtiyaza sahip belediye)” adıyla yeni bir belediye birimi oluşturularak büyükşehir belediyesi kurulması kolaylaştırılmıştır (Polatoğlu, 2015: 46). Daha sonra 2004’te yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun ilk halinde büyükşehir olmak için en az üç ilçe belediyesi veya ilk kademe belediyesine sahip olma koşulu aranmıştır. Aynı zamanda bu yasa, alt kademe beledilerini ilk kademe; ilçe belediyelerini de büyükşehir ilçe belediyesi olarak değiştirmiştir.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir olmak için coğrafi ölçüm ile 750.000 nüfus koşulu getirilmiş büyükşehirlerin sınırları ile görev alanları genişletilmiştir (Usta vd., 2018: 221). Ayrıca Pergel Düzenlemesi yöntemiyle büyükşehir belediyelerindeki sınırlar valilik binaları merkez alınarak nüfusu bir milyona kadar olan illerde 20 kilometre, bir milyondan iki milyona kadar olan illerde 30 kilometre ve 2 milyonun üzerinde olan illerde ise 50 kilometre olan yarıçap sınır olarak belirlenmiştir. Fakat İstanbul ve Kocaeli büyükşehir belediyelerinde ise sınır tüm ili kapsamıştır. Bu düzenlemeyle büyükşehir sınırlarının giderek il mülki sınırlarına doğru genişlemesiyle 2012’de çıkarılacak olan 6360 sayılı yasanın temelleri atılmıştır. (Ayyıldız vd., 2016: 281).

2008 yılına gelindiğinde ise 5747 sayılı yasayla belediyelerin ölçeklerine yönelik ilk kademe belediyeleri ile nüfusu iki binin altına düşen sekiz yüz altmış iki belde belediyesinin köy statüsüne dönüştürülmesi olarak iki önemli düzenleme yapılmıştır. Ayrıca elli bucak idaresi kaldırılarak kırk üç ilçe kurulmuştur. Fakat ilk kademe belediyelerinin kaldırılması hükmü Anayasa Mahkemesi kararı sonucu yürürlüğe girmemiştir. Son olarak 2012’de 6360 sayılı kanunla büyükşehir belediyelerinin sayıları otuza çıkarılmış ve sınırları yeniden düzenlenerek hizmet sahası il sınırlarına kadar genişletilmiştir. Zaman için de büyükşehir kurulması için gereken şartlar esnetilerek kurulmaları kolaylaştırılmıştır.

Yaşanan bu gelişmeler karşısında hem artan nüfus ve karmaşıklılaşarak büyüyen şehirlerde ana hizmetlerin koordinasyon içinde sunulması hem de oluşan çevre sorunlarına yönelik olarak daha özel yeni yönetim biçimleri elzem hale gelmiştir.

(Gözübüyük, 2004: 198). Zira 5216 sayılı kanunda ilçe belediyelerinin kendi aralarında hizmet sunumuyla ilgili anlaşmazlık çıkarması durumunda büyükşehir belediye meclisinin uyum ve koordinasyonu sağlamak için yönlendirici ve düzenleyici karar almaya yetkili olduğu belirtilmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2005: md.27).

1982 Anayasası'nın 56. maddesinde belirtilen sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı kapsamında, devlete çevreyi geliştirme, çevre sağlığını koruma ve çevre kirlenmesini önleme görevi yüklenmiştir. Bu hakkın bütüncül ve çok boyutlu olması, merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev paylaşımına konu olmuştur. Dolayısıyla yerel yönetim türü olan büyükşehir belediyeleri de doğal olarak bu konuda görevlendirilmiştir.

Büyükşehir belediyelerinin çevre hakkından doğan ve çevreye yönelik hizmet kapsamındaki görevleri; stratejik planları yapmak, iş yerlerinin denetimi, zabıta hizmeti, beldenin düzenli ve sağlıklı gelişmesinin sağlanması, koruyucu sağlık hizmetleri sunulması, sağlıklı ve planlı kentleşmeyi sağlamak, coğrafi kent bilgi sistemi kurmak, yapılaşmayı denetlemek, altyapı hizmetleri sunmak, çevrenin, su kaynaklarının ve kıyıların korunması, atıkların bertaraf edilmesi, trafiğin düzenlenmesi, gayrisihhi müesseselerin ruhsatlandırılması ve denetlenmesi, park, bahçe ve sosyal donatı alanlarının tesis edilmesi, cadde, meydan, bulvar ve anayolların yapımı ve bakımı, su ve kanalizasyon hizmetlerinin yürütülmesi, derelerin ıslahı, mezarlık hizmeti gibi görevler olarak kanunda düzenlenmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7). 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu çevresel hizmetleri önceki kanuna göre benzer ifadelerle tekrar etmiş, ilaveten çevre sorunları ve sağlık konularında yenilikler getirmiştir (Öner, 2006: 291).

Kanun ile birlikte büyükşehir belediyelerinin hukuki statüsü yeniden düzenlenerek hizmetlerin planlı, programlı, etkin, verimli, koordineli ve uyum içinde sunulması hedeflenmiştir. Fakat bu hususta yerel yönetimlere yeni modeller getirilse de bazı eleştirilere maruz kalmıştır. En çok eleştiriye maruz kalan konu, birden fazla belediyenin tek çatı altında toplanmasıyla hizmet sunumunda ilçe ve büyükşehir belediyeleri arasındaki görev ve yetki karmaşası konusunda olmuştur (Öner, 2006: 259).

2.1.4.1. Stratejik Plan Hazırlama Görevi

Büyükşehir belediyeleri, normal belediyelerde olduğu gibi 5018 sayılı Kanunun 9. maddesinde belirtilen kamu yönetimleri olarak kalkınma planları, Cumhurbaşkanınca saptanan politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri somut hedeflere göre stratejik planlarını hazırlamaktadırlar.

Bu aşamada büyükşehir belediyeleri, Belediye Kanunu'nda da belirtildiği gibi yerel seçimlerden itibaren altı ay içinde, ilçe belediyelerinin görüşlerini alarak 5018 sayılı kanunun emrettiği gibi beş yıllık stratejik planlarını hazırlamaktadırlar. Stratejik planlarını hazırlarken yörelerinin özelliklerine göre coğrafi konumları, topoğrafik özellikleri, bitki örtüsü, iklimi, demografik yapıları, eğitim, sağlık, turizm, doğal kaynaklar, alt yapı, ulaşım, sanayi ve ticaret gibi mevcut durumun analizini yaparak; toplu taşıma sistemlerinin artırılması, yolların geliştirilmesi, yeşil alanların artırılması ve çeşitlendirilmesi, kent estetiğiyle bütünleşmiş kentsel planlama, gelişmiş çevre ve sağlık uygulamaları, çevreye ve insana duyarlı belediyeçilik, daha işlevsel coğrafi kent bilgi sistemleri vs. gibi beş yıllık vizyonlarını belirlemektedirler (www.eskisehir.bel.tr, 2019).

2.1.4.2. Çevre Düzeni Planı Hazırlama Görevi

Çevre düzeni planı konut, sanayi, tarım, ulaşım ve karayolları güzergahları gibi arazi kullanım şekillerine ilişkin esasları barındırmaktadır (İmar Kanunu, 1985: md.5). Bu planlar özünde alt bölge planı olup sosyal ve ekonomik yapıyı temel alanlar itibarıyla belirleyen bölge planlarının ölçek kademelenmesi içinde rasyonel fiziki plan kararlarına dönüşmesini amaçlamaktadır. Burada asıl vurgulanması gereken nokta, çevre düzeni planları varsa bölge planlarına aykırı olamayacağı ve daha alt düzey planların da çevre düzeni planına aykırı olamayacağıdır. Çevre düzeni planları hazırlanırken doğal ve çevresel faktörler, arazi kullanım şekilleri, afet riski olan bölgeler, doğal veya tarihi koruma alanları ile sosyal, ekonomik yapı ve yerel özelliklere ait veriler sentezlenerek alt ölçekli planlara da veri sağlayacak şekilde hazırlanır (Çamur, 2002: 23-25).

Büyükşehir belediyeleri, normal belediyelerde de olduğu gibi bu planların 1/25.000 ve daha alt ölçekli planlarını valinin koordinasyonunda yaparak veya yaptırarak ve doğrudan büyükşehir belediye meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe sokarlar (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.6).

2.1.4.3. İmar Planı Hazırlama Görevi

İmar planları beldenin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte, kentlerin dengeli ve düzenli gelişmesi ve çağdaş bir şekilde yapılaşması için fiziksel çevreyi düzenli bir şekle kavuşturmak için gereklidir (Çamur, 2002: 112). 1982 Anayasa'nın 57. maddesinde devletin, imar faaliyetleriyle ilgili planlama yaparken kentlerin özelliklerini ve çevre koşullarını göz önünde tutacağı belirtilmiştir. Buna istinaden kanun normal belediyelerde, nüfusu 10.000 aşıyorsa imar planı yapılmasını ve yapılaşmanın bu plana göre düzenlenmesini zorunlu tutmuştur.

Büyükşehir belediyeleri planlarda bütünlük sağlamak için; çevre düzeni planları dikkate alınarak büyükşehir sınırlarında (il sınırı) 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar planını yapacağı, ilçe belediyelerinin ise nazım imar planına göre hazırlayacakları uygulama imar planlarını aynen ya da değiştirerek kabul edeceği; nazım imar planının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde uygulama imar planlarını yapmayan ilçe belediyelerinin ise imar planlarını yapacağı kanunda belirtilmiştir. Ayrıca bu konuda ilçe belediyeleriyle büyükşehir belediyesi arasında uyum ve koordinasyonun sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7). Dolayısıyla kanun, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe belediyelerinin sunduğu hizmetler üzerinde imar ve bütçe konusunda düzenleme ve denetleme yapma ve sunulan hizmetlerde birliğin sağlanması için vesayete benzer bir bağ ortaya çıkarmıştır.

Buna istinaden büyükşehir belediyeleri imar denetimi konusunda ilçe belediyelerinden bilgi ve belge isteme yetkisine sahiptir. İstenen bu bilgi ve belgeler en geç on beş gün içinde sağlanır. Büyükşehir belediyeleri bu denetimlerde kamu kurumlarından, üniversitelerden ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından faydalanabilir. Denetim sonunda tespit edilen eksiklik ve aykırılıkların en geç üç ay içinde tamamlanması istenir. İstenen sürede gereken yapılmamışsa büyükşehir belediyesi eksiklik ve aykırılıkları tamamlar. Yine büyükşehir belediyesince belirlenen ve mevzuata aykırı yapılar için gerekenin yapılması için ilgili belediyeye bildirilir. İlgili belediye üç ay içinde gerekeni yapmazsa büyükşehir belediyesi İmar Kanunu'nun 32. ve 42. maddelerinde verilen yetkilerini kullanır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.11). Bu kapsamda verilen görevler büyükşehir belediyelerinin bünyelerinde kurdukları İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlıkları kanalıyla yürütülüp takip edilmektedir.

2.1.4.4. Temizlik Sağlık ve Çevre Koruma Hizmeti

Çevresel değerler, sanayileşme sürecinden en fazla olumsuz etkilenen ve insan hayatı için en önemli unsurlardır. Çevresel değerlerde meydana gelen azalma ve kirlilik insanların sağlık koşullarını da olumsuz yönde etkilemektedir (Öner, 2006: 294). Dolayısıyla anayasada belirtildiği gibi temiz, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak yerel düzeyde yöre halkının en temel sosyal hakkıdır. Yerel yönetimler olarak büyükşehir belediyelerine bu konuda önemli görevler düşmektedir. Bu çerçevede kanun büyükşehir belediyelerine temizlik, sağlık ve çevre koruma kapsamındaki hizmetleri sunmakla görevlendirmiştir.

Büyükşehir belediyeleri sundukları temizlik hizmetlerini bünyelerinde oluşturdukları Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlıkları vasıtasıyla yerine getirmektedirler. Bu başkanlıkların görevleri; çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve doğal kaynakların makul şekilde kullanılması, gelecek kuşaklara daha yaşanabilir bir kent bırakılması amacıyla sorumluluk ve yetki alanına giren yerlerde faaliyet gösteren işletmelere ruhsat vermek ve denetlemek, sürdürülebilir kalkınmaya uygun olarak çevrenin korunması, ağaçlandırma yapılması, halk sağlığına ve çevreye zararı olan gayrisihhi işyerlerinin, eğlence yerlerinin tedbir olarak şehrin belli noktalarında toplanması, inşaat malzemesi, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, kum ve çakıl döküm ve depolama alanlarının belirlenmesi ve çevre kirliliğine neden olmaması için tedbir alınması, büyükşehir katı atık yönetim planı yapılarak katı atıkların geri dönüşümü, depolanması veya bertarafının yapılması, deniz araçlarının atıklarının toplanması olarak kanunda belirtilmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7). Bunlara ilaveten atık transfer istasyonları kurmak, tıbbi atıkların bertarafı, çevresel gürültü kalitesini korumak, çevre ve çevre kirliliğine karşı duyarlılık için eğitim faaliyetleri düzenlemek olarak artırılabilir (www.kms.kaysis.gov.tr, 2019e).

Sağlık ile ilgili konular için kentteki yaşam kalitesinin daha sağlıklı olması amacıyla büyükşehir belediyelerinin bünyelerinde Sağlık İşleri Daire Başkanlıkları kurulmuştur. Bu daire vasıtasıyla birinci sınıf gayrisihhi müesseselerin ruhsatlandırılması ve kontrolü, gıda maddelerinin analizi için laboratuvarların kurulması, diğer kurumların bu hizmetler için kullandığı tesislerin bakım ve onarımının yapılması, sağlık merkezleri, hastaneler ve gezici sağlık birimleri ile yetişkinler, yaşlılar, bakıma muhtaçlar, engelliler,

kadınlar, gençler ve çocuklar için sosyal hizmet sunulması olarak kanunda belirtilmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7). Bunların yanında sağlıkla ilgili organizasyonlara katılmak, halk sağlığını korumak amacıyla gerekli projeleri geliştirmek, başboş hayvanlarla ilgili çalışmalar yapmak, akarsu veya kanal gibi sulak alanlarda haşerelerin çoğalmasını önlemek amacıyla gerekli ilaçlamaları yapmak, hayvan pazarları mezbahaneler için veterinerlik hizmetleri vermek olarak da çoğaltılabilir (www.kms.kaysis.gov.tr, 2019f).

2.1.4.5. Park Bahçe Yeşil Alan Tesisi ve Bakımı Hizmeti

Büyükşehir belediyeleri, anayasada belirtildiği gibi insanların beden ve ruh sağlığı içinde, sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşaması, insan veriminin artırılması için büyük şehrin tamamına hitap eden sosyal donatılar, parklar, hayvanat bahçeleri, kütüphane, spor, dinlence ve eğlence yerleri gibi hizmetleri sunmaktadır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7).

Bu görevleri yapmak için büyükşehir belediyelerinin bünyelerinde Park ve Bahçeler Dairesi Başkanlıkları oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu daire başkanlıkları vasıtasıyla büyükşehrin kent içinde kalan yerlerinde şehrin estetik, görsel ve psikolojik açıdan park ve yeşil alanlarını artırmak, mevcutları korumak, park, ana cadde, bulvar, kavşak ve orta refüjlerin bitki düzenlemelerini, ağaçlandırma ve çiçeklendirme çalışmalarını yapmak, mevsimlik fidan ve çiçek üretim tesisleri kurmak, periyodik ağaçlandırma, ağaç budama ve gübreleme çalışmaları yapmak olarak çoğaltılabilir (www.kms.kaysis.gov.tr, 2019g).

2.1.4.6. Kentsel Altyapı Hizmeti ve Altyapı Koordinasyon Merkezi (AYKOME)

Altyapı geçmişten bugüne yerleşim yerlerinin en başta gelen temel ihtiyacıdır. Özellikle o yörede nüfusun artması bu ihtiyacı da aynı oranda artırmıştır. Dolayısıyla günümüz dünyasında büyükşehirlerdeki hızlı nüfus artışı, yoğun yapılaşma, şehirlerin içme suyu ve kanalizasyon, elektrik, jeotermal, telefon, doğalgaz, TV bağlantı hatları, metro ve merkezi ısıtma kanalları gibi yeraltından geçebilecek tüm tesis ve yollar ile kaplama (www.izmir.bel.tr/tr, 2019) gibi altyapı hizmetine olan ihtiyacı artırmıştır. Bu nedenle belediyecilik anlamında altyapı sistemlerinin kurulması, bakım ve onarımı yasalarla belirtilen sınırlar içinde belediyelere verilmiştir.

Metropolleşen şehirlerde altyapı hizmetlerinin kurulması, bakım ve onarımı hizmetlerinin vatandaşların günlük ihtiyaçlarını aksatmayacak şekilde kaynakların etkin ve verimli kullanılması, plan ve koordinasyonu hususunda büyükşehir belediyelerinin normal belediyelere göre daha geniş yetkileri bulunmaktadır. Bu görev ve yetkiler; içme ve kullanma suyu, kanalizasyon hizmeti ve bunun için gerekli tesisin kurulması, derelerin ıslahı, kaynak suyu veya arıtım sonunda temizlenen suların pazarlanması, merkezi ısıtma sistemlerinin kurulması ve işletilmesi olarak sayılmıştır (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004: md.7).

Günümüzde cadde ve sokaklarda arızalanan temiz su ve kanalizasyon borularının onarımı, elektrik ve doğalgaz hattı arızası için aynı yolun farklı kurumlar tarafından sık kazılmasıyla yollar ulaşımına kapanarak çevre görüntü ve gürültü bakımından olumsuz şekilde etkilenecek yaşam kalitesi düşmektedir. Tüm bu sorunların altında altyapı konusunda ihtiyaç duyulan konum ve bilgi eksikliği ve koordinasyonsuzluk yatmaktadır. Bu nedenle arızaların onarımı gecikerek sağlıklı planlama yapılamamakta ve ilgili kurumlar arasında koordinasyon olmadığından çağdaş hizmet sunulamamaktadır (Karataş ve Bıyık, 2008: 5).

Bu hizmetlerin büyükşehir belediye sınırlarında aksamadan uyum ve koordinasyon içinde sürdürülmesi için kanun, büyükşehir belediyelerinin uyum ve koordinasyon sağlayıcı bir fonksiyonu olduğunu ve ilçe belediyeleriyle anlaşmazlık çıkması halinde büyükşehir belediye meclisinin yönlendirici ve düzenleyici kararlar alabileceğini belirtmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.27).

Görüldüğü üzere kanun, büyükşehir belediyelerine altyapı konusunda pek çok görev ve yetki vermiştir. Buna binaen ilk kez 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu ile temel altyapı hizmetlerinin diğer belediyeler, çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığı ile eşgüdüm içinde sunulması için büyükşehir belediye başkanının veya görevlendireceği kişinin nezaretinde çalışmasını sağlamak amacıyla Altyapı Koordinasyon Merkezleri (AYKOME) oluşturulmuştur (Öner, 2006: 312). Bu merkezlerin çalışma usul ve esasları ile bu kurula katılacak diğer temsilcilerin kimler olacağı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın çıkaracağı yönetmelikle belirlenmektedir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.8).

Altyapı koordinasyon merkezleri, 5216 sayılı kanunun 8. maddesine göre büyükşehir dahilindeki altyapı hizmetlerinin koordinasyon içinde sunulması için İçişleri Bakanlığı'nca Büyükşehir Belediyeleri Koordinasyon Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe göre yatırım yapacak kurum ve kuruluşlar ya da özel kuruluşların büyükşehir içinde yapacakları altyapı yatırımları için hazırlanan taslakların kesin program haline getirilmesi, üstyapı program ve çalışmalarıyla koordinasyon sağlanması, programa alınan altyapı hizmetlerinin amacına uygun şekilde gerçekleşmesi için Altyapı Yatırım Hesabının oluşturulması, kazı yapılacak alanlar için kazı izninin verilmesi, AYKOME'ye dahil olan tüm kuruluşların kent içinde kullanacakları standartların belirlenmesi ve gerekli konularda UKOME ile işbirliği yapmak olarak sayılmıştır (www.resmigazete.gov.tr, 2019/a).

2.1.4.7. Ulaşım Hizmetleri ve Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME)

Türkiye'de hızlı nüfus artışı ve kentleşmeyle birlikte kent içi ulaşım ve trafik büyük bir sorun haline gelmiştir. Dolayısıyla bu sorunun yerelde çözülmesi adına büyükşehir belediyelerine büyük görevler düşmektedir. Bu nedenle hem normal belediyelere hem de büyükşehir belediyelerine ilgili kanunlarla bu konuda ciddi görevler verilmiştir. En başta ulaşım hizmetleri ile il trafik komisyonlarının görevleri ulaşım koordinasyon merkezlerine devrolmuştur.

5216 sayılı kanuna göre büyükşehir belediyelerine bu konuda; büyükşehirin ana ulaşım planını yapmak; toplu taşıma ve ulaşım hizmetlerini planlamak; kara, deniz, su ve demiryolu üzerindeki güzergahlarda bulunacak işaretlemeleri, durak yerleri ve sayılarını, park yerlerini, bilet tarifeleri ve hareket saatlerini belirlemek; kanunların belediyeye verdiği trafik düzenlemesiyle ilgili bütün görevleri yapmak; büyükşehir belediyesinin yetkisine giren mahalleler ile ilçedeki ana yol, meydan, bulvar, caddelerin bakım ve onarımını, temizliğini karla mücadele çalışmalarını yapmak; buralarda bulunan yapıların cepheleriyle ilgili düzenlemeler yapmak, ilan ve reklam tabelalarının şekil ve ebadını belirlemek, büyükşehir içinde toplu taşıma yapmak, büyükşehir sınırları içinde taşıma yapan her türlü kara, deniz, taksi veya servis araçlarına ruhsat vermek olarak görevler yüklenmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7).

Görüldüğü üzere kanun, büyükşehir belediyelerine ulaşım konusunda birçok görev ve yetki vermiştir. Buna binaen ilk kez 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu

ile büyükşehir belediyelerinin bünyesinde kurulan ulaşım koordinasyon merkezleri (UKOME), kara ve deniz taşımacılığı hizmetlerinin eşgüdüm içinde sunulması için belediye başkanının veya görevlendireceği kişinin nezaretinde diğer belediye ve çeşitli kamu kurumlarıyla koordinasyon halinde çalışmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur (Öner, 2006: 312).

Bu merkezler, büyükşehirlerde trafik hizmetlerinin planlaması, eşgüdüm, güzergah tespiti ile taksi, dolmuş ve servislerin sayısı, durak ve park yerleri tespiti görevlerini yapmakta ve büyükşehir sınırları içinde il trafik komisyonunun yetkilerini kullanmaktadırlar. UKOME'nin aldığı kararlar büyükşehir belediye başkanının onayıyla yürürlüğe girerek tüm ilçe belediyeleri ile kamu kurum ve kuruluşlarını bağlamaktadır. Bu merkezin çalışma usul ve esasları ile çalışmalara katılacak kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, İçişleri Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın müştereken çıkaracağı yönetmelikle belirlenir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.9).

Ulaşım koordinasyon merkezleri, ihtiyaçlara göre trafik düzeni ve güvenliği için önlemler almaya, trafikle ilgili mevzuat değişikliği gerektiren konuları İçişleri Bakanlığı'na bildirmeye, ilçe belediyelerinin yetkili olduğu kavşak ve yollar ile büyükşehir belediyesi tarafından yapılan sinyalizasyon sistemlerinde aksama belirlendiğinde uyarmaya ve düzeltilmesini sağlamaya ve trafik eğitim parkları yapmaya yönelik birçok görevi yürütmektedir (www.resmigazete.gov.tr, 2019/b)

2.1.4.8. Kentsel Güvenlik ve Esenlik Hizmeti

İnsanlar için güvenlik, esenlik, istikrar ve korkusuzluk içinde yaşama ihtiyacı temel fizyolojik ihtiyaçlardan hemen sonra gelmektedir. Dolayısıyla kent yaşamında bu ihtiyacı sağlayacak birimlerden biri de yerel yönetimlerdir.

Beldede halkının huzur, esenlik ve mutluluğu için gereken tedbirleri almak en başta belediye başkanının görevidir (Belediye Kanunu, 2005: md.38). Belediye başkanının bu görevi yerine getirebilmesi için oluşturulan kurumsal yapı belediye zabıtasıdır. Büyükşehir belediyelerinin de benzer şekilde kentsel güvenliğin, huzur ortamının tesisi ve sürdürülmesi adına bazı görevleri bulunmaktadır.

Büyükşehir belediyesi ölçeğinde bu görevler; zabıta ve itfaiye hizmetlerini yerine getirmek, doğal afet planlamaları yapmak, acil yardım hizmetleri sunmak, tehlikeli

madde üretimi veya depolama yerlerini belirlemek, ruhsat vermek ve kontrol altında tutmak, her türlü toptancı hallerini ve mezbahaları yapmak, ruhsatlandırmak ve denetlemek olarak kanunda belirtilmiştir (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004: md.7).

Bu amaçla büyükşehir belediyelerinin bünyelerinde zabıta dairesi başkanlıkları kurulmuştur. Zabıta dairesi başkanlıkları sorumluluk alanı içinde imar, çevre, sağlık, trafik ve turizm gibi çeşitli görevleri hizmetin ihtiyacına ve yoğunluğuna göre yirmi dört saat çalışma esasıyla yerine getirmektedir. Bu amaçla mahalli idare kolluğu olarak büyükşehir belediyesinin yetkili ve sorumlu olduğu alanlarda kent halkının huzur ve güvenliğini sağlamak amacıyla büyükşehir belediye meclisinin koyduğu emir ve yasalara uymayanlar hakkında idari işlemler yapmaktadır.

Zabitanın çalışma esasları ile görev ve yetkileri hem İçişleri Bakanlığı'nın görüşü alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın çıkaracağı yönetmelikle hem de büyükşehir belediye meclislerinin çıkardığı yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Bakanlığın çıkardığı yönetmelik kapsamında belde halkının huzur ve güvenliğini korumak, Cumhuriyet Bayramı'nda iş yerlerinin kapalı kalmasını sağlamak, bayrak asılmasını sağlamak, hafta tatillerinde belediyeden izin almadan çalışan iş yerlerini kapatmak, şehrin içme suyuna başka suların karışmasını önlemek, ölçü ve tartı aletlerinin kontrollerini yapmak, Kabahatler Kanunu'na göre dilencilik, gürültü, çevreyi kirletme, afiş asma ve işgal gibi faaliyetlere mevzuatta öngörülen idari para cezaları vermek, gayri sıhhi müessese ile umuma açık dinlenme ve eğlence yerlerinin ruhsat kontrollerini yapmak olarak düzenlenmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 2019).

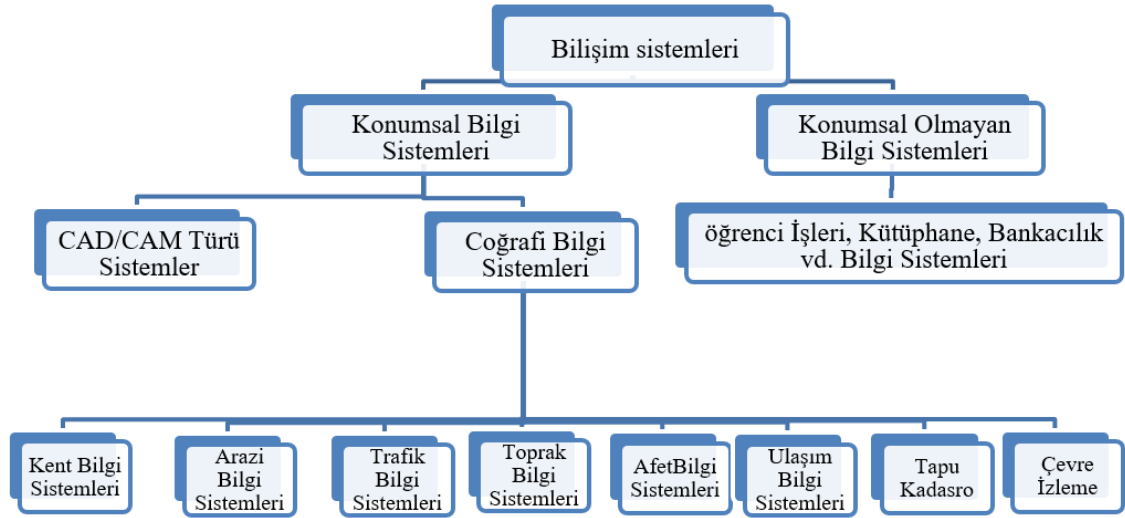
Büyükşehir belediye meclisleri de; iş yerlerinin denetimi, ruhsatsız veya ruhsat kapsamı dışında faaliyet gösteren işletmelerin faaliyetine son verme, iş yerlerinin yaya yollarını veya umuma açık yerlerin işgalini önlemek amacıyla çalışmalar yapmak, izinsiz işgalleri men etmek, denetim ve sorumluluk alanında bulunan yerlerde yönetmeliğe aykırı reklam tabelalarının uygun hale getirilmesini sağlamak, izinsiz afiş ve ilanların kaldırılmasını sağlamak ve asanlar hakkında yasal işlem başlatmak, kayıt dışı satış yapanları men etmek ve mallarına el koymak, belirlenen alanlar dışında hafriyat dökenler hakkında yasal işlem yapmak, gürültü şikayetlerini değerlendirmek, ulaşım koordinasyon merkezince trafiğe kapatılan alanlarda araç park edenlere idari para cezası uygulamak ve kaldırılmasını sağlamak, şehir genelindeki oto parkların denetimini yapmak, ulaşım

araçlarını denetlemek, hal, otogar, pazar, market içinde denetim ve kontrol faaliyetlerini yapmak gibi görevleri çıkardıkları yönetmeliklerle düzenlemektedirler (www.kms.kaysis.gov.tr, 2019/d). Büyükşehir belediyeleri, yörelerinin özelliklerine göre bu görevleri artırılabilen ve Büyükşehir Belediye Kanunun bıraktığı boşluklar 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun ilgili hükümleriyle doldurulmaktadır.

2.1.4.9. Coğrafi ve Kent Bilgi Sistemleri Kurma Hizmeti

Bilgi sistemleri, genel anlamda verilerin belirli bir hedef doğrultusunda toplanmasını, depolanmasını ve işlenmesini sağlayan sistemlerdir. Bu sistemler konumsal ve konumsal olmayan bilgi sistemleri olarak ikiye ayrılır. Konumsal Olmayan Bilgi Sistemleri, konum referansı olmayan sistemlerdir. Konumsal Bilgi Sistemleri ise konum referansı içeren coğrafi bilgileri ve konumsal olmayan bilgileri bir arada veren sistemlerdir (Tecim, 2008: 33). Bunu aşağıdaki şekil ifade etmektedir.

Şekil 2.1: Konumsal Bilgi Sistemleri

Kaynak: Tecim, (2008: 33).

Şekilden anlaşılacağı üzere coğrafi bilgi sistemleri sayesinde çeşitli konularda haritalama, görüntüleme ve çözümleme işlemlerinin bilgisayar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi, fiziksel, sosyal, ekonomik vb. verilerin bir araya getirilip sentezlenerek bunların tablolar, grafikler ve haritalarla görselleştirilmesi karar alıcılara fayda sağlamaktadır (Çamur, 2002: 161).

Yerel yönetimler olarak büyükşehir belediyelerine de coğrafi ve kent bilgi sistemleri kurma görevi verilmiştir (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004: md.7/h). Dolayısıyla coğrafi bilgi sistemleri kurma görevi asıl olarak büyükşehir belediyelerindedir. Aynı zamanda büyükşehir belediyeleri isterlerse ilçe belediyeleriyle koordineli bir şekilde uygulama geliştirebilirler. Çünkü büyükşehir belediyelerinin il tamamında hizmet üretmesi, mekanın genişliği ve nüfusun kalabalıklığı nedeniyle etkin ve verimli bir kamu hizmeti sunumunu zorlaştırmıştır. Dolayısıyla bu saha içindeki arazi kullanımı, nüfusun ekonomik ve sosyal yapısı, çevre kirliliği, ulaşım ağları, kentin konut dokusu, suçların mekan dağılımı, trafik kazalarının oluş yerleri ve sıklıkları gibi mevcut durum analiz edilerek bu ihtiyaca yönelik olarak en düşük maliyetli hizmetin hangi alanda verilebileceği, önemli yatırım noktalarının nereler olabileceği, sınırları içindeki mekânsal ve sosyal dokunun dağılımı, hava kirliliğinin yoğunlaştığı alanlar, sınırları içinde arsa değerlerinin değiştiği bölgelerin tespiti, olası depremlerin etkilerinin tahmini, kentsel yoksulluk alanlarının tespiti, çöp döküm bölgeleri için alternatif yerlerin nereler olabileceği gibi ileriye dönük isabetli politikaların geliştirilmesini sağlamaktadır. Günümüzde büyükşehir belediyelerinin kent bilgi sistemi uygulamaları; adres sorgulama, önemli yer sorgulama, mezarlık yeri ve bilgisi sorgulama, herhangi bir yere yakın konum sorgulama, ulaşım araçları güzergah sorgulama, mesafe ölçümleri, harita ve uydu görüntüsü entegrasyonu, kent rehberi uygulamaları, üç boyutlu sanal turlar ve kent sokaklarında sanal gezinti olarak sayılabilir (Ökmen, 2015: 234-344).

Sonuç olarak 5216 ve 5393 sayılı kanunlarla coğrafi bilgi sistemlerinin kurulması belediyelere görev olarak verilse de ilerleyen süreçte ortaya çıkan donanım eksikliği, yetişmiş eleman eksikliği, veri yokluğu ve standart verilerin oluşmamış olması nedeniyle sistem henüz tüm fonksiyonlarıyla işler durumda değildir. Fakat normal belediyelere nazaran büyükşehir belediyeleri bu sistemi zamanla oturtmuştur. Bu görevin yürütülmesi bazı büyükşehir belediyelerinde Bilgi İşlem Dairesi Başkanlıkları bazı Büyükşehir belediyelerinde ise İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlıkları vasıtasıyla yerine getirilmektedir.

2.1.4.10. Defin ve Mezarlık Hizmeti

Büyükşehir belediyeleri tüm il mülki sınırları içinde mezarlık alanlarının tespit edilmesi, mezarlık tesis edilmesi, işletilmesi ve defin hizmetleri yürütülmesiyle görevlidirler (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.7/s).

Bu görevler büyükşehir belediyelerinin bünyelerinde kurdukları Mezarlıklar Müdürlükleri vasıtasıyla yerine getirilir. Mezarlıkların kurulması ve işletilmesi, mezarlıkların etrafının duvarla çevrilmesi, ağaçlandırılıp çiçeklendirilmesi ve gerekli her türlü bakım ile onarımının yapılması görevi ve ayrıca bu iş için gerekli ödeneğin ayrılması belediyelere aittir (Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun, 1994: md.3). Bunlara ilaveten cenaze nakil işlemleri, mezarlıklar içinde umumi ve özel adalar oluşturmak, mezarlık bilgi sistemi oluşturarak verileri bilgisayar ortamına kaydetmek, özel aile mezar satışlarını yapmak, özel aile mezar yeri çevre duvarı ile mezar yapımı izinlerini vermek, mezarlıklarda defnedilecek yerlerin hazırlanması, defin işlemlerinin gerçekleştirilmesi gibi görevleri de yapmaktadırlar.

Bunların yanı sıra büyükşehir belediyeleri bu hizmetleri meclisinin kararıyla ilçe belediyelerine devredebilir veya ilçe belediyeleriyle beraber yapabilirler (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004: md.7/z).

2.1.4.11. Büyükşehir Belediyelerinin Mali Kaynakları ve Bütçe Yetkileri

Büyükşehir belediyeleri mali özerkliğe sahip olup çeşitli gelir kaynaklarıyla donatılmışlardır. Esas olarak büyükşehir belediyelerine 5779 ve 2464 sayılı kanunlar ile gelir kaynakları sağlanmıştır. 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nda 1986'da değişiklik yapılarak tamamen belediyelere devredilmiştir. Bunların yanında 5018 ve 4749 sayılı kanunlar ile merkezi yönetimle belediyeler arasındaki mali ilişkiler düzenlenmiştir.

Büyükşehir belediyelerinin gelirleri genel bütçeden gönderilen paylar, devlet yardımları, öz kaynak gelirleri ve diğer gelirlerden oluşmaktadır (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004: md.23).

Büyükşehir belediyeleriyle ilçe belediyelerinin bütçelerinin hazırlanmasında 5393 ve 5018 sayılı kanunlarda yer alan hükümler uygulanır. Hazırlanan bütçeler büyükşehir belediye meclisine sunulmaktadır. Büyükşehir bütçeleri hazırlanırken 5393

sayılı Belediye Kanunu'nda belirtildiği gibi büyükşehir belediyesinin stratejik planı ve performans programı esas alınır (Öner, 2006: 396). Daha sonra büyükşehir belediye bütçesi ile ilçe belediyeleri bütçeleri büyükşehir belediye meclisinde aynen ya da değiştirilerek kabul edilir ve tek bütçe halinde bastırılır. Bu süreçte ilçe belediyelerinin bütçelerinde mevzuata aykırı ibareler varsa büyükşehir belediyesi mevzuata aykırı madde ve ibareleri çıkarmaya veya değiştirmeye, ilçe belediyesinin tahsile yetkili olmadığı gelirleri çıkarmaya, kanuni sınırlarında olmayan vergi ve harçları kanuni sınırlarına çekmeye, kesinleşmiş borçları için konulmayan ödeneği eklemeye ve ortak hareket edilecek konular için gerekli ödeneği eklemeye yetkilidir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.25).

Sonuç olarak 5216 sayılı Kanun, büyükşehir belediyelerine mali açıdan özerklik tanıırken ilçe belediyelerinin tüzel kişiliği olmasına rağmen mali açıdan özerk bırakılmamıştır. Yani ilçe belediyelerinin bütçeleri üzerinde son sözü büyükşehir belediyeleri söylemektedir. (Öner, 2006: 397). Fakat ilçe belediyelerinin bütçeleri üzerinde büyükşehir belediyesinin yaptığı değişikliklere karşı Danıştay'a on gün içinde itiraz edebilir. Bu durumda itiraz otuz gün içinde karara bağlanır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.25).

2.2. 6360 SAYILI KANUN SONRASI YEREL YÖNETİMLERİN SUNDUĞU ÇEVRESEL HİZMETLER

6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediyesine dönüşen illerde bulunan il özel idareleri, köyler, belde belediyeleri ve diğer belediyelerin idari, mali ve hukuki yapılarında; görev, yetki, sorumluluk ve hizmet alanlarında ciddi değişimler meydana gelmiştir. Köylerin kendi başına ürettiği hizmetler ve il özel idareleri vasıtasıyla sunulan hizmetler büyükşehir çatısı altında toplanmış, ilçe belediyelerinin hizmet sahası ilçe sınırına kadar, il belediyesinin hizmet sahası il sınırına kadar genişletilmiştir. Ayrıca bu değişim ile merkezi yönetimin taşra teşkilatında yeni ilçeler kurulmuş ve bucak idarelerini kaldırılmıştır. Kanunun yerel idarelerde ülke çapında meydana getirdiği sayısal değişim aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.2: 6360 Kanun Öncesi ve Sonrasında Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sayısal Durumu

Türü	(2013) 6360 Öncesi Durum	(2014) 6360 Sonrası Durum
İl Özel İdaresi	81	51
Köy	34.283	18.143
Belediye	2950	1397
Büyükşehir Belediyesi	16	30
Büyükşehir İlçe Belediyesi	143	519
İl Belediyesi	65	51
İlçe Belediyesi	749	400
Belde Belediyesi	1977	397

Kaynak: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü 2014 Faaliyet Raporu, (2015: 13).

2.2.1. 6360 Sayılı Kanun Sonrasında İl Özel İdareleri ve Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB)

6360 sayılı kanun, büyükşehir belediyelerini il mülki sınırının tamamında hem kırsal hem de kentsel alan yönetiminden sorumlu tutarak yerel yönetim ve mülki yönetim sisteminde önemli bir değişiklik getirmiştir. Buna göre otuz ilde il özel idarelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak sayısı elli bire düşürülmüştür.

Tanzimat döneminden beri varlığını sürdüren il özel idareleri 2005’te 5302 sayılı kanunla tekrar düzenlenmiştir. Kanun öncesinde büyükşehir belediye sınırlarının il mülki sınırlarıyla birleştirilmesi İstanbul ve Kocaeli illerinde deneyim için uygulanmış, 6360 sonrasında bu uygulama otuz ilde yaygınlaştırılmıştır. İstanbul ve Kocaeli illerinde büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırı olarak belirlenmiş aynı zamanda il özel idareleri de varlığını sürdürmüştür. Bu durumda bir tarafta ilin tamamından sorumlu büyükşehir belediyesi diğer tarafta görev alanı kalmayan il özel idaresi vardır. Sonrasında il özel idarelerinin kapatılması kararı alınmış ve daha sonra bu uygulama bütün büyükşehir belediyelerinde benimsenmiştir. Dolayısıyla 6360 sayılı yasa il özel idarelerine gerek görmemiştir. Daha önceden büyükşehir tecrübesi olan İstanbul ve Kocaeli illerinin şehirde sunulan hizmetlerin eşgüdümünü sağlayacak yapılanması vardır. Ancak, yeni büyükşehir olan iller bu konuda deneyimsiz olduğu için il özel idarelerinin de kaldırılmasıyla koordinasyonsuzluğa neden olacağı düşüncesiyle illerde valilerin,

ilçelerde kaymakamların sevk ve idaresi altında Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları kurulmuştur (Karatepe vd., 2016: 367).

6360 sayılı kanun, İstanbul ve Kocaeli illeri hariç yirmi sekiz büyükşehir belediyesinde on yıl süreyle bütçelerinin en az % 10'unu büyükşehir belediyesine dahil olan kırsal yerleşimleri ihya etmek adına atık su, katı atık, arıtma, çöp toplama, içme ve kullanma suyu isale hatlarının yapımı ve yol yapımı gibi daha önce altından kalkılamayan büyük altyapı projelerinin gerçekleştirilmesi için ayrılmasını ve harcanmasını emretmiştir (Ökmen: 2015: 305).

Kırsal alanlara hizmet götürmekle görevli olan il özel idareleri büyükşehir yapılan illerde kaldırılmış ve mevzuatla il özel idarelerine yapılan atıflar ilgisine göre bakanlıklara, bakanlıkların bağlı veya ilgili kuruluşları ile bunların taşra teşkilatlarına, hazineye, valiliklere, büyükşehir belediyelerine ve bağlı kuruluşlarına veya ilçe belediyelerine yapılmış sayılır. Dolayısıyla yetki, görev ve sorumluluklar ile devam eden davalar, alacak ve borçlar atıf yapılan bu kurumlara devredilmiştir (6360 Sayılı Kanun, 2012: md.3). Sonuç olarak büyükşehir belediyeleri güçlü yerel yönetim birimleri olarak teşkilat yapılarını yeni duruma adapte etmiş ve kırsal alanlara hizmet götürmeye başlamışlardır.

Bunların yanında il özel idarelerinin kapatılmayla yerine kurulan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarına olumsuz eleştiri yapılmaktadır. Buna göre, anayasal güvenceye sahip bir yerel yönetim biriminin, tüzel kişiliği kanun yoluyla sonlandırılarak yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur. Yasada il özel idaresinin, ilin kurulmasıyla kurulup ilin kaldırılmasıyla tüzel kişiliğinin sona ereceği belirtilmiştir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: md.4). Ancak, merkezi yönetimin atadığı valiye bağlı olarak faaliyet gösteren bu başkanlığın niteliğinin ve yaşanan değişimin anayasaya, ilgili kanunlara ve uluslararası taahhütlere aykırı olduğu ve yönetim sisteminin yerelleşmeden uzaklaşarak merkezileşmeye yaklaştığı eleştirisi yapılmaktadır (Karatepe vd., 2016: 483).

İl özel idarelerinin kaldırılmasıyla il genel meclisleri de tasfiye edilmiş ve yerel halkın karar alma süreçlerine katılımı iyice azalarak yetkileri Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarına bırakılmıştır. Bu nedenle merkezi idarenin mahalli idareler üzerindeki vesayet gücünün artırdığı düşünülmektedir. Ayrıca ildeki kamu kurum

ve kuruluşları tarafından sunulması gereken yatırım ve hizmetlerin zamanında gerçekleşmemesi halinde, valinin YİKOB vasıtasıyla işe karışması merkezi yönetimce doğrudan finanse edilen hizmet sayısının artmasına neden olmaktadır. Bu durumda kentte yaşayanların yönetime katılması ve hesap verilebilirlik mekanizması güçleşmektedir. Çünkü hizmetlerin yerel halka karşı sorumlu olmayan idarelerce karşılanması, halkın memnuniyetini ve yerel şartlara uygun hale getirilmesini güçleştirmektedir. Dolayısıyla 6360 sayılı kanunun bu açıdan yerelde merkezileşmeye dayalı bir sistem oluşturarak yerellik ilkesini zayıflattığı düşünülmektedir. Yine il özel idarelerinin görev ve yetki sahasına giren alanlarda (köylerin ve belediyelerin sorumluluk alanı dışında kalan yerler) büyükşehir belediyeleri yetkili kılınmıştır. Halbuki büyükşehir belediyeleri sadece mücavir alanlarda ve kent merkezlerinde uzmanlaşmıştır. Dolayısıyla planlama ve teknik personel gibi çeşitli alanlarda yetersiz kalacağı, etkin ve verimli hizmet sunamayacağı eleştirisi yapılmaktadır (Karatepe vd., 2016: 368).

Diğer taraftan 6360 sonrası durumun olumlu eleştirisi de yapılmaktadır. Buna göre il düzeyinde yapılan planlama faaliyetlerinin farklı yerel yönetim birimlerince yapılması yerine tek bir yerel yönetim birimi tarafından yapılması etkinlik ve verimlilik açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Çünkü il genelinde farklı yerel yönetim birimlerinin birbiriyle uyum sağlayamaması ve faaliyetlerinin çelişmesi, yerel yönetim birimlerinin tek bir merkezde toplanması gereğini haklı çıkarmaktadır. İl özel idareleri bünyesinde seçilmiş organlar barındırsa da mali kaynaklarını atanmış vali inisiyatifinde kullanabilmektedirler. Bu durum, kırsala etkili objektif hizmet götürülmesini zayıflatmıştır. İl özel idareleri kırsalda başarılı bir imar planı da uygulayamamıştır. Bu nedenle özel idarelerin ilgili yetkilerinin belediyelere devredilmesi hizmet ve kalkınma açısından faydalı olacaktır (Ökmen, 2015: 304). Aynı zamanda il sınırları içinde hizmet sunumunda kırsaldaki vatandaşla kent merkezinde yaşayan vatandaşa aynı standartta hizmet götürme hedefi, belli bir amaç için bütünleşmenin sağlanabilmesi ve dar yerel çıkarlar için çalışılan çok parçalı bir yerel yönetim yapısından, tek parçalı bir yerel yönetim sistemine geçilmesi, mekânsal düzenlemeler ve planlamalar gibi yönlerden olumlu karşılanmaktadır (Ersoy, 2013: 21).

İl özel idareleri kaldırılınca onların yerine kurulan ve anayasal dayanağı ve tüzel kişiliği olmayan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları 2012’de yapılan reformun ardından 2014 yerel seçimlerinden itibaren faaliyet göstermeye başlamışlardır.

31 Mart 2014 tarihinden 2016 yılına gelinceye kadar geçen iki yılda ödenekleri olmadığı için ihaleye çıkamadıkları ve yerel kalkınmada işbirliği yapamadıkları için de atıl ve işlevsel konumda oldukları yönünde çok eleştiri almışlardır. Bunun üzerine 2016'da çıkarılan 674 sayılı KHK ile görevleri ve mali kaynakları tekrar düzenlenerek tüzel kişilik kazanmışlardır. Tüzel kişilik kazanmalarının ardından sözleşme ve protokol imzalayabilir, kamu gücü ve ayrıcalıklarından yararlanabilir ve kendi bütçesini hazırlayarak personel istihdam edebilir hale gelmişlerdir (Dağlı ve Özgül, 2019: 26).

Bu başkanlıkların görev yetki ve sorumluluklarıyla çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan 28962 sayılı yönetmelikle düzenlenmiştir. 6360 sayılı kanun, il özel idaresi tarafından kullanılan hak ve yetkiler ile yürütülen görevlerin, il özel idaresi bulunmayan yerlerde Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları tarafından kullanılacağını belirtmiştir (6360 Sayılı Kanun, 2012: md.3). Ayrıca bakanlıkların ve diğer merkezi idare kuruluşlarının illerde her türlü yatırım, bakım, onarım ve yardım işlerini Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları vasıtasıyla yapabilecekleri belirtilmiştir. Yine ildeki kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülmesi gereken yatırım ve hizmetlerin aksadığı ve bu durumun halkın sağlık, huzur ve esenliği ile kamu düzeni ve güvenliğinin olumsuz etkilediği vali veya ilgili bakanlıkça tespit edildiğinde, vali uygun sürede aksamanın giderilmesini isteyebilmektedir. Aksama uygun sürede giderilmezse valinin aksamayı ildeki diğer kamu kurum ve kuruluşları vasıtasıyla gidereceği gibi Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı vasıtasıyla da giderebileceği belirtilmiştir (3152 Sayılı Kanun, 1985: md.28/A).

İl özel idarelerinin yerine kurulan bu başkanlıklar aşağıda görüldüğü gibi teşkilatlanmıştır. Başkanlığın bünyesinde valinin onayıyla geçici birimler oluşturulabilir.

Şekil: 2.2: İl Özel İdarelerinin Yerine Kurulan Bu Başkanlıkların Teşkilatlandırılması

Kaynak: www.ankara.gov.tr, (2019).

Başkanlığın görevleri; kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve hizmetlerinin etkin olarak sunulmasını ve koordinasyonunu sağlamak; kamu kurum ve kuruluşlarına rehberlik etmek ve denetlemek; 112 acil çağrı merkezlerini ve ilin tanıtımına ilişkin faaliyetleri koordine etmek; merkezi idarenin adli ve askeri teşkilat dışında kalan birimlerinin hizmet ve faaliyetlerini etkinlik, verimlilik, stratejik plan, performans programı açısından değerlendirip sonuçları ilgili bakanlıklara göndermek; Maden Kanunu, Jeotermal Kaynaklar, Doğal ve Mineralli Sular Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile il özel idarelerine verilmiş her türlü görev, hak ve yetkileri kullanmaktadır. Böylece çevre koruma konusunda yeterince bilgili ve uzman personelin varlığı özellikle maden üretimi faaliyetlerinde çevreye verilecek zararın en aza indirilmesinde etkili olacaktır (Uluğ vd., 2014: 554). Yine kamu kurum ve kuruluş bürolarının ihtiyaçlarını ödenek çerçevesinde karşılamak; hükümet konakları, kamu lojmanları, vali ve kaymakam konutları yapım, bakım ve onarımını sağlamak; ildeki kamu kurum ve kuruluşlarınca sunulması gereken hizmetlerin aksamaması durumunda halkın sağlığı huzur ve esenliği, kamu düzeni ve güvenliği olumsuz etkilendiğinde söz konusu yatırım hizmetini valinin talimatıyla yerine getirmek; bağış ve yardımları kabul etmek olarak il özel idarelerine verilmiş benzer görevleri yüklenmiştir (28962 Sayılı Yönetmelik, 2014: md.5).

Sonuç olarak 6360 sayılı kanunla, valinin kontrolünde kırsal alana hizmet götürmeye çalışan il özel idareleri kapatılarak belediye ve yatırım izleme koordinasyon merkezleri kanalıyla kırsala daha işlevsel hizmet sunulacağı beklenmektedir.

2.2.2. 6360 Sayılı Kanun Sonrasında Köylerin ve Belde Belediyelerinin Durumu

6360 sayılı kanunun birinci maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında sayılan ilçelerin sınırları içinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak köyler mahalleye, belediyeler ise belde adıyla tek mahalle olarak bulundukları ilçe belediyesine bağlanmışlardır (6360 Sayılı Kanun, 2012: md.1). Diğer yandan da büyükşehir olmayan elli bir belediyede bulunan belde belediyelerinden nüfusu 2.000'in altına düşenler köy statüsüne dönüştürülmüştür.

Köyler idari sistemimizdeki en köklü yerel yönetim birimleri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla köyler; küçük, sade, kendine has döngüsü içinde gelenek ve göreneklerini yaşatan, doğayla ilişkisini kaybetmeden otokratik bir yaşam tarzıyla varlığını sürdüren ve basit sosyal ilişkileriyle tüketime değil üretime dayalı yaşam alanlarıdır (Uluğ vd., 2014: 549).

Köyler, günümüz dünyasında modern kent yaşamının getirdiği stres ve yorgunluktan kaçış ve doğaya dönüş yerleri olarak önemli bir sığınak durumundadır. Ancak, 6360 sayılı kanun kapsamındaki illerde anayasal dayanağı olan köylerin, orman köyleri hariç, tüzel kişiliklerinin kaldırılmıştır.

6360 sayılı kanundan önce köy kanunuyla köye verilen planlama, imar işleri, çevre düzeni, içme ve kullanma suyu sağlanması, kanalizasyon, katı atık, defin ile mezarlık hizmetleri, köy meydanı yapımı, elektrik, imam evi yapımı, ibadethane yapımı ve temizliği gibi hizmetleri köyün kendi imkanlarıyla temin edileceği belirtilmiştir. Ancak, uygulamada köylerin bu hizmetlerin sağlanmasında yetersiz kalması nedeniyle devreye il özel idareleri ve köylere hizmet götürme birlikleri girerek yetersiz kalan hizmetler bu kanallardan sağlanmıştır.

6360 sayılı kanun kapsamındaki illerde köylere hizmet götürme birliklerinin, il özel idarelerinin ve köy tüzel kişiliklerinin kaldırılmasıyla mahalli müşterek nitelikteki bu ihtiyaçların ilçe ve büyükşehir belediyeleri tarafından sunulması, köy ortak kullanım alanlarındaki mülkiyet ve mali kaynak değişimi gibi birçok yeni uygulama söz konusu olmuş ve kentteki yaşam ve hizmet kalitesinin köylere ulaştırılması hedeflenmiştir.

Bu uygulamaya geçilmesiyle geniş kapsamlı koordinasyon gerektiren yerel nitelikteki kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik, verimlilik ve aksaklık sorunlarıyla

karşılaşılmıştır. Aynı zamanda mahalleye dönüşen köylerin büyükşehire entegre olamamaları ve büyükşehir deneyimi olmayan illerde yeni kurulan büyükşehir belediyelerine aşırı iş yükü getirmesi ve uzak mesafede bulunan köylerin yeterli hizmet alamadıkları görülmüştür.

Diğer taraftan 6360 sayılı yasayla büyükşehir belediyesine dönüşen illerde tüzel kişiliği kaldırılan belde belediyelerinin en yakın ilçe merkezine bağlanmasıyla yoğun nüfuslu aşırı büyüklüğe ulaşan mahalleler ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak 6360 sayılı kanunun görev, yetki ve sorumlulukları tek elde toplaması nedeniyle yerelde merkezileşmeye neden olmuş ve hizmette halka yakınlık ilkesini (subsidiarite) zayıflatmıştır.

2.2.3. 6360 Sayılı Kanun Sonrasında Büyükşehir Belediyelerinin Durumu

1984 yılında başlayan büyükşehir belediye sistemi, 2012 yılında çıkarılan ve 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı kanunla ciddi bir dönüşüme uğramıştır. Yeni düzenlemeyle büyükşehir kurulma kriterleri, belediyelerin sorumluluk alanındaki genişleme, büyükşehire dönüşen illerde kaldırılan il özel idareleri, belde belediyeleri, köyler, bucaklar ve yerel yönetim birlikleri ve yeni kurulan ilçeler ile ilgili düzenlemeleri barındırmaktadır. Ayrıca 5216 sayılı kanunda değişiklik getirerek büyükşehir belediyelerinin görev, yetki ve sorumluluk sahasını il sınırlarına kadar; bünyelerindeki ilçe belediyelerinin sınırını da ilçe sınırlarına kadar genişletmiştir. Nüfusu iki binin altına düşen belediyeler mahalleye dönüştürülmüş mevcut belediyelere de yeni görevler verilmiştir (Karatepe vd., 2015: 356).

Şekil 2.3: Mevcut Büyükşehirleri Gösterir Harita

Kaynak: Şahin vd., (2014: 10).

Şekilde 6360'tan önce mevcut büyükşehir belediyeleri mavi renkle, 6360'tan sonra büyükşehir belediyesi olan iller kırmızı renkle ve her iki durumda da büyükşehir belediyesi olmayan iller sarı renkle gösterilmiştir.

Bu kanun, küçük ölçekli yerel yönetimlerdeki planlama ve koordinasyon eksiklikleri, sanayileşme, ulaşım, çevre gibi artan sorunlar ve mali kaynak yetersizlikleri ve kamu hizmetlerinin sunumunda sorunlar yaşandığı için yeni kamu yönetimi anlayışı kapsamında ölçek ekonomilerinden daha çok yararlanmak ve yerel kamu hizmetlerinin verimli, etkin, ekonomik, şeffaf, hesap verebilen, vatandaş odaklı, katılımcı esaslarla sunmak gibi temel ilkelere dayanan bir yerel yönetim modeline geçilmesi ihtiyacından doğmuştur (Ökmen, 2015: 301).

Kanun ile aşırı uzmanlaşma ve iş bölümünün getirdiği hantallaşma ve verimsizlik bağlamında büyük yerleşim yerlerinde çok parçalı küçük belediyelerin getirdiği verimsizlik ve hantallık sorunları, ölçek büyütülerek ölçek ekonomilerinin getirdiği verimden yararlanılmak suretiyle aşılma istenmiştir.

Bu nedenle 6360 sayılı kanun kapsamında büyükşehir belediyesi olan illerde il özel idareleri kaldırılarak hakları ve yetkileri ile görevleri ilgisine göre Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları ile büyükşehir belediyelerine devredilmiş, yeni ilçeler kurulmuş, büyükşehirlerdeki bucak teşkilatları kaldırılmış, büyükşehir olan illerde köy ve belde belediyeleri mahalleye dönüştürülmüştür. Normal belediye olan illerde de nüfusu 2.000 altına düşen belde belediyeleri köye dönüştürülerek merkezi yönetimin belediyelere aktarılan payları yeniden düzenlemiştir (Görgün, 2017: 24).

6360 sayılı yasayla artık büyükşehir belediyesi olan illerde 5216 sayılı yasa hükümleri ve ilgili mevzuat uygulanacaktır. Bu çerçevede il genelinde çevre sağlığı, yeşil sahalar, su ve kanalizasyon, gaz, toplu taşıma ve merkezi ısıtma sistemlerinin kurulması, yiyecek ve içecek maddelerinin sağlık yönünden kontrolü, sanayi atık ve çöplerin bertarafı ile ulaşım, toplu taşıma ve altyapı gibi temel koordinasyon hizmetlerinde yetki tamamen büyükşehir belediyelerindedir. Diğer yandan Çevre Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, İmar Kanunu gibi çeşitli mevzuatlar da büyükşehir belediyelerine yetki, görevler ve sorumluluklar yüklemiştir. İlçe belediyelerinin yetkileri ise bu konuda daha sınırlı ve tamamlayıcı kalmıştır (Ökmen, 2015: 469).

Sonuç olarak daha önce yer verildiği üzere 6360 sayılı kanunun ne kadar haklı eleştirisi yapılsa da mahalli müşterek ihtiyaçların il genelinde uyum ve koordinasyon içinde, etkin ve verimli şekilde, mali yapısı güçlü bir yerel yönetim tarafından sunulması olumlu bir gelişmedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**6360 SAYILI KANUNUN ÇEVRESEL HİZMET SUNUMUNDA AYDIN İLİNE
ETKİSİ**

3.1. AYDIN İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE 6360 SAYILI KANUNUN AYDIN İLİNE OLAN ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Aydın ili, Türkiye'nin batısında Ege Bölgesi'nin güney kısmında yer almaktadır. İli, doğudan Denizli, batıdan Ege Denizi, kuzeyden İzmir ve Manisa, güneyden Muğla illeri çevrelemektedir. Tarih boyunca iklim şartları ve coğrafi yapısı nedeniyle çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde ise Türkiye'nin önde gelen turizm şehirleri arasında yer almakta tarımsal ürün çeşitliliği ve ürün miktarı fazlalığı nedeniyle de tarım şehri olarak bilinmektedir.

3.1.1. Aydın İlinin Tarihçesi

Aydın ili bilinen tarihi devirlerden beri çeşitli medeniyetlerin merkezi olmuştur. Antik dönemde M.Ö. 3000'lere kadar uzanan geçmişe sahiptir. Bu dönemde Hitit, İyon, Lidya, Pers, Asur ve Urartu kültürlerine ev sahipliği yapmıştır. Bu dönemde Afrodiasias, Milet, Alinda, Didyma, Nisa, Prien, ve Magnesia olarak bilinmektedir (Altuntaş vd., 1: 1995).

Aydın ve yakın çevresindeki asıl yerleşme M.Ö. 1200'lerde Avrupa'ya Balkanlar üzerinden yapılan yoğun kavimler göçüyle başlamıştır. Bu kavimlerin arasında bulunan Trak kabileleri boğazları geçerek Ege'ye inmiş, Büyük Menderes Ovası'nın kenarına yerleşmiş ve Aydın'ın temellerini oluşturan, halk arasında üç gözler olarak bilinen, Tralleis antik kentini (Halk arasında "Üç Gözler" olarak bilinir) kurmuşlardır. Bu kentte M.Ö. 546'da bulunan Lidya Krallığı'na Persler tarafından son verilmiştir. M.Ö. 334 yılında Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişiyle Makedonyalıların eline geçmiştir. M.Ö. 324 yılında İskender'in ölümüyle onun komutanlarından olan Antigonos'un egemenliğinde kalmıştır. M.Ö. 281 yılında Suriye (Selevkoslar) Krallığı'na bağlanmıştır. M.Ö. 190 yılında ise Bergama Krallığı'na bağlanmıştır. M.Ö. 133 yılından itibaren Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine giren şehir, imparatorluğun 395'te ikiye ayrılmasıyla eski önemini kaybetmiştir. Daha sonra İslam dininin etkisiyle artan Arap akınları nedeniyle Tralleis'in etrafı surlarla çevrilerek daha güvenli hale getirilmiştir. Artan nüfus ve Arap saldırılarının azalmasıyla tepelik alandan Büyük Menderes çevresine doğru genişlemeye başlamıştır. Fakat Doğuda artan Moğol istilalarından kaçan çok sayıda Türk kabilesi Batı Anadolu'daki Bizans-Selçuklu sınırına yığılınca kentte yeniden asayiş

sorunu başlamış ve 1278 yılında imparator Andronicus tarafından Tralleis şehri eski yerleşkesi olan tepelik alana taşınmıştır. Bundan dolayı şehre Andropolis denilmiştir. Ancak, su sıkıntısı nedeniyle başarılı olunamamıştır. 13. yüzyıl sonlarına doğru Selçuklular (1186-1300) Moğol egemenliğine girmesiyle Batı Anadolu'daki uç beyleri kendi başlarına Beyliklerini kurmuşlardır. Bu beylerden olan Menteşe Beyliği Tralleis'i kuşatarak ele geçirmiş ve manzarasının güzel olmasından dolayı Güzelhisar olarak adlandırılmıştır. Daha sonra Tralleis ve çevresi Güzelhisar olarak 1310 yılında Aydınoğuları Beyliği'nin (1300-1426) hakimiyetine girince Aydınoğlu Mehmet Bey'in şehre babasının adını vermesiyle Aydın Güzelhisarı olmuştur (www.aydinticaretborsasi.org.tr, 2019a: 4-5).

Osmanlılar döneminde (1426-1922) Anadolu'daki tüm beylikleri Osmanlı Beyliği çatısı altında toplama politikası amacıyla sultan I. Bayezid 1390'da Aydınoğuları Beyliği'ne son vermiş ve oğlu Ertuğrul Bey'in buraya vali olarak atanmasıyla yönetim birimi olarak statü kazanmıştır. Aydın, bu dönemde, merkezi Kütahya'da bulunan Anadolu Beylerbeyliği'nin (eyaletinin) 14 sancağından (vilayetinden) biri olmuştur. 1811'de eyalet merkezi, 1830'da tekrar sancak olmuştur (www.aydin.csb.gov.tr, 2019). Osmanlı devrinde bu bölgeye sancak yönetimi olarak "Aydın Eli" veya "Liva-i Aydın" adı verilmiştir (Yavi ve Yavi 1998: 33). Ancak, 14. ve 15. yüzyıllarda Osmanlı tahrir (sayım, kütük) defterlerinde bu bölge "Kaza-i Güzel Hisar der Liva-i Aydın", "Nefs-i Güzel Hisar der Liva-i Aydın" veya "Aydın Eli" olarak adlandırılmıştır. 19. yüzyıl başlarında Aydın eyalet merkezi olduğunda ise sadece Aydın denilmiştir (Altuntaş vd., 1995: 1).

Aydın ili ulusal bağımsızlık yıllarında 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi'ni imzalamasının ardından İzmir'den sonra Yunan işgaline uğrayan ilk yerler arasında yer almıştır. Aydın halkı başlayan bu işgal faaliyetlerine karşı yerel düzeyde örgütlenerek silahlanmış ve "efe"ler öncülüğünde savaşmıştır. 22 Ağustos 1922'de Başkomutan Mustafa Kemal'in yönettiği Büyük Taarruz ile bozguna uğrayan Yunan kuvvetleri Aydın'ın kaza, kasaba ve köylerini yakarak boşaltmış ve kent genelinde büyük bir tahribat oluşturmuştur. Türk ordusu bölgeye 5 Eylül 1922 günü ulaşmış aynı gün Kuyucak ve Nazilli, 6 Eylül'de Söke ve 7 Eylül günü Aydın düşman işgalinden tamamen kurtarılmıştır (Yavi ve Yavi, 1998: 43-46). Günümüzde bu tarihler düşman işgalinden kurtuluş günü olarak kutlanmaktadır.

3.1.2. Aydın İlinin Nüfusu

TÜİK 2018 yılı verilerine göre Aydın ilinin toplam nüfusu 1.097.746 olarak tespit edilmiştir (www.biruni.tuik.gov.tr, 2019). 1940'lı yıllardan itibaren Aydın nüfusu hızlı bir artış göstermiştir. 1935'te 261.068 olan nüfus, kentteki tarım potansiyeli ile birlikte artan göçler ve 1992 yılında Adnan Menderes Üniversitesi'nin açılmasıyla beraber 2000 yılı verilerine göre 950.757'ye yükselmiştir. İlde yerleşim özelliklerinin değişmesiyle 1940'lı yıllarda nüfusun %18'i kentte yaşarken 2000'li yıllara gelindiğinde nüfusun %70'inin kentte yaşadığı belirlenmiştir. 2007 ADNKS verilerine göre ilin nüfusu 168.216, merkez ilçenin nüfusu ise 231.884 olarak belirlenmiştir (Genç ve Özgür, 2008: 205).

2018 verilerine göre Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin en yoğun nüfuslu ilçesi, yeni ilçe olarak büyükşehire eklenen Efeler merkez ilçesi (289.249) olmakla birlikte diğer yoğun nüfuslu ilçeler; Nazilli (156.748), Söke (120.217), Kuşadası (112.580) ve Didim (85.055) olarak belirlenmiştir. İlin en az nüfuslu ilçeleri ise Karpuzlu (11.113), Yenipazar (12.608), Buharkent (12.688), Karacasu (18.706) ve Sultanhisar'dır (20.533) (www.biruni.tuik.gov.tr, 2019). İl içinde bu ilçelerin çoğunun gelişmişlik ve az gelişmişlik düzeyleri yukarıda sıralandığı gibidir.

Aydın ilinde toplam nüfusun % 20'sini çocuk nüfus, % 69'unu yetişkin nüfus ve % 9,9'unu yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Bu durum Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında yaşlı ve yetişkin nüfusun fazla, çocuk nüfusun ise Türkiye genelinden az olduğu görülmektedir. Yetişkin nüfusun fazla olması ilin aktif nüfus bakımından fazla kalabalık ve var olan potansiyel iş gücünün Türkiye ortalamasının üstünde olduğu anlamına gelmektedir. Yaşlı nüfus oranının fazla olmasından ölüm oranının Türkiye ortalamasından az ve ortalama yaşam süresinin uzun olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk nüfusun az olması doğurganlığın az olmasıyla ilgili olup bu eksiklik alınan göçlerle dengelenmektedir. Dolayısıyla bu göçler Aydın ilinin tarım ve turizm imkanları nedeniyle. Bu göçlerin bir kısmı sırasıyla Denizli, Muğla ve İzmir'den olsa da yoğun olarak Afyon, Ağrı, Bitlis, Erzurum, Konya, Manisa, Muş ve Siirt illerinden gelmektedir. Aydın ili aldığı bu göçün yanı sıra nitelikli nüfusunu ise İstanbul, Ankara, İzmir, Muğla, Denizli, Antalya, Manisa, Bursa, Balıkesir ve Kocaeli illerine göç verdiği görülmektedir (Aydın İl Stratejik Planı, 2023: 24).

Aydın ilinin okuma yazma durumu incelediğinde %94 okuma yazma oranıyla Türkiye ortalamasının (%92,3) üzerindedir. Türkiye genelinde bakıldığında okuma yazma oranı en yüksek 20. il konumundadır. Diğer yandan bölgenin gelişmişlik düzeyi hakkında ipucu veren bir kriter olan kadın nüfus okuma yazma oranı %91,1 ile Türkiye geneli (%89,3) üzerindedir. Ayrıca Türkiye geneli kadın nüfus okuma yazma oranı açısından 24. il konumundadır (Aydın İl Stratejik Planı, 2023: 30). Bir yerin gelişmişlik düzeyi ne kadar fazlaysa o yerin eğitim durumu da o kadar yüksek olmaktadır. Dolayısıyla bilgi ve teknolojinin üretilebilmesi için nitelikli iş gücünün varlığı toplumsal kalkınmayı destekleyen en önemli unsurdur. Bu bakımdan Aydın ilinin Türkiye genelinin üzerinde yer almasında eğitimin önemli bir katkısı olmuştur.

3.1.3. Aydın İlinin Ekonomisi

Aydın ili ekonomik olarak en son 2013'te yayımlanan kentlerin gelişmişlik düzeylerini gösteren SEGE 2011 raporuna göre 19. sırada yer alarak ikinci kademe gelişmiş iller kategorisindedir. Bu rapora göre illerin gelişmişlik düzeyleri tespit edilirken demografik, istihdam, eğitim, sağlık, rekabet, mali, erişilebilirlik ve yaşam kalitesi göstergeleri kullanılır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 50). İllere yapılacak kamu yatırımları bu sonuçlara göre belirlenmektedir.

Diğer yandan bölgesel istatistiki verilerin toplanması ve Avrupa Birliği bölgesel istatistik sistemine uygun kıyaslamalar ve sosyo-ekonomik analizler yapabilmek için 2002'de Bakanlar Kurulu kararıyla ülke genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) tanımlanmıştır. Buna göre iller (81 adet) "Düzy-3", komşu iller (26 adet) "Düzy-2" ve istatistiki bölge birimleri ise (12 adet) "Düzy-1" olarak tanımlanmıştır. Bakanlar Kurulu'nun bu kararı doğrultusunda "Düzy-2"ye göre Kalkınma Ajansları ve TÜİK bölge müdürlüklerinin idari yapısı oluşturulmuştur. Düzy-2 İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına göre sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Aydın ili, TR32 Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın kapsamındaki illerden olup 7. sıradadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 74). Bu göstergelerle merkezi düzeydeki kurumlar somut olarak Sosyal Destek Programı (SODES), Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖYDES), Belediyelerin Su ve Kanalizasyon Altyapı Projesi (SUKAP), Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (BELDES) ve Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMDP) gibi program ve projelerle yerel düzeyde faaliyet gösteren

Kalkınma Ajansları, Bölge Kalkınma İdareleri, valilikler ve belediyelere katkı sağlamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 85).

Yerel düzeyde ise Aydın ilinin ekonomisi, tarım, tarıma dayalı sanayi, madencilik ve turizme dayanmaktadır. Ekonomik hayatın temelini oluşturan tarım, sanayi ve ticaret sektörünü beslemektedir. Nüfusunun % 55'i geçimini tarımdan sağlamaktadır. Aydın, tarımsal ürünlerin 25'inde Türkiye'de ilk onuncu sırada bulunmaktadır. İlde üretilen ürünlerin ülke payındaki yeri aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.1: Ürünlerin Türkiye Sırlaması

Türkiye Sıralaması	Ürünler	Türkiye Üretimi (ton)	Aydın ili Üretimi (ton)	Üretimdeki Payı (%)
1	İncir	300.282	184.548	61,4
	Kestane	63.762	20.989	32,9
2	Zeytin	1.768.000	274.985	15,53
	Enginar	34.576	6.500	18,8
	Pamuk	2.350.000	316.856	13,5
	Çilek	376.070	62.859	16,7
3	Yerfıstığı	123.600	4847	3,9
4	Bamya	33.103	2367	7,1
5	Mısır (Silaj)	18.563.390	980.034	5,27
	Yonca (Yeşil ot)	13.432.968	692.409	5,1

Kaynak: www.aydin.bel.tr, (2019a).

Bunların dışında ilk 10'da yer alan diğer tarımsal ürünler; mandalina, portakal, limon, kereviz, şeftali, nar, turunçgiller, domates, biber, karnabahar, kırmızı pancar, erik, bezelye ve pırasadır (www.aydin.bel.tr, 2019a).

Aydın ekonomisinin diğer ayağı olan tarıma dayalı sanayi, ağırlıklı olarak tarımsal ürünü işlemeye yönelik gıda, tekstil ürünleri, makine ve ekipman imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, otomotiv, yan sanayi, beyaz eşya ürünleri ve kimyevi maddeler imalatından oluşmaktadır. Bu ürünlerin bir kısmı iç piyasaya sunulurken diğer kısmı ihraç edilmektedir. İhraç malları içinde işlenmiş incir, meyve ve sebzeler, zeytin, konserve, salça gibi tarım ürünlerinin yanı sıra; tarım makineleri, zeytin yağı makineleri, otomotiv yan sanayi ürünleri, beyaz eşya ürünleri, maden ürünleri ve şişelenmiş içme

suları sayılabilir (www.geka.gov.tr, 2019). Başka bir veriye göre Aydın’a ait sanayi sektörüne göre ihracat ve ithalat verileri şöyledir:

Tablo 3.2: Sektörlerin İhracat ve İthalat Durumları

SEKTÖR	İHRACAT (\$)	İTHALAT (\$)
Makine ve Teçhizat	177.036.665	68.926.195
Gıda Ürünleri ve İçecek	165.232.204	6.151.911
Taş Ocakçılığı ve Diğer Madencilik	121.105.468	11.153.743
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorkları	68.728.671	8.791.307
Giyim Eşyası	31.871.007	11.255.134
Kimyasal Madde ve Ürünler	28.368.331	23.639.039
Metal Eşya Sanayi	27.481.168	3.768.562
Tekstil Ürünleri	26.041.975	7.497.867
Tarım ve Hayvancılık	25.476.947	16.556.102
Ana Metal Sanayi	11.439.757	21.675.838
...	...	...
TOPLAM	702.007.432	247.578.889

Kaynak: www.geka.gov.tr, (2019/b).

Aydın ekonomisini canlı tutan bu sektörler için yedi tane önemli organize sanayi bölgesi vardır. Bunlar; Aydın OSB, Aydın Astim, Ortaklar OSB, Söke OSB, Nazilli OSB, Buharkent OSB ve Çine OSB’dir.

Tablo 3.3: Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Veriler

Parametre	Aydın OSB	ASTİM OSB	Ortaklar OSB	Çine OSB	Söke OSB	Nazilli OSB	Buharkent OSB
Toplam parsel sayısı alanı	63	256	42	51	89	44	56
Faal tesisi sayısı	63	119	26	2	5	44	56
Toplam istihdam	2500	3300	310	400	450	780	Yapım aşamasında
1.Ağırlıklı Sektör	Gıda	Makine İmalatı	Gıda	Enerji	Tekstil	Makine	Makine
2. Ağırlıklı Sektör	Metal	Gıda	Makine	Gıda	İnşaat	Enerji	Gıda

Kaynak: www.aydinticaretborsasi.org.tr, (2019b: 36).

Bu bilgilere ilaveten Aydın’da tarım ve sanayi kadar madencilik de yoğun olarak yapılmaktadır. Metalik madenler bakımından altın, bakır, kurşun, çinko, civa ve demir oluşumları yer almaktadır. Bakır, kurşun ve çinko madenlerinin cevherlerine il

merkezinde, Söke, Çine ve Koçarlı ilçelerinde rastlanmakta fakat, düşük tenörlü küçük boyutlu zuhurlar olduğu için ekonomik bulunmamaktadır. Endüstriyel hammaddeler bakımından zengin yataklar vardır. Bunlar, barit, diatomit, grafit ve kuvars olmakla birlikte seramik sanayinin en önemli malzemesi olan feldispat yataklarından çıkarılan madenler dünya pazarına ihraç edilmektedir. Jeotermal enerji bakımından da önemli bir yeri olan Aydın bu potansiyeli kaplıca, kaplıca tesisi ısıtması, sera ısıtması, elektrik üretimi, şehir ısıtmacılığı, turizm ve sanayi sektörünün gelişiminde kullanmaktadır. Bu sahalar Yılmazköy, Germencik-Ömerbeyli, Bozköy-Çamur, Umurlu-Serçeköy, Pamukören, Germencik-Gümüş, Buharkent-Ortakçı ve Nazilli-Gedik'tir. Yapılan sondajlarda su sıcaklığı 140 °C'den 232 °C'ye kadar değişmektedir (www.mta.gov.tr, 2019).

Aydın ekonomisinin diğer ayağını kültür ve turizm oluşturmaktadır. Bu açıdan Aydın ilinin, çok eski tarihi devirlerin ürünü olması bakımından 1.423 tescilli kültür varlığı mevcuttur. Bu varlıklardan önemli olan bazı ören yerlerimiz Afrodiasias (Karacasu), Alabanda (Çine), Alinda (Karpuzlu), Apollon Tapınağı (Didim), Gerga (Çine), Harpasa (Nazilli), Magnesia (Germencik-Ortaklar), Mastaura (Nazilli), Milet (Didim), Nysa (Sultanhisar), Priene (Söke) ve Tralleis (Aydın-Merkez)'dir. Diğerleri ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı beş, belediyelere ve Adnan Menderes Üniversitesi'ne bağlı dört olmak üzere toplamda dokuz müze ile yirmi üç ören yeri mevcut olup buraları 2013 yılında 673.882 kişi ziyaret etmiş ve 1.527.698 TL, 2014 yılında 674.303 kişi ziyaret etmiş ve 2.345.203 TL turizm geliri elde edilmiştir (www.geka.gov.tr, 2019). Bunların dışında Didim ve Kuşadası ilçeleriyle 150 km'lik sahil şeridine sahip olup yaz aylarında önemli oranda yerli ve yabancı turisti ağırlayarak ekonomisine ciddi katkı sağlamaktadır. 2018 TÜİK istatistiklerine göre turizm geliri bir önceki yıla göre %30.1 artarak 7 milyar 44 milyon 591 bin dolar gelir elde edilmiştir (www.aydindenge.com.tr, 2019: 1).

3.1.4. Aydın İlinin Coğrafi Yapısı

Aydın, kuzey ve güneyi dağlarla çevrili ortası ovayla kaplı olup üzerinde Büyük Menderes Nehri bulunan ve 8.007 km²'lik alan üzerine kurulu otuz dokuzuncu büyük ildir. Denizden yüksekliği 65 metre olup sahil şeridi uzunluğu 150 km'dir. Kentte Akdeniz iklimi hakim olup yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçmektedir.

Sıcaklık ortalaması 17.6 °C'dir. En yüksek sıcaklık 43 °C derece, en düşük sıcaklık -11 °C derece ölçülmüştür. İl coğrafi koordinat olarak 37°-44' ve 38°-08' kuzey enlemleri ile 27°-23' ve 28°-52' doğu boylamları arasındadır. Kentin kuzeyinde Aydın Dağları, güneyinde Menteşe Dağları yer almakta ve orta kısmında verimli tarım arazilerinden oluşan geniş düzlükler yer almaktadır. (Aktakka ve Demircan, 2006: 2).

Şekil 3.1: Aydın İli ve İlçeleri ile Komşu İllerini Gösterir Harita

Kaynak: Yavi ve Yavi, (1998: 135).

Ova tabanı bağ ve bahçelerle kaplı olup portakal, pamuk, yonca ve diğer sebze türleri yetiştirilirken yükseğe çıktıkça zeytin, incir, kestane ve kiraz ağaçları yetiştirilmektedir. Akdeniz bölgesinin bitki örtüsü sert kurağa dayanıklı olan bodur makiler görülür. Bitkisel üretimde en çok katma değere sahip ürünler; incir, zeytin, pamuk ve kestanedir. İncir ve kestane üretiminde Türkiye’de birinci sırada yer almaktadır. İlin %30’u ormanlarla kaplı olup bunların beşte biri üretime elverişli koru ormanlardır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2014: 7).

3.2. AYDIN İLİNİN İDARİ YAPISI

Aydın ili mevcut haliyle 6360 sayılı yasaya göre bir büyükşehir belediyesi, on yedi ilçe belediyesi ve altı yüz yetmiş bir mahalleden oluşmaktadır.

3.2.1. 6360 Öncesi Aydın İlinin İdari Yapısı

Aydın ili, tarihi devirlerde tarihçi Heredot'un "*Bizim yeryüzünde bildiğimiz gökyüzünün altındaki en güzel yeryüzü ve en güzel iklimin bulunduğu yer*" olarak nitelendirdiği Aydın, Hititler, İyonlar, Lidyalılar, Persler, Asurlar, Urartular, Romalılar ve Bizanslılar tarafından yönetilmiştir. Daha sonra Selçukluların ve Osmanlıların egemenliğine girmiştir (Azazi, 1999: 1). Kent, 14. yüzyılda bugünkü yerine kurularak 1390'da eyalet, 1426'da sancak olmuştur. Aydın sancağı 1461 yılında yapılan idari değişiklikle Kütahya eyaletine bağlanmıştır. 1811 yılında Aydın eyalet merkezi yapılarak İzmir, Saruhan (Manisa), Menteşe (Muğla), Antalya ve Isparta sancakları Aydın'a bağlanmıştır. Daha sonra eyalet merkezi 1850 yılında Vali Halil Paşa tarafından İzmir'e taşınmış ve Aydın İzmir'e bağlı mutasarrıflık haline getirilmiştir (Özbekler, 1982: 12). İdari yapısı 1919 yılına kadar sancak olarak devam eden şehir, 25 Mayıs 1919 ve Eylül 1922 yılları arasında Yunan işgaline uğramış ve Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla 1923 yılında bağımsız vilayet olmuştur (www.aydin.gov.tr, 2019).

İşgaller döneminden kurtulan ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin taşra yönetimi 1924 Anayasası'nda düzenlenmiştir. Buna göre Türkiye, coğrafya durumu ve ekonomi ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür ve bucaklar da kasaba ve köylerden meydana gelmiştir (Derdiman, 2006: 400). Dolayısıyla Aydın ilinin ilçelere, bucaklara, kasaba ve köylere bölünmesi bu esasa göre yapılmıştır. Bu esasa göre Aydın iline ait ilçelerin kuruluş tarihi ve belediye teşkilatlanması aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.4: İl İlçe ve Belediye Kuruluş Tarihleri

İl/ilçe		Kuruluş Tarihi	Belediye Kuruluş Tarihi		İl/ilçe	Kuruluş Tarihi	Belediye Kuruluş Tarihi
Aydın		Cumhuriyet	1881				
1	Bozdoğan	Cumhuriyet	1886	10	Koçarlı	01.04.1946	1946
2	Buharkent	04.17.1987	1854	11	Köşk	20.05.1990	1958
3	Çine	Cumhuriyet	1880	12	Kuşadası	Cumhuriyet Öncesi	-
4	Didim	20.05.1990	1968	13	Kuyucak	01.03.1953	1867
5	Efeler	06.12.2012	2014	14	Nazilli	Cumhuriyet Öncesi	1881
6	Germencik	01.01.1948	1914	15	Söke	Cumhuriyet Öncesi	1867
7	İncirliova	04.07.1987	1898	16	Sultanhisar	01.04.1958	1924
8	Karacasu	Cumhuriyet	1897	17	Yenipazar	01.09.1957	1884
9	Karpuzlu	20.05.1990	1971	Kaynak: (www.icisleri.gov.tr, 2019: 13; Aydın İl Yıllığı, 1973)			

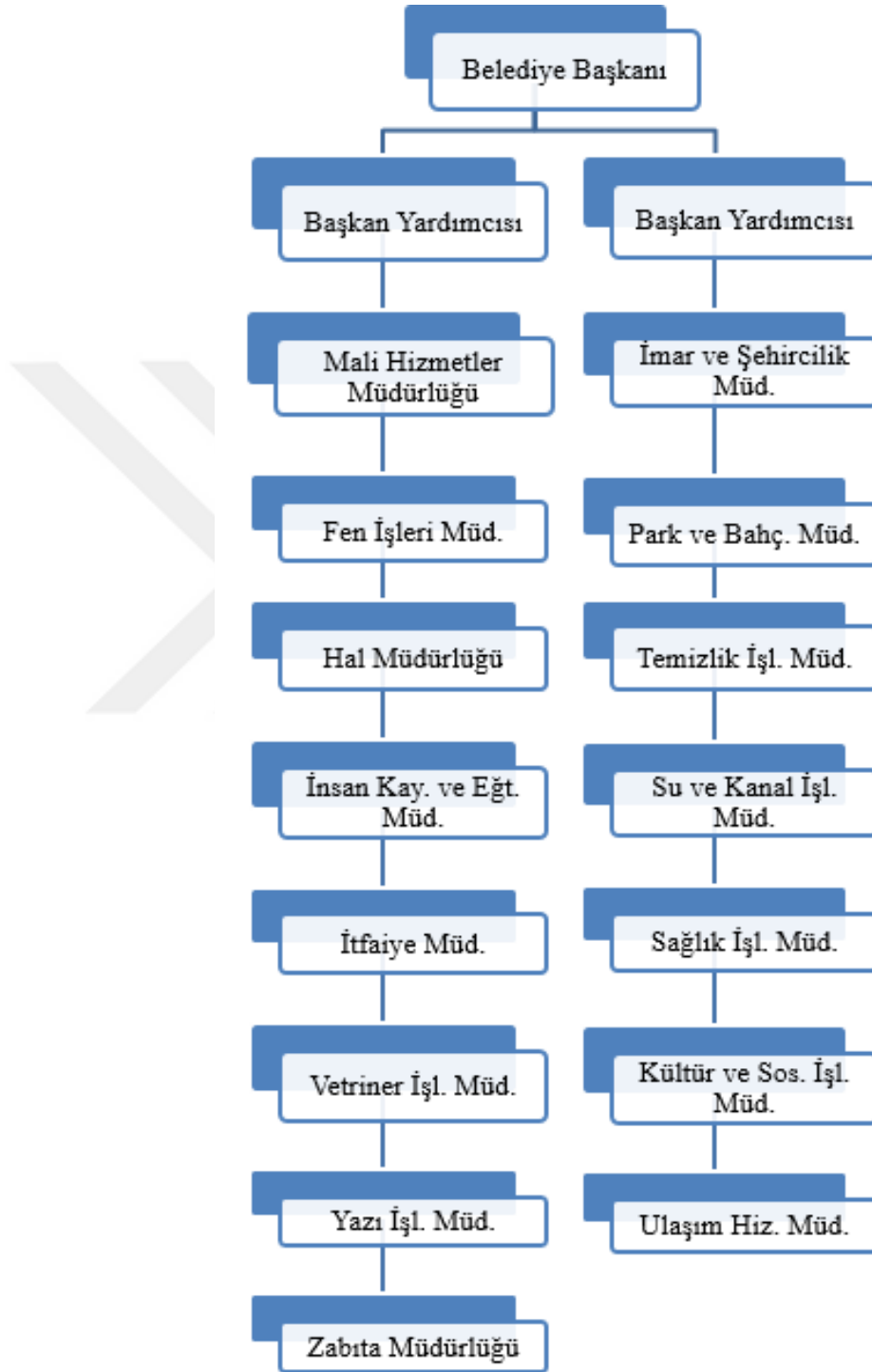
Yerel yönetimlerde ise belediye teşkilatı, bilindiği üzere Tanzimat Dönemi'ndeki yenileşme çabalarının bir parçası olarak başkent İstanbul'dan başlamış ve imparatorluğun diğer şehirlerinde yaygınlaştırılmıştır. 1867 talimatnameleri ve 1871 nizamnamelerinin ilgili hükümleri ile Dersaadet ve Vilayet Belediye Kanunları 1930 yılına kadar yürürlükte kalmış ve taşrada belediye teşkilatı kurulması için gerekli hukuki altyapıyı hazırlamıştır. Diğer taraftan Aydın Sancağı ve kazalarında belediye teşkilatının ortaya çıkışına yönelik somut belge olmamakla birlikte Aydın Vilayet Salnamesi'nde belirtildiğine göre 1879 yılında belediye varlığından bahsedilmektedir. Fakat resmi olarak belediye teşkilatının kuruluşu 1881 yılı kabul edilmektedir (Güneş, 2012: 308).

Osmanlı döneminde taşrada belediye hizmetlerinin yeterince yaygınlaştırılamaması ve kentin Yunan işgalinden enkaz halinde kurtarılması sonucu biriken sorunların çözümünde Aydın Belediyesi'ne çok büyük işler düşmüştür. O sırada merkezi idare belediyelerin rahat çalışmasını sağlayacak hukuki düzenlemeler getirerek yetkilerini de artırmıştır. Bunun için 1924'te "Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu" ile belediye gelirleri düzenlenirken 16 Nisan 1924'te "Umur-u Belediyeye Müteallik Ahkam-ı Cezaiye Kanunu" ile belediyeler, yargı yetkisiyle donatılmış ve 1925 yılında Ebniye konusunda yapılan değişiklikle yangın yerlerinin imarında belediyelerin yetkinliği artırılmıştır. Asıl olarak belediye hizmetlerini hızlandıran 1930'da çıkarılan 1580 Sayılı Belediye Kanunu olmuştur. Bu konuda sağlanan imkanlarla tüm Türkiye'de olduğu gibi Aydın Belediyesi de yeni bir kimlik kazanmış ve şehrin kentleşmesinde önemli bir yere sahip olmuştur (Güneş, 2012: 312). Aydın'da belediyecilik bugünkü durumuna 1580 sayılı kanunla kavuşmuştur. Yasanın çıkışıyla beraber ilde belediye örgütlenmesinde değişiklikler yapılmıştır. Mühendislik adı altında olan birimler, bayındırlık hizmetleri müdürlüğü ve fen hizmetleri müdürlüğü olarak; muhasebe işleri, hesap işleri müdürlüğü olarak; başkatip, yazı ve zat işleri müdürlüğü olarak; belediye doktorluğu, sağlık işleri müdürlüğü olarak geliştirilmiş ve kadrosu zenginleştirilmiştir. Böylece belediye teşkilatı günümüz anlamı ile kurumsal biçimde çeşitli departmanlara ayrılarak daha sistematik hizmet vermeye başlamıştır (Aydın İl Yıllığı, 1973; 524).

1930 yılından 2005 yılına kadar 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun esaslarına göre yönetilen ve hizmet üreten Aydın Belediyesi, 2005'te 5393 sayılı yeni Belediye Kanunu çıkarılınca bu kanunun esaslarına göre 2014 yılına kadar yönetilmiş ve hizmet

üretmiştir. 5393 sayılı kanuna göre Aydın Belediyesi'nin kurumsal yapısı aşağıda görüldüğü gibidir:

Şekil 3.2: Aydın Belediyesi Kurumsal Yapısı

Kaynak: www.aydin.bel.tr ,(2019b).

Daha sonra 2012 yılında 6360 sayılı kanunla Aydın ili büyükşehir belediyesi statüsü kazanmıştır. 2014 yerel seçimleriyle birlikte bu kanun yürürlüğe girerek Aydın ili büyükşehir belediyesi olarak yapılandırılmış ve 5216 sayılı kanunun esaslarına göre yeni döneme başlamıştır. Bu tarihten itibaren il, 5216 sayılı kanunun esaslarına göre yönetilmekte ve ilin tamamında yerel hizmetler üretilmektedir. Diğer yandan ilin 6360 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 2014 yılından önceki temel göstergeleri şu şekildedir:

Tablo 3.5: Aydın İlinin Büyükşehir Belediyesi Olmadan Önceki Temel Göstergeleri

Aydın İline Ait İstatistikî Veriler	
Yüzölçümü	8007
Nüfusu ve İl Büyüklüğü Sırası (2013)	1.020.957 ve 20. Sıra
Nüfus Yoğunluğu (2013)	130
Yıllık Nüfus Artış Hızı (2012-2013)	% 14,2
İşsizlik Oranı ve İl Büyüklüğü Sırası (2013)	% 6,9 ve 47. Sıra
İstihdam Oranı İl Büyüklüğü Sırası (2013)	% 51,4 ve 13. Sıra
İllere Göre Mutluluk Düzeyi (2013)	% 53,5
İllere Göre Umut Düzeyi (2013)	% 73,9
İlçe Sayısı (2013)	17
Belediye Sayısı (2012)	53
Belde Sayısı (2013)	36
Köy Sayısı (2013)	490
Mahalle Sayısı (2013)	143
Belediye Tarafından Arıtılan İçme ve Kullanma Suyu Miktarı (2012)	12.847 (Bin m ³ /Yıl)
Belediye Tarafından Atık Su Miktarı (2012)	36.460 (Bin m ³ /Yıl)
Belediye Tarafından Toplanan Atık Miktarı (2012)	346 (Bin Ton/Yıl)
Atık Su Arıtma Tesisi Sayısı (2012)	16
İçme ve Kullanma Suyu Arıtma Tesisi Olan Belediye Sayısı (2012)	6
Belediyelerce Kaynaklardan Çekilen Toplam Su Miktarı (2012)	57.943
Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi olan Belediye Sayısı (2012)	29 ve 19
Alıcı Ortama Deşarj Edilen Atık su Miktarı (2012)	45.927
Bertaraf Yöntemine Göre Atık Miktarı (2012)	346.079 (Ton/Yıl)
Belediyenin Toplam Çevresel Harcamaları (2012)	102.309.315

Kaynak: 2013 Yılı TÜİK Verileri İncelenerek Hazırlanmıştır.

3.2.2. 6360 Sonrası Aydın İlinin İdari Yapısı

6360 sayılı yasayla Aydın Belediyesi, büyükşehir belediyesine dönüşerek 5216 sayılı yasayla büyükşehirlere verilen görevleri tüm il sınırlarına kadar ulaştırmakla görevli hale gelmiştir. Yasa öncesinde il merkezine yani merkez ilçeye bağlı mahalle ve köyler, yasadan sonra yeni kurulan Efeler ilçesinin mahalleleri olmuştur (6360 Sayılı Kanun, 2012: md.2). İlçe belediyeleri de büyükşehir ilçe belediyesi olmuştur.

Şekil 3.3: 6360 Sonrası Aydın İl Haritası

Kaynak: www.google.com.tr, (2019).

Diğer taraftan Aydın İl Özel İdaresi'nin tüzel kişiliği kaldırılarak görev, yetki ve sorumlulukları ilgisine göre bakanlıkların bağlı ve ilgili kuruluşlarına, valiliğe, hazineye, yatırım izleme ve koordinasyon başkanlığına, büyükşehir belediyesine ve ilçe belediyelerine dağıtılmıştır. Sınırları içindeki 36 belde belediyesinin, 491 köyün ve mahalli idare birliklerinin tüzel kişilikleri ile bucak teşkilatı kaldırılmıştır. Bu düzenlemelerle değişen belde ve mahalleler şöyledir:

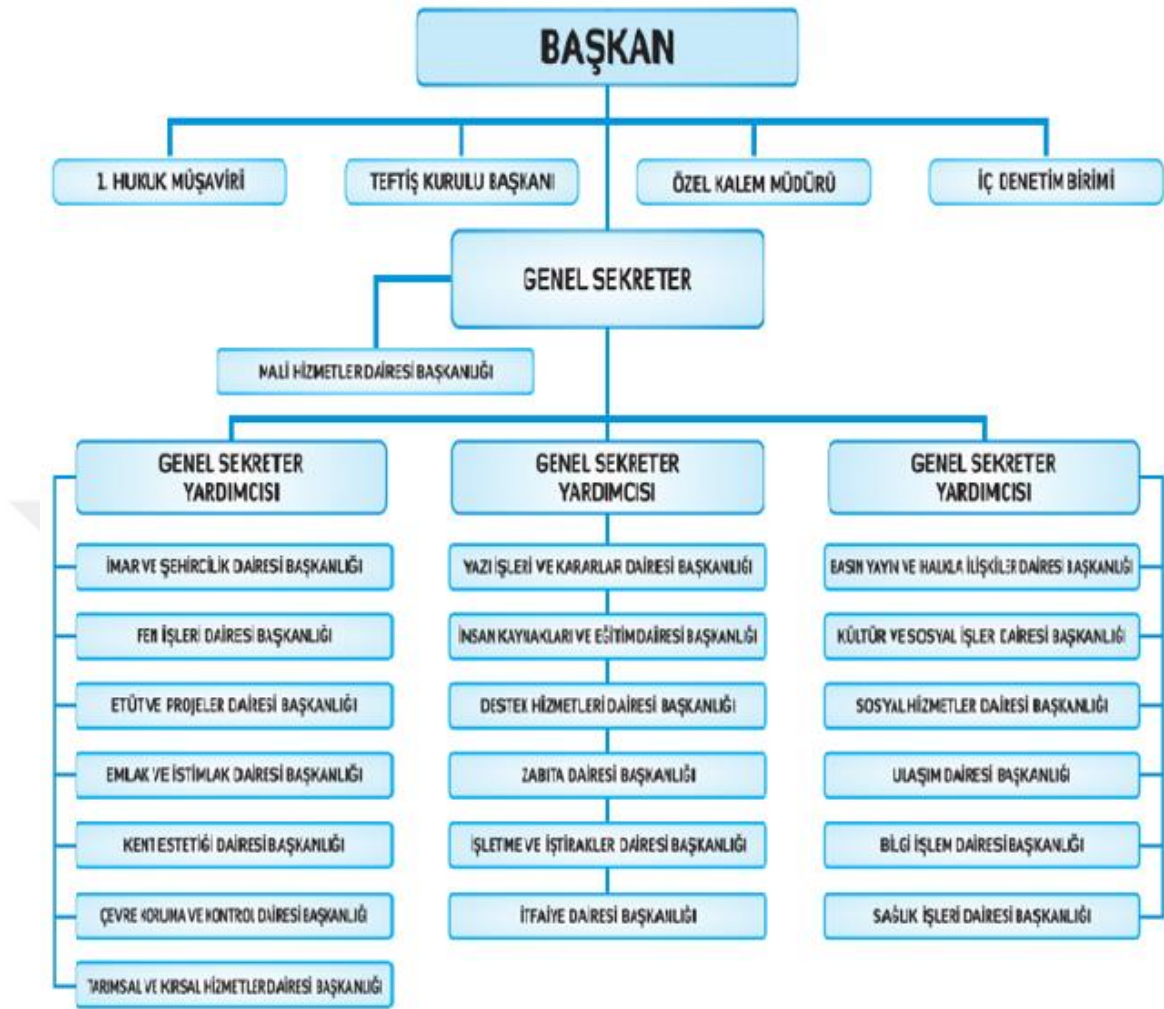
Tablo 3.6: 6360 Sayılı Yasa Sonrasında Aydın’da Kapatılarak Mahalleye Çevrilen Köy ve Belde Belediyeleri Sayısı

No	İlçe	Köyden Mahalleye Dönüşen Muhtarlık	2018 Yılı Sonu İtibarıyla Oluşan Yeni Mahalle Sayısı	Beldeden Mahalleye Dönüşen Muhtarlık	İlçe Merkez Mahalle Sayısı	Toplam Mahalle Sayısı
1	Bozdoğan	44	1	1	9	55
2	Buharkent	8		-	6	14
3	Çine	65		1	6	72
4	Didim	5		2	9	16
5	Efeler	27		3	6	36
6	Germencik	56		5	22	83
7	İncirliova	21		1	6	28
8	Karacasu	29		3	6	38
9	Karpuzlu	19		-	4	23
10	Koçarlı	45		2	5	52
11	Köşk	24		-	4	28
12	Kuşadası	6		2	15	23
13	Kuyucak	23		5	8	36
14	Nazilli	60		2	20	82
15	Söke	34		7	8	49
16	Sultanhisar	11		2	5	18
17	Yenipazar	14		-	4	18
	Toplam	491	1	36	143	671

Kaynak: Aydın Valiliği Mahalli İdareler Birimi verileri incelenerek hazırlanmıştır.

6360 Sayılı kanun öncesinde 5393 sayılı kanun esaslarına göre teşkilatlanan Aydın Belediyesi, 6360 sonrası 5216 sayılı kanun esaslarına göre teşkilatlanmıştır. Buna göre Aydın Büyükşehir Belediyesinin yeni kurumsal yapısı aşağıda görüldüğü gibidir:

Şekil 3.4: Aydın Büyükşehir Belediyesi Kurumsal Yapısı

Kaynak: www.aydin.bel.tr, (2019c: 59).

Teşkilat şemasından anlaşılacağı üzere 6360 sayılı kanundan önce 5393 sayılı kanunun 48. maddesinde belirtilen esasa göre başkandan sonra başkan yardımcıları ve bunlara bağlı birim müdürlükleri oluşturulmuşken; 6360 sayılı kanundan sonra 5216 sayılı kanunun 21. maddesinde belirtilen esasa göre başkandan sonra genel sekreter ve buna bağlı genel sekreter yardımcıları ve daha sonra birim daire başkanlıkları oluşturulmuş ve kanunun açık hükmüne göre büyükşehir belediyesinde başkan yardımcısı bulunmamaktadır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: md.21).

2014 mahalli seçimlerinden sonra Büyükşehir Belediyesi statüsü kazanarak yeni döneme başlayan Aydın, 5216 sayılı kanunun esaslarına göre yönetilecek ve ilin

tamamında yerel kamu hizmeti sunulacaktır. 6360 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 2014 yılından sonra Aydın iline ilişkin son veriler şu şekildedir:

Tablo 3.7: Aydın İlinin Büyükşehir Belediyesi Olduktan Sonra Son Temel Göstergeleri

Aydın İline Ait İstatistiki Veriler	
Yüzölçümü	8007
Nüfusu ve İl Büyüklüğü Sırası (2018)	1.097.746 ve 20. Sıra
Nüfus Yoğunluğu (2018)	140
Yıllık Nüfus Artış Hızı (2017-2018)	Binde 15,5
İşsizlik Oranı (2017)	% 7,1
İstihdam Oranı İl Büyüklüğü Sırası (2018)	% 54,9 ve 13. Sıra
İllere Göre Mutluluk Düzeyi (2018)	% 62,72
İllere Göre Umut Düzeyi (2013)	% 73,9
İlçe Sayısı (2018)	17
Belediye Sayısı (2018)	17
Belde Sayısı (2018)	-
Köy Sayısı (2018)	-
Mahalle Sayısı (2018)	671
Belediye Tarafından Arıtılan İçme ve Kullanma Suyu Miktarı (2016)	16.929 (Bin m ³ /Yıl)
Belediye Tarafından Arıtılan Atık Su Miktarı (2016)	71.649 (Bin m ³ /Yıl)
Belediye Tarafından Toplanan Atık Miktarı (2016)	547.184 (Bin Ton/Yıl)
Atık Su Arıtma Tesisi Sayısı (2016)	33
İçme ve Kullanma Suyu Arıtma Tesisi Olan Belediye Sayısı (2016)	31
Belediyelerce Kaynaklardan Çekilen Toplam Su Miktarı (2016)	88.220 (Bin m ³ /Yıl)
Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi olan Belediye Sayısı (2016)	18 ve 12
Alıcı Ortama Deşarj Edilen Atık su Miktarı (2016)	71.646 (Bin m ³ /Yıl)
Bertaraf Yöntemine Göre Atık Miktarı (2016)	520.622 (Ton/Yıl)
Belediyenin Çevresel Harcamaları (2018)	4.744.550

Kaynak: 2018-2017-2016 ve 2013 Yılları TÜİK Verileri İncelenerek Hazırlanmıştır

3.3. 6360 SAYILI YASA ÖNCESİNDE VE SONRASINDA BELEDİYE HİZMETLERİNDE AYDIN

Bu çalışmada kullanılan yöntem, Aydın Büyükşehir Belediyesi'ne ait birimlerin faaliyetlerine yönelik mevcut dokümanların (meclis kararları, faaliyet raporları, performans programı, stratejik plan) incelenmesi üzerinden içerik analizi ve on bir tane

birim amiriyle veya birimdeki yetkililerle yapılan görüşmeler neticesinde 6360 sayılı yasanın etkisine yönelik, sorulan soruların ve alınan cevapların kayıt altına alınarak çözümlenmesi şeklindedir. Dolayısıyla içerik analizi ve nitelikli görüşme tekniği kullanılmıştır.

Bu aşamada incelenen dokümanlar belediyeye ait meclis kararları, faaliyet raporları, performans programı ve stratejik planlardır. Büyükşehir belediyesinin orta ve uzun vadeli faaliyetleri ile yerel kamu hizmetlerinin üretimi bu planlar vasıtasıyla somutlaştığından tercih nedeni olmuştur.

Stratejik plan, yerel seçimlerin sonuçlanmasından itibaren altı ay içinde belediye başkanı başkanlığındaki stratejik plan hazırlama ekibi tarafından, kalkınma planı ve bölge planına uygun olarak iç ve dış çevre şartları değerlendirilerek gelecekte olunmak istenen orta ve uzun vadeli hedefler ortaya konularak hazırlanmak suretiyle belediye meclisine sunulur. Mecliste kabul edildikten sonra bir dahaki yerel seçimlere kadar belediye yönetimi ve yerel kamu hizmetlerinin sunumu bu plana göre gerçekleştirilir.

Faaliyet raporu da stratejik planda öngörülen hedeflerin yıllık olarak ne kadarının hayata geçirildiğini göstermektedir. Dolayısıyla 2014 yılında yapılan yerel seçimlerden 2019 yerel seçimlerine kadar geçen beş yılda stratejik planda belediyeye düşen görev ve yetkiler ile sorumlulukların ne kadarının yerine getirildiği, her yıl hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı ve hizmet üretildiği, planda sapmalar varsa nedenleri açıklanarak raporlanır ve belediye başkanı tarafından nisan ayı toplantısında meclise sunulur. Bir örneği Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na gönderilerek kamuoyuna duyurulur.

Performans programı, mali yıl içinde Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir belediyelerine verilen görev, sorumluluk ve yetkiler çerçevesinde stratejik plan esas alınarak stratejik amaç ve hedefleri gerçekleştirmek için gereken kaynak ihtiyacını ve performans hedef ve göstergelerini içeren ve bütçe ile faaliyet raporunun hazırlanmasına dayanak oluşturan rapordur.

Meclis kararları da her ayın ikinci haftası büyükşehir belediye meclisinde yapılan toplantılar sonucunda üzerinde uzlaşılarak kesinleşen ve kamuoyuna duyurulan konuları ifade eder.

Çalışmada kullanılan nitelikli görüşme yöntemi ise özellikle siyasi parti, sendika, çeşitli baskı grupları, kamu kurum veya kuruluşlarında yönetici ya da bürokrat

gibi kişilerle bir konu hakkında derinlemesine ve nitelikle ilgili sorular sorarak o konuyla ilgili ayrıntılı bilgi almak amacıyla yapılan görüşmelerdir (Aziz, 2003: 85).

3.3.1. Stratejik Planın Hazırlanması

Aydın Büyükşehir Belediyesi'nde Strateji Daire Başkanlığı kapatıldığı için stratejik plan hazırlama görevinde; her daire sorumlu olduğu kadarıyla kendisi hazırlamakta ve bu parçalar birleştirilerek genel stratejik plan ortaya çıkarılmaktadır. Dolayısıyla İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, planlama şube müdürlüğünde görevli şehir plancısı Cantekin Alptekin ve Melih Gürçay ile Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1) 6360 sayılı yasa öncesinde stratejik planının hazırlanması hizmeti nasıl sunuluyordu?

Cevap: *“Büyükşehir olmadan önce hazırlanan stratejik plan bugünkü anlamda sadece Efeler Belediyesi sınırlarına kadar ki alanı içine alan saha için hazırlanırdı. O zamanlar kurumsal stratejiler, vizyon, misyon, hedefler, paydaşlar ve katılımcılar ölçek bazında sınırlıydı.”*

2) 6360 sayılı yasa sonrasında stratejik planının hazırlanması hizmeti nasıl sunulur oldu?

Cevap: *“Büyükşehir belediyesi olduktan sonra bu işi yapmak için Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı oluşturuldu. Fakat bu başkanlık yakın bir zamanda kapandı. Bütün işi şimdi Mali Hizmetler Daire Başkanlığı yapıyor. Kurumdaki farklı birimler çağrılarak çalışma ekibi oluşturulmaktadır. Diğer daire başkanlıkları kendi stratejilerini oluşturarak meydana çıkardıkları taslakları çalışma ekibine göndermektedir. Daha sonra bu ekibin çalışmalarıyla konsolide edilen taslaklar genel stratejik planı ortaya çıkarılıyor. Hazırlanan taslak plan daire başkanlığının onayından geçiyor. Sonra büyükşehir belediye başkanınca onaylanarak meclise sunuluyor. Bu sürecin yerel seçimlerden itibaren altı ay içinde tamamlanacağı mevzuatta belirtilmiştir. Dolayısıyla kurumlar hadi toplanıp hedef belirleyelim, kendi kendimize stratejik plan yapalım demezler. Zira bu iş mevzuat emrettiği için yapılır. Bu nedenle stratejik plan mevzuatın*

söylediği ve bizimde yapmamız gereken bir işmiş gibi anlaşılmaktadır. Biz şehir plancısıyız. Dolayısıyla stratejik planların yapıcı birimi biziz. Fakat diğer planlarda olduğu gibi bu planda da içimizi rahatlatan bir doküman ortaya çıkıyor demek zor.

Stratejik planın yapılış yönteminde eskiye göre hiçbir fark yok. Tek fark mekânsal olarak ölçeğin genişlemiş olmasıdır. Eskiden 1000 km² alanı kapsarken şimdi 8000 km² alanı kapsıyor. Eski plan bugünkü Efeler Belediyesi'nin sınırları kapsarken şimdi tüm ili kapsıyor olmasıdır. Kurumlar, ihtiyaç duyduğu için değil mevzuat emrettiği için bu planı yapıyorlar. Ama imar planları öyle değil. Çünkü imar planları mevzuat emrettiği için değil, ihtiyaç duyulduğu için yapılmaktadır.

Büyükşehir belediyesi olduktan sonra saha genişlediği için mevzuatımız çok genişledi. Şöyle ki, eskiden Aydın Belediyesi sınırlarındayken milli parklarımız, kıyılarımız, arkeolojik alanlarımız, orman sahamız, sit alanımız vs. yoktu. Büyükşehir belediyesi olunca tüm bu bölgeler sınırlarımıza dahil oldu. Dolayısıyla bu sahalara ilişkin hiç tanış olmadığımız, bilmediğimiz mevzuatlarla karşılaştık. Çok farklı mecralara girdik. Dolayısıyla buralara ilişkin de stratejiler üretmemiz gerekti. Şimdi insanlar Aydın'a geldiklerinde Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin kıyıya ilişkin öngörüsü nedir diye düşünüyor. 2014'ten önce Aydın Belediyesi'nin kıyıya ilişkin uzvu yoktu, fikri de yoktu. Fakat şimdi kıyıya ilişkin de fikir üretmemiz gerekiyor. Mesela yine eskiden turizm bölgelerindeki altyapı çalışmalarına yönelik yetkimiz yokken şimdi bu alanlara ilişkin de fikirler üretmemiz gerekiyor.”

3)6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin hizmet sunumunda ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantaj ve Dezavantajları: “6360'tan önce stratejik plan yaparken daha küçük ölçekle daha az paydaşla ve nüfusla ilgilenirken şimdi farklı illerle on yedi ilçeyle ve daha çok paydaşla muhatap olmaya başlamamız işimizi zorlaştırdı. Mesela ilçe belediyelerinin amiri değiliz ama birçok konuda yetkimiz onlardan fazla olduğu için onları yönlendiriyoruz. Şimdi hem bütçe hem de mevzuat açısından üretilen stratejiler uygulamaya konulacak. Stratejik plan belediyenin çalışma stratejisini yöntemini ortaya koyan dokümandır. Eskiden belediye, ilgilendiği sektörlerle (imar, çevre vs.) strateji üretirken şimdi neredeyse uçan kuşla dahi ilgileniyor. Eski görevlerimiz devam ediyor, ama bunun il geneline yayılmasından dolayı eskiden müdürlük olan birimler şimdi daire

başkanlığı oldu. Dolayısıyla kadrolar da ona göre büyüdü. Mesela eskiden on tane müdürlük varken şimdi yirmiye yakın daire başkanlığı yüz tane müdürlük var. Dolayısıyla bunların da koordinasyonunun bir mecra ortaya koyması gereken plan olacağından şuanda daha zor bir işimiz var. Diğer yandan büyükşehir olmak ildeki dağınıklığı düzene sokarak ili tek merkezde organize etti.”

3.3.2. Çevre Düzeni Planının Hazırlanması

Aydın Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Planlama ve Şube Müdürlüğü’nde görevli şehir plancısı Cantekin Alptekin ile Aydın Büyükşehir Belediyesi’nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1)6360 sayılı yasa öncesinde çevre düzeni planının hazırlanması hizmeti nasıl sunuluyordu?

Cevap: “6360’tan önce hatta 2014’ten önce İl Özel İdaresi Kanunu’nun 6. maddesine göre, hem belediyelere hem de büyükşehir belediyelerine il çevre düzeni planı yapılması görevi verilmiştir. Bu hükme göre yerel yönetimler bu planları yapmışlardır. Fakat çevre düzeni planı yapım kriterleri 2014’te Çevre ve Şehircilik Bakanlığın yayımladığı ‘Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’ ile değiştirilmiştir. Bu yönetmelikten önce 1/25000 ölçekli planlar çevre düzeni planı olarak kabul ediliyordu. Dolayısıyla il özel idareleri 1/25000 ölçekli il çevre düzeni planları yapıyorlardı. Yönetmelik değişince 1/100000 ölçeklileri Çevre Düzeni Planı olarak Bakanlığın, 1/25000 ve 1/5000 ölçeklileri Nazım İmar Planı olarak Büyükşehir Belediyelerinin, 1/1000 ölçeklileri Uygulama İmar Planı olarak ilçe belediyelerinin yapacağı kabul edildi ve düzenlendi.”

2)6360 sayılı yasa ile (14.06.2014 tarih ve 29030 sayılı Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği) sonrasında çevre düzeni planının hazırlanması hizmeti nasıl sunulur oldu?

Cevap: “Bu yönetmelik ile öncelikle ‘Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik’ yürürlükten kaldırıldı. Biz eski adıyla il özel idarelerinin yaptığı 1/25000’lik il çevre düzeni planlarını il sınırına kadar Nazım İmar Planı olarak yaptık. Artık şimdi çevre düzeni planlarını 1/100000 ölçekli olarak bakanlık yapıyor. Fakat yerel yönetimler

isterlerse il çevre düzeni planı yapabilirler. Ancak ikinci kez çevre düzeni planı yapmana gerek yok zaten yaparsan 100000 ölçekli yapman lazım, o yüzden yapmanın hiç gereği yok zaten mantığı da yok, çünkü bakanlık yapıyor.”

3.3.3. İmar Planının Hazırlanması

Aydın Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Planlama ve Şube Müdürlüğü'nde görevli şehir plancısı Fırat Çambel ile Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1)6360 sayılı yasa öncesinde imar planının hazırlanması hizmeti nasıl sunuluyordu?

Cevap: “İmar planları, 6360 sayılı yasa öncesinde Aydın Belediyesi iken sadece Aydın il merkezi için bugün de olduğu gibi ihaleyle özel firmalara hazırlatılırdı. Onlar hazırladıkları planları getirirler, biz de gerekli kontrolleri yaptıktan sonra belediye meclisine sunardık. Kabul edilirse bir ay askıda kalır ve bu süre içinde yapılan itirazlar mecliste kabul, ret veya aynen kabul şeklinde değerlendirilerek bir ay sonra plan kesinleştirilirdi. Yine büyükşehir olmadan önce ilçe belediyeleriyle alakamız yoktu. İl belediyesi ve ilçe belediyeleri, hatta belde belediyeleri birbirinden bağımsız olarak 1/25000 ile 1/5000 ölçekli nazım imar planlarıyla 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarını kendileri yaparak meclislerinden geçirmekte ve yürürlüğe sokmaktaydılar.”

2)6360 sayılı yasa sonrasında imar planının hazırlanması hizmeti nasıl sunulur oldu?

Cevap: “6360 sayılı yasayla büyükşehir olduktan sonra öncelikle bakanlığın hazırlatıp gönderdiği 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nı baz alarak 1/25000 ve 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planlarını ihaleyle özel firmalara hazırlatıyoruz. Daha sonra büyükşehir belediye meclisine sunarız orada görüşülür, kabul edilir ve yürürlüğe girer. İlçe belediyeleri de büyükşehir belediyesinin hazırladığı nazım imar planına uygun olarak sadece 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarını yapar, kendi meclisinden geçirir ve onay için büyükşehir belediye meclisine gönderir. İlçe belediyeleri bir sene içinde uygulama imar planlarını yapmazlarsa uygulama imar planlarını biz yapıyoruz.”

3)6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin hizmet sunumunda ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantajları: “Biz eskiden Aydın Belediyesi iken üst onay merciimiz yoktu. Fakat bilgilendirme için çıkardığımız planları Ankara’ya bakanlığa gönderiyorduk. Yine, eskiden planlarımızı yapar yürürlüğe sokar kullanırdık; ama şimdi Efeler Belediyesi kendi planlarını yapıyor, onaylıyor, tek başına sonlandıramıyor. Çünkü bir üst onay mercii burası oldu. Bu durum Aydın Büyükşehir Belediyesi için avantajken Efeler Belediyesi için dezavantaj oldu. Çünkü on yedi ilçenin planları bize gelerek burada bir kez daha süzgeçten geçiyor, onların aldığı hatalı, mevzuata aykırı kararlar varsa burada reddediliyor veya düzeltiliyor. Dolayısıyla onlar planlarında yaptıkları her değişikliği bize göndermek zorundalar. Biz de onu büyükşehir belediye meclisine sokmak zorundayız. Bir yandan büyükşehir belediyesi olarak bütün on yedi ilçenin planlarına ve plan tadilatlarına hakim oluyoruz. Mevzuata aykırı hareket ettiklerinde önünü kesmiş oluyoruz. Mesela başka bir avantajı şöyle oldu, ben eskiden imar planlamada iken imar durumu verirdim (ruhsat işleri). İmar durumu vermek çok sorumluluk gerektiren bir iştir. Hata yapılırsa çok ciddi problemlerle karşılaşılabilir. Çok iyi etüt edilmesi lazım. Büyükşehir olduktan sonra imar durumu verme işinden kurtuldum. Çünkü imar durumunu artık ilçe belediyeleri veriyor.”

Dezavantajları: “Eskiden sadece il merkezinden sorumluyken şimdi on yedi ilçeden sorumluyuz. Bu durum haliyle bize yük getirmiş oldu. Başlarda yoğun iş yükü sebebiyle personel eksikliği yaşadık. Çünkü personellerimiz de bölündü. Bir kısmı Efeler Belediyesine geçti. Bunun dışında bizim açımızdan pek olumsuz gelişme yaşanmadı. Sonuç olarak bizim açımızdan büyükşehir olmak iyi oldu. Çünkü il genelinde imar bütünlüğü getirerek farklı uygulamaları sonlandırmış oldu.”

3.3.4. Temizlik Sağlık ve Çevre Koruma Hizmeti

Aydın Büyükşehir Belediyesi, Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı’nda görevli Çevre Koruma Şube Müdürü Osman Tufan ile Aydın Büyükşehir Belediyesi’nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1) 6360 sayılı yasa öncesinde bu hizmet nasıl sunuluyordu?

Cevap: “Büyükşehir olmadan önce çevreye yönelik hizmet veren birimler Temizlik İşleri Müdürlüğü, Sağlık İşleri Müdürlüğü şeklinde dağınık olarak teşkilatlanmışlardı. Sadece il merkezinde yani bugünkü Efeler Belediyesi sınırlarına kadar hizmet verilmekteydi. Yaklaşık 250.000 nüfusa hizmet veriyorduk.”

2) 6360 sayılı yasa sonrasında bu hizmet nasıl sunulur oldu?

Cevap: “Büyükşehir olduktan sonra dağınık olan müdürlükler Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı adı altında birleştirildi. Bu daire başkanlığı kendi içinde Çevre Koruma ve Kontrol Şube Müdürlüğü, Atık Yönetimi Şube Müdürlüğü ve Temizlik Şube Müdürlüğü olarak üç tane şubemiz var. Atık Yönetimi Şube Müdürlüğü, il genelindeki katı atıkların, ilçe belediyeleri tarafından toplanan çöpler, bertarafı ve düzenli depolanması hizmeti veriyor. Temizlik Şube Müdürlüğü, il genelinde sorumluluğumuz alanındaki cadde ve bulvarların el veya makine marifetiyle temizliğini yapıyoruz, ama çöp toplama yapmıyoruz. Çevre Koruma Şube Müdürlüğü de hava, su, jeotermal ile ilgili gelen şikayetleri takip ediyor. Şimdi 17 ilçe ve bir milyon yüz bin nüfusa bakıyoruz. Yine her ilçenin ve büyükşehir belediyesinin belirlenen sorumluluk alanı var.”

3) 6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin hizmet sunumunda ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantajlar: “Büyükşehir olmak çok daha iyi oldu. Çünkü ilçelerde eskiden ilçe belediyelerinin veremediği hizmetler oluyordu. 6360’tan sonra büyükşehir belediyesi üstünlüğünü koyarak her yere hizmet götürebiliyor. Vatandaş açısından baktığımızda pek çok köy yoluna asfalt döküldü. Yine ilçe belediyelerinin topladıkları çöpleri işleyerek depoluyoruz, atıkları ayrıştırıyoruz ve oluşan metan gazından elektrik üretiyoruz. İl özel idaresi bunları eskiden zamanında yapamıyordu. Çünkü mali olarak yetersizlerdi. Şimdi ilçe belediyelerinin yetişemediği durumlarda büyükşehir belediyesi bütün birimleriyle olay yerine intikal ediyor.”

Dezavantajlar: “Şimdi bütün ilin çevre şikayetleri bize geliyor. 17 ilçenin sorumluluk alanındaki temizliği yapıyoruz. Dolayısıyla yoğunluğumuz ve sorumluluğumuz arttı. İş yükümüz arttı. Büyükşehir olduğumuz ilk yıllarda çok zorluk

yaşadık. Mesela araç gereç yetersizliği, personel yetersizliği gibi teşkilat alt yapısında sıkıntılar yaşandı. Zaman içerisinde hepsini aştık, şuan hiçbir sıkıntımız yok.”

3.3.5. Park Bahçe Yeşil Alan Tesisi ve Bakımı İle Ağaçlandırma Hizmeti

Aydın Büyükşehir Belediyesi, Park ve Bahçeler Daire Başkanlığında görevli ziraat mühendisi Emir Yeşilyurt ve Erçin Karazor ile Aydın Büyükşehir Belediyesi’nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1) 6360 sayılı yasa öncesinde bu hizmet nasıl sunuluyordu?

Cevap: “Bu yasa öncesinde hizmet sahamız sadece il merkeziydi. İlçe belediyeleri, belde belediyeleri ve köyler hizmet alanımız dışındaydı. İl merkezinde sadece mahallelere hizmet götürüyorduk. Onun dışındaki beldelere belde belediyeleri, köylere il özel idaresi ve ilçe merkezlerinde her ilçenin kendi belediyesi bakıyordu.

2) 6360 sayılı yasa sonrasında hizmet sunumu nasıl bir hale dönüştü?

Cevap: “Yasa sonrasında belde belediyeleri kapatılarak nüfus kalabalıklığına bakılmaksızın tek mahalle oldu. Merkez ilçe kavramı sona erdi ve kaymakamlığı olan Efeler ilçesi kuruldu. Yani Aydın Belediyesi Efeler Belediyesi oldu. Aydın Büyükşehir Belediyesi de 17 ilçeyi içine alarak şemsiye gibi tüm ili kapsayan bütün şehir belediyesi oldu. Daha sonra büyükşehir belediye meclisinin 16.04.2014 tarihinde almış olduğu 28 sayılı kararla ilçe belediyeleriyle büyükşehir belediyesinin hizmet alanları belirlendi. Buna göre 4000m² ve üzeri park, bahçe, meydan ve benzeri alanlar ile genişliği 12 metre ve üzeri olan cadde, sokak ve bulvarlarda görev ve sorumlulukların büyükşehir belediyesi tarafından yapılması kararlaştırıldı. Bu kriterin altında kalan yerler ilçe belediyelerine bırakıldı. Dolayısıyla köy ve kent meydanları on yedi ilçenin belli başlı yerleri, yani genişliği 12 metre üzeri yolların ve 4000 m²’den fazla parkların temizliğini, bakımını, onarımı, çiçeklendirilmesi, ağaçlandırılması, bu alanlar için çiçek yetiştirilmesi gibi hizmetleri sunuyoruz. Bunun dışında yaptığımız başka hizmet yok.”

3) 6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin hizmet sunumunda ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantajları ve Dezavantajları: *“Büyükşehir belediyesi olduktan sonra il genelinde Didim, Kuşadası, Merkez ve Nazilli olmak üzere Park ve Bahçeler Daire Başkanlığına ait dört tane şantiye alanı kurduk. Buralarda yeterli sayıda personel ve ekipmanlarımız var. Mali açıdan da sıkıntı yaşamıyoruz her şey düzenli bir şekilde işliyor.”*

3.3.6. Kentsel Altyapı Hizmeti

Aydın Büyükşehir Belediyesi Aydın Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (ASKİ), Yatırım ve İnşaat Dairesi Başkanı Çağrı Çaylak ile Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1) 6360 sayılı yasa öncesinde altyapı hizmeti nasıl sunuluyordu?

Cevap: *“Büyükşehir olmadan önce şuan ki Efeler Belediyesi'nin sınırları içinde hizmet veriyorduk. İlçelerde ilçe belediyeleri, köylerde il özel idaresi vardı. Sunulan hizmet müdürlük adı altındaydı ve bugünkü gibi dar bir alanda altyapı, kanalizasyon, yağmur suyu ve içme suyu altyapısını sunuyorduk.*

2) 6360 sayılı yasa sonrasında altyapı hizmeti nasıl sunulur oldu?

Cevap: *“Büyükşehir olduktan sonra sorumluluk alanı büyüdü. Müdürlük tüzel kişiliğe sahip ASKİ Genel Müdürlüğüne dönüştü. Yine tüm ilçe belediyeleriyle uyum ve koordinasyon içinde çalışmak için Altyapı Koordinasyon Merkezi kuruldu. Şimdi ASKİ olarak tüm Aydın'ın altyapı, kanalizasyon, içme sularının temizliği ve klorlanması ve içilebilir değerlere gelinceye kadar arıtılması, suyu yetersiz yerleşim yerlerinde sondajla su bulunması, vidanjörle kanalizasyon ve fosseptik çukurlarının boşaltılması ve arıtılarak alıcı ortama deşarjı ve yağmur suyu problemlerini çözmekle görevliyiz. Diğer yandan büyükşehir olunca Aydın İl Özel İdaresi kaldırıldı. İl özel idaresinde içme suyu, altyapı ve kanalizasyon hizmetinde kullanılan personel, araç ve gereçler valiliğe, ASKİ'ye ve ilçe belediyelerine paylaştırıldı. Daha sonra hizmet başladı. Mesela 200- 250 km. mesafedeki Buharkent ilçesinin köyünde İl Özel İdaresi hizmet üretirken şimdi oraya hizmet götürmekle sorumlu hale geldik. Şimdi mesela su patlağı oluştu biz yapıyoruz elektrik arızasına yeni tesisat kurulumuna biz bakıyoruz.”*

3)6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin hizmet sunumunda ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantaj ve dezavantajları: “Aydın Büyükşehir Belediyesi sıfırdan kurulduğu için İzmir Büyükşehir Belediyesi gibi tecrübemiz yoktu. Bu yüzden şantiyelerde personel, araç gereç yetersizliği çok büyük sorundu. Zaman içinde sıfırdan personel aldık ve onları yetiştirdik. Bu geçiş döneminde kurumsallaşma aşamasında ciddi koordinasyon problemleri yaşadık. Zamanla problemleri ve sahayı tanıyarak çözüm yollarını ürettik. Düzeni sağlayarak eksiklikleri giderdik. Şuan büyük oranda zorlukları aşmış ve sistemimiz oturmuş durumda.”

3.3.7. Ulaştırma ve Kent İçi Trafik Hizmeti

Aydın Büyükşehir Belediyesi, Ulaşım Dairesi Başkanlığı, Ulaşım Koordinasyon Şube Müdürlüğü’nde görevli şube şefi Osman Zeybek, harita mühendisi Devrim Özer ve Toplu Taşıma Şube Müdürlüğü’nde görevli şef Soner Altan ile Aydın Büyükşehir Belediyesi’nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1) 6360 sayılı yasa öncesinde ulaşım hizmeti nasıl sunuluyordu?

Cevap: “6360’tan önce bugünkü Efeler Belediyesi sınırlarından sorumluyduk. Bizim dışımızda karayolları kendi sorumluluk alanlarında, ilçe belediyeleri ilçe merkezlerinde, il özel idareleri köylerde bu hizmetleri sunmaktaydılar. Yani ildeki ulaşım hizmeti karayolları, il özel idaresi, ilçe belediyeleri ve il belediyesi arasında bölüştürülmüştü. Bugün verdiğimiz trafik ışıklandırmaları, sinyalizasyon, yol çizgi çalışmaları gibi hizmetleri o gün de veriyorduk. Fakat o dönem valiliklere bağlı olan il trafik komisyonları tarafından karar çıkarılır, trafik ile ilgili düzenlemeler orada alınır biz kararı uygularız. Sonuç olarak bizim için sadece saha genişlemiş oldu, bir de kurumsal yapıda önceden ulaşım hizmetleri müdürlüğü iken şimdi ulaşım daire başkanlığı ve alt birimleri şeklinde örgütlendik. Diğer yandan belediyenin sağladığı toplu taşıma ilçelere hizmet etmiyordu. Her ilçe belediyesinin kendi toplu taşıması vardı. Her ilçenin sorunu kendi belediyesiyle alakalıydı.”

2) 6360 sayılı yasa sonrasında ulaşım hizmeti nasıl sunulur oldu?

Cevap: “Büyükşehir belediyesi olduktan sonra tüm il genelinde il özel idareleri kapanınca kırsalın sorumluluğu da bize geçti. İlçe belediyelerine 12 metre altı yollar bırakılmak suretiyle görev bölüşümü yapıldı. Yine valilikler bağlı ildeki ve ilçelerdeki trafik komisyonları kaldırıldı. Yetkileri Büyükşehir Belediyesi Yasası ile büyükşehir belediyelerine verildi. Onun yerine Ulaşım Koordinasyon Merkezleri (UKOME) kuruldu. Şimdi ise trafikle ilgili bütün kararlar burada alınmakta ve büyükşehir belediye başkanının onayıyla yürürlüğe girmektedir. Dolayısıyla ilin tamamına yönelik kararlar rahatlıkla alınarak tüm sorumluluk alanında uygulanır hale geldi. Şimdi bu yollarda yapım, bakım, ışıklandırma, trafik akışı, durak yerleri, yol çizgi çalışmaları, köprü yapımı vs. gibi yollarla ilgili bütün çalışmaları biz yapıyoruz. Bu hizmetleri büyükşehir belediyesi kendi arasındaki daire başkanlıklarına bölüştürdü. Mesela yol yapımı, alt ve üst geçit yapımı fen işleri daire başkanlığınca, yol çizgi boyası, trafik işaret levhaları, sinyalize kavşaklar ulaşım daire başkanlığı tarafından yapılmaktadır. Bazı büyükşehir belediyelerinde belirledikleri ilçelere ekipler göndermişlerdir. Hangi ekip o bölgeye yakınsa onu yönlendirir. Fakat bizde böyle bir uygulama yok. Ekipler merkezden gönderiliyor.” Diğer taraftan ulaştırma hizmetinde de büyükşehir belediyesi olduktan sonra bütün ilde toplu taşımaya katılan araçlar büyükşehirin denetimine girdiler. Eskiden her belediyenin kendi toplu taşıması vardı. Şimdi büyükşehirin sahası ilin tamamı olunca il ve ilçeler arasında toplu taşıma yapmak üzere 110 tane büyükşehir belediyesinin toplu taşıma aracı var. Yine taksiler, servisler, M plaka araçlar ve muhtarlıklarla ilgisi olan ve toplu taşımada kullanılan araçlar tamamen büyükşehirin denetimine girdi. Şimdi bu araçlar bizim iznimizle ve bizim getirdiğimiz standartlar doğrultusunda çalışıyorlar.”

3)6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin hizmet sunumunda ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantajları: “2014 yerel seçimlerinden sonra yaşanan ilk devrede karşılaştığımız sorunları zaman ilerledikçe sistem oturdukça olumluya doğru bir gidiş oluştu. Önceleri il bazında parçalı, kurumlar arası sürtüşmeli ve bürokratik gecikmelerden kaynaklı işleyiş varken; şimdi hızlı tek elden ve mali yapısı güçlü daha kurumsal bir yapı ile vatandaşın refahı, konforu, hizmet kalitesi arttı.”

Dezavantajları: “Büyükşehir olmak bizim açımızdan yükümüzü ağırlaştırdı. Doğal olarak sadece il merkezinden sorumluyken şimdi ilin tamamına hizmet götürmek

durumundayız. Bunun getirdiği maliyet, iş yükü, tecrübesizlik, ilk başlarda arazinin tamamını tanımıyorduk, personelimizin eksik oluşu, il özel idaresinin mallarının bölüşümünden yaşanan sorunların hizmet sunumunu geciktirmesi gibi dezavantajlı yanlar sayılabilir.”

3.3.8. Kentsel Güvenlik ve Esenlik Hizmeti

Aydın Büyükşehir Belediyesi, Zabıta Dairesi Başkanlığı’nda görevli zabıta daire başkanı Hakan Genç ile Aydın Büyükşehir Belediyesi’nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1) 6360 sayılı yasa öncesinde zabıta hizmeti nasıl sunuluyordu?

Cevap: “6360’dan önce sadece Aydın merkezden sorumluyduk ve her ilçenin zabıta teşkilatı mevcuttu. Aydın merkezdeki bütün iş yeri açma ve çalıştırma ruhsatlarını, I. sınıf gayrisihhi müesseseleri hariç, Aydın Belediyesi veriyordu. Şehrin cadde, bulvar ayrımı gözetmeksizin bütün alanlarda zabıta hizmetleri Aydın Belediyesi tarafından yerine getiriliyordu.”

2) 6360 sayılı yasa sonrasında zabıta hizmeti nasıl sunulur oldu?

Cevap: “Temel önceliğimiz şehrin huzurunu sağlamak. Bunu da zabıta yönetmeliği, büyükşehir belediyesinin çıkardığı yönetmelikler ve kabahatler kanunu çerçevesinde sağlıyoruz. Adli olaylar yetkimizde değil. Eskiden kanalizasyon, içme suyu, yol gibi hizmetleri ilçe belediyeleri sunardı. İl genelinde kırsalda sorumlu ve yetkili il özel idaresi vardı. Şimdi bu hizmetler daha kaliteli ve bütüncül olarak sunuluyor. Yine Büyükşehir belediyesi olduktan sonra da yetki alanlarımız genişledi. Mesela köyleri birbirine bağlayan yollar ve köyleri ilçelere bağlayan yollar bizim sorumluluğumuza girdi. Mahalle ve köy içi yollar ilçe belediyelerinde kaldı. Yine büyükşehir belediye meclisi kararıyla 12 metre üzeri cadde ve bulvarlar Aydın Büyükşehir Belediyesi’nin denildi. Dolayısıyla biz, meclis kararına göre 17 ilçedeki 12 metre ve üzeri cadde ve bulvarlarda zabıta hizmetlerini yerine getiriyoruz. Zabıta hizmetlerini sunduğumuz ilçelerde Büyükşehir Belediyesi’nin işletmeleri hariç diğer bütün işletmelerin ruhsatlarını ilçe belediyeleri veriyor. Biz akaryakıt istasyonları, LNG ve CNG

istasyonları, I. sınıf gayrisihhi müesseseler, kendi belediye işletmelerimiz, otoparklar, mezbahane, otogar vs. gibi işletmelerin ruhsatlarını veriyoruz. Bunun dışındakileri ilçe belediyeleri veriyor. Sonuç olarak baktığımızda epey hizmet gitti ve zamanla daha iyi olacak.”

Diğer yandan vatandaşa en hızlı ve en yakın yerden hizmet ulaştırmak için ilçe belediyeleriyle koordineli çalışıyoruz. Dolayısıyla her ilçede olmasa da il merkezinde ve birkaç büyük ilçede sabit teşkilatlar kurduk. Herhangi bir ilçede bize intikal eden şikayet vs. olduğunda en yakın birimi yönlendiriyoruz.”

3)6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin hizmet sunumunda ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantajlar: “6360 sonrası büyükşehirin yetki alanı genişledi. Dolayısıyla bizimde doğal olarak yetki ve sorumluluğumuz arttı. 17 ilçenin tamamına hizmet etmek büyük emek, personel, maliyet gerektiriyor. Fakat bunu da ilçe belediyeleriyle koordinasyon içinde yardımlaşarak aşıyoruz. Herhangi bir aksama şimdiye kadar yaşanmadı.”

Dezavantajları: “Bence yeni büyükşehir belediyesi olduktan sonra belirgin bir problem yaşamadık. Tabi ki de büyükşehir olduktan sonra merkeziyetçi bir yapı içinde genişleyen sahaya hizmet götürmek personel ve teşkilatlanma yönünden kolay olmayıp ayrıca maliyetleri artırdı. Sonuç olarak bana sorarsan büyükşehir olmanın zararından çok faydasını görüyoruz.”

3.3.9. Coğrafi Kent Bilgi Sistemleri Hizmeti

Aydın Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü’nde görevli şube müdür vekili Alpay Bilgiç ile Aydın Büyükşehir Belediyesi’nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında bu hizmetin sunumunda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1) 6360 sayılı yasa öncesinde coğrafi bilgi sistemi hizmeti nasıl sunuluyordu?

Cevap: “6360 öncesinde kent bilgi sistemi uygulaması 2005’te başlamış, ama pek kullanılmamış. 2010, 2011’e kadar kullanılmış, ama 2011’den sonra yeni veri girişi

olmayınca kullanım dışı kalmış. Yine Aydın İl Belediyesi ve Söke İlçe Belediyesi gibi büyük belediyeler kente dönük dolmuşların geçiş güzergahları, sağlık merkezleri, okullar, kamu kurum binaları, sokak, mahalle, bulvar vs. gibi pek çok konumsal bilgi bazında kendi çapında bir şeyler yapmaya çalışmışlar. Fakat belli bir bütünlük olmamasından ve personel eksikliğinden yürütememişler. Yetişmiş personel eksikliğinden dolayı verim alınamamış ve saha küçük olduğu halde veriler doğru girilmemiş.”

2) 6360 sayılı yasa sonrasında coğrafi bilgi sistemi hizmeti nasıl sunulur oldu?

Cevap: “6360’tan sonra, il sınırı belediye hizmet sınırı olmasıyla beraber hizmet sahasının genişleyerek belediyelerin altyapısı güçlendirilmeye başlandı. İlçelerin bu durumda topladıkları verileri hem dijital ortama hem de büyükşehre, büyükşehirin de ilçelere aktarması gerekiyordu. Fakat yine doğru veriye ulaşma ve yetişmiş personel eksikliği baş gösterdi. Dolayısıyla zaman ve maliyet açısından uygulamaya geçemedi. En büyük sebebi personel eksikliğidir. İlçeler bunu yeni yeni başarmaya çalışıyorlar ama şuan itibarıyla paylaşacak düzeyde değiller.”

3) 6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin hizmet sunumunda ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantajları: “Büyükşehir belediyesinin sorumluluk sahası içindeki yerleşim yerlerinin ve hizmet birimlerinin gerektirdiği hizmet altyapısına ve kente ait bütün veriler, dijital ortama aktarılarak doğru, isabetli ve hızlı karar alınması sağlanır. Bu sayede eczane, hastane, ulaşım, dolmuşların hangi saatte nereden geçtiği, en yakın çöp konteynırının nerde olduğu gibi pek çok kentsel bilgi, vatandaşların ekrandan veya telefonuna indirdiği uygulamayla öğrenebilmesi avantajını sağlamaktadır. Diğer taraftan yöneticilerin de hızlı ve isabetli kararlar alabilmesini sağlamaktadır.”

Dezavantajları: “Coğrafi kent bilgi sistemi açısından büyükşehir olmak tabi ki avantajlıdır, ama daha önceden bir bölgenin verisine ihtiyaç duyulurken büyükşehir olduktan sonra il bütünlüğünden sorumlu olduğumuz için il bütünlüğündeki verilere ihtiyaç duyuyoruz. Bu durum bizi donanımsal, yazılımsal ve personel eksiliği yönünden dezavantajlı duruma getirdi.”

3.3.10. Defin ve Mezarlık Hizmeti

Nazilli Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre büyükşehir belediyesi olduktan sonra ildeki tüm mezarlıkların, köy mezarları dahil, mülkiyeti büyükşehir belediyesine geçmiştir. İhtiyaç duyulduğunda gerekli kamulaştırmayı büyükşehir belediyesi yapmaktadır. Büyükşehir belediyesi, ilçe belediyeleriyle yaptığı protokolle mezarlıkların korunması, bakım, onarım ve temizliği görevlerini ilçe belediyelerine bırakmıştır. Dolayısıyla mezarlık ve defin işlemleri, yer satış işlemleri, gasilhane işlemleri, mezar yerinin hazırlanması gibi hizmetler ilçe belediyeleri tarafından sunulmaktadır.

3.3.11. Mali Kaynakları ve Bütçe Hizmetleri

Aydın Büyükşehir Belediyesi Mali Hizmetler Daire Başkanlığı, Gelirler Şube Müdürlüğü'nde görevli Şeyda Tosun ve muhasebe biriminde görevli Serdar Önem ile Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin 6360 sayılı yasa öncesinde ve sonrasında büyükşehir belediyesinin mali kaynaklarında yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler hususunda yapılan görüşme neticesinde sorulan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

1)6360 sayılı yasa öncesinde belediyenin mali yapısı ve gelirleri nasıldı?

Cevap: “Büyükşehir olmadan önce Emlak Vergisi, Çevre Temizlik vergisi, su satış gelirleri ve il merkezinden toplanan diğer vergiler bizdeydi. Suyun altyapısıyla ilgili şuan ASKİ'nin görevlerini il belediyesiyken biz yapıyor ve gelirlerini de topluyorduk. O zamanlar belediyenin bünyesinde bulunan Mali Hizmetler Müdürlüğü altında tahakkuk ve abonelik gelirleri vardı ve bu gelirler belediyelerin en büyük gelir kaynaklarıydı.”

2)6360 sayılı yasa sonrasında büyükşehir belediyesinin mali yapısı ve gelirleri nasıl değişti?

Cevap: “Büyükşehir olunca belediye bölündü. Bu bölünmeden bir ilçe belediyesi (Efeler Belediyesi), ASKİ ve büyükşehir belediyesi çıktı. Büyükşehir olunca mali hizmetler müdürlüğü Mali Hizmetler Daire Başkanlığı oldu. Abonelik ücretlerini, su tahakkukunu, altyapı hizmetlerini, suyun işlenmesi, arıtılması ve kullanılabilir hale getirilmesi hizmetlerini eskiden mali hizmetler yaparken şimdi ASKİ yerine getiriyor. Yine 5216

sayılı Kanun'un 7. maddesinde sayılan görevleri yapmaktan doğan gelirler bizim kapsamımızda. 12 metre üzeri cadde, sokak ve bulvarlarda bulunan ilan ve reklam vergisi, ASKİ'nin topladığı katı atıktan gelen gelirler ve ilçe belediyelerinin topladığı çevre temizlik vergisinin bir kısmını gönderdiği paylar da var."

3)6360 sayılı yasayla bu dönüşümün belediyenin mali yapısı ve gelirlerinde ortaya çıkardığı avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?

Avantajları: "Büyükşehir belediyesi ilin tamamını kapsadığı için mükellef sayısı bakımından artış oldu. Mesela genel bütçeden gönderilen paylar artırıldı. Ayrıca Maliye Bakanlığı payı da gelmeye başladı. Meclisin kararına göre 12 metre ve üzerindeki cadde, sokak ve bulvarlardaki dükkanlar ile ilan ve reklamların vergileri bizde kaldı. 12 metre altındakiler ilçe belediyelerinin oldu. İlçe belediyeleri topladıkları Çevre Temizlik Vergisi'nin % 20'si ile katı atık paylarını bize gönderiyorlar. Dolayısıyla mali yönden gelirlerimiz ciddi oranda arttı."

Dezavantajları: "Kapanan il özel idaresinin ve belediyelerin ödemedikleri borçlar bize devroldu. Vergi geliri açısından azalma olmadı, fakat gelirin vergi türü açısından azalma oldu. Mesela Bina Vergisi, Arsa Vergisi, Arazi Vergisi, Çevre Temizlik Vergisi, Haberleşme Vergisi ile Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi, Eğlence Vergisi ilçe belediyelerine geçti. Diğer yandan ilçe belediyeleri büyükşehir olmaktan pek memnun değil. Çünkü ellerindeki en önemli gelirleri olan su gelirleri ASKİ'ye gidince ciddi oranda gelir azalışı yaşadılar."

SONUÇ

Dünya’da 1970’li yıllardan sonra küresel boyuta ulaşan çevre sorunlarına yönelik çözüm arayışlarının artması, ülkeleri bu konuda hem yerel hem ulusal hem de küresel boyutta çalışmalar yapmaya sevk etmiştir. Türkiye’de de bu konu özellikle 1980’li yıllardan itibaren çevreye yönelik somut adımlar olarak yasal, idari, hukuki ve mali dönüşümlerle birlikte oluşturulmaya başlanmıştır. 1982 Anayasası’nda düzenlenen çevre hakkı, bunun en temel dayanağı olmuş ve devamındaki hukuk normları ile doğrudan veya dolaylı olarak düzenlemeler getirilmiştir. Diğer taraftan çevreyle ilgili uluslararası çalışmalar takip edilmiş ve bu çalışmalara katkı sağlanmıştır.

Türkiye gerek merkezi yönetim ve gerekse yerel yönetimler kanalıyla küresel ve ulusal anlamda çevresel yönden görev ve sorumluluklar üstlenmiştir. Son yıllarda kamu yönetiminde yapılan reformlarda çevre faktörü unutulmamıştır. Zira anayasa, hem devleti hem de vatandaşları çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemekle görevlendirmiştir. Diğer yandan siyasi, ekonomik, idari ve toplumsal güç merkezleri geliştirilerek katılımcı demokratik bir yönetim anlayışı yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte toplumun da siyasal, ekonomik, teknolojik ve kültürel kalkınmışlığı daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. Böyle bir ortamda gelişen kitle iletişim araçları ile özellikle sosyal medya sayesinde herhangi bir bilgi ya da haber hızlı ve kısa süre içinde geniş kesimlere yayılarak toplumsal kanaat yani kamuoyu oluşturur hale gelmiştir. Dolayısıyla kamuoyu hem merkezi yönetimin hem yerel yönetimlerin hem de diğer otorite merkezlerinin yürüttükleri faaliyetleri yakından takip ederek ortaya çıkan aksaklık, yanlış ya da hukuka aykırı uygulamaları dile getirerek aktif veya pasif eylemde bulunup bu otoriteleri, durumlarını gözden geçirip faaliyetlerinde daha dikkatli olmaya zorlamaktadır.

Nitekim son zamanlarda kamuoyunun dikkatinde olan hassas konulardan biri çevredir. Bu nedenle yönetimin yanlış veya hukuka aykırı uygulamaları karşısında doğrudan veya dolaylı olarak çevrenin veya halk sağlığının maruz kalacağı tehditlere karşı toplumsal tepki oluşmaktadır. Bu tepkiler karşısında yönetim geri adım atmak zorunda kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle ekonomi ile çevre dengesinin sağlandığı sürdürülebilir kalkınma modeline uyulması gerekirken yönetimlerin sermayeyi tercih etmesi sonucu bireylerin sağlığını tehdit edici boyuta ulaşan çevresel zararlarda kamuoyu

önce temiz, sağlıklı ve yaşanabilir çevreyi tercih etmektedir. Artan imkanlar ve gelişen teknolojiyle birlikte bireylerin anayasal ve yasal haklarına sahip çıktığı gerekli şikayet mekanizmalarını daha aktif olarak kullandığı görülmektedir. Uluslararası kuruluşların, merkezi yönetimlerin, yerel yönetimlerin yapacağı hukuki düzenlemelerin meydana getirdiği aksaklık veya yanlış uygulamaların uluslararası veya ulusal bazda sivil toplum kuruluşlarının ve basınının oluşturduğu kamuoyuyla yönetimlerin eksikliklerine dikkat çekmektedirler.

Bütün bu olumlu gelişmelerin ardından bu hakkı koruyacak ve yerinde hayata geçirecek yönetimin en etkili aracı anayasa ve yasalarda belirtildiği gibi yerel yönetimlerdir. Bu nedenle devletin önemli bir kısmını oluşturan yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alanda yaşayan topluluğun temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamasını temin eden ve çevresel yönden sorunları gideren, ihtiyaçları karşılayan, etkin, verimli ve isabetli çözüm mercileri olarak önemli bir fonksiyona sahiptir.

Kamu yönetimindeki dönüşüm kapsamında son yıllarda yerel yönetimlerde yapılan reformlarla il özel idaresi, belediye ve büyükşehir belediyesi kanunlarında değişiklikler yapılmıştır. En son 2012’de 6360 sayılı kanun ile büyükşehir sayısı artırılmıştır. Dolayısıyla bu kapsamda büyükşehir statüsü kazanan Aydın ili çevresel, idari, siyasi, mali ve ekonomik yönlerden olumlu ve olumsuz olarak etkilenmiştir.

6360 sayılı yasanın en çok eleştirilen yönü il özel idaresi, belde belediyesi ve köylerin kapatılmasıyla yerel yönetimlerin özerkliğini zedeleyen ve yerellik ilkesine zarar verebilecek bir yapı ortaya çıkmasıdır. Özellikle il genel meclisi gibi yerel temsilin olduğu seçilmiş bir karar organı yerine valiliğe bağlı Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlığı kurulması yerelde merkezileşmeye örnek görülmektedir. 6360 sayılı yasadaki sonra genel bütçe vergi gelirlerinden ilçe belediyelerine ayrılan paylar azaltılmıştır. Bununla birlikte büyükşehir kapsamındaki birçok gelir kalemi büyükşehir belediyesi tarafından toplanmaya başlayınca bu durumdan büyükşehir belediyeleri memnunken ilçe belediyelerini pasif ve etkisiz kaldıklarından kısıtlı hizmet üretebilir hale gelmişlerdir. Yine 6360 sayılı yasa ile Aydın’da dört yüz doksan köy mahalleye dönüşerek buralarda yaşayanlar şehir merkezlerindeki gibi vergi ödemek zorunda kalmışlardır. Fakat bu durumun mağduriyet oluşturmaması için 2014 yerel seçimlerinden itibaren beş yıl süreyle kırsal kesimler bu vergiden ve tarifelerden muaf tutulmuşlardır. 2019 yerel seçimleriyle

bu süre sona ermiş ve şehir merkezindeki tarifeler uygulanmaya başlamıştır. Bu durum karşısında kırsalda yaşayanların özellikle tarımsal üretkenliği zedelenmektedir. Bu nedenle yasa koyucu köylüyü ve tarımsal üretkenliği destekleyecek düzenlemeler getirerek olası olumsuzlukları ve kaygıyı azaltacak adımlar atmalıdır. Büyükşehir belediyesiyle ilçe belediyeleri aynı siyasi partiden olsa bile aynı yerde benzer görevlerin birden çok belediyeye verilmesinden kaynaklanan yetki karmaşası yaşanmaktadır.

Kamu hizmetlerinde yerleşme savunulurken 6360 sayılı Yasa Aydın'da yerelde merkezileşmeye neden olmuş, merkezden en uzak yerleşim yerlerine kadar hizmet ulaştırmanın maliyeti artırmış ve teknik personel yönünden eksiklikler yaşanmıştır. Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin ölçeğinin genişlemesiyle kendi alanlarına eklenen uzak köylere hizmet götürmede sıkıntılar yaşanmıştır. İlçe belediyeleri temel hizmetlerin sunumunda gelirlerinin yetmemesi nedeniyle etkisiz hale gelmiş ve borçlanarak hizmet üretebilir hale gelerek büyük çaplı projeleri gerçekleştiremez olmuşlardır. Köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılarak otokratik yapılarının kaybolması, muhtarların karar alma ve bütçe yetkilerini kaybetmesiyle belediyeye endekslili hale gelmeleri ve buna bağlı olarak köyde imece usulünün sonlanmasıyla sosyolojik açıdan dayanışma ve yardımlaşma kültürünün zedelenmesi yönlerinden olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Diğer yandan 6360 sayılı Yasanın 2014'te yürürlüğe girmesiyle Aydın'da küçük ve kaynak israfına neden olan verimsiz belde belediyeleri kapatılmış ve büyüyen mekanda daha geniş bir perspektif ve vizyonla hizmet sunumu söz konusu olmuştur. Özellikle çevresel hizmet bakımından ulaşım ve altyapı koordinasyon merkezlerinin kurulmasıyla tüm Aydın'da altyapı, kanalizasyon ve temiz içme suyu temini ile analiz ve klorlamaların yapılması hizmeti, içme suyu ve kanalizasyon arıtma sistemlerinin kurulması, imar, ulaşım, köy yollarının asfaltlanması, toplu taşıma ve altyapı gibi il genelinde bütünlük arz eden hizmetler planlı, etkin ve verimli bir şekilde sunulmaya başlanmıştır. İlçe belediyelerinin kendi imkanlarıyla tek başlarına altından kalkamayacağı ölçekte yol, cadde, sokak, kavşak, battı çıktı gibi altyapı ve ulaşım projeleri daha kolay hayata geçirilmektedir. 6360'tan önce arıtma tesisi tamamlanmamış veya hiç arıtma tesisi olmayan ilçe belediyelerinin bu eksiklikleri büyük ölçüde tamamlanmıştır. Kırsal alanlarda suyu yetersiz ve kanalizasyonu olmayan yerlerin eksiklikleri ilk beş yıl içinde büyük ölçüde tamamlanmıştır. İl genelinde atık yönetim

alışmaları yapılarak katı atık bertaraf tesislerinin kurulmuş ve daha önceden olanların eksiklikleri tamamlanmıştır. Uygun yerlerde yeni düzenli depolama sahaları oluşturularak daha önceden vahşi depolama nedeniyle toprakta, havada, yeraltı ve yüzey sularında oluşan kirliliğın ortadan kaldırılmıştır. Birinci sınıf gayri sıhhi müessese sayılan yerlerin Aydın Büyükşehir Belediyesi'ne devrolmasıyla bu kapsamdaki sanayi sorunlarının yerinde çözümlenmesi, temiz ve sağıklı çevresel hizmet sunulması yönlerinden belirgin bir gelişme yaşandığı gözlenerek olumlu bir değerlendirme yapılmaktadır.

Bu bağlamda Aydın Büyükşehir Belediyesi'nde yapılan görüşmeler neticesinde şu tespitler yapılmıştır: İmar ve şehircilik hizmetlerine yönelik olarak il genelinde kurumsal stratejiler, vizyon, misyon ve hedefler daha geniş bir perspektifle ve daha geniş bir katılımcıyla hazırlanarak ildeki dağınıklık tek merkezde organize olmuştur. Diğer yandan evre illerle on yedi ileyle ve daha çok paydaşla muhatap olmak büyük bir iş yükü getirmiştir. Temizlik, sağık ve evre koruma hizmetlerine yönelik olarak il genelinde bu işle alakalı kurumlar tek bir daire başkanlığı altında birleştirilmiştir. İlçe belediyelerinin yetersiz kalıp sunamadığı hizmetler katı atık depolama, ayrıştırma ve oluşan metan gazından elektrik üretme gibi hizmetler yeterli olarak sunulmaktadır. Buna karşılık büyüyen sahada sorumluluk ve iş yükü artmıştır. Park, bahçe, yeşil alan ve ağaçlandırma hizmetleri bakımından ilçe belediyeleriyle saha paylaşımı yapılarak temizlik, park bahçe bakımı ve ağaçlandırma hizmetleri yeterli şekilde sunulmaktadır. Kentsel altyapı hizmeti bakımından bu hizmetin organize bir şekilde sunulması için altyapı koordinasyon merkezi kurulmuştur. Bütün ilin altyapısı, içme sularının temizliğı ve arıtılması, kanalizasyon hizmetleri yeterli şekilde sunulmaktadır. Diğer yandan uzak mesafelere hizmet ulaştırmak büyükşehir belediyesine iş yükü ve sorumluluk getirmiştir. Ulaştırma, kent içi trafik ve esenlik hizmeti bakımından yine ulaşım ve koordinasyon merkezi kurularak il genelinde bu hizmet planlı ve organize şekilde sunulmaya başlamıştır. 12 metre üzerindeki yollar büyükşehir kapsamına alınarak yapım, bakım, ışıklandırma, durak yeri vs. gibi hizmetler ile ulaşım araçlarının izni ve denetimi büyükşehir belediyesi tarafından yapılmaktadır. Haliyle bu durum hizmetlerde aksama yaşanmamakla birlikte büyükşehir belediyesine yoğun bir iş yükü ve maliyet artışı getirmiştir. Coğrafi kent bilgi sistemi hizmeti yönünden il genelinde kente ait çoğu veri dijital ortama aktarılarak vatandaşların kullanımına aılmıştır. Vatandaşların

telefonlarına indirdikleri uygulamayla dolmuşların kaç saat arrayla ve hangi duraklardan geçtiklerini, eczane ve en yakın çöp konteynırının yerini bulabilmektedir. Bunun gibi elektronik ortamda birçok hizmeti alabilmektedir. Fakat bu hizmet tam anlamıyla yerleşmiş değildir. Çünkü yetişmiş personel eksikliği, yazılımsal ve donanımsal eksiklikten kaynaklı kente ait çoğu veri hala ulaşılabilir değildir.

Sonuç olarak olumlu yönden il bazında parçalı, kurumlar arası sürtüşmeli ve bürokratik gecikmelerden kaynaklı işleyiş aşılarak hızlı organize şekilde daha kurumsal güçlü bir mali yapıyla hizmet kalitesi artmıştır. Diğer yandan oluşan olumsuzluklar hizmette vatandaşa yakınlık ilkesi gereği, hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları ile yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarının mantığını yok saymadan hoşnutsuzluklar giderilmelidir. Çünkü 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi kurgulanırken yörelerin kendine has özelliklerinin hesaba katılmaması ve gerekli fizibilite araştırmasının yapılmaması, kanun uygulanmaya başlandığı günden beri yaşanan sorunlara yapılan eleştirileri de haklı çıkarmıştır. Bu durum yerelde hoşnutsuzluklar oluşturmuştur. Bu nedenle uzak yerleşim birimlerine kadar hizmet ulaştırmanın getirdiği zorluk belli noktalara kurulan büyükşehir belediyesi şubeleriyle aşılabılır. İlçe belediyeleriyle büyükşehir belediyesi arasında yetki karmaşasına neden olan konular netleştirilerek büyük ilçelerin statüsüne nüfusuna göre mevcut yetkileri ve mali kaynakları artırılarak daha işlevsel hale getirilebilir. Çünkü ilçe belediyeleri, mali kaynakları daraldığı için hizmet sunumunda en çok mali konuda yetersiz kaldıklarını ve borçlanarak hizmet üretmek zorunda olduklarını belirtmektedirler. Bu durum da ilçe belediyelerini bir hayli borçlu duruma sokmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, A., Gümüş, M., Palabıyık, H. ve Şener, S. (2004). “Dünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma”. *Yerel Yönetimler Kongresi Bildiriler Kitabı*. 3-4 Aralık 2004. Çanakkale: Pozitif Matbaacılık.
- Akdur, R. (2005). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Koruma Politikaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aksungur, M. (2004). “Ülkemiz Su Ürünleri Teşkilat Yapısı Tarihi Gelişimi”. *SÜMEA Yunus Araştırma Bülteni*. 4:1, Mart 2004, Trabzon, http://yunus.gov.tr/yunus/uploads/Makale_040105.pdf, (08.12.2018).
- Aktakka, N. ve Demircan, M. N. (2006). *Dünden Bugüne Aydın Halk Kültürü*. Ankara: Dösimm Basımevi.
- Aktepe, E. (2010). *Genel İşletme*. (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Altuntaş, Y., Şahin, Y. ve Kahveci, M. (1995). *Aydın İli Halk Oyunları Kıyafetleri Teknik Çizimleri*. Ankara: Papirüs Ofset.
- Arıkan, İ. (2005). *Turizm ve Coğrafi Bilgi Sistemleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aslan, O. E., Örsan Ö., Önen, A. ve N. (2002). *Belediye Zabıta Hizmetleri Yönetimi*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Aydın İl Stratejik Planı*, 2023 (<https://docplayer.biz.tr/378828-Aydin-2023-aydin-il-stratejik-plani.html>) (01.06.2019).
- Aykaç, B., Yayman, H., Özer, M. A. ve Keleş, R. (2006). *Mahalli İdareler*, (1. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aykul, Ö. (2012). *Ekolojik Hukuk*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ayyıldız, M., Çiçek A. ve Ayyıldız, B. (2016). 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Olası Etkileri, *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*. (2016). TARGİD Özel Sayısı. 281.
- Aziz, A. (2003). *Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim*. (3. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Azazi, S. (1999). *Her Yönüyle Aydın İli*. (2. Baskı). Aydın: Aydın Ofset.

- Bal, H. (2011). *Kent Sosyolojisi.*, (5. Baskı). Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Bensghir Kaya, T. ve Akay, A. (2007). *Yerel Yönetimlerde Coğrafi Bilgi Sistemleri Türkiye Uygulamaları.* (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Bilgiç, V. (1998). *Yerel Yönetimler.* Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- _____ (2009). *Değişik Yönleriyle Yerelleşme.* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bozkurt, Y. (2013). *Çevre Sorunları ve Politikaları.* (3. Baskı). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Bozkurt, Ö., Turgay, E. ve Seriyi, S. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü.* (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayını.
- Bozlağan, R. ve Demirkaya, Y. (2008). *Türkiye’de Yerel Yönetimler.* (1. Baskı). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Canatan, B. (2001). *Düşünce Tarihinde, Kamu Hukukunda, Avrupa Birliğinde, Yerellik İlkesi.* Ankara. Galeri Kültür Yayınları.
- Coşkun, B. ve Uzun, T. (1999). *Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Gelişimi, Niteliği ve Muğla İli Yerel Yönetim Birimlerinin Uygulamada Karşılaştıkları Sorunlar.* (1. Baskı). Muğla: Muğla Üniversitesi Matbaası.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Aydın 1973 İl Yıllığı.*
- Çamur Cihangir, K. (2002). *Belediye İmar İşleri El Kitabı.* Ankara: TODAİE Yayınları.
- Çepel, N. (1996). *Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları.
- Çınar, T., Çiner, C. U. ve Zengin, O. (2009). *Büyükşehir Yönetimi Bütünleşme Süreci.* (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Çoban, Y., Yerli, E. ve Çeçen, E. (2010). *Admin Kamu Yönetimi.* İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları.
- Çoker, Z. (1999a). *Belediye Başkanları Görev ve Yetkileri.* (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları.
- _____ (1999b). *Belediye Encümeni Görev ve Yetkileri.* (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları.

- Dağlı, Z. ve Özgül, C. G. (2019). Kamu Yönetimi Sistemi İçinde Yeni Bir Birim Olarak Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığının İşlevi: İzmir Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 28(1-2): 28.
- Derdiman, R. C. (2006). *Karşılaştırmalı Türk Anayasaları ve TBMM İçtüzüğü*. (1. Baskı). İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Dursun, D. ve Al, H. (1998). *Türkiye’de Yönetim Geleneği Kurular, Sorunlar ve Yeniden Yapılanma Arayışları*. İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Ergun, T. (1992). *Kamu Yönetimi Araştırması Yerel Yönetimler Araştırma Grubu*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Ersoy, M. (2013), 6360 Sayılı Yasa ve Mekânsal Planlama Sorunları. *Birlik Dergisi*. Mayıs- Haziran- Temmuz. 20-32.
- Ertürk, H. (1998). *Çevre Bilimlerine Giriş*. (3. Baskı). Bursa: VİPAŞ Yayınları.
- Eryılmaz, B. (1992). *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*. (1.Baskı). İstanbul: İşaret Yayınları.
- _____ (1997). *Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Erten, M. (1999). *Nasıl Bir Yerel Yönetim?* İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Genç, F. N., Özgür, H. (2009), Orta Ölçekli Kentsel Alanların Yönetimi: Aydın Merkez İlçe ve Kuşadası-Söke Örnekleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2008. 9: 205 <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000521/1038000310> (01.06.2019).
- Goldsmith, M. ve Kurt Klaudi, K. (1997). *European İntegration and Local Goverment*. Edward Elgar Puplishing. US.
- Gönül, M. (1977). *Yerel Yönetim Birlikleri*. Ankara: TODAEİ Yayınları.
- Görgün Kut, E. (2017). 6360 sayılı büyükşehir kanunu sonrası kırsal yerleşimlerin planlanmasında köy tasarım rehberlerinin geliştirilmesi: Ödemiş İzmir örneği. (Yüksek Lisans Tezi) Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. İzmir
- Görmez, K. (2015). *Çevre Sorunları*. (3.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

- Gözler, K. (2006). *İdare Hukuku Dersleri*. (4. Bası). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- _____ (2012). *İdare Hukuku Dersleri*. (12. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Gözübüyük, A. Ş. (1994). *Yönetim Hukuku*. (7. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- _____. (2004). *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*. (8. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Güler Ayman, B. (2002). *Belediye Zabıta Hizmetleri Yönetimi*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Güllüce, İ. (2004). *Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri*. (1. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Güneş, Ü. (2012). *Tarihsel Süreçte Aydın*. Aydın: T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları.
- Jennings, W. I. (1948). *Principles Of Local Goverment Law*. Üniöersity Of London Press, London.
- İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (2015). *2014 Faaliyet Raporu*. <http://www.migm.gov.tr/>
- İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları (1998). *Avrupa Birliğı ve Türkiye'nin Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı İncelemesi*. İstanbul.
- Kaboğlu, İ. (1996). *Çevre Hakkı*. (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)*. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara:(<http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/15310/SEGE-2011.pdf>) (02.06.2019)
- Kaymak, Ü. (2017). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. (1. Basım). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Kazıcı, Z. (2006). *Osmanlı'da Yerel Yönetim*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Karatepe, S., E. Akyol, C. Emek, İ. Işıl, Arpacı Çoban, A., Kavuncu, Nalcı Arıbaş, N. *Yerelleşme/ Merkezileşme Tartışmaları 9. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: TODAİE Yayınları.

- Karataş, K. ve C. Bıyık (2008). Türkiye’de Kentsel Teknik Altyapı Tesisleri Uygulamalarında Koordinasyonun önemi ve Altyapı Koordinasyon Merkezleri (AYKOME), *hkm Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi*. 2008: 99. (https://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/1e793dc8317a3db_ek.pdf).
- Keleş, R. (1992). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. (2. Basım). İstanbul: Cem Yayınevi.
- _____ (1994). *Yerinden Yönetim Ve Siyaset*. (2. Basım). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. ve F. Yavuz (1989). *Yerel Yönetimler*. (2. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Keleş, R. ve C. Hamamcı (1993). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. ve B. Ertan (2002). *Çevre Hukukuna Giriş*. (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Koyak, M. (Eylül 2017). *Kütahya İl Özel İdaresi Dergisi*. Sayı:42. Kütahya: Anadolu Basım Merkezi.
- _____ (2018a). *Kütahya İl Özel İdaresi Dergisi*. Sayı:45. Kütahya: Anadolu Basım Merkezi.
- _____ (2018b). *Kütahya İl Özel İdaresi Dergisi*. Sayı:44. Kütahya: Anadolu Basım Merkezi.
- Kütahya Belediyesi Faaliyet Raporu* (2017).
- Nadaroğlu, H. (1998). *Mahalli İdareler*. (6. Baskı). İstanbul: Beta Basım.
- Narinoğlu, A. (2007). *Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama ve Uygulama*. (1. Baskı), İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Nohutçu, A. (2015a). *Anayasa Hukuku*. (10. Basım). Ankara: Savaş Yayınevi.
- _____ (2015b). *İdare Hukuku*. (15. Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.
- _____ (2016). *Türkiye’nin İdari Yapısı ve Türkiye’de Mahalli İdareler Hukuku*. (1. Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Ökmen, M. (2015). *Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Öner, Ş. (2006). *Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye’de Belediyelerin Yönetimi*. (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

- Özbekler, K. (1982). *Her Yönüyle Aydın ve İlçeleri*. Denizli: Yeni Cumhuriyet Ofset Matbaacılık.
- Özer, M. A. (2014). *Kamu ve Özel Sektör Yönetimi İçin Yönetim Sözlüğü*. (1. Basım). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Palabıyık, H., D. Altunbaş, (2004). “Kentsel Katı Atıklar ve Yönetimi”. *Çevre Sorunlarına Yaklaşımlar*. Editörler: Uğur Yıldırım-Mehmet C. Marin. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Pirler, O., E. Zihni, G. ve A. Başsoy (1999). *Belediyelerde Teşkilatlanma- Kadro İhdası Personel İstihdamı ve Eğitimi*. Ankara: Türk Belediyecilik Derneği.
- Polatoğlu, A. (2015). Büyükşehir belediye modeli ve Türkiye’de Uygulanması Üzerine Düşünceler. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl: Nisan 2015. Sayı:1: 46.
- Seyitdanlıoğlu, M. (2010). *Tanzimat Döneminde Modern Belediyeciliğin Doğuşu*. (1. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sezer, Ö. ve G. Dökmen (2018). Kirlenen Öder İlkesi Çerçevesinde Türkiye’de Çevre Vergileri ve Negatif Dışsallıklar Sorunu, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl: Temmuz 2018, Sayı:57: 164.
- Şahin, R., Z. Mercimek, Y. Koçak, C. Türkmen, N. Sivrikaya, F. Gültekin, A. S. Çağlar, C. Baş ve K. Taşdan, (2014). Belediye Başkanlığından Cumhurbaşkanlığına. *İller ve Belediyeler Dergisi*. (Ankara: 2015). Sayı: 797-798: 10.
- Şengül, R. (2010). *Yerel Yönetimler*. (1. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Şentürk, H. (2005). *Belediyelerde Stratejik Planlama*. İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Şimşek, F. ve G. Dinç (2009). XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Eski Eser Anlayışının Doğuşu ve Bu Alanda Uygulanan Politikalar. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl:10. Sayı:16. 2009/1: 101.
- Tamer, M. (1994). *İl Özel İdaresi*. (2. Baskı). İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Tecim, V. (2008). *Coğrafi Bilgi Sistemleri*. Ankara: Renk Form Matbaacılık.
- TOBB (1993). *Çevre Kurulu Raporu*. Ankara: TOBB Yayınları.

- TOBB (1996). *Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması Yerel Yönetim Reformu*. Ankara: Aydoğdu Ofset.
- Tocqueville, A. de (1962). *Amerika'da Demokrasi*. (T. Timur, Çev.). İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Toprak, Z. (2006). *Yerel Yönetimler*. (6. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Torlak, Ö. (1999). *Belediyelerde Hizmet Yönetimi ve Pazarlama*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Tortop, N. (1999). *Mahalli İdareler*. (6. Basım). Ankara: Yargı Yayınları.
- Tortop, N., B. Aykaç, H. Yayman, M. A. Özer (2006). *Mahalli İdareler*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Turoğlu, H. (2000). *Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Temel Esasları*. İstanbul: Acar Matbaacılık ve Yayıncılık.
- Türk Çevre Mevzuatı* (1999). Cilt I. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2014). *Seçilmiş Göstergelerle Aydın 2013*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (1993) *Çevre Kurulu Raporu*. Ankara: TOBB Yayınları.
- Uluğ, F., K. Akkoyunlu, E. ve H. Özgen (2014). *Kamu Etiği Seçilmiş Kongre Bildirileri*. (1. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2001). *Mahalli İdareler*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2010). *Mahalli İdareler*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Usta, S., E. Akman, M. Kocaoğlu (2018). 6360 Sayılı Kanun'un Büyükşehir Belediye Sistemine Etkileri: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Tesam Akademi Dergisi*. Yıl: Nisan 2018. Yerel Yönetimler Özel Sayısı. 221.
- Uzun, C. N. (2006). "Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri". *Planlama*. 2006/2, Sayı:36. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- Yaşamış Demir, F. (1995). *Çevre Yönetiminin Temel Araçları*. (1. Baskı). Ankara.

Yaşamış Demir, F. (1996), *Belediye Yönetimi*. (1. Baskı), Zirve Ofset, Ankara: İmge Kitabevi.

Yavi, E. ve Yavi, N. (1998). *Aydın*. İzmir: Yazıcı Basım Yayıncılık.

Yazıcıoğlu, R. (2000). *Bu Sistem Değişmeli*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Yıldırım, S. (2014). *Dünya’da ve Türkiye’de Büyük Kent Yönetimi Üstüne*. Ankara: Mattek Matbaacılık.

Kanunlar

1982 Anayasası

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

442 Sayılı Köy Kanunu

5393 Sayılı Kanun

2972 Sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları Ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu

2872 Sayılı Çevre Kanunu

1580 Sayılı Belediye Kanunu

618 Sayılı Limanlar Kanunu

831 Sayılı Sular Hakkında Kanun

1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu

6831 Sayılı Orman Kanunu

775 Sayılı Gecekondu Kanunu

1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu

2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu

3621 Sayılı Kıyı Kanunu

4122 Sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

3202 Sayılı Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun

3194 Sayılı İmar Kanunu

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu

5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu

1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

3572 Sayılı İşyeri Açma ve Ruhsatlarına Dair Kanun

5779 Sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun

2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu

5326 Sayılı Kabahatler Kanunu

2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu

11410 Sayılı Mezarlıklar Nizamnamesi

3998 Sayılı Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun

3152 Sayılı İçişleri Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulu ile İl Yatırım ve Hizmetlerine İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun

3152 Sayılı İçişleri Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulu ile İl Yatırım ve Hizmetlerine İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

28962 Yatırım İzleme Ve Koordinasyon Başkanlığı Görev, Yetki Ve Sorumlulukları İle Çalışma Usul Ve Esaslarına Dair Yönetmelik

İnternet Kaynakları

<http://www.vilayetler.gov.tr/Organ> (28.11.2018)

<http://www.tbb.gov.tr/birligimiz/kurulus-ve-gorev/> (28.11.2018)

<http://www.sivasilozelidaresi.gov.tr/html/dcm/gorev.pdf> (03.01.2019)

<https://mpgm.csb.gov.tr/1-100.000-olcekli-i-82132> (10.01.2019)

<http://amasya.bel.tr/Files/M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BCk%20Y%C3%B6netmelikleri/Su%20ve%20Kanalizasyon%20M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC%20q%C3%B6rev%20ve%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fma%20y%C3%B6netmeli%C4%9Fi-2015.pdf> (15.01.2019)

http://www.edirne.bel.tr/images/cal%C4%B1sma_yonetmelik/ULA%C5%9EIM%20H%C4%B0ZMETLER%C4%B0%20M%C3%9CD%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9C.pdf (16.01.2019)

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.11244&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (20.01.2019)

<http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=898> (27.01.2019)

<http://www.kanuntr.com/kanunlar/21284.html> (29.01.2019)

<https://ockb.csb.gov.tr/> (15.05.2019)

http://www.eskisehir.bel.tr/dosyalar/stratejik_plan/2019.pdf (09.02.2019)

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060615-3.htm> (16.02.2019/a)

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060615-3.htm> (15.02.2019/b)

[https://www.izmir.bel.tr/tr/AltyapiKoordinasyon\(aykome\)/42/105](https://www.izmir.bel.tr/tr/AltyapiKoordinasyon(aykome)/42/105) (16.02.2019)

<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.11244&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (17.02.2019)

<http://www.ankara.gov.tr/yikob-teskilat-yapisi> (17.02.2019)

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/66936?AspxAutoDetectCookieSupport=1> (02.01.2019a)

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/64239> (04.01.2019 b)

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/62751> (14.01.2019 c)

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/62756> (15.01.2019 d)

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/60267> (17.02.2019e)

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/62503> (17.02.2019/f)

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/74305> (17.02.2019g)

<https://aydinticaretborsasi.org.tr/yonetim/pdf/10420199136d.pdf> (31.05.2019a)

(<https://aydinticaretborsasi.org.tr/yonetim/pdf/10420199136d.pdf> (02.06.2019b)

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (01.06.2019)

<https://aydin.csb.gov.tr/tarihi-i-1110> (01.06.2019)

<http://aydin.bel.tr/detail/4380/kentte-tarim> (02.06.2019a)

<http://geka.gov.tr/1948/aydin> (02.06.2019)

http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_1aravp3m316uv1s8a1cieq0c1b9oe.pdf (02.06.2019b)

http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Aydin_Madenler.pdf (02.06.2019)

<http://www.aydin.gov.tr/tarihce> (07.06.2019)

<http://aydin.bel.tr/Content/files/2009-2014-stratejik-plan.pdf> (07.06.2019b)

http://aydin.bel.tr/Content/files/2015-2019_stratej%C4%B1k_plan.pdf (17.06.2019c)

<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Bilgiler2/%C4%B0l%20ve%20%C4%B0l%C3%A7e%20Kurulu%C5%9F%20Tarihleri%202018.pdf> (17.06.2019)

<https://www.google.com.tr/search?tbm=isch&sa=1&ei=0mMbXd6vOomdsAfhion4Cg&q=ayd%C4%B1n+efeler+il%C3%A7e+haritas%C4%B1&oq=ayd%C4%B1n+efeler+il%C3%A7e+haritas%C4%B1&qsl=img.3..0i24.25124.26299..26815...0.0..0.543.2924.3-4j2j1.....0....1..gws-wiz-img. ajrlw9RohI#imgsrc=tYAGV1du7D0JhM:> (07.06.2019)

DİZİN

5

5355 sayılı Kanun 30, 31, 33

A

Aydın Büyükşehir Belediyesi ...iii, iv, v,
xii, 118, 129, 130, 131, 133, 134, 135,
136, 137, 139, 140, 141, 143, 144,
146, 151

Aydın İli ..ix, xi, xii, 116, 118, 119, 122,
123, 124, 127, 128, 131, 153

AYKOMEix, xiii, 97, 98, 99, 157

B

BELDES..... viii, xiii, 79, 80, 119
Belediye x, 8, 17, 18, 19, 20, 27, 28, 29,
30, 31, 33, 37, 38, 48, 58, 59, 63, 70,
71, 72, 74, 76, 77, 79, 81, 82, 83, 84,
87, 88, 94, 98, 100, 101, 102, 103,
104, 105, 106, 124, 125, 127, 131,
153, 154, 156, 158, 159, 160, 161

Belediye Başkanı..... 19

Belediye meclisi 19, 20

Birlik başkanı 32, 34

Birlik encümeni..... 32

Birlik meclisi..... 31, 32, 33

Büyükşehir Belediye Başkanı 28

Büyükşehir belediye meclisi 27

Büyükşehir belediyeleri .. 25, 26, 62, 91,
93, 94, 95, 96, 97, 100, 102, 103, 104

G

Güney Ege Kalkınma Ajansı..... 119

İ

İdari yerinden yönetim 12

İhtiyar meclisi.....23

İl genel meclisi 16, 67

İl özel idareleri.9, 14, 15, 16, 58, 59, 65,
67, 68, 69, 71, 72, 107, 108, 109

K

Köy .xi, 9, 21, 22, 23, 24, 29, 33, 48, 60,
61, 69, 70, 89, 90, 91, 106, 127, 129,
131, 160

Köy derneği23

KÖYDES..... viii, xiii, 70, 72, 80, 119

M

Mahalli idare birlikleri.....29, 30

Muhtar24

S

Siyasi yerinden yönetim 11

T

TÜİKxiii, 118, 119, 122, 127, 131

U

UKOME ix, xiii, 99, 100, 142

V

Vali 16, 17, 124

Y

Yerel yönetim5, 6, 7, 74, 86, 96, 103,
125

YİKOB ix, xiii, 106, 108